BİR CEZALANDIRMA SİSTEMİ OLARAK DENETİMLİ SERBESTLİĞE TOPLUMUN VE UZMANLARIN BAKIŞI: KOCAELİ ÖRNEĞİ

Burhan ULUCANLI
21 11 54 104

DOKTORA TEZİ
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Doktora Programı
Danışman: Prof. Dr. Nurgün OKTİK

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül, 2025

BİR CEZALANDIRMA SİSTEMİ OLARAK DENETİMLİ SERBESTLİĞE TOPLUMUN VE UZMANLARIN BAKIŞI: KOCAELİ ÖRNEĞİ

Burhan ULUCANLI
21 11 54 104
ORCID: 0009-0000-8189-2466

DOKTORA TEZİ
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Doktora Programı
Danışman: Prof. Dr. Nurgün OKTİK

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eylül, 2025

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

BURHAN ULUCANLI'ın "Bir Cezalandırma Sistemi Olarak Denetimli Serbestliğe Toplumun ve Uzmanların Bakışı: Kocaeli Örneği" başlıklı tezi 19.09.2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi oy birliğiyle/oy çokluğuyla, başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Prof.Dr.Nurgün OKTİK (Danışman) Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Prof.Dr.Güncel ÖNKAL Maltepe Üniversitesi	.....
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Metin TÜRKMEN Artvin Çoruh Üniversitesi	.....
Üye	Prof.Dr.Zafer DURDU Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	.....
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Ferhat DEĞER Maltepe Üniversitesi	.....

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu doktora tezinin en başından sonuna kadar geçen süreçte bilgi ve deneyimiyle yolumu aydınlatan, tezde önerileriyle "cezalandırma sosyolojisi" yaklaşımını geliştirmeme yardım eden değerli tez danışmanım Prof. Dr. Nurgün OKTİK'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Teze değerlendirmeleriyle katkı sunan değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Metin TÜRKMEN'e, Prof. Dr. Güncel ÖNKAL'a, Dr. Öğr. Üyesi Ferhat DEĞER'e ve Prof. Dr. Zafer DURDU'ya çok teşekkür ederim. Ayrıca, çalışma süresince anlayışları ve destekleri ile yanımda olan değerli eşim Sevgi'ye, değerli çocuklarım Görkem, Furkan ve Onur'a en kalbi teşekkürlerimi sunarım. Bu uzun tez yolculuğumda verdikleri her türlü manevi destek benim için paha biçilmezdir. Son olarak, tez çalışmamda bilgilerini ve deneyimlerini paylaşarak araştırmaya katkı sağlayan tüm katılımcılara gönülden teşekkürler.

Burhan ULUCANLI

Eylül, 2025

ÖZET

BİR CEZALANDIRMA SİSTEMİ OLARAK DENETİMLİ SERBESTLİĞE TOPLUMUN VE UZMANLARIN BAKIŞI: KOCAELİ ÖRNEĞİ

Burhan Ulucanlı
Doktora Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Doktora Programı
Danışman: Prof. Dr. Nurgün Oktik
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2025

Bu tezin amacı, Türkiye'de bir cezalandırma sistemi olarak denetimli serbestliğe toplumun ve ceza hukuku profesyonellerinin bakışını Kocaeli örneğinde araştırmaktır. Çalışmada, öncelikle literatür taraması yapılmış, denetimli serbestlik sistemi tarihsel gelişimiyle birlikte ele alınmış ve cezalandırma kavramı sosyolojik perspektiften irdelenmiştir. Ardından katılımcıların düşüncelerini detaylı anlamaya yönelik nitel yaklaşım benimsenen araştırmada, ceza sosyolojisi perspektifiyle sorular oluşturulmuştur. Bu soruları cevaplamak için Kocaeli ilinde yaşayan denetimli serbestliğe tabi olmamış 47 yetişkin katılımcı ve ceza hukuku alanında çalışan avukat, hakim ve savcılardan oluşan 28 uzman katılımcıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Böyle bir katılımcı kombinasyonundan elde edilen bilgilerin, denetimli serbestliğin toplumsal gerçekliğini objektif bir şekilde anlamaya katkı sağladığı ve alana önemli bir yenilik getirdiği düşünülmektedir. Tezde görüşmelerden elde edilen bulgular, altı tema başlığı altında analiz edilmiş, kavramsal çerçeve ve literatür eşliğinde betimlenerek tartışılmıştır. Araştırmanın bulgularında, denetimli serbestliğin yaklaşık 20 senelik uygulama süresinde toplumdan katılımcılar açısından pek farkına varılmayan bir sistem olarak kaldığı; araştırmacının sisteme dair aktardığı bilgiler sonrası devam edilen görüşmelerde çoğunluğunun ağır suç işleyenlerin denetimli serbestliğe tabi olmasını istemediği, suça bulaşanları yeniden toplumsal yaşama uyumlu dönüşlerini sağlamada işlevsel olabileceği, ancak uygulamalarda hedeflenen başarıyı yakalayamayacağını düşündüğü anlaşılmıştır. Araştırmada, ceza hukuku profesyoneli katılımcıların çoğunluğu, denetimli serbestliği rehabilitasyon sistemi olarak görmesine rağmen toplumsal yaşama yeniden uyumlu dönüşlerini sağlamada işlevsiz ve uygulamalarda

başarılı görmediği; neredeyse yarısının her türden suç işleyenin tabi olmasını istediği, diğer yarısının ise ağır suç işleyenlerin tabi olmasını istemediği ortaya çıkmıştır. Diğer yandan çalışmanın sonuçlarında ulaşılan "cezalandırma sosyolojisi" yaklaşımına göre, toplumdan katılımcıların çoğunluğu ile ceza hukuku uzmanı katılımcıların yarısının nezdinde, ciddi suç işleyenlerin sisteme tabi olması yönünden uygulanan ceza adalet politikasının toplumsal geçerliliğinin/meşruiyetinin bulunmadığı görülmüştür. Ayrıca toplumdan katılımcıların çoğunluğunun nezdinde sistemin somut koşullar açısından toplumsal geçerliliğinin olduğu, ancak ceza hukuku profesyoneli katılımcıların çoğunluğunun nezdinde olmadığı anlaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Cezalandırma, Rehabilitasyon, Topluma Yeniden Uyum Sağlama, Denetimli Serbestlik, Cezalandırma Sosyolojisi.

ABSTRACT

THE PERSPECTIVE OF THE SOCIETY AND EXPERTS ON PROBATION AS A PUNISHMENT SYSTEM: THE KOCAELI EXAMPLE

Burhan Ulucanlı
PhD Thesis
Department of Sociology
Sociology Doctoral Program
Thesis Advisor: Prof. Dr. Nurgün Oktik
Maltepe University Graduate School, 2025

This thesis aims to examine the viewpoints of society and criminal law experts on probation as a penal sanction in Turkey, in the example of Kocaeli. In the study, first of all, a literature review was conducted, the probation system was discussed with its historical development and the concept of punishment was examined from a sociological perspective. Subsequently, in order to gain an in-depth understanding of participants' perspectives, the study adopted a qualitative approach and formulated questions within the framework of the sociology of punishment. To address these questions, in-depth interviews were conducted with 47 adult participants residing in Kocaeli who had not been subjected to probation, as well as with 28 expert participants comprising lawyers, judges, and prosecutors working in the field of criminal law. The information obtained from this combination of participants is believed to contribute to an objective understanding of the social reality of probation and to bring significant innovation to the field. In the thesis, the findings obtained from the interviews were analyzed under six theme headings and discussed by describing them in the context of the conceptual framework and literature. The research findings revealed that probation, over the course of approximately 20 years of its implementation, has remained a system largely ignored by participants from the public. After the information provided by the researcher about the system, it was understood that the majority did not want those who committed serious crimes to be subject to probation, that it could be functional in helping those who committed crimes to return to social life in a compatible manner, but that they thought it would not achieve the targeted success in practice. In the study, although the majority of criminal law professionals viewed probation as a rehabilitation system, they did not

consider it effective in ensuring the successful reintegration of offenders into society and did not find its implementation successful. Nearly half of the participants wanted all offenders to be subject to probation, while the other half did not want those who committed serious crimes to be subject to it. On the other hand, according to the "sociology of punishment" approach reached in the results of the study, it was found that the criminal justice policy applied to those who commit serious crimes lacks social legitimacy in the eyes of the majority of participants from society and half of the participants who are criminal law professionals. Furthermore, it was understood that the system has social legitimacy in terms of concrete conditions in the eyes of the majority of the participants from the society, but it is not in the eyes of the majority of the criminal law professional participants.

Keywords: Punishment, Rehabilitation, Resettlement to Society, Probation, Sociology of Punishment.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii

TEŞEKKÜR iv

ÖZET v

ABSTRACT vii

İÇİNDEKİLER ix

TABLOLAR LİSTESİ xii

ŞEKİLLER LİSTESİ xiii

KISALTMALAR xiv

1. GİRİŞ 1

1.1 Problem 4

1.2 Amaç 5

1.3 Önem 6

1.4 Varsayımlar 7

1.5 Sınırlılıklar 7

1.6 Tanımlar 7

2. GENEL BİLGİLER 13

2.1 Ceza Adalet Sisteminde Denetimli Serbestlik 13

2.1.1 Dünyada denetimli serbestlik 13

2.1.2 Türkiye'de denetimli serbestlik 16

2.1.3 Ceza adalet sisteminde topluma yeniden uyum sağlama uygulaması olarak denetimli serbestlik 24

2.2 Cezalandırmaya Sosyolojik Bakış 24

2.3 Ceza Adalet Sistemi 37

2.4 Araştırmanın Çerçevesi 41

3. YÖNTEM 48

3.1 Araştırma Evreni ve Örneklem 49

3.2 Veriler ve Toplanması 51

3.3 Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması 54

4. BULGULAR VE TARTIŞMA 56

4.1 Katılımcıların Tanımlayıcı Bulguları 56

4.2 Toplumdan Katılımcıların Ceza Adalet Sistemine ve Türkiye'de Uygulanan Cezalara Bakışı 60

4.3 Bir Cezalandırma Sistemi Olarak Türkiye'de Denetimli Serbestliğe Toplum ve Ceza Hukuku Uzmanlarının Bakışı 78

4.3.1 Katılımcılara göre Türkiye'de denetimli serbestlik 78

4.3.2 Türkiye'de cezaların denetimli serbestlik kapsamında çekilmesi 93

4.3.3 Türkiye'de denetimli serbestliğin sosyal işlev durumu 107

4.3.4 Türkiye'de denetimli serbestliğin başarılı bir şekilde uygulanabilirliği 144

4.4 Türkiye Denetimli Serbestlik Sistemine Ceza Hukuku Profesyonellerinden Öneriler 160

5. SONUÇ ve ÖNERİLER 169

KAYNAKÇA 186

EKLER 198

Ek:1: Maltepe Üniversitesi Etik Kurul Kararı 198

Ek:2: Rehber Görüşme Formu 199

ÖZ GEÇMİŞ 203

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Toplumdan katılımcıların demografik bilgileri. 56

Tablo 2. Ceza hukuku uzmanı katılımcıların mesleki deneyimleri. 59

Tablo 3. Toplumdan katılımcıların ceza adalet sistemine ve Türkiye'de uygulanan cezalara bakışından elde edilen bulgular. 61

Tablo 4. Türkiye'de denetimli serbestliğin ne olduğuna ilişkin toplumdan katılımcıların bakışından elde edilen bulgular. 79

Tablo 5. Türkiye'de denetimli serbestliğin ne olduğuna ilişkin ceza hukuku uzmanı katılımcıların görüşünden elde edilen bulgular. 88

Tablo 6. Cezaların denetimli serbestliğe tabi olarak çekilmesine toplumdan katılımcıların bakışından elde edilen bulgular. 94

Tablo 7. Cezaların denetimli serbestliğe tabi olarak çekilmesine ceza hukuku uzmanı katılımcıların görüşünden elde edilen bulgular. 99

Tablo 8. Toplumdan katılımcıların bakışından denetimli serbestliğin sosyal işlev durumuna ilişkin bulgular. 108

Tablo 9. Ceza hukuku uzmanı katılımcıların görüşünden denetimli serbestliğin sosyal işlev durumuna ilişkin bulgular. 125

Tablo 10. Toplumdan katılımcıların bakışından Türkiye'de denetimli serbestliğin uygulamalarda başarılı olma durumu. 144

Tablo 11. Ceza hukuku uzmanı katılımcıların görüşünden Türkiye'de denetimli serbestliğin uygulamalardaki başarı durumu. 152

Tablo 12. Türkiye denetimli serbestlik sistemine ceza hukuku uzmanı katılımcılardan öneriler. 161

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Adalet Bakanlığı CTE teşkilat şeması. 19

Şekil 2. Denetimli serbestlik merkez teşkilat yapısı 20

Şekil 3. Denetimli serbestlik taşra teşkilat yapısı 21

Şekil 4. Denetimli serbestlik sistemine tabi olan yükümlü sayıları. 23

Şekil 5. Türkiye'de ceza infaz kurumu sayıları ve toplam kapasite durumu. 81

Şekil 6. Türkiye ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü-tutuklu kişi mevcutları. ... 81

Şekil 7. Cezalandırma sosyolojisi. 183

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

ARDEF : Araştırma ve Değerlendirme Formu

BM : Birleşmiş Milletler

CGİK : Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

CMK : Ceza Muhakemesi Kanunu

CTE : Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

ÇKK : Çocuk Koruma Kanunu

DS : Denetimli Serbestlik

DSHK : Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu

DSHY : Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği

DSM : Denetimli Serbestlik Müdürlüğü

Md. : Madde

Örn. : Örneğin

s. : Sayfa

TCK : Türk Ceza Kanunu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

UYAP : Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

YÖK : Yükseköğretim Kurulu

yy. : yüzyıl

1. GİRİŞ

İnsanın sosyal bir canlı olduğu kabulünden yola çıkıldığında, farklı toplumsal yapılarda çeşitli şekillerde kurulan sosyal birlikteliğin insan için bir zorunluluk olduğu gerçeği ile karşılaşılır. Toplumdaki sosyal uyumu bozan sapma ve suç kişinin biyolojik, fizyolojik ya da psikolojik yapısının bir neticesi olmaktan öte; insanın ilk sosyal birlikteliklerinden bu yana var olagelen ve toplumsal koşulların sonucunda ortaya çıkan toplumsal bir olgudur. Tarihsel olarak her toplumda var olan sapma ve suç, asıl olan toplumsal değişmeye paralel bir şekilde tanımı, kapsamı, özelliği, biçimi, oranları ve suçla mücadele yöntem ve teknikleri de değişebilmektedir. Diğer taraftan insanlık, yaşadığı her dönemde ve yerde toplumu sapma ve suçtan korumak için toplumsal değer ve normlara bağlı örf, adet, gelenek, görenek, ahlak, din, hukuk gibi çeşitli sosyal kontrol mekanizmalarıyla toplumsal kurumlardan biri olarak cezayı tesis etmiştir. Tarihsel olarak bakıldığında günümüze kadar suç işlenmeyen bir toplumun görüldüğü söylenemeyeceği gibi, ceza uygulaması bulunmayan bir toplumun görüldüğü de söylenemez. Çünkü insan üzerinde bir sosyal kontrol ve bunu sağlayacak ceza gibi yaptırımlar olmadan uyumlu bir sosyal birlikteliğin sağlanması zordur.

Toplumsal bir olgu olarak ceza, ilk çağlardan günümüze büyük bir değişim geçirmiştir. Ortaçağ sonuna kadar suçlu davranışa karşılık verilen ölüm cezası, topluma ibret olacak şekilde ve bedene şiddetli acı verici çeşitli işkencelerle uygulanırken, 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde idam cezasına ve özgürlüğü kısıtlayıcı hapis cezasına dönüşmüştür (Foucault, 1975). Ancak daha sonra suç işlemiş bir kişinin cezaevine kapatılarak ıslah edilmesinde, toplumla yeniden sosyal uyumunun sağlanmasında veya yeniden suç işlemesinin önlenmesinde yeterli başarıya ulaşılamadığı düşüncesiyle denetim ve rehabilitasyon amaçlı bir cezalandırma sistemi olarak denetimli serbestlik (probation) doğmuştur. Dünyanın çeşitli ülkelerinde, bazı suçlara karşı hapsetme ya da kapatma gibi özgürlüğü sınırlayıcı cezaların bir alternatifi olan denetimli serbestlik; toplum içinde denetim, takip, rehberlik, rehabilitasyon gibi etkinliklerle suça bulaşan kişilerin toplumla yeniden sosyal entegrasyonunu sağlamaya 19. yüzyılın ortalarında kurumsallaşmamış pratiklerle başlamıştır.

20. yüzyılın ilk yıllarından itibaren başta İngiltere ve ABD olmak üzere birçok Batılı ülkede farklı yasal düzenleme ve bunlara dayalı farklı uygulama biçimleriyle resmi statü kazanmış ve günümüze kadar gelmiştir. Türkiye'de ise denetimli serbestlik, Batılı ülkelerden yaklaşık yüz yıl sonra 2005 yılında, hukuksal alt yapısı oluşturularak toplum içinde denetim ve rehabilitasyon temelli bir cezalandırma sistemi olarak uygulanmaya başlamıştır. Bir suçtan dolayı toplumsal düzene zarar vermiş, sosyal uyumu bozulmuş ve sosyal yaşamdan kopmuş kişilerin rehabilite edilerek yeniden sosyal yaşama uyumlu dönüşlerinin sağlanması denetimli serbestliğin en temel gayesidir.

Bu doktora tezi, Türkiye ceza adalet sisteminde bir cezalandırma uygulaması olan denetimli serbestliğe, Kocaeli örneklemi üzerinden denetimli serbestliğe tabi olmamış toplumun ve ceza hukuku profesyonellerinin bakış açılarını nitel araştırma tekniği ile derinlemesine anlamaya odaklanmaktadır. Maruna ve King, Walker, Hough ve Lewis'in (1988) belirlemelerinden hareketle cezalandırma konusunda teorik yapının nasıl tanımlanacağına ilişkin literatürde bir anlaşmanın olmadığını ve bu durumun yapılacak ampirik araştırmaları zorlaştırdığını ifade etmektedir (2004: 88). Tyler ve Boeckmann ise cezalandırmaya toplumun bakışını anlamaya yönelik yapılan araştırmalarda; davranış kontrolü ve caydırıcılığa odaklanan "araçsal teori" ile cezalandırıcı tutumların ahlaki-duygusal-ifade edici bir işlevi olduğunu vurgulayan "sembolik teori" olmak üzere genellikle iki temel kuramsal çerçeve bulunduğunu ifade etmektedir (1997: 239, 240). Öte yandan Garland, cezalandırmaya dair araçsal uygulamaların her zaman kültürel zihniyetler ve duyarlılıklar bağlamında tasarlandığını, bu nedenle araçsal ve sembolik teorilerin bütünsel düşünülmesi gerektiğini belirterek bir ceza sosyolojisi perspektifi geliştirmiştir (1990: 226, 227). Cezalandırmayı sosyal bir fenomen olarak gören Garland, ceza sosyolojisinin ceza ile toplum arasındaki ilişkileri araştırdığını ve bu bakışla cezalandırmanın sosyal yaşamdaki rolünün yorumlayıcı bir analizinin yapılabileceğini söylemektedir (1990: 20). Dolayısıyla çalışmada, Garland'ın (1990) ortaya koyduğu belli bir toplumda ve zamanda suça karşı tesis edilen cezalandırma biçim ve süreçlerinin sosyal temel ve işlevsel durumunu anlayarak yorumlamaya olanak veren ceza sosyolojisi yaklaşımından yararlanılmaktadır. Bu yaklaşıma dayalı oluşturulan araştırma sorularından hareketle, örneklem olarak Kocaeli il sınırları içinde yaşayan denetimli serbestlik sistemine tabi olmamış 47 yetişkin ve ceza hukuku açısından sistemin uzmanı olan avukat, hâkim ve savcılardan oluşan 28 katılımcı ile derinlemesine mülakatlar

gerçekleştirilmiştir. Tezde bu mülakatlardan elde edilen bulguların, tematik ve betimsel analizi yapılmakta, kavramsal çerçeve ve literatür bağlamında bütünsel bir şekilde değerlendirilmektedir.

Tezin saha araştırması Kocaeli ilinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın genelinde yer alan "toplum", "toplumdan katılımcılar", "toplumdan katılan vatandaşlar" vb. ifadeler sadece Kocaeli ilinden örneklemdeki katılımcıları temsil etmek için kullanılmıştır. Aynı zamanda çalışmanın genelindeki "uzmanlar", "ceza hukuku uzmanları/profesyonelleri", "ceza hukukçuları", "ceza hukukçusu katılımcılar" vb. ifadeler yalnızca Kocaeli'nden örneklem olarak belirlenmiş ceza hukuku alanında mesleklerini icra eden avukat, hakim ve savcı katılımcıları temsil etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, sadece Kocaeli ilinden belirlenen katılımcı gruplarının görüşlerini içermektedir.

Çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci, giriş bölümünde öncelikle tezin problemine değinilmekte; ardından araştırmanın amacına, sorularına, önemine, varsayımlarına, sınırlılıklarına ve konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayan bazı tanımlara yer verilmektedir.

İkinci bölümde, tez konusu ile ilgili bilinmesi gereken temel bilgiler irdelenmektedir. Bu bölümde öncelikle tezin problematiğini daha iyi anlamak için ceza adalet sisteminde denetimli serbestlik sistemi incelenmektedir. Dünyada ve Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi tarihsel gelişimiyle birlikte irdelenmekte; ayrıca Türkiye'de teşkilatlanması, hukuksal yapısı, uygulamaları ve topluma yeniden uyum sağlama uygulaması olarak denetimli serbestlik sistemi ele alınmaktadır. Daha sonra problemin bağlamını kurmaya ve bulguları değerlendirmeye katkı sağlayan; "sosyolojik perspektiften cezalandırma", "ceza adalet sistemi" konuları ile "araştırmanın çerçevesi" sunulmaktadır.

Üçüncü bölümde, tezde kullanılacak yönteme ilişkin araştırmanın tekniği, ortamı, evreni, örneklem bilgilerine yer verilmekte; veri toplama ve bu toplanan verilerin analizinin nasıl yapıldığı açıklanmaktadır.

Araştırmanın dördüncü, bulgular ve tartışma bölümünde, toplumdan katılımcıların demografik bilgilerine ve ceza hukuku uzmanı katılımcıların mesleki özelliklerine yer verildikten sonra, konuya dair sahadan elde edilen bulgular tablolar halinde tematik

analize tabi tutulmakta, katılımcıların temayı temsil değeri yüksek olan örnek görüşleri doğrudan alıntılanmakta, betimlenmekte ve tartışılmaktadır.

Tezin beşinci, sonuç ve öneriler bölümünde ise araştırmanın bulgularından ulaşılan sonuçlar özetlenerek değerlendirilmekte, literatüre katkısı açıklanmakta ve geleceğe yönelik önerilere yer verilmektedir.

1.1 Problem

Bir toplumda, toplumsal düzeni korumaya yönelik toplumca oluşturulan normları çiğneyen veya düzene uymayan kişi yine toplumun tesis ettiği bir yaptırıma tabi tutulmaktadır. Bir suçun karşılığı olarak tabi tutulan yaptırım; kişinin acı çekmesini, bazı hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasını, kınanmasını, tazmin edilmesini, denetlenmesini ve iyileştirilmesini kapsayabilir. Türkiye'de hukuksal zeminde kurulan denetimli serbestlik sistemi, yürürlüğe girdiği 2005 yılından bu yana denetim ve rehabilitasyon temelli uygulamalarla suç davranışında bulunan kişilerin toplum içinde sosyal yaşama uyumlu bir şekilde yeniden dönüşünü sağlamaya, tekrar suça bulaşmasını önlemeye, toplumda suçu azaltmaya ve böylece hem bireyi hem de toplumu suçtan korumaya çaba göstermektedir.

Türkiye'de başlığında "denetimli serbestlik" ve "probation" terimleri geçen Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın (YÖK) Ulusal Tez Merkezi internet adresinde yayınlanmış tezlere bakıldığında, günümüze kadar toplam 78 yüksek lisans, 20 doktora, 15 tıpta uzmanlık olmak üzere toplam 113 adet tez çalışması yapıldığı görülmektedir (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi, Erişim tarihi: 11.08.2025). Bu tezler genel olarak sosyoloji, hukuk, adli tıp, kamu yönetimi, sosyal hizmet, psikoloji, psikiyatri vb. alanlardadır. Yapılan çalışmalar çoğunlukla "çocuk ve genç yükümlülerin rehabilitasyonu", "yükümlülerin aile ilişkileri", "etiketlenmesi", "suç tekrarı", "denetimli serbestlikte yeniden sosyalleşme", "sosyal dışlanma", "uyuşturucu madde bağımlılığı sorunları", "denetimli serbestlik uzmanlarının iş doyumu", "sistemin yeterli olup olmadığı", "denetimli serbestlik sisteminin tanıtılması" ve "uygulanan sistemin Türkiye'nin toplumsal yapısına uygunluğunun olup olmadığı"nın araştırılması gibi konular üzerine odaklanmıştır. Denetimli serbestlikle ilgili bu araştırmaların büyük bir kısmı yükümlüler, bir kısmı da kurumlarda çalışan personeller üzerinden yapılmıştır.

Türkiye'de denetimli serbestlik sistemiyle ilgili çok sayıda tez çalışması yapıldığı görülse de toplumdan denetimli serbestliğe tabi olmamış kişiler ve alan uzmanı olarak ceza hukukçularından seçilen katılımcıların, sisteme nasıl baktığını birlikte araştıran bir çalışmanın tespit edilmemiş olması bu çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır.

Dolayısıyla Türkiye'de hukuksal zeminde kurulan, toplum içinde ve toplumla birlikte uygulanmaya çalışılan denetimli serbestliğe "toplumun" ve ceza hukuku açısından konunun uzmanı olan "hâkim, savcı ve avukatların" bakış açılarının bilinmemesi önemli bir eksiklik ve araştırmaya değer bir konudur.

1.2 Amaç

Bu doktora tezinin amacı, toplumun ve ceza hukuku profesyonellerinin bakışından Türkiye'de bir cezalandırma sistemi olarak denetimli serbestliğin sosyal temel, işlev ve başarı durumunu ceza sosyolojisi bağlamında Kocaeli örneğinde incelemektir.

Tezin amacına yönelik olarak, Kocaeli'nde denetimli serbestliğe tabi olmamış toplumdan yetişkin kişiler ve ceza hukuku alanında çalışan uzmanlar ile bir nitel alan araştırması tasarlanmış ve ceza sosyolojisi perspektifi üzerinden oluşturulan şu sorulara cevap aranmıştır:

• Denetimli serbestliğe tabi olmamış toplumdan katılımcıların, ceza adalet sistemine ve Türkiye'de uygulanan cezalara bakışı nasıldır?

• Katılımcılara göre, Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi nedir? Bu konuda düşünceleri nelerdir?

• Türkiye'de suç işleyen kişilerin denetimli serbestliğe tabi olmasına katılımcılar nasıl bakmaktadır?

• Katılımcılara göre, Türkiye'de denetimli serbestlik sisteminin toplumda sosyal işlev durumu nedir? Bu konuda görüşleri nelerdir?

• Katılımcılar, Türkiye denetimli serbestlik sistemini uygulamada başarılı bulmakta mıdır?

1.3 Önem

Araştırmada saha çalışmasından elde edilen verilerin analiz edilmesi ve karşılaştırılması üzerinden konuya ilişkin bir durum saptaması yapılmış, ceza sosyolojisi bağlamında bütünsel bir şekilde değerlendirilmiştir.

Türkiye'de denetimli serbestlik (DS), hukuksal zemin üzerinde kurulmuş; suç işlemiş bir kişinin sosyal yaşama yeniden uyumlu dönüşünü -toplum içinde, toplumla birlikte- sağlamaya çalışan ve bireyin yanında toplumu da koruma hedefi olan bir sistemdir. Dolayısıyla böyle bir sistemin sonuçlarına doğrudan muhatap olan "toplumun" ve yürütülmesinde ceza hukuku uzmanı olarak rol alan "hakim, savcı ve avukatların" nasıl baktığının -öncelikle farklı bakış açılarından, daha sonra birbirleriyle karşılaştırılarak- anlaşılması, çalışmanın özgün yönlerinden biridir. Bu özgünlüğü sağlayan, Türkiye'de daha önce benzer örneklem kombinasyonunu ve amacını taşıyan bir çalışmaya rastlanmamış olmasıdır. Aynı zamanda denetimli serbestlikle ilgili Türkiye'de yapılan araştırmalarda ceza sosyolojisi perspektifi üzerinden yapılan bir tez çalışması bulunmaması da çalışmanın başka bir özgün yanıdır.

Özellikle Türkiye'de DS sistemi konusunda, toplumun ve hukuksal yönden uygulayan uzmanların tutum ve düşüncelerini ortaya çıkaran sosyolojik bir araştırma olmadan, sistemin toplumsal gerçekliğini bilmek oldukça zordur. Ayrıca bu gerçeklik ortaya çıkarılmadan sistemin nasıl geliştirilebileceğini ve sistem için gerekli daha geniş toplumsal desteğin nasıl sağlanabileceğini bilmek de pek mümkün görünmemektedir.

Sonuç olarak bu tezde, literatürdeki çalışmalardan farklı olarak DS'nin sosyal temel, işlev ve başarı durumuna yönelik toplumdan vatandaş ile hukuk profesyonellerinden oluşan örneklem gruplarının bakış açılarının anlaşılmasıyla alandaki önemli bir bilgi eksikliğinin giderildiği ve literatüre katkı sunulacağı öngörülmektedir. Ayrıca çalışmada, araştırma konusu özelinde bütünsel bir durum saptaması yaparak varsa sisteme ilişkin sorunları kapsamlı bir şekilde belirlemeye ve çözüm önerileri getirmeye katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

1.4 Varsayımlar

Kocaeli ilinde yaşayan denetimli serbestliğe tabi olmamış 47 katılımcının ve ceza hukuku alanında çalışan 28 uzmanın, görüşmelerde yöneltilen soruları gerçekleri yansıtacak şekilde doğru cevapladıkları kabul edilmektedir.

DS sistemine, Kocaeli halkından katılan vatandaşların bakış açıları ile ceza hukukçularının bakış açıları arasında önemli bir farklılık olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada bu varsayımlara dayalı olarak veriler toplanmış ve analiz edilmiştir.

1.5 Sınırlılıklar

Nitel alan araştırmasına dayalı olarak yapılan çalışmalar, diğer tekniklere göre genellikle daha derin ve zengin bilgiye ulaşılmasını sağlar, ancak bilgilerin genellenmesi mümkün değildir. Nitel çalışmalarda elde edilen bulgular sadece araştırılan topluluk ya da gruplar için geçerlidir. Dolayısıyla nitel teknikle gerçekleştirilen bu alan araştırması, Kocaeli ilinin çeşitli bölgelerinde yaşayan, daha önce DS'ye tabi olmamış 47 kişi ve bu ilde "avukat", "hakim", "savcı" olarak mesleklerini icra eden 28 ceza hukuku uzmanının görüşleriyle sınırlıdır.

Araştırmanın başka bir sınırlılığı olarak, saha çalışmasında toplumdan çok sayıda katılımcının DS sistemi hakkında fazla bilgi sahibi olmaması, sistemle ilgili soruları kavramakta ve cevaplamakta zorlanmalarına neden olmuştur. Bu sınırlılığın, denetimli serbestlik ile ilgili hazırlanan bilgi notunun araştırmacı tarafından katılımcılara okunması ve soruların farklı biçimlerde sorulmasıyla belli ölçüde aşıldığı düşünülmektedir.

Öte yandan denetimli serbestlik sistemi ile ilgili yayınlanmış resmi istatistiki verilerin azlığı çalışmanın başka bir sınırlılığı olarak gösterilebilir.

1.6 Tanımlar

Bu araştırmanın tam olarak anlaşılmasında önemli rolü bulunan bazı temel kavramlar; "rehabilitasyon", "topluma yeniden uyum sağlama", "cezalandırıcı adalet", "onarıcı adalet", "cezasızlık", "suç korkusu, "suç önleme", "soruşturma", "kovuşturma", "şüpheli", "sanık", "hükümlü" ve "yükümlü"dür. Bu kavramlar aşağıda kısaca tanımlanmaktadır.

Rehabilitasyon (Rehabilitation): Birçok yönden fiziksel rahatsızlıkları tedavi etmek için kullanılan tıbbi modele dayanmaktadır. Bu modelde, hastalığa benzer şekilde kişinin suç işleme kararının özgür iradesinden kaynaklanmadığı kabul edilmektedir. Daha ziyade, kişiyi suç işlemeye iten "biyolojik", "psikolojik" veya "toplumsal" risk faktörleri olabilir. Ne olursa olsun, bu faktörler doğru bir şekilde teşhis edilip suçlular iyileştirilmez ise sapkın davranışları devam edecektir. Rehabilitasyon, bir bireyin suçluluğunun altında yatan nedenlerin tespit edilmesi ve daha sonra gerekli tedavinin uygulanmasıyla mümkündür. Bir ideal olarak rehabilitasyonda benimsenen ortak argüman, rehabilitasyonun halihazırda ıslahın ayrılmaz bir parçası olduğu ve uygun yollarla tatbik edildiğinde suçluların yaşamlarını ve toplum güvenliğini iyileştirdiği yönündedir. Rehabilite edici ideal, insanlar için "iyilik yapma" arzusuna dayanmaktadır. Ancak iyi niyetler her zaman iyi sonuçlar sağlamayabilir. Rehabilitasyon, kötü niyetle veya beceriksizce yapılırsa zorlayıcı ve zararlı olabilir (Cullen, 2017: 237-240). Özetle rehabilitasyon ya da iyileştirme, suç eyleminde bulunan kişinin önce "insan" oluşundan hareketle, *"suçlunun, onu suça iten nedenlerden tekrar topluma kazandırılmasına kadar olan tüm sürecin özenle takip edilip sadece tecrit işlevi gören bir hürriyeti bağlayıcı ceza yerine sağaltımın esas alındığı bir yöntemin benimsenmesidir"* (Işıktaç, 2013: 630). Türkiye ceza hukuku mevzuatlarında da rehabilitasyon kavramının genellikle iyileştirme olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Türkçeleşmiş kabul edilebilecek bir kavram olarak rehabilitasyon; "iyileştirme", "düzeltme/ıslah", "onarma", "eski hale getirme", "uygun hale getirme" ve "yenileme" anlamlarına gelmektedir (Yavuz, 2018: 13). Bu itibarla çalışmada rehabilitasyon kavramı, hukuksal mevzuatlardaki iyileştirme kavramını ve yukarıda belirtilen anlamları kapsayacak şekilde kullanılmaktadır.

Topluma yeniden uyum sağlama (Resettlement to society): Bu tabir, İngilizcede suç işleyen kişinin ceza infaz kurumu ve denetimli serbestlikte yönetimli ve olumlu bir şekilde toplumla yeniden bütünleşmesine işaret etmektedir. Türkiye'de hukuksal mevzuatlarda ve literatürde çoğunlukla bu tabir yerine "topluma kazandırma" ifadesinin kullanıldığı, ancak bunun uluslararası literatüre uyumlu olmadığı görülmektedir (Yavuz, 2018:13). Dolayısıyla bu çalışmada, "topluma yeniden uyum sağlama" tabirinin kullanılması daha uygun bulunmuştur.

Cezalandırıcı adalet (Retributive justice): Cezalandırıcı adalette esas unsur, kişisel suçluluktur ve bir suç işlenmesi cezaya meşruiyet sağlamaktadır. Suç bir haksızlıktır ve bu haksızlık nedeniyle, hukuk sisteminin bireyler arasında oluşturduğu denge bozulmaktadır. Ceza ile bu denge yeniden sağlanmaya çalışılmaktadır. Cezalandırıcı adalet suçun ortaya çıkardığı haksızlığa tepki olarak ceza olgusunu merkeze almakta, suçluyu bulma ve cezasını vermek için sürece odaklanmaktadır. Bu süreçte, sosyal eşitliğin sağlanması gibi bir adalet amacı bulunmamaktadır. Cezaya tabi tutulan kişi, sosyal ilişkilerden ve toplumdan uzaklaştırılarak yalnızlığa itilmektedir (Çetintürk, 2008: 24, 25). Bu ceza adalet yaklaşımı, *"suçlunun, başka kötülükler işlenmesine karşı caydırıcı olma ya da toplumsal yarara başka katkılarda bulunma anlamında nasıl sonuçlar doğurursa doğursun, yanlış davranışların cezasız kalmaması gerektiği düşüncesine bağlı olarak cezalandırılması gerektiğine inanır. Dolayısıyla cezalandırıcılık, sadece suç adaletiyle ilgili bir kuramdır"* (Marshall, 2005: 735). Cezalandırıcı adalete göre işlenen suçun karşılığında mutlaka ceza verilmelidir. Aynı zamanda verilen bu ceza toplumdaki diğer kişiler için de caydırıcı şekilde düzenlenmelidir. Dolayısıyla cezalandırıcı adalet yaklaşımında kişiye işlediği suçun karşılığında öç almak, acı çektirmek, caydırmak, bedel ödetmek ya da özgürlüğünü kısıtlamak temel alınmaktadır.

Onarıcı adalet (Restorative justice): Cezalandırıcı adalet yaklaşımı suç ve suç işleyeni merkeze alırken "onarıcı adalet" yaklaşımı daha çok suç mağdurunu merkeze almaktadır. Adalet Bakanlığı'nın konuya dair resmi internet sitesinde onarıcı adalet kavramı şöyle tanımlanmıştır: "*Zarar vermekten çok onarıcı, eğitici, affedici, sorumluluk yükleyici, toplumsal katılımı ve müzakereyi teşvik edici bir süreç olan onarıcı adalet, mağduru temel alan, adli süreçte mağdurun uğradığı zararları ve mağduriyeti gidermeyi hedefleyen modern ceza hukuku anlayışıdır"* (https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/288/Onarici-Adalet adresinden 31.03.2025 tarihinde ulaşılmıştır). Onarıcı adalet, suç ve cezaya alternatif bir bakış açısı sunmak için ceza adaleti alanında yenilikçi bir yaklaşım sayılabilir. Bu yaklaşım; şiddete, çatışmaya veya ön yargılara çözüm sağlama çabasındadır. Onarıcı adalet, tüm insanların bir nebze olsun nezaketle davranılmayı hak ettiği inancına dayanır. Suç eyleminde bulunan kişinin insanlığını geri kazandırmak amacıyla belirli bir strateji, yol haritası veya yol gösterici ilkeler dizisi olarak tanımlanabilir (Furio, 2002: 7-9). Onarıcı adalet yaklaşımında suçun tarafları; "failler", "mağdurlar" ve "toplum"dur. Onarıcı adalet, suçun sonuçlarıyla başa

çıkabilmek için birlikte karar vermek üzere bütün tarafların bir araya geldiği bir sürece işaret etmektedir. Yanlışın kabul edilmesi ve zararın telafisine yönelik tarafların bir araya gelmesinin, suçtan etkilenen tüm taraflar için iyileşmenin en doğrudan yol olduğu düşünülmektedir. Ceza adalet sistemi içinde onarıcı adalet teorisi, suçun toplumdaki insanlara ve ilişkilere zarar verdiğini varsayar ve adaletin sağlanması suçun tarafları arasındaki yaraların onarılmasına bağlıdır (McCold, 2000). Özetle bu teoride esas amaç cezalandırma yerine onarmadır. Onarıcı adalet ile DS'nin modern dönem ceza adalet yaklaşımları olduğu, yukarıda yer verilen bilgiler doğrultusunda hedefleri açısından da birçok yönden ortak yönleri bulunduğu söylenebilir. Ancak uluslararası alanda, uygulamalar açısından her iki yaklaşımı birlikte kullanan ülkeler olduğu gibi ayrı ayrı kullanan ülkeler de bulunmaktadır. Türkiye'de onarıcı adalet ile DS uygulamaları farklı kurumlar olarak yapılandırılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada kurum olarak sadece DS sistemi ele alınmaktadır.

Cezasızlık (Impunity): Suç işleyenlerin adil bir şekilde cezalandırılmaması, insan vicdanı tarafından onaylanmamakta, toplum tarafından kabul görmemekte ve cezasızlık algısına yol açabilmektedir. Cezasızlık (impunity), Birleşmiş Milletler (BM) literatüründe genellikle insan hakları hukukuna özgü bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki cezasızlık kavramının tanımlama çabalarında genellikle insan hakları raporlarının kullanıldığı görülmektedir. BM Ekonomik ve Sosyal Konsey, İnsan Hakları Komisyonunun 2005 yılında yapılan altmış birinci oturumunda cezasızlık şöyle tanımlanmıştır:

> Cezasızlık, ihlallerin faillerinin -ister cezai, ister hukuki ister idari veya disiplin yargılamaları yoluyla olsun hesap vermelerinin; suçlanmalarına, tutuklanmalarına, yargılanmalarına ve suçlu bulunmaları halinde uygun cezalara çarptırılmalarına ve mağdurlarına tazminat ödenmesine yol açabilecek herhangi bir soruşturmaya tabi tutulmamaları nedeniyle, hukuken veya fiilen imkânsız olması anlamına gelir (United Nations Economic and Social Council, E/CN.4/2005/102/Add.1, 2005: 6).

Diğer taraftan Viñuales (2007), bu tanımı göz önünde tutarak cezasızlık kavramı üzerine yaptığı saptamada, suç işleyen kişi cezalandırıldığı halde sonrasında çıkarılan özel ya da

genel aflarla cezasızlığa dönüşebileceği, dolayısıyla bu kavramın infaz süreçlerini de kapsadığını vurgulamıştır (akt. Şirin, 2019: 1579, 1580). Yukarıda ele alınan tespitler ışığında genel olarak cezasızlık kavramı; toplumda yasaklılığı ve uyulmadığında yaptırımı yasalarla belirlenmiş adli-idari her türlü hukuksal kuralı çiğneyen kişilere, hak ettiği ceza ve tedbirin uygulanmadığı ya da çektirilmediği ve bundan dolayı toplumda adaletin sağlanamamasıyla sonuçlanan bir durum olarak tanımlanabilir.

Suç korkusu: Suç korkusu kişisel düzeyde endişe, paranoya ve buna benzer başka psikolojik problemlere yol açan; sosyal düzeyde güvensizlik, ön yargı ve ayrımcılığa neden olan, aşırı olması durumunda bireylerin yaşam kalitesini etkileyen toplumsal bir olgudur (Curiel ve Bishop, 2018: 2).

Suç önleme: Suçun nedenlerinin ortadan kaldırılması ve suça karşı gerekli önlemlerin alınmasıyla suç ve suçluluğun ortaya çıkmadan engellenmesidir (Aydın, 2014). Suçun önlenmesi amaca göre özel ve genel önleme şeklinde iki yönden ele alınabilir. Özel önleme: bir suç davranışında bulunmuş kişiye ceza vererek, iyileştirerek veya düzelterek tekrar suç işlemesinin önüne geçilmesidir. Genel önleme: toplumun bütün üyelerinin sosyal uyumunun arttırılması ya da toplumda suç eyleminde bulunmuş kişilere verilen ceza ile potansiyel suçluların caydırılmasıdır. Araştırma konusuyla bağlantılı olarak düşünüldüğünde DS, toplumda suça karşı denetim ve rehabilitasyon gibi gerekli önlemlerin alınması, böylece tekrar suç işlenmesinin engellenmesi amacıyla özel önleme kapsamında değerlendirilebilir.

Soruşturma: ***"****Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evredir"* (CMK).

Kovuşturma: ***"****İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evredir"* (CMK).

Şüpheli: ***"****Soruşturma evresinde, suç şüphesi altında bulunan kişidir"* (CMK).

Sanık: *"Kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişidir"* (CMK).

Hükümlü: Hukuki statü olarak hakkında mahkemelerce verilen cezası kesinleşmiş kişiye denir.

Yükümlü: **"***Haklarında yükümlülük kararı verilen, denetim altına alınan veya tedbir kararı verilen ve denetim serbestlik müdürlüğünce toplum içinde denetim, takip ve iyileştirilmesi yapılan şüpheli, sanık veya hükümlüyü"* ifade etmektedir (DSHY, 2021: md. 4-z).

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Ceza Adalet Sisteminde Denetimli Serbestlik

Bir problemi çözebilmek için ilk önce onun çok iyi anlaşılması gerekir. Bu bölümde öncelikle "Dünyada denetimli serbestlik", "Türkiye'de denetimli serbestlik" konuları tarihsel gelişimiyle birlikte ele alınmakta, daha sonra kısaca "ceza adalet sisteminde topluma yeniden uyum sağlama uygulaması olarak denetimli serbestlik" konusuna değinilmektedir. Böylece toplumun ve ceza hukuku profesyonellerinin DS'ye bakışını anlamaya odaklanan bu tezde, neyin araştırılacağını mantıksal olarak belirleyen bir çerçeve oluşturulmaktadır.

2.1.1 Dünyada denetimli serbestlik

Dünyada DS, kişiyi hapsederek özgürlüğünü kısıtlayıcı cezalara bir seçenek olarak kurumsallaşmamış pratiklerle 19. yy. ortalarında başlamış, 20. yy.'ın başlarından itibaren de hukuksal zeminde kurumsal yapısını kazanmıştır. DS'nin ilk örnekleri, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere'de görülmüştür. ABD'de DS uygulamasının, 1841 yılında, Bostonlu bir ayakkabıcı olan John Augustus'un Boston Polis Mahkemesi'nde sıradan bir sarhoş olmakla suçlanan bir kişinin kefaletini vermesiyle başladığı kabul edilmektedir. Augustus, alkoliklerle çalışma konusunda biraz tecrübesi olan, dindar ve maddi imkânları iyi olan bir kişidir. Mahkemedeki cezalandırma yargısı sırasında Augustus, yargıçtan yargılanan kişiyi kendi gözetimine bırakması ve cezayı üç hafta ertelemesi konusunda ikna etmiştir. Böylece ABD'de modern anlamda ilk DS sisteminin başladığı kabul edilmektedir. Başlangıcından itibaren Augustus'un suçlulara yardım etmek istemesi, suçluların cezalandırılmasını isteyen kolluk görevlilerinin küçümsemesine maruz kalmıştır; fakat o ısrarlı çabalarıyla mahkemeye tüm suçluların hapsedilmesine gerek olmadığı fikrini kademeli olarak kabul ettirmiştir. Augustus, 1859'daki ölümüne kadar on beş yıl boyunca, Boston mahkemelerinde 1.800'den fazla suça yönelen kişinin kefaletle serbest kalmasını başarmış ve hapiste tutulmasını engellemiştir. Augustus, yazdığı otobiyografisinde, adayları dikkatlice seçtiği, genellikle ilk defa suç işlemiş, tamamen ahlaksız olmayan ve kendi gelecekleri ile ilgili daha iyi

vaatleri olanlara yardım ettiğini söylemiştir. Ayrıca onun otobiyografisinde, serbest kalmasını sağladığı kişilere eğitim, istihdam, yaşanacak yer temini konusunda yardım ettiği, mahkemeye tarafsız raporlar verdiği, özellikle Boston'un ahlaksızlık veya ölçülülük yasalarını ihlal etmekten mahkûm edilen kişilerde büyük başarı sağladığı ve otobiyografisinde yer verdiği ilk 1.100 suçludan yalnızca biri dışında hepsinin yardımlarıyla dürüst hayatlar sürdüğü belirtilmiştir. Augustus'un örneğinden sonra ABD'nin Massachusetts eyaletinde DS, 1869'da çocuklara şartlı tahliye sağlanarak devam etmiş ve 1878'de gençler için resmi olarak yasası kabul edilmiştir. Yetişkin suçlulara yönelik DS'ye halkın desteği alınmakta zorlanılsa da New York'ta onlar için DS yasası 1901'de kabul edilmiştir. 1956 yılında ise ABD'nin bütün eyaletleri yetişkin ve çocuk denetimli serbestlik yasalarını kabul etmiştir (Petersilia, 1997: 155, 156). Bu gelişmelerden dolayı, Augustus'un, dünyada genellikle "denetimli serbestliğin babası" olarak anıldığı görülmektedir. Sonuç olarak Augustus'un ilk çalışmaları, günümüzde bilinen anlamda DS modelinin temellerinin atılmasını sağladığı ve onun tarihte ilk DS görevlisi olduğunu söylemek mümkündür.

ABD'de 1970'lere gelindiğinde yayınlanan bir dizi raporda, DS hizmetlerinin yetersizliğine ulusal düzeyde dikkat çekilmiş olup "Ceza Adaleti Standartları ve Hedefleri Ulusal Danışma Komisyonu" 1973'te, DS'nin iyileştirmeler için umut olduğunu, fakat yeterli hizmet ve denetim sağlayamadığını belirtmiştir. 1974'te rehabilitasyon programlarının geniş çaplı incelemesi sonucunda DS'nin etkisizliği vurgulanmıştır. "ABD Denetleme Genel Müdürlüğü (Comptroller General of the United States)" 1976 yılında yayınladığı raporda uygulanmakta olan ABD denetimli serbestlik sistemlerinin bir başarısızlık olduğunu kayda geçirmiştir. Ayrıca 1976 yılında yine ABD Denetleme Genel Müdürlüğünce kayda geçirilen başka bir raporda, ceza adaleti sisteminde DS'nin yeniden değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yapılan değerlendirmeler neticesinde daha sonraki yıllarda ABD'deki DS kurumları; hizmetleri ve denetimleri iyileştirmek için çabalamıştır. Bu çabaların sonucunda elektronik izleme, yoğun denetimler, vaka sınıflandırma sistemlerinin yaygın olarak benimsenmesi ve çeşitli ara yaptırımlar gibi programlar tekrar suç işlemeyi azaltmada başarılar elde etmeye başlamıştır (Petersilia, 1997: 157).

İngiltere'de DS'nin tarihsel kökleri, Ortaçağ İngiliz mahkemesinin adli erteleme, bir süre için gözetim altında tutulma ve iyi halli kalırsa af verme gibi uygulamalarına kadar geriye götürülebilir. Ne var ki bu uygulamalarda doğrusal bir ilerleme kaydedilmemiştir. Daha sonra 1840'lı yıllarda Birmingham'da önce avukatlık yapan sonra yargıç olan Matthew Davenport Hill'in çabalarıyla, bu ülkedeki modern DS uygulamasının gelişmeye başladığı kabul edilmektedir. Hill, yargıç olarak, özellikle bir gününü hapiste geçirdikten sonra gönüllülerin denetimine tabi olarak serbest bırakılacak olan genç suçlulara odaklanmıştır (Forbes, 2011: 24). Böylece İngiltere'de bir suçlunun cezadan ziyade rehabilitasyon amacıyla toplumda denetlenmesine izin veren uygulamaların temeli atılmıştır.

İngiltere ve Galler'deki resmi DS hizmetinin kökenleri, genellikle on dokuzuncu yüzyılın sonlarındaki gönüllü çalışmalara dayanmaktadır. Sarhoşlukla bağlantılı suçların sayısındaki artışların ortaya çıkardığı endişeler, suçluları cezalandırmak yerine gözetim altına alma seçeneği sunmasına yol açmıştır. Buna yönelik olarak 1876 yılında mahkemelere misyoner atanmaya başlamıştır. Bunun için "İngiliz Kilisesi (Church of England Temperance Society)" tarafından fon oluşturulmuştur (Bird ve Ward, 2021: 6). İngiltere'de, 1879 yılında "Basit Suçlara İlişkin Yargılama Kanunu (Summary Jurisdiction Act)" adlı yasayla ilk defa DS ile ilgili bir düzenleme yapılmış, fakat bu düzenleme sadece daha önce yapılan uygulamalara zemin kazandırmıştır. 1887 tarihinde, "İlk Kez Suç İsleyen Suçlulara İlişkin Denetimli Serbestlik Kanunu (Probation of First Offender's Act)" adlı düzenlemeyle ilk kez suç işlemiş ve bundan dolayı iki yılı geçmeyen kişilerin cezalarına hükmün ertelemesi düzenlenmesi getirilmiştir (Yavuz, 2011: 85). 1907 yılında çıkarılan "Suçluların Denetimli Serbestliği Yasası (Probation of Offenders Act)" ile yapılan düzenlemede, gönüllü hizmetler hükümet tarafından finanse edilmeye başlanmıştır. Bu yasayla tekrar suç işleyen kişiler de sisteme dâhil edilmiş; mahkemeler, ceza yerine denetim altına alınan kişilere rehberlik etmek için DS memurlarını atamaya teşvik edilmiş ve böylece DS sistemi 1907'de tam anlamıyla resmi bir zemin kazanmıştır (Bird ve Ward, 2021: 6). 1970'li yıllara kadar yapılan bazı ek düzenlemelerle sistem daha da iyileştirilmiş, kapsamı genişletilmiş ve bu yılların başlarında toplum genelinde hapis cezasına göre DS'nin çok daha fazla düzeltme gücü olduğu görüşü hâkim olmaya başlamıştır (Yavuz, 2011: 87).

Yukarıda ayrıntısına yer verilen ABD ve İngiltere'nin yanı sıra birçok Avrupa ülkesinde, DS pratikleri 19. ve 20. yüzyılda modern anlamda hayata geçmiştir. Hollanda'da DS pratikleri, 1823 yılında kurulan "Hollanda Mahkumların Ahlaki Gelişimi Derneği'nin (Nederlandsch Genootschap tot Zedelijke Verbetering der Gevangenen)" çalışmaları ile başlamıştır. Bu dernek, hapishanelerdeki koşulları iyileştirilmeye ve topluma geri dönen mahkumlara yardım sağlamaya odaklanmıştır. 1886'da DS uygulamasının yaygınlaşmasıyla birlikte, o dönemin Hollanda toplumunda dini temelleri karakterize eden yerel kuruluşlar çerçevesinde DS kurulmuştur. Bu kuruluşlar ilk kez 1905 yılında devlet desteği almıştır. Daha sonra hükümet, toplumda yaptırımların uygulanması için DS çalışmalarının gerekli olduğuna karar vermiş ve 1910 yılında "Denetimli Serbestlik ve Sonrası Bakım Kanunu (Reclasseringsregeling)" ile DS yasal bir temele kavuşmuştur (De Kok ve Van Kalmthout ve Tigges, 2020: 7). İsviçre'de 19. yy. sonuna kadar dini ve gönüllü dernek faaliyetleri üzerinden yürütülen DS hizmetleri, 1942 yılında yürürlüğe giren İsviçre Ceza Kanunu ile birlikte resmiyet kazanmıştır (Fink ve Bruni, 2013: 6, 7).

2.1.2 Türkiye'de denetimli serbestlik

Türkiye'de DS'nin modern anlamda gelişimine bakıldığında, ABD ve Avrupa ülkelerine kıyasla geç sayılabilecek bir tarih olan 2005 yılında İngiltere'den hukuksal yönden alınarak ceza adalet sistemine dâhil edildiği görülmektedir. Ancak modern olmayan anlamda DS'ye benzer pratiklerin izi Osmanlı ceza kanunnamelerinden sürülebilmektedir. Osmanlı Devleti'nde Cumhuriyet dönemine kadar İslam Hukuku müessesesi olarak uygulanan "şahsa kefalet" düzenlemesi bulunmaktadır. Bu düzenleme yukarıda değinilen ABD ve Avrupa ülkelerindeki "kefalet (bail)" uygulamalarına benzemektedir. Şahsa kefalet, suça yönelmiş kişinin önceden belirlenmiş bir yere veya mahkemeye getirileceğine bir başka kişinin kefil olması anlamına gelmektedir. Ayrıca Osmanlı Tanzimat döneminde, çeşitli kanunnamelerle düzenlenen "nefy cezası", "zaptiye nezareti altında bulundurulma cezası" ve "kalebentlik cezası" gibi günümüz DS uygulamalarıyla benzerliği olan cezalar bulunmaktadır. Bunlardan nefy cezası: mahkemece bir suçtan mahkûm olan kişinin devlet sınırları içinde belirlenen bir yere gönderilmesi, orada yaşaması ve başka bir yere gidememesi demektir. Üç aydan üç yıla kadar veya müebbet olarak da uygulanan bu ceza sürecince mahkûm, denetim olmadan sürgün edildiği yerde şahsi özgürlüklerini kullanabilmekte, bir işte çalışabilmekte ve

aileleriyle birlikte yaşayabilmektedir. Zaptiye nezareti altında bulundurulma cezası: kişinin işlediği bir suçun asıl yaptırımı olabileceği gibi, devletin asayişini bozacak nitelikte cinayet işleyenlerin asıl cezanın infazından sonra ömür boyu devletin ikametten menettiği yerlerde yaşayamamasıdır. Kalebentlik cezası: mahkûmun devlet tarafından belirlenen kalelerin birinde hapsolarak yaşama cezasıdır. Üç yıldan beş yıla kadar ya da müebbet olarak uygulanan bu cezada kişi kaleden firar etmemek şartıyla kale içerisinde özgür bir kimsenin sahip olduğu neredeyse bütün hakları kullanabilmektedir. Sadece güvenliğin sağlanması veya firarı engellemek için kaledeki memurlar gerekli önlemleri almakta ve bu amaçla mahkûmun bazı kişilerle görüşmesi sınırlanmaktadır (Yavuz, 2011: 149–152).

Türkiye'de Cumhuriyet döneminin başından 2005 yılına kadar, günümüzdeki anlamda DS hizmetleri denilmesi zor olsa da benzer şekilde çeşitli ceza ve tedbirler mevzuatlarda yer almıştır. Bunlar Osmanlı'daki uygulamalara benzer sürgün cezasının yanı sıra, "Emniyet-i Umumiye İdaresinin Nezareti Altında Bulundurma Cezası ve Tedbiri", "Uyuşturucu Madde Bağımlıları Hakkındaki Güvenlik Tedbirleri", "Alkol Bağımlıları Hakkındaki Güvenlik Tedbirleri", "Dilenciler İçin Boğaz Tokluğuna Çalışma Tedbiri", "Çocuklara Uygulanacak Tedbirler" gibi başlıklar altında çeşitli dönemlerde yasalarla uygulanmaya çalışılmıştır (Yavuz, 2011: 155–162).

Diğer yandan, 1987 yılından 2005 yılına kadar Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) düzenlenen bazı maddelerde denetimli serbestlik ve güvenlik tedbirlerinden söz edilmiştir. Ancak büyük oranda Türkiye'de karşılaştırmalı hukukun etkisiyle yasalarda kısmi bir şekilde yer almış olan bu düzenlemeler, DS hizmetleri için yeterli kurumsal yapının bulunmamasından dolayı genellikle kâğıt üzerinde kalmasına ve pratiğe geçirilememesine neden olmuştur. Ayrıca ikinci dünya savaşından sonra, 1949 yılında kurulmuş olan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 1965 yılından itibaren DS uygulamaları için çok sayıda tavsiye kararı yayınlamış ve bunlarla ilgili Türkiye'nin de dâhil olduğu üye ülkelerle sözleşmeler imzalanmıştır. Böylece özgürlük kısıtlamalarını azaltarak kişi hak ve özgürlüklerini daha fazla koruyan yeni bir ceza adalet anlayışı dünya çapında hâkim olmaya başlamıştır. Aynı zamanda bu ceza adaleti anlayışı, zamanla Avrupa Birliği (AB) müktesebatındaki şartlardan biri haline gelmiştir (Türkmen, 2015: 237, 238).

Dolayısıyla Türkiye'nin Avrupa Konseyi'nde yer alması ve aynı zamanda AB'ye dâhil olmak istemesi, ülke genelinde yasal alt yapısıyla birlikte DS sisteminin aktif olarak kurulmasını sağlamıştır. Türkiye, 2005 yılında "Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi" kapsamında, İngiltere DS sistemiyle eşleştirme yaparak kendi ceza adalet mevzuatına sistemi dâhil etmiştir.

Türkiye'de DS sistemi kurulmasına yönelik öncelikle diğer hukuksal mevzuatlarda köklü değişiklikler yapılmıştır. 2004 yılında 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK), 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu (CGİK) ve 2005 yılında Çocuk Koruma Kanunu'nda (ÇKK) DS ile ilgili düzenlemelere gidilmiştir. Daha sonra 20 Temmuz 2005 tarihinde 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu ve buna bağlı olarak Aralık 2005 tarihinde Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Daha sonra 5402 sayılı kanunun adı "Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu (DSHK)," yönetmeliği ise "Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği (DSHY)" şeklinde değiştirilmiştir. Türkiye'de DS, yukarıda sayılan kanunlardaki düzenlemelere bağlı işleyişi olan bir sistemdir. DS uygulamaları adli makamlarca şüpheli, sanık veya hükümlüler hakkında bu kanunlarca verilen seçenek ceza yaptırımı ya da tedbirler ile DS müdürlüğünce belirlenen tedbir veya yükümlülüklerden oluşan DS kararlarına göre yerine getirilmektedir (DSHY, Md. 4-g)

DSHK'da denetimli serbestlik ve koruma kurullarının kuruluşu, görevleri, çalışma esas ve usulleri düzenlenmiştir. DSHK'ya bağlı çıkarılan DSHY'de ise daire başkanlığı, denetimli serbestlik müdürlükleri, danışma kurulu ile koruma kurullarının teşkilat, görev, yetki, çalışma, toplantı usul ve esasları düzenlenmiştir.

Türkiye Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde DS; *"şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı bir infaz sistemi"* olarak tanımlanmıştır (DSHY, 2021: Md. 4-f).

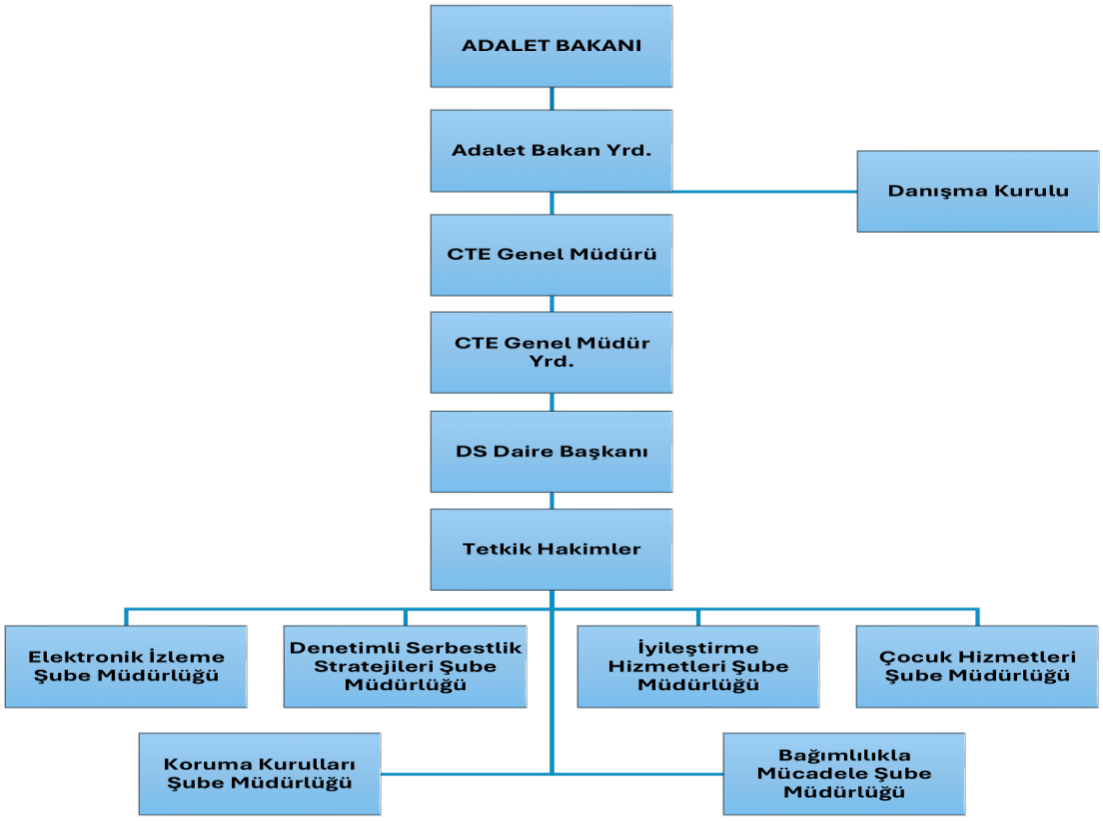
DS'ye bu tanım çerçevesinde bakıldığında, bir ceza infaz sistemi olarak DS ile bir suç işlemiş fakat cezaevine kapatılmadan iyileştirilmesi mümkün görülen kişilerin, bazı yükümlülükler altında toplum içinde denetlenmesi, rehabilite edilmesi ve ihtiyaç duyduğu

maddi, manevi alanlarda desteklenerek topluma kazandırılmasının amaçlandığı söylenebilir. Bu amaçları yerine getirmek üzere, Türkiye ceza adalet sisteminde bir devlet kurumu olarak DS'nin yukarıda değinilen hukuksal yapısı çerçevesinde -hızlı bir şekilde- kurumsal teşkilatlanmaları tamamlanmış ve 2005 yılında Türkiye genelinde uygulanmaya başlamıştır. DS uygulamalarının yürütülmesi amacıyla Adalet Bakanlığına bağlı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE) teşkilatı bünyesinde, Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı kurulmuştur (DSHK).

Şekil 1. Adalet Bakanlığı CTE teşkilat şeması (CTE, 2025a: https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/teskilat_sema adresinden 15.08.2025 tarihinde alınmıştır).

Şekil 1'e bakıldığında DS sisteminin merkeziyetçi bir yapı içinde kurulduğu görülmektedir. Ancak sistem kendi içinde ayrıca örgütlenmiştir. Bu örgütlenme biçimi aşağıda gösterilmiştir:

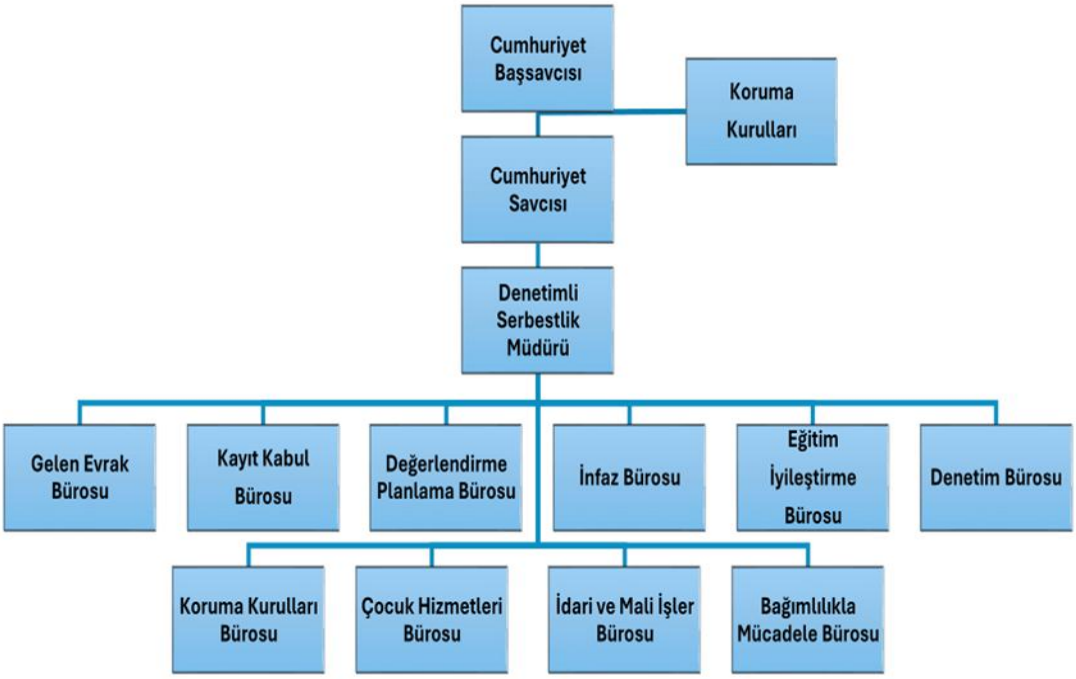

Şekil 2. Denetimli serbestlik merkez teşkilat yapısı (Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, 2025: 4).

Şekil 2 incelendiğinde, Türk Denetimli Serbestlik Sisteminin merkez teşkilatı hiyerarşik olarak; Adalet Bakanı, Adalet Bakanı Yardımcısı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdür Yardımcısı, Denetimli Serbestlik Daire Başkanı, Tetkik Hakimler, 6 Şube Müdürlüğünden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu hiyerarşi içinde yer almayan Danışma Kurulu doğrudan Adalet Bakan Yardımcısına bağlıdır (DSHY). Adalet Bakan Yardımcısının Başkanlığında birçok kamu kurumunun üst düzey yöneticisinin katılımıyla her takvim yılında en az bir defa toplanan danışma kurulu; denetimli serbestlik, yardım ve koruma hizmetlerine yönelik danışma organı olarak görev yapmaktadır (DSHK).

Daire Başkanlığı, merkez teşkilatında DS'nin hizmet alanlarına göre kurulmuş olan 6 şube müdürlüğü hem başkanlığın işlerini yürütmekte hem de taşradaki teşkilatların koordinasyonunu sağlamaktadır.

DS hizmetleri, taşrada müdürlükler ve koruma kurulları aracılığıyla yürütülmektedir. DSHK gereğince taşra teşkilatları olarak Adalet Komisyonunun bulunduğu yerlerde Cumhuriyet Başsavcılığına bağlı müdürlükler ve koruma kurulları kurulmuştur.

Şekil 3. Denetimli serbestlik taşra teşkilat yapısı (Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, 2025: 5).

Şekil 3'te görüldüğü üzere, DS taşra teşkilatı hiyerarşik olarak Cumhuriyet Başsavcısı, Cumhuriyet Savcısı, Denetimli Serbestlik Müdürlüğü ve bunlara bağlı 10 bürodan oluşmaktadır. Koruma kurulu hiyerarşik yapıdan bağımsız, fakat Cumhuriyet Başsavcısına bağlı olarak örgütlenmiştir. Koruma Kurulları, Cumhuriyet Başsavcısının veya görevlendireceği Cumhuriyet Başsavcı Vekili ya da Cumhuriyet Savcısının Başkanlığında, DS hizmetlerine katkı sağlayabilecek çok sayıda kamu ve kuruluşlarının ildeki üst düzey temsilcisinin katılımıyla üç ayda bir toplanmaktadır. Yetki alanı adalet komisyonunun yargı çevresi ile sınırlı olan koruma kurulunun yazı işleri hizmetleri müdürlük tarafından yürütülmektedir. Koruma kurulu, cezaevinden tahliye olan hükümlülerin meslek ya da sanat edinmelerine, sanat sahibi olanlar ile tarım işletmeciliği yapmak isteyenlere araç ve kredi sağlanmasına, iş bulmalarına, iş yeri açmalarına, çocuk ve genç hükümlülerin öğrenimlerine devam etmelerine vb. yardımcı olmaktadır (DSHK).

Taşrada DS hizmetleri koruma kurulu, müdürlükler ve müdürlüklerde de bürolar aracılığıyla yerine getirilmektedir. Müdürlüklerde yönetim hizmetlerini yürüten müdür, müdür yardımcısı ve şef; denetimli serbestlik uzmanı olarak yükümlülerin iyileştirilmesi ve toplumla yeniden sosyal birlikteliğini sağlama çalışmalarını yapan sosyolog, psikolog, sosyal çalışmacı ve öğretmen; müdürlüğün idari işleri, kalem hizmetleri, infaz işleri ile yükümlülerin toplum içinde denetim ve takibinin yapılmasından sorumlu denetimli serbestlik memurları bulunmaktadır (DSHY).

DS Müdürlüğüne bağlı gelen evrak bürosunda, yargı mercilerinden ve diğer kurumlardan gelen evrak ve tüm yazılar ilgisine göre diğer bürolara dağıtma işlemleri yürütülmektedir. Kayıt kabul bürosunda, DS kararı verilen yükümlülerin kayıt ve kabulleri yapılmaktadır. Değerlendirme ve planlama bürosunda, yükümlülerin risk ve ihtiyaçlarının tespit edilerek, bunlara uygun bir şekilde toplum içinde denetim, takip ve rehabilitasyonu amacıyla yapılacak çalışmalar Araştırma ve Değerlendirme Formu (ARDEF) adı verilen bir anket uygulaması üzerinden planlanmaktadır. İnfaz bürosu, hazırlanan bu plana göre DS kararlarının infazı ile yükümlüleri toplum içinde denetim, takip ve iyileştirme çalışmalarını koordine etmektedir. Bu koordinasyona yönelik her yükümlüye infaz bürosundaki DS memurlarından bir vaka sorumlusu atanmaktadır. Eğitim ve iyileştirme bürosunda, vaka sorumlusu tarafından gönderilen yükümlülerin denetim planına göre eğitimi, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılmasına yönelik çalışmalar DS uzmanlarınca yürütülmektedir. Denetim bürosu, DS memurlarınca gerektiğinde kollukla iş birliğiyle yükümlülerin toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı birimdir. Çocuk hizmetleri bürosunda, suça sürüklenen çocuklara yönelik DS kapsamındaki hizmetler sağlanmaktadır. Bağımlılıkla mücadele bürosunda madde bağımlılığı sorunu olan yükümlülerin psikososyal destek, eğitim, iyileştirme, tedavi, takip vb. işlemleri yapılmaktadır. Koruma kurulu bürosu, sorun ve ihtiyaçları için başvuran hükümlülerin taleplerini değerlendirmekte, diğer kurumlarla iş birliği yaparak çözmeye çalışmakta ve koruma kurulunun sekretarya işlerini yerine getirmektedir. İdari ve mali işler bürosunda, müdürlüğün ihtiyacı olan mal ve hizmet alımları gerçekleştirilmekte, ayrıca müdürlüğün işlerinin etkin yürümesi için ihtiyaç duyulan idari işler planlanmakta ve yürütülmektedir (DSHY).

Türkiye'de DS, hukuk mekanizması içerisinde genel uygulama alanı olarak "soruşturma evresi", "kovuşturma evresi", "kovuşturma sonrası" ve "cezaevinden salıverme sonrası" aşamalarında çok sayıda görevi yerine getirmektedir. Bunlar adli makamlarca verilen adli kontrol kararlarının yerine getirilmesi, sosyal araştırma raporu hazırlanması; yükümlülere rehberlik ve psikososyal danışmanlık yapılması; kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalıştırma, bir eğitim kurumuna devam etme gibi seçenek yaptırımların uygulanması; konutta infazın gereklerinin yerine getirilmesi; elektronik cihazlarla takip etme işlemlerinin yapılması; bir meslek veya işi olmayan yükümlülere iş bulmada yardımcı olunması; madde bağımlılığı sorunu olan yükümlülere müdahale programları uygulanması; rehabilitasyona yönelik yükümlülere bireysel görüşme yapılması, ihtiyaç duyduğu alanlarda eğitim verilmesi, grup çalışması ve seminer programlarının uygulanması; yükümlülerin aileleriyle görüşmeler yapılması, boş zamanlarının yapılandırılması; süreç izleme, denetim ve değerlendirme raporu hazırlanması şeklindedir (DSHY, 2021).

Yukarıda değinilen hizmetleri yapan Türkiye DS sisteminin 31.07 2025 tarihi itibariyle görev alanlarına yönelik takip ettiği yükümlü sayısı aşağıdaki gibidir:

T.C ADALET BAKANLIĞI CEZA VE TEVKİFEVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ DENETİMLİ SERBESTLİK İSTATİSTİKLERİ 31 TEMMUZ 2025	
DENETİMLİ SERBESTLİK TEDBİRİ UYGULANARAK CEZANIN İNFAZI (CGTİHK 105/A) KİŞİ SAYISI	193.419
ADLİ KONTROL (CMK 109) KİŞİ SAYISI	121.277
UYUŞTURUCU BAĞIMLILARININ TEDAVİSİ VE DENETİMLİ SERBESTLİK (TCK 191) KİŞİ SAYISI	106.659
DENETİM VE TAKİBİ YAPILAN ÇOCUK YÜKÜMLÜ SAYISI	9.349
DENETİM VE TAKİBİ YAPILAN YETİŞKİN YÜKÜMLÜ SAYISI	454.175
DENETİM VE TAKİBİ YAPILAN TOPLAM YÜKÜMLÜ SAYISI	463.524
Bu tablo, 19/04/2008 tarihli ve 26852 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2008/13472 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren Resmî İstatistik Programı kapsamında olmayıp, hizmete özel olarakhazırlanmıştır.	

Şekil 4. Denetimli serbestlik sistemine tabi olan yükümlü sayıları (CTE, 2025b: https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/4082025112848Denetimli%20Serbestlik%20%C4%B0statistikleri.pdf adresindeki 12.08.2025 tarihinde ulaşılan istatistiksel verilerden derlenmiştir).

2.1.3 Ceza adalet sisteminde topluma yeniden uyum sağlama uygulaması olarak denetimli serbestlik

Ceza adalet sisteminde önemli bir kurum olan DS, temel olarak evrensel insan hakları anlayışını içinde barındırmaktadır. Buna göre aslında her insan öz itibariyle iyidir. Bir suç işleyen kişi de koşulsuz kabulle aslında iyi bir vatandaştır. Kişi bir suç davranışında bulunarak toplumun normlarından saptığında iyileştirici çalışmalarla bu davranışları kontrol edilebilir, normalleştirilebilir ve böylece kişilerin tekrar suç işlemesi önlenebilir (Oktik ve Önkal, 2016: 27). Esas olarak DS, kişilerin suç davranışına karşı insan onuruna yakışır rehabilite edici bir anlayışla cevap vererek topluma yeniden uyum sağlama yaklaşımını benimsemektedir. Böylece DS, rehabilitasyon yaklaşımıyla sadece suç eyleminde bulunmuş kişilerin topluma yeniden uyum sağlamasını değil, aynı zamanda toplumsal refah açısından da olumlu sonuçlara ulaşmayı hedeflemektedir.

Sapma ve suç, sosyal birlikteliğe zarar veren toplumsal bir olgudur. Nitekim Türkiye ceza adalet sisteminde denetimli serbestlik; bir suç eylemi ile toplumsal düzene zarar veren fakat rehabilitasyonu mümkün görülen kişilerin, yetkili organ tarafından ya cezaevinde hiç tutulmadan ya da belli süre bir cezaevinde tutulduktan sonra toplum içinde bazı yükümlülükler altında denetleyen, bu süreçte rehabilite edici psikolojik, sosyal, eğitsel, mesleki, ekonomik, madde bağımlılığı müdahalesi gibi desteklerle sosyal yaşama yeniden uyumlu dönüşünü amaçlayan ve böylece tekrar suç işleme riskini azaltarak hem bireyi hem de toplumu korumaya çalışan bir cezalandırma sistemidir.

2.2 Cezalandırmaya Sosyolojik Bakış

Bu kısımda, tezin problematiğini çözmeye yardım eden kavramsal çerçeve belirlenmektedir. Bunun için, birbirileriyle iç içe sayılabilecek "değer", "norm", "sosyal sapma", suç", "yaptırım" ve "ceza" kavramları sosyolojik açıdan ele alınmaktadır. Ayrıca bu kavramlarla birlikte tezin araştırma bulgularının anlaşılmasına katkı sağlayan bazı temel sosyolojik suç yaklaşımlarına değinilmektedir.

Toplumsal norm, değer ve yaptırım birbirine bağlı olarak şekillenir. Sosyolojik açıdan toplumsal değer kavramını anlamadan toplumsal norm ve yaptırım kavramlarını anlamak güçtür. Thomas ve Znaniecki'nin sosyolojik tanımına göre değer, bir sosyal grubun üyelerinin erişebileceği ampirik içeriğe sahip ve bir faaliyetin konusu olan/olabilecek bir

anlama sahip herhangi bir veridir. Dolayısıyla bir alet, bir madeni para, bir şiir, bir üniversite, bir mit, bir bilimsel teori vb. sosyal değer olabilir. Bu değerlerin anlamı, insan eylemleriyle bağlantılı olarak açığa çıkar (1918: 21). Dünyada anlam üretme kabiliyeti olan tek canlı insandır. Değerler insanın anlam üretme kapasitesi ile bağlantılıdır. Birey için anlamlı olan ve gereksinimi hissedilen her nesne, eser, eylem, düşünce, söz vb. toplumsal bir değere sahiptir. Değerler, toplum tarafından bir şeyin anlamını ve önemini belirleyen, ona yönelik soyut ve görece bir uzlaşım sağlayan ortak paylaşım ölçütleridir. Toplumsal bir değer ölçüt olarak olanı değil, olması gerekeni belirtmektedir. Toplumsal değerler, toplumun sembol ve anlam dünyasını biçimlendirmekte; kuşaktan kuşağa sözlü, yazılı ve görsel olarak aktarılmaktadır. Tarihte toplumsal değerleri bulunmayan bir toplum olmadığını söylemek mümkündür. Değerler toplumda bireylerin kaçınması ve yapması gereken eylemlerin sınırlarını çizerek iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin, erdemli-erdemsiz gibi toplumsal yargılarla bir toplumda ulaşılmak istenen hedefleri ve ideal standartları belirler. Toplumsal değer, insanların bir toplumda ekonomik, bilimsel, siyasal, ahlaki, dinsel ve estetik beğenilerini temsil etmektedir. Ayrıca toplumda insanların nasıl yaşayacaklarına ilişkin kılavuzluk yapan, yararlı görülen, idealleştirilmiş ortak beğeni, beklenti, inanç ve hedeflerini kapsamaktadır (Özcan, 2022).

Toplumsal değerler, toplumsal normların temelini oluşturmaktadır. Normlar, toplumsal değerlere bağlı şekillenen, kültürel açıdan istenen ve uygun görülen ortak davranış beklentileridir (Marshall, 2005: 533). Başka bir deyişle toplumsal norm, belli bir toplumda ve zamanda grup üyelerinin belirli bir durumda ve bağlamda göstermeleri istenen tutum ve davranışları belirleyen kurallardır. Toplumsal norm, toplumda çeşitli kuralların oluşmasını sağlayan, ideal görülen ölçü ve değerlerdir. Bir toplumda insanları belli olaylar karşısında takınacağı tavır ve davranışı belirleyen ve ayrıca toplumun beklentilerine uygun davranmaya zorlayan kurallara toplumsal norm denir. Toplumsal normlar, toplumsal düzen teorilerinin merkezindedir ve normların amacı toplumsal düzeni sağlamak, sürdürmek ve korumaktır. Normlar, toplumda bireylerin kuralları içselleştirmesi ve toplumsallaşması sürecinde edinilmiş olur (Özcan, 2022).

Her toplum, çok sayıda bireyin bir arada yaşayabileceği şekilde, onların eylemlerini koordine etmektedir. İnsanlar bütün davranışlarında normlardan etkilenir. Bireyler genellikle bağımsız olduklarını düşünseler bile aslında davranışları önemli ölçüde

normlar tarafından şekillenmektedir (Colander ve Hunt, 2021: 129). Zaten bireylerin her istediğini sınırsız özgürlük kullanarak yapması toplumda çatışmalara, çeşitli anlaşmazlıklara, kargaşaya ya da kaosa yol açabilir. Toplumda bu olumsuz durumların önüne geçilmesi ve bireylerin güven ve huzur içinde yaşayabilmesi bir toplumsal düzenin varlığını gerektirir. Toplumlar böyle bir toplumsal düzeni sağlamak için kendi kültürel özelliklerine göre yasaklayıcı ve izin verici çeşitli normlar tesis etmiştir (Güçlü ve Akbaş, 2023: 2). İnsan, ancak toplu halde varlığını sürdürebilen bir canlı olduğundan toplumsal düzen bir gerekliliktir. Her toplum kendi kültürel özelliklerine göre çeşitli norm ve değerler inşa etmekte, böylece bir toplumsal düzen kurmaya ve sürdürmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla bir toplumda bu norm ve değerlere aykırı olan her sosyal eylem, sosyal bir problem olarak sapma olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Sosyoloji açısından sapma ve suç toplumsal bir olgudur. Sosyolojik yaklaşım, bu olguyu kişinin sosyal çevresiyle bağlantılı olarak incelemektedir; çünkü bir sapma davranışı sosyal bir bağlamının olmasına bağlıdır. Aynı zamanda toplumsal bir düzen olmadan kendiliğinden uyulması gereken bir norm da olmaz.

Goffman'a (2014) göre, bir toplumda bazı değerleri paylaşan, kişisel nitelikler ve davranış biçimleri itibariyle belli toplumsal normlara uyum gösteren bir grup bireye referansla, uyum göstermeyen her birey sapkın ya da sapmış olarak görülür. Bu uyum göstermeme eylemi ise bir sapmadır (s.197). Giddens (2012), sapkınlığı bir toplumda veya toplumsal grupta, önemli sayıda insanın kabul ettiği normlara uyum göstermemek olarak tanımlamaktadır. Sapkınlık, bireysel bir davranışla olabileceği gibi grupların eylemleriyle de olabilir (s. 842). Oktik (2013), sosyal sapmayı *"bir toplumda belirlenmiş norm ve değerlere uymamak"* olarak tanımlamakla birlikte, bunun toplumdan topluma ya da bir toplumda gruplar arası yapılan tanıma göre değişebildiğini belirtmektedir. Çünkü bir toplumda kurallara uyan olarak kabul gören bir kişi başka bir toplumda sapmış olarak görülebilir (s. 4, 5). Türkmen'e (2015) göre sapma, tarihsel olarak değişebildiği gibi toplumdan topluma, hatta gruplar arasında da değişebilen göreceli anlam taşımaktadır. Bu kapsamda sapma, belli bir toplumda yaygın olarak kabul görmeyen, kabul görmediği için ayıplanan ya da cezalandırılan bir eylem olarak değerlendirilmektedir (s. 50). Başka bir deyişle sapkınlık, bir eylemin kendisi değil, toplumun eyleme verdiği tepkidir. Bireylerin eylemleri toplumun değerleri ile çatıştığında sapkın olarak adlandırılır. Bu anlamda sapkınlık göreceli bir kavramdır. Bir eylem ancak bir norma göre sapkın olarak

değerlendirilebilir. Bir normlar dizisine göre sapkın olan eylem, diğer normlara göre oldukça kabul edilebilir durumda olabilmektedir (Colander ve Hunt, 2021:130).

Yukarıda aktarılanlardan hareketle belli bir toplumda ve zamanda, o toplumun veya toplumsal grubun yerel-kültürel özelliklerine göre tanımlanmış norm ve değerleri ihlal eden bütün birey ve grup davranışları sosyal sapma olarak tanımlanabilir. Bu norm ve değerleri çiğneyen kişi ya da gruba ise sapmış ya da sapkın denir.

İçli'ye göre toplumlar, kurdukları sosyal düzeni korumak için kendi kültürel değer yargıları üzerinden örf, adet, gelenek, görenek, ahlak, din vb. kalıp normlar oluşturmaktadır. Toplumda bunlara uymamanın cezası yazılı olmayan, belirli kalıp normlara göre yerine getirilmektedir. Ancak toplumların karmaşıklaşma derecesi arttıkça normların belirlenmesi ve uygulanması devletin resmi süreçlerine evrilmiştir. Devlet yasa şeklinde bazı hukuksal normlarla suç ve cezanın tespiti sorumluluğunu üstlenmiştir. Böylece bir toplumda hukuk kurallarının ihlal edilmesinin cezası önceden devlet örgütü tarafından yazılan normlara göre uygulanmaktadır. Dolayısıyla sapma kavramının bir toplumdaki her türlü norm ihlaline, suç kavramının ise sadece hukuksal normlarla yasaklanmış olan eylemlere karşılık geldiği söylenebilir (2021: 25, 26).

Oppenheimer, herhangi bir zamanda ve yerde özünde suç teşkil eden hiçbir eylem olmadığını, aslında suçun tek genel özelliğinin bir davranışın cezayla karşılanması veya cezalandırılabilir duruma getirilerek suça dönüştürülmesinden ibaret olduğunu söylemektedir (1913). Buradan bir eylemin suç olabilmesi için karşılığında yasa ile belirlenmiş bir cezasının olması gerektiği çıkarımı yapılabilir. Marshall'a (2005: 702) göre, *"kişisel alanı aşıp kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin (devlet ya da yerel bir kuruluş) müdahalesini gerektiren fiiller"* sosyolojik açıdan suç olarak görülmektedir.

Sosyolojik perspektiften suç, bir toplumda sosyal düzenin korunması için kamusal otoritenin yaptırımlarıyla dayatılan, toplumsal normları ve başkalarının haklarını zedeleyen problemli bir sosyal davranıştır. Ancak suç ve sapma kavramlarını birbirinden tamamen ayırmak mümkün değildir. Bir davranış ister sapma isterse suç olsun, bunların ortak noktası bir toplumun yasaklaması ve ihlal edildiğinde cezalandırılmasıdır. Oktik ve

Önkal'ın belirttiği üzere, *suçlu* aynı zamanda toplumun hukuk normlarına, ahlak yapısına, sosyal kodlarına ve toplumun genel uyumuna karşı gelen *sapkın* bir kişidir (2016: 20). Öte yandan her ne kadar sapma ve suçun birçok durumda benzerliği olsa da bunların aynı anlama geldiğini söylemek zordur. Suç olgusu sadece toplumda belirlenmiş bir kanunu ihlal etmek iken, sapma olgusu bir kanunun çizdiği sınırı oldukça aşmaktadır.

Suç ve sapmanın açıklanması, nedenleri ve önlenmesi üzerine geliştirilen önemli sosyolojik kuramlar bulunmaktadır. Bunları sosyolojinin üç ana paradigması olan "işlevselci", "sembolik etkileşimci" ve "çatışmacı" yaklaşımlar üzerinden incelemek mümkündür. İşlevselci yaklaşıma göre, sapma ve suç toplumsal olgulardır ve kaynağı toplumsaldır. Toplumsal meseleleri mikro düzeyde inceleyen sembolik etkileşimci yaklaşıma göre sapma ve suçun nedeni sosyal etkileşimdir; genellikle bazı davranışlara gösterilen toplumsal tepkilerden kaynaklanmaktadır. Çatışmacı yaklaşıma göre sapma ve suçun nedeni toplumdaki ekonomik yapı ve eşitsizliklerdir. Bu yaklaşıma göre, ceza adalet sisteminde suçla mücadele eden kurum ve yasalar egemen sınıfların çıkarını korumaktadır. Burada tezin bulgularının değerlendirilmesinde yararlanılan işlevselci ve sembolik etkileşimci kuramlar kısaca ele alınmaktadır.

İşlevselci kuramlar, toplumu bütünlüğü olan bir sistem olarak görmektedir. Toplumsal yapıda sosyal birlikteliğin korunması ve sürdürülmesine yönelik yasalar oluşturulmuştur. Aynı zamanda toplum, sosyal birlikteliği oluşturan parçaların bir araya gelmesiyle meydana gelmektedir. Bu parçaların her biri kendisi için işlevsel olduğu gibi bütün için de işlevseldir. Bu bağlamda işlevselciliğin önemli kurucuları arasında kabul edilen Emile Durkheim'a göre kaynağını toplumsallıktan alan ve toplumsal bir olgu olan suç, aynı zamanda toplumdaki sosyal sistemin devamı için olumlu bir işlevi vardır ve gereklidir. Ancak bir toplumda sapma belli oranın üzerine çıktığında işlevselliğini kaybederek topluma zararlı duruma gelebilir. Toplum yaşamını düzenleyen hiçbir yasa olmaması durumunda da *"anomi"* ortaya çıkar. Anomi ortaya çıktığında ise insanlar kendilerini yollarını kaybetmiş ve kaygılı hissederler; ayrıca bu durumlarda insanların intihar eğilimleri artar. Toplumdaki belli oranda sapma, sosyal değer ve norm sisteminin yitimine sebep olarak düzenin daha iyi işlemesine katkı sağlayabilir. Aynı zamanda belli miktarda sapma yeni düşünceler ortaya çıkmasını sağlayarak toplumu geliştirebilir ve olumlu değişiklikler sağlayabilir. Sapma, toplumdaki "iyi" ve "kötü" davranışların neler

olduğunu belirleyerek aralarına sınırı koymaya yardım edebilir. Bunun yanında toplumdaki bir sapma ve suç olayı, toplumsal normları açıklığa kavuşturan toplu bir tepki ortaya çıkararak sosyal bağları ve dayanışmayı güçlendirebilir (Oktik, 2013: 10, 11; Giddens, 2012: 844, 845). Durkheim, *Suicide* (İntihar) isimli eserinde toplumdaki sosyal bağların önemine vurgu yaparak, *"bireyin ait olduğu gruplar ne kadar zayıflarsa ve bunlara ne kadar az bağımlı olursa, sonuç olarak yalnızca kendisine o kadar bağımlı olur ve başka hiçbir davranış kuralını tanımaz"* demektedir (Durkheim, 1951: 209). Travis Hirschi, Durkheim'in bu düşüncelerinden etkilenerek suçun nedenleri ve önlenmesi üzerine "*sosyal bağ"* olarak adlandırılan bir teori geliştirmiştir. Hirschi, bu teorisini geliştirdiği *Causes of Delinquency* (Suçun Nedenleri) adlı eserinde, insanın suç işlemek ya da sapkınlık için özel bir motivasyona ihtiyacı olmadığını, insanların diğer hayvanlarla aynı olan hedonistik, bencil doğası gereği içgüdüsel olarak suç işlemeye meyilli olduğunu söylemektedir (2017: 31). Yukarıda anılan çalışmasında Hirschi'nin asıl sorusu, bazı insanlar suç işlerlerken bazı insanların neden suç işlemediği üzerinedir. Bu soruya, suçlu eylemlerin bireyin toplumda sosyal bağının zayıflamasından veya kopmasından kaynaklandığı cevabını vermektedir. Bu sosyal bağları dört önemli değişken olarak; "bağlılık", "taahhüt", "katılım" ve "inanç" şeklinde belirlemektedir (Hirschi, 2017). Hirschi'ye göre, "bağlılık" bireyin ailesinden bütün topluma uzanan sosyal bağlılığını ifade eder. Bireyin toplumsal çevreye olan bağlılığı arttıkça ve güçlendikçe toplumsal norm ve değerlere uyumu artar. Çünkü bağlılık güçlendikçe birey diğer insanların beklenti, görüş, kanaat ve tepkilerine daha fazla duyarlı duruma gelir ve ona uygun davranış sergiler. Bunun tam tersi olarak, bu bağlılığın zayıflaması bireyin suç davranışlarında daha fazla bulunmasına neden olur. Özetle bireyin toplumla kurduğu güçlü sosyal bağlar, bireyin topluma uyumunu arttırırken bu sosyal bağların zayıflaması suç işleme olasılığını arttırmaktadır (Yüksel, 2017: 18). Hirschi, sosyal bağların "taahhüt" unsurunu uyumla ilişkili açıklamaktadır. Geleceğe yönelik eğitim, iş gibi iyi tanımlanmış hedefleri olan ve bunlarla ilgili geleceğine yatırım yapan kişilerin, bunları yapmayanlara göre suç işleme olasılığı daha düşüktür. Çünkü kişi suç işlerse bu yatırımını riske atmış olacaktır. Bundan dolayı kişiler, toplumsal norm ve değerlere uyma motivasyonlarını korkudan almaktadır. Suç davranışının sonuçlarından korkan insanlar kendilerini uyuma adamaktadırlar. Aynı zamanda insanlar geleceğini kurmak için çaba harcarken suç eylemlerini gerçekleştirmeye pek vakit bulamayacaktır (Syrquin, 2021: 2). Dolayısıyla

taahhüt, kişinin geleceği ile ilgili yaptığı yatırımla ilgilidir. Kişinin suç davranışında bulunduğunda risk alarak kaybedebileceği birikimi ile suç işleme olasılığı arasında doğru yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Hirschi'ye göre üçüncü sosyal bağ "katılım"dır. Kişinin bir eğitime devam etmesi, iş sahibi olması, sivil toplum örgütüne katılması, sportif aktiviteler yapması gibi faaliyetleri suç işlemesini önleyici etkenlerdir. Bu meşru faaliyetlere yoğun katılım bireylerin enerjisini tüketecek, zamanını dolduracak ve suç işlemek için imkânını azaltacaktır (Yüksel, 2017: 18). Hirschi'nin teorisinde son sosyal bağ "inanç"tır. Ona göre, ortak sosyal değerler sisteminin ahlaki geçerliliğinin kabulü inanca dayanır. Bireyler bu sosyal değerler sistemindeki kurallara kendilerini inanç yönünden ne kadar bağlı hissederlerse, bu kuralları ihlal etme ve suç işleme olasılıkları o kadar azalmaktadır (Syrquin, 2021: 3). Daha açık bir anlatımla Hirschi, sosyal bağ olan inanca ilişkin şu düşünceyi öne sürmektedir: bütün toplumlarda ortak değerler temelinde oluşan toplumsal normlar bulunmaktadır; fakat bir toplumdaki her bireyin bu normlara olan inancı aynı ölçüde olmamaktadır. Bu toplumsal normlara inancı az olan bireylerde suç işleme eğilimi fazla olurken, normlara inancı yüksek olan bireylerde sosyal uyum artmakta ve suç işleme olasılığı azalmaktadır (Yüksel, 2017: 18).

Sembolik etkileşimci yaklaşım, toplumda bir kısım birey ya da grup davranışları sapma ve suç olarak görülürken diğer kısımlarda neden görülmediğini sorgulamaktadır. Etkileşimci yaklaşımlar içinde yer alan *Etiketleme Kuramı,* sapma ve suçun nedenlerini açıklayan önemli bir teoridir. Howard S. Becker ve Edwin M. Lemert gibi sosyologlar tarafından geliştirilen bu teori, genel olarak bireylerin sapkın veya suçlu olarak etiketlenmesi sürecinin kişilerin daha fazla sapkınlığa ve suç işlemesine neden olabileceğini öne sürmektedir. Becker (2015), toplumda bazı gruplarca uyulması gereken bazı normlar belirlendiğini ve bu normların ihlalini de yine onlar tarafından sapkınlık olarak tanımladığını söylemektedir. Toplum tarafından yaratılan sapkınlık, kişinin gerçekleştirdiği davranışın bir niteliği değil, toplumsal grubun koyduğu yasakların belli kişilere uygulanması ve sapkın olarak etiketlenmesinin bir sonucudur. Böylece kişi sapkın damgası ile toplumun dışına itilmiş olmaktadır (s. 29). Etiketleme kuramının diğer önemli temsilcisi Lemert, sapmayı birincil sapma ve ikincil sapma olarak ikiye ayırmaktadır. Birincil sapma*,* kişinin bir norm ihlaliyle oluşan ilk sapma davranışıdır. İkinci sapma ise birincil sapmaya verilen toplumsal tepkinin yarattığı sorunlara karşı gösterilen olumsuz tepkiler sınıfını ifade etmektedir. Bunlar damgalanma, ayrımcılık,

cezalar ve sosyal kontrol etrafında dönen ahlaki tepkilerdir. Genel etkileri olarak bu durum, onları deneyimleyenler açısından varoluşunun gerçekleri haline gelir ve suçlu kimliğini içselleştirmesine yol açar (Lemert, 1972: 63). İkincil sapmada sapkın olarak damgalanan kişi, uyumlu görülenlerce toplumdan dışlandığı için kendisini sapkın bir çerçevede tanımlamakta ve başkalarını da benzer davranışlara özendirebilmektedir. Bunun sonucunda kişi daha fazla sapkınlık eylemlerinde bulunmaya başlamakta ve uyumlular tarafından daha fazla cezalandırıcı yaptırımlarla baskılanmasına neden olmaktadır (Marshall, 2005: 213). Etiketleme kuramı 1960 yıllarda ortaya çıkmış gibi görünse de bu kuramlarla ilişkilendirilebilecek en eski ve en temel çalışmalardan biri George Herbert Mead'in (1918), *Cezalandırıcı Adaletin Psikolojisi* adlı makalesidir. Mead, bu çalışmasında cezalandırıcı adalet sisteminde bulunan düşmanca tutumlardan söz eder. Bu tutumlar, toplumu bir araya getirmeye ve suç davranışlarıyla ilgili sınırları belirlemeye yardımcı olur, fakat aynı zamanda bu tutumlar suç işleyenlerin dışlanmasına yol açarak gelecekte başka suç davranışlarını ortaya çıkaran sonuçlar doğurur (akt. Triplett ve Upton, 2016: 273).

Yaptırım ve Ceza:

Giddens (2012), bireyler öyle yapmaya alıştığından, toplumsallaşmanın bir sonucu olarak en çok toplumsal normları izlediğini söylemektedir. Ona göre bütün toplumsal normlar, uyumu gözetmekte ve uyumsuzluğa karşı çeşitli yaptırımlarla önlemler almaktadır. Yaptırım, birey ya da grubun davranışının belirli bir norma uyum göstermesini sağlayacak biçimde gösterilen herhangi bir tepkidir. Yaptırımlar, uyum gösterici davranışı ödüllendiren, uyum göstermeyen davranışı ise cezalandıran nitelikte olabilir (s. 844). Yaptırım, bir toplumun önemli sayıdaki üyesinin bir davranış biçimine gösterdiği tepkiye işaret etmektedir. Bu gösterilen tepki toplumca onanır türden bir davranış ise pozitif yaptırım (ödül); şayet onanmayan türden bir davranış ise negatif yaptırım (ceza) olmaktadır (Radcliffe-Brown, 1993: 135). Bir toplumda sapma ve suç, sosyal birlikteliğe zarar verdiği için onanmayan toplumsal bir olgudur ve bu nedenle negatif yaptırım olan cezayı gerektirir.

Sarıtaş'a göre ceza yaptırımı, suç olarak adlandırılan ve aslında teknik olmaktan çok, toplumsal olarak tanımlanmış bir davranışa karşı, iktidarın önceden belirlenen birimi

tarafından ve önceden belirlenmiş bir prosedüre göre gösterilen gerçek ve akla dayalı tepkidir. Bu tepkinin, bir olması gerekene ve başvuru değerlerine göre şekillendirilmesi onun "olan" olarak ortaya çıkması, toplumsal etkiler doğurması ve somut bir olgu biçimi alması gerçeğini değiştirmemektedir. Yaptırım olarak cezanın, kendini gösterememesinin nedeni, yaptırımın uygulanması sırasında toplumsal bir olgu biçimini almasıdır. Dolayısıyla yaptırım, sadece normatif alanda kalmaması gereken bir kavramdır. İktidarın, cezayı düzenleyen hukuk mekanizmasının hiç bulunmadığı toplumlarda bile kendine özel yaptırım biçimlerinin olması yaptırımın yalnız normatif bir düzlemde kalmadığını göstermektedir (2003: 1051).

Bir toplumda düzeni sağlamak, korumak ve devam ettirmek için hukuk kuralları, ahlak kuralları, görgü kuralları, din kuralları vb. üzerinden çeşitli yaptırım biçimleri bulunmaktadır. Bunlardan hukuk kuralları, Gözler'e göre (2019), devletin yetkili makamlarınca belirlenen, toplumda insan davranışlarını düzenleyen ve zorunlu yaptırımı olan emir ve yasaklardır. Hukuk ise bu kuralların bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir düzendir (s. 16, 17). Hukukun nihai amacı toplumda adaleti sağlamaktır. Belli bir toplumda devlet tarafından toplumun değerlerine göre oluşturulan hukuk, ceza adalet sistemi mekanizması üzerinden sosyal düzeni sağlamak, korumak ve sürdürmek için hem suçu hem de karşılığında verilen cezayı belirlemektedir. Dolayısıyla yaptırım mekanizması olarak bir hukuk sisteminin varlığı, toplumu suç olgusundan korumak için devletin önceden yasalarla düzenlediği ceza ve yaptırımlarının olmasına bağlıdır.

Modern ceza hukuku evrensel olarak "kanunsuz suç ve ceza olmaz" ilkesi üzerine kurulmuştur. T.C. Anayasasının 38. maddesinde *"Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez"* denilerek bu ilke açıkça belirtilmiştir. Ayrıca suçta ve cezada kanunilik ilkesi Türk Ceza Kanunu (TCK) 1. maddesinde şöyle vurgulanmıştır: *"Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz"*. Görüldüğü üzere modern ceza hukukunda suç ve ceza normlarla belirlemektedir. Suçu belirleyen bir hukuksal norm ihlal edildiğinde yine hukuksal bir normun belirlediği ceza ile karşılaşılmaktadır. Bu belirlemeden suç ve cezanın doğrudan

birbirine bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle ceza kavramından söz edildiğinde akla gelen ilk kavram genellikle suç kavramı olmaktadır.

Sonuç olarak her toplum kurduğu toplumsal düzenini suçtan korumak istemektedir. Bu nedenle toplumlar, sosyal düzene uyan ve koruyan birey ve grupları ödüllendirirken, suç gibi bozucu davranışlarda bulunanlara çeşitli ceza yaptırımlarıyla toplumsal bir tepkide bulunmaktadır. Bu belirlemeler ışığında sosyolojik açıdan en geniş anlamıyla ceza; belli bir toplumda ve zamanda, norm ve değerlere aykırı davranan eylemlere karşı sosyal birlikteliği (solidarity) sağlama ve koruma amacı doğrultusunda toplumsal kurum olarak tesis edilen ve tatbiki sırasında sosyal olguya dönüşen bir tepki biçimi olarak tanımlanabilir. Ceza, burada belirtilen nihai amacına "adaleti sağlama", "caydırma", "bedel ödetme/intikam alma", "onarma", "kontrol/disipline etme" ve "rehabilitasyon/topluma kazandırma" uygulamalarıyla ulaşmaya çalışmaktadır.

Öte yandan cezanın, insanlık tarihinde uzun ve karmaşık bir evrimi olduğu söylenebilir. Bu nedenle tarihsel süreçte cezalandırmanın kurumsal değişimini ele almak çalışmanın bulgularının anlaşılmasına katkı sunacaktır. Durkheim ve Foucault, bu konuda önemli çalışmalar yapmıştır.

Durkheim, *Toplumsal İş Bölümü* isimli çalışmasında, toplumsal dayanışmanın üretilme biçimindeki değişimi anlamak için toplumdaki etkileşimlerin bir modeli ve maddi bir toplumsal olgu olarak iş bölümünü incelemiştir. Buna yönelik olarak Durkheim, mekanik ve organik olmak üzere iki tür dayanışmadan söz etmiştir. İnsanlar arasındaki bağın güçlü olduğu, hepsinin benzer faaliyetlerde bulunduğu ve benzer sorumluluklara sahip olduğu geleneksel toplumları mekanik dayanışma ile karakterize etmiştir. Buna karşılık, insanlar arasındaki farklılıkların ve herkesin farklı görevleri olduğu modern toplumları ise organik dayanışma ile karakterize etmiştir. Bu çalışmasında Durkheim, asıl ilgisi olan kolektif vicdan gibi maddi olmayan sosyal gerçekleri, bilimsel olarak araştırmaya girişmiştir. Buna yönelik olarak da onu en iyi yansıtan maddi sosyal gerçeklerden mekanik dayanışmalı toplumlardaki hukuk ile organik dayanışmalı toplumlardaki hukuk arasındaki farkları incelemiştir. Durkheim, mekanik dayanışmaya sahip bir toplumun baskıcı hukuk tarafından karakterize edildiğini belirtmektedir. Ona göre, mekanik dayanışmaya sahip bir toplumda insanlar birbirine çok benzemekte ve ortak bir ahlaka

çok güçlü bir şekilde inanma eğiliminde olmaktadır. Bu nedenle ortak değer sistemlerine karşı herhangi bir saldırı anında toplumun çoğunluğu tarafından büyük tepki gösterilebilmektedir. Ayrıca bu toplumlarda herkes suçu hissettiğinden ve ortak ahlaka derinden inandığından, ortak ahlaki sistemi rahatsız eden herhangi bir suç işleyenin ağır bir şekilde cezalandırılması olasıdır. Örneğin bu toplumlarda hırsızlık, suçlunun ellerinin kesilmesine; küfretmek, dilinin çekilmesine neden olabilir. Hatta ahlaki sisteme karşı küçük suçlara bile ağır cezalar verilebilir. Bunun zıddı olarak, Durkheim, organik dayanışmaya sahip bir toplumda, suçlular cezalarını tazmin etme veya eski haline getirme şeklinde çekebildiğini söylemektedir; çünkü bu tür toplumlarda, suçların ahlaki sistemin kendisinden çok bir bireye veya belirli bir toplum kesimine karşı işlenmiş olarak görülmesi daha muhtemeldir. Organik dayanışmalı toplumlarda ortak ahlak zayıfladığından, çoğu insan duygusal olarak yasanın ihlaline fazla tepki göstermemektedir. Kolektif ahlaka karşı işlenen suçlarda bile sert bir şekilde cezalandırmak yerine, suçlulardan eylemlerinden zarar görmüş olan mağdurlara tazminat ödemeleri söz konusu olabilmektedir. Ayrıca Durkheim'a göre organik dayanışmanın olduğu toplumlarda ölüm cezası gibi baskıcı yasalar kısmen varlığını sürdürmekte ise de özellikle küçük suçlarda genellikle eski haline getiren, onarıcı hukuk hâkimdir (Ritzer, 2011: 85-89).

Aynı zamanda Durkheim, *Ceza Evriminin İki Kanunu* isimli çalışmasında, cezanın tarih boyunca geçirdiği kurumsal değişimi incelemiştir. Cezanın tarih boyunca geçirdiği değişikliklerle ilgili araştırmasını, nicel değişimler kanunu ve nitel değişimler kanunu şeklinde ikiye ayırarak yapmıştır. Durkheim, nicelik yönünden değişikliklerle ilgili şöyle demektedir: *"Toplum daha az gelişmiş tipte ve merkezi güç daha mutlak karakterde oldukça cezanın sertliği artmaktadır."* (Durkheim, 1969: 85).

Durkheim (1966), bu durumu farklı toplumlardan örneklerle şöyle açıklar: 18. yüzyıla kadar cezalar daha çok işkence şeklinde ve daha sert uygulanmaktadır. Ölüm cezalarında kişi doğrudan öldürülmemektedir; önce toplum önünde gösteri şeklinde çeşitli işkencelerden geçirilmekte ve sonra öldürülmektedir. Daha hafif suçlarda bile zarar verilen davranışın özelliğine göre, suçlunun çeşitli uzuvların kesilmesi şeklinde uygulanmaktadır. 18. yüzyıldan itibaren kürek cezası, sıcak demirle dağlama, sopa ile dayak, kırbaç; dudakların, dilin ve kulakların koparılması gibi başka cezalar

uygulanmıştır. 18. yüzyılın ikinci yarısında, toplum tarafından bu aşırı ceza uygulamalarına tepki verilmeye başlanmış ve bu durum değişmeye yüz tutmuştur. 19. yüzyıla gelindiğinde ise cezalarda başlayan yumuşama eğilimi günümüze kadar sürmüştür (Türkmen, 2015: 39-41).

Durkheim, nicel değişimler kanununda cezaları, cezaların çokluğu veya büyüklüğü yönünden ele almıştır. Nitel değişimler kanununda ise cezaları şöyle açıklamaktadır: *"Özgürlüğü kısıtlamaya ve cezanın vahametine göre sadece belirli zaman dilimlerine göre değişmeye dayalı cezalar artan bir şekilde ceza yönteminin olağan türü olma eğilimindedir"* (Durkheim, 1969: 95).

Durkheim'a (1966) göre suç işleyen kişilere 18. yüzyıldan itibaren ölüm cezasının hafifletilmiş şekli olarak ömür boyu hapis cezası uygulanmaya başlanmıştır. Bundan önceki dönemlerde de hapishanelere kapatma bulunmaktadır, fakat hapishanelere koyma cezanın asıl şekli değil, sadece önleyici tedbirdir; mahkûmlara asıl cezanın verileceği tarihe kadar mahkûmu kontrol altında tutmak, teşhir etmek ve tutuklandıklarında onlara işkence yapmak içindir. Durkheim, önceki dönemlerde hapis cezasının asli bir ceza şekli olarak uygulanmamasının nedenini az gelişmiş toplumlarda sorumluluğun kolektif olmasına bağlamaktadır. 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başlarına gelindiğinde, işkenceler azaltılmaya, ölüm cezaları sınırları azaltılmaya ve hapis cezası cezalandırmanın asıl şekli olarak uygulanmaya başlanmıştır (Türkmen, 2015: 42, 43).

Foucault (1975), *Hapishanenin Doğuşu* adlı eserinde, ceza uygulamalarının tarihsel olarak kurumsal değişimini çeşitli örnekler üzerinden geniş bir çerçevede incelemiştir. Foucault'ya göre, daha önce işkencelerle adeta bin kere öldürme şeklinde uygulanan cezalar, 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde yerini bir kere ölme denilebilecek idam cezasına bırakmıştır. Örneğin 1791 tarihli Fransız Ceza Kanununun 3. maddesi şöyle demektedir*: "her ölüm mahkûmunun kafası kesilir"*. Bu ceza, 1 Aralık 1789'da Guillotin'in önerisi üzerine kabul edilen ve kendi ismi verilen giyotin uygulamasıyla yerine getirilmeye başlanmıştır (s. 14, 15). Giyotin ceza uygulaması, yukarıda sözü edilen gaddar işkenceli ölüm cezalarının yanında o dönem için daha masum ve kabul edilebilir görüldüğü söylenebilir.

Ayrıca, Foucault'ya göre 19. yüzyıla gelindiğinde, hapishaneye kapatma asıl ceza olarak uygulanmaya başlanmış ve ceza bedensel bir azap çektirme yöntemi olmaktan çıkmıştır. Böylece beden sadece araç olarak kullanılmış, ceza kişisel-ruhsal bir azap vermeye ve aynı zamanda düzeltme, eğitme ve iyileştirme gibi yöntemlere evrilmiştir (1975: 12, 13).

Foucault'nun (1975) çalışmasında hapishane, disiplin kavramını açıklamak için bir örnek olay incelemesidir. Çalışmada hapishane, geleneksel çağa özgü şiddetli, baskıcı disiplin biçimlerinin yerini alan, daha yumuşak denetim biçimlerinin somut örneği olarak ele alınmaktadır. Disiplin amacının özünde, bireylere gerekli şekilde davranma alışkanlığı kazandırmak ve uyumlu bireyler yaratmak bulunmaktadır. Bunun için Bentham'ın 18. yüzyılın sonlarında tasarladığı *"Panopticon"* ismi verilen hapishanenin merkezindeki kuleden bireyleri sürekli görünür kılma ve bireyselleştirme uygulamaları kullanılmıştır. Böylece kişiler daha az cezalandırıcı ve düzeltici olan bir kontrol uygulamasıyla normalleştirilmeye çabalanmıştır. Başka bir deyişle, uysallık kazandırmak amacıyla kişiler, yeni normale doğru yeniden uyarlanmaya çalışılmıştır (McNeill ve Robinson, 2016: 247).

Dolayısıyla tarihsel olarak uygulanan bütün ceza sistemleri, -türü her ne ve nasıl olursa olsun- bir toplumsal yapı içinde sosyal birlikteliği (solidarity) mümkün kılmak ve korumak için toplum tarafından tesis edilen önemli bir sosyal yaptırım aracıdır. Durkheim ve Foucault'nun görüşlerinden hareketle, cezalandırmanın kurumsal değişimi tarihsel olarak şöyle özetlenebilir: geleneksel dönemdeki kolektif bilinçten kaynaklanan işkenceli, teşhir edici ve azap verici cezalar, 19. yüzyıldan günümüze doğru asıl ceza olarak hapsetmeye ve aynı zamanda tamir etmeye, düzeltmeye, bireyselleştirmeye, rehabilite etmeye ve topluma yeniden uyumlu davranış kazandırmaya evrilmiştir. Daha sonra bu amaçlara, teknolojik gelişmelere bağlı olarak elektronik izleme vb. teknolojik araçlar dâhil edilerek bazı suçlara karşı cezaevinde olmadan, toplum içinde denetim ve takip yapılmaya dönüşmüştür. Farklı ceza türlerinin ayırt edici özellikleri bu cezaların tarihsel olarak ortaya çıktıkları toplumsal koşullarla ilgilidir. Daha açık bir anlatımla tarihsel olarak ceza ve cezalandırma sistemlerinin toplumlarda uygulandığı dönemdeki sosyal birliktelik tarzlarına göre değişkenlik gösterdiği söylenebilir.

Günümüz toplumlarının sosyal birliktelik tarzına göre ceza anlayışı artık salt infaz olarak değil; daha çok onarıcı ve rehabilite edici amaçlarla suç üzerine düşündürmeyi sağlamak, farkındalık kazandırmak ve böylece suç tekrarını önlemek üzerinedir (Önkal, 2013: 324). Bu anlayış çerçevesinde genellikle dünyada olduğu gibi Türkiye'de de 2005 yılından bu yana uygulanmaya çalışılan cezalandırma sistemlerinden biri denetimli serbestliktir.

2.3 Ceza Adalet Sistemi

Adalet ve ceza kavramları, birbirleri ile yakından ilişkili kavramlardır. Adalet, herkese hakkını verme, hakkı gözetme, adil olma, doğruluktan ayrılmama, doğruyu gösterme vb. anlamlara gelmektedir (Tokdemir, 2017: 77). Çeçen'e göre toplumda suç, toplumsal düzeni bozmakta ve adaleti ortadan kaldırmaktadır. Bir sosyal kontrol biçimi olan ceza ise toplumda suç ile bozulan adalet dengesinin yeniden kurulmasını sağlamaktadır. Cezayı ortaya çıkaran, adaletin bir gereksinimidir. Cezanın ölçüsünü belirleyen bozulan adalet dengesinin şiddetidir. Cezalandırmanın amacı kişinin suçlu davranışını düzeltip insanı kazanmak, diğer bireylerin adalet duygularını onarmak ve toplumdaki suç eğilimlerinin önüne geçmektir (1993: 58).

Özbek'e göre bir cezalandırmanın meşruiyetinin kabul edilmesi adil olmasına bağlıdır. Çünkü sadece adil bir ceza ile cezalandırma, insan vicdanı tarafından onaylanır ve herkes tarafından kabul görür. Suç bir haksızlıktır ve cezalandırma bu haksızlığı gidermenin aracı ve adaletin bir gereğidir. Bu durumda hem şüpheli, sanık ya da mahkûm için hem mağdur için hem de bu ikisinin toplamı olan toplum ya da onu temsil eden devlette adalet sağlanmalıdır. Öyleyse ceza adaleti, onu uygulayan açısından ele alınmalıdır. Modern toplumlarda cezayı devlet uygulamaktadır. Bu nedenle ceza adaleti ve âdil devlet kavramları birbiriyle örtüşmektedir. Ceza adaleti söz konusu olduğunda devletin cezalandırma eylemini, belirli kurallara uyarak adil bir şekilde yapıp yapmadığını göz önüne almak gerekmektedir. Adil bir yargılama, âdil bir cezalandırma ile aynı anlama gelmektedir. Toplam ceza adaletinin sağlanmasında, bir suça karşı cezanın belirlenmesi süreci, verilen ceza ve cezanın infazı hem fail bakımından yararlı ve güvenli olmalı hem de mağduru tatmin etmelidir. Ceza hukukunun varlık nedeni, yasal olarak adaleti sağlamaktır; fakat yasal adalet mutlak eşitlikçi bir şekilde her zaman gerçek adaleti sağlayamayabilir. Bu nedenle ceza adalet sisteminde olması gereken *hukuk idesi* olarak yasa-üstü adalete gereksinim duyulur. Sistemin adilliği, bu değerlendirme ölçütüyle

belirlenir. Bu itibarla adalet, ceza hukukunun bir idealidir. Ceza adaleti ise, kanun yapıcı açısından yeni kurallar belirlerken başvurduğu bir değerlendirme ölçüsü; ceza hukuku açısından onun hayata geçirme amacını taşıması; bireyler bakımından ise uygulamanın takındığı tavırdır. Ceza adaleti kavramı, daha geniş açıdan toplumda suçun önlenmesi ve suçlunun iyileştirilmesini de kapsamaktadır. Bu itibarla ceza adaleti, suçtan önce ve suçtan sonra yaptırımın belirlenmesi ve belirlenen yaptırımın uygulanması aşamalarındaki adaletin toplamıdır (2005: 96, 97).

Ceza adalet sisteminde zaman zaman bazı ceza krizleri ortaya çıkabilmektedir. Bu krizlerin temellerine ve çözümüne ilişkin çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bunlardan biri olarak Cavadino, Dignan, Mair ve Bennett'in (2020) *The Penal System, An Introduction* (Ceza Sistemi, Bir Giriş) adlı çalışmasında öne sürdükleri "radikal çoğulcu yaklaşım (radical pluralist account)", çok aktörlü cezalandırma sisteminin karmaşık yapısını geniş açıdan ve bir bütün olarak "meşruiyet" merkezinden ele almaktadır. Bu yaklaşımın başlığındaki "çoğulculuk" kelimesiyle, ceza sisteminde ve krizinde çok sayıda farklı unsurun -daha fazla veya daha az güce sahip çeşitli çıkar grupları dahil- yer aldığı ve bu unsurların son derece karmaşık bir şekilde etkileşime girdiği kabul edilmektedir. Cezalandırma sisteminde maddi koşulların -bina, personel, ekipman, para gibi maddi kaynaklar- yanında eşit derecede önemli olan ideoloji/anlayış/fikirler alanıdır. Maddi ve ideolojik faktörler, "diyalektik" olarak tanımlanabilecek bir şekilde birbirleriyle ilişkiye girerler. Aynı zamanda ceza krizinin bu iki tarafı karmaşık bir biçimde etkileşim halindedir: Gerçekten de sistemin bazı özellikleri, maddi-ideolojik ayrımın bir tarafına veya diğer tarafına net bir şekilde yerleştirilemez, çünkü bunlar aynı zamanda hem ideolojidir hem de maddi pratiktir (2020: 56, 57). Ceza krizi bazen tek bir kriz değil, birbiriyle bağlantılı birkaç kriz olarak tanımlanır; bundan dolayı örneğin "kaynak krizi" ve "meşruiyet krizi"nden sanki ayrı şeylermiş gibi bahsedilir. Ancak ceza sistemi özünde son derece karmaşık bir sistem olduğundan ceza krizini -her ne kadar çoklu nedensellik ve çeşitli semptomlara sahip olsa da- tek bir varlık olarak düşünmek en iyisi olabilir. Zira ceza krizinin tek bir birleştirici unsuru vardır ve tüm şiddetlendirici unsurların sebebi olarak krizin semptomlarının çoğu buradan kaynaklanır. Bu kilit unsur, "meşruiyet" krizidir. İsyanlar, denetimli serbestlik hizmetlerindeki sorunlar, personel huzursuzluğu ve genel olarak ceza adalet sisteminin neden olduğu toplumsal/siyasi sorunlar; kaynak eksikliğinin, yüksek cezaevi nüfusunun veya düzgün cezaevi binalarının eksikliğinin -

bunlar krize katkıda bulunsa da- doğrudan sonuçları değildir. Bunlar, insanların inandıkları ve hissettikleri şeylerden, yani ceza sisteminin içinde ve dışında bulunan insanların maddi duruma karşı verdikleri ahlaki tepkilerden kaynaklanır. Bu durumu sosyolojik jargonla özetlemek gerekirse; nesnel maddi koşulların etkileri anlayış/ideoloji tarafından yapılandırılan insan aktörlerin öznel algıları aracılığıyla dolayımlanmaktadır (2020: 57).

Cavadino ve diğerlerinin geliştirdikleri radikal çoğulcu yaklaşıma göre, ceza infaz sisteminde "meşruiyet krizi" en az üç yönlüdür. Bunlar "toplum (politikacılar, yorumcular vb.)", "ceza personeli (denetimli serbestlik ve cezaevi personeli dahil)" ve "ceza infaz kurumlarındaki kişiler (cezaevindeki mahkumlar, denetimli serbestlik altındaki yükümlüler ve cezai muameleye tabi tutulan diğerleri)" şeklinde sınıflandırılmaktadır. Ceza adalet sistemi, kendisini bu farklı insan grupları nezdinde meşrulaştırması gerekir. Bu farklı kitlelerin adalet duygusunu tatmin edememek siyasi sorunlar, endüstriyel ilişki sorunları, cezaevi ve denetimli serbestlik personeli arasında huzursuzluk ve mahkumlar arasında düzensizlik krizin endişe verici ve gözle görülür "semptomlarına" yol açar. Dolayısıyla ceza adalet sisteminde yaşanan sorunların temelinde aslında moral/ahlaki bir kriz bulunmakta, bu nedenle en önemli konu "meşruiyet" sorunudur (2020: 57, 58).

Yavuz (2018), *Ceza Adalet Sistemi ve Denetimli Serbestlik* adlı çalışmasında, Cavadino ve diğerlerinin geliştirdikleri radikal çoğulcu yaklaşımı esas alarak, ülkemizdeki ceza adalet sistemi krizlerine "ceza adalet politikası" merkezinden yeni bir perspektif belirlemiştir. Yavuz, ceza adalet sistemindeki krizlerin "anlayış", "meşruiyet" ve "maddi koşullar" parametreleri üzerinden anlaşılabileceğini söylemekte ve bunları şöyle tanımlamaktadır: Anlayış, ceza adalet sistemini yürütenlerin rolü ve sistemin uygulamaları ile bağlantılı olan, cezanın anlam ve amacına yönelik tutumları belirleyen anlayıştır. Anlayışın belirleyicisi ceza adalet politikasıdır. Meşruiyet, ceza yaptırımlarının hukuka uygunluk anlamında ve aynı zamanda toplum, fail, mağdur ile ceza adalet sistemindeki aktörlerin (savcı, hakim, avukat, diğer adalet personelinin) nezdinde geçerlilik/uygunluk/haklılık durumudur. Maddi koşullar, cezanın infaz aşamalarında somut olarak rol oynayan kurumların fiziki yapıları, yapısal ve insansal kaynakların durumlarıdır (s. 34, 35).

Yavuz, çalışmasında Türkiye ceza adalet sisteminde ortaya çıkan krizleri, yukarıdaki belirlemeler ışığında ceza adalet politikası başlığında incelemiştir. Yavuz'a göre ceza adalet sistemi, hukuksal süreç olarak toplumda yasalarla tanımlanmış bir suç eylemi ile başlayan; araştırma, soruşturma, suçlama, kovuşturma, yargılama, infaz ve infaz sonrasında bazı tedbir süreçlerini içeren; kolluk, savcılık, mahkeme, cezaevi ve denetimli serbestlik kurumlarının yürüttüğü bir sistemdir. Ceza adalet sisteminin sorunsuz işlemesi birbirinden bağımsız bir şekilde faaliyette bulunan aktörlerin uyumuna bağlıdır. Bu uyumun en önemli şartı ise kendi özerklikleri olan kurumların faaliyetlerini belirleyen genel bir çatı politikanın olmasıdır. Bu çatı politikanın bileşenleri; önleme politikası, suç politikası, yaptırım politikası, infaz politikası ve mağdur politikasıdır. Bu çatı politika bağlamında suçla nasıl mücadele edileceği ve suça bulaşan kişilere ne yapılacağının belirlenmesi gerekmektedir. Suçla mücadele etme mekanizması olarak ceza adalet sistemi; suçun önlenmesi, işlenmiş bir suçun bastırılması, toplumun suçtan korunması ve suç faillerinin tekrar suç işlemelerinin önlenmesi süreçlerinde işlevini yerine getirmektedir. Bu itibarla, ceza adalet sisteminde belirlenen politikanın hangi işlevlere odaklandığının açıklanması gerekir (2018: 36-39). Diğer taraftan suça bulaşan kişilere ne yapılacağı konusunda Yavuz, ceza uygulamalarının mecbur kalınmadıkça özgürlüğü kısıtlayıcı nitelikte olmaması gerektiğini, bu gerekse bile salıverilme sonrası bazı tedbirler alınmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda bu tedbirlerin sadece adalet kurumlarını ilgilendirmediğini toplumdaki eğitim, sağlık, sosyal hizmet vb. kurumlarının da sorumluluğu olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca ona göre, ceza adalet sistemi meşruiyetini, toplumun suçun haksızlık olduğuna ve bu suça nasıl karşılık verileceğine dair anlayışından ve değerlerinden almaktadır. Bu anlamda meşruiyetin dar ve geniş anlamda iki temel boyutu bulunmaktadır. Dar anlamında boyutu, cezai düzenlemeler ve pratiklerin yazılı hukuk metinlerine uygunluğudur. Geniş anlamda boyutu ise genel hukuk ilkeleri ile toplum nezdinde kabul edilmesi ve haklı görülmesidir (2018: 38, 39). Dolayısıyla bir ceza adalet sisteminin amaçlanan sonuca ulaşması ve toplumda bir cezai adalet krizinin ortaya çıkmaması için; sistemin bütün süreçlerinde geniş anlamda hem hukuksal hem de toplumsal meşruiyeti sağlayan ceza adalet politikası ile buna uygun düzenleme ve uygulamaların hayata geçirilmesi gereklidir.

2.4 Araştırmanın Çerçevesi

Bu araştırma, Türkiye'de suça bulaşanları toplum içinde denetleyerek ve rehabilite ederek sosyal yaşama yeniden uyumlu dönüşlerini sağlamak için bir cezalandırma sistemi olarak uygulanan denetimli serbestliğe, toplumda daha önce sisteme tabi olmamış kişilerin ve ceza hukuku uzmanlarının görüşlerini sosyolojik perspektiften anlamaya odaklanmıştır. Bunun için öncelikle konuya hangi çerçeveden ve nasıl bakılacağını belirleyen bir sosyolojik yaklaşıma ihtiyaç bulunmaktadır.

Walker ve diğerlerine göre (1988), her şeyden önce teorik bir yapı olarak cezalandırma, pek fazla anlaşılamadığından literatürde nasıl tanımlanacağına dair çok az fikir birliği bulunmaktadır ve bu durum anlamlı ampirik yaklaşımları zorlaştırmaktadır (akt. Maruna ve King, 2004: 88). Tyler ve Boeckmann (1997), suç ve cezalandırmada kamusal tutumları anlamaya yönelik "araçsal teori" ve "ifade edici veya sembolik teori" olmak üzere genellikle iki temel teorik çerçeve olduğunu belirtmektedir. Onlara göre araçsal teori, insanların öncelikle davranış kontrolü ve caydırıcılığa odaklandığını savunur. Bu model, kamuoyunda endişe kaynağının suç sorununun ciddiyeti ve buna mahkemelerin etkisizliği hakkındaki kararlarda yattığını göstermektedir. Araçsal teorinin temel önermesi, insanlar kendilerini ve topluluklarını somut suç tehditlerinden korumaya motive olduklarından cezalara yönelik tutumlarında kişisel korkuları belirleyici olmaktadır. Araçsal model, kural ihlaliyle ilgili endişeleri suç ve tehlikeyle ilgili kararlarla ilişkilendirir. İnsanlar kendilerinin, ailelerinin veya topluluklarındaki diğer kişilerin zarar görmesinden korktukları için suç işleyenleri cezalandırmayı desteklemektedir (s. 239, 240). Tyler ve Boeckmann, yapılan birçok çalışmanın hem suç mağduriyetiyle ilgili kişisel korkuların hem de suçun sosyal sorunuyla ilgili endişelerin, etkileri küçük olmasına rağmen toplumun cezai politikalara desteğinin artması yönünde olduğunu söylemektedir. Ayrıca araçsal teori kapsamında Zimring ve Hawkins'in 1995 yılında yaptıkları *Is American Violence a Crime Problem?* (Amerikan Şiddeti Bir Suç Sorunu mu?) adlı çalışmayı örnek vermektedir. Bu çalışmada 1994'te Kaliforniya'da kabul edilen -sanığın ciddi suçlardan iki kez mahkûm olması halinde, daha sonra küçük de olsa işlediği her suçtan ömür boyu hapis cezası veren (https://law.stanford.edu/three-strikes-project/three-strikes-basics/)- "Three strikes and you're out" yasasına halk tarafından verilen desteğin şiddet içeren suç mağduriyeti korkusuyla bağlantılı olduğu

ortaya çıkmıştır (s. 240). Diğer taraftan, araçsal teori çerçevesinde yapılan ampirik kamuoyu araştırmalarının araçsal olana çok fazla odaklandığı, sadece kamuoyunun rasyonel veya bilgiye dayalı yönünü yakaladığı ve ifade edici duygusal tarafını göz ardı ettiği için eleştirilmiştir (Maruna ve King, 2004: 92).

Araçsal görüşe karşı alternatif bir yaklaşım olarak ifade edici ya da sembolik teori, cezalandırıcı tutumların ahlaki-duygusal-ifade edici bir işlevi olduğunu öne sürer. Buna yönelik yapılan literatür incelemesinden, alanda oldukça zengin bir teorik çalışma geleneği bulunduğu anlaşılmaktadır. Cezanın sembolik veya ifade edici amaçlarına ilişkin sosyolojik tartışmalar, Mead'in (1918) *The Psychology of Punitive Justice* (Cezalandırıcı Adaletin Psikolojisi) ve Durkheim'in (1960) *The Division of Labor In Society* (Toplumsal İş Bölümü) adlı çalışmalarından, günümüzde diğerlerinin çağdaş çalışmalarıyla devam etmektedir. Teoriyi kapsamlı bir şekilde ele alan Durkheim'e göre ceza, ahlak ve sosyal dayanışma meselesi olan bir toplumsal kurumdur. Toplumdaki güçlü ahlaki dayanışma bağlarının varlığı, cezaların ortaya çıkmasına neden olan koşullardır. Ceza, toplumun norm ve değerlerinin ritüel bir şekilde korunmasını ve yeniden doğrulanmasını sağlamaktadır. Suçlar, tüm dürüst bireylerin vicdanlarını yaraladığından, onların cezalandırılmasına yönelik öfkeli bir tepki verilmesine yol açar ve intikam için tutkulu bir arzuyu tetikler. İntikam, cezalandırıcı eylemlerin temelini oluşturan birincil motivasyondur. Dolayısıyla ceza hukuku, suçlunun norm ve değerlerine saygısızlığının neden olduğu ortak bir duygusal ifade edici tepkiye dayanır. Suç eylemi, toplumun çoğu üyesinde derinden kök salmış olan değerlere ilişkin duyguları ihlal etmektedir. Bu duygular bireylerin kendiliğinden tepkileridir ancak bu tepkiler topluca dile getirildiğinde dürüst vicdanları birleştirerek önemli bir toplumsal sonuca yol açar. Durkheim, bu ceza yaklaşımının hem geleneksel hem de modern toplumlarda geçerli olduğunu belirtmektedir. Modern ceza sistemleri faydacı hedeflere ulaşmaya, rasyonel ve duygusuz davranmaya çalışsa da derinlerde hala cezaya rehberlik eden ve gücünü sağlayan intikamcı, motive edici bir tutku vardır. Bu nedenle cezanın niteliği esaslarda değişmemiştir. Sadece, intikam ihtiyacı geçmişten daha iyi kurgulanmaktadır. Cezayı, davranışın rasyonel kontrolü için hesaplanmış bir araç olarak düşünmek, onun temel karakterini gözden kaçırmaktır. Ceza, rasyonellik veya araçsal kontrol amaçları üzerine bindirilmiş olsa da cezanın özü kutsallık duygusu ve ihlali ile sabitlenmiş mantıksız, düşünülemez bir duygudur. Tutku cezanın kalbinde yatar. Bu nedenle, modern devlet

neredeyse cezai şiddet tekeline sahip olmasına ve cezaların yönetimini kontrol etmesine rağmen, daha geniş bir toplum kendini cezalandırma sürecine dahil hissetmektedir. O halde ceza, tüm ahlaki fenomenler gibi birbirine karşı çıkan iki temel (düalist) karaktere sahiptir. Bu hem bireysel bir psişik duygu meselesidir hem de kolektif sosyal ahlak meselesidir. Bu iki yön, tüm toplumlarda cezanın karakteri olduğundan modern ya da geleneksel bütün toplumlarda sosyal uyumu tekraren yaratmaya yardımcı olan işlevsel bir sarmal içinde bir arada bulunur (akt. Garland, 1990). Bu teorik model çerçevesinde önemli araştırmalar yapılmıştır. Maruna ve King (2004), Tyler ve Boeckmann'ın araştırmalarında sembolik teoriye destek bulduğunu ve cezalandırmaya yönelik toplum için "aile değerlerinin bozulmasına ilişkin endişeler ve nüfus çeşitliliğinden kaynaklanan toplumsal uyum eksikliğine ilişkin endişeler" şeklinde iki yönün çok önemli olduğu sonucuna vardıklarını söylemektedir (s. 94). Stalans'a (2002) göre, halkın cezaya yönelik tutumları daha çok sembolik göründüğünden birçok araştırma, insanların genel tutumlardan nasıl etkilendiği ve suçlularla ilgili önceki tutum ve inançların ceza tercihlerini nasıl etkilediği hakkındaki kritik konuyu ihmal etmektedir (s.25). Diğer taraftan Hough ve Roberts (2007), cezalandırma duygusal bir fenomen olduğundan, halkın buna yönelik tutumlarının doğru ölçülmesinin oldukça zor olduğunu vurgulamaktadır (s. 211).

Ceza Sosyolojisi:

Garland, 1990 yılında *Punishment and Modern Society: A Study in Social Theory* (Ceza ve Modern Toplum: Sosyal Teori Üzerine Bir Araştırma) adlı kitabı ve bu çalışmaya bağlı olarak 1991 yılında kaleme aldığı *Sociological Perspectives on Punishment* (Ceza Üzerine Sosyolojik Perspektifler) adlı makalesiyle yukarıda değinilen araçsal ve sembolik teoriyi bir arada ele alarak ceza sosyolojisine yeni bir perspektif kazandırmıştır. Garland, çoğu zaman cezanın sosyolojik çalışmalarında araştırılan konunun sırasıyla araçsal analiz ve sembolik analiz şeklinde ikiye ayrıldığını, özellikle araştırmada araçsal bir gerekçe bulunamamışsa bir tür sonradan düşünme olarak sembolik analize geçme eğiliminde bulunulduğunu; ancak araştırmalarda bu şekilde cezayı bölerek düşünmenin kesinlikle yararlı olmadığını belirtmektedir. Çünkü ona göre, cezaya dair araçsal uygulamalar her zaman kültürel zihniyetler ve duyarlılıklar bağlamında tasarlanmakta, böylece araçsal ve sembolik yaklaşımlar bir ve aynı olmaktadır (1990: 226, 227). Diğer

yandan, cezalandırma uygulaması, suçlularla başa çıkmak için araçsal süreçte etkin bir unsurdur. Ancak ceza beyanı, mahkeme salonunun ötesinde geniş bir izleyici kitlesi tarafından okunabilen ve anlaşılabilen sembolik bir ifade de taşır (1990: 287). Garland'ın argümanında, herhangi bir ceza incelemesine yönelik cezayı karmaşık bir sosyal kurum olarak düşünme kararlılığı bulunmaktadır. Ceza, suçlularla başa çıkmak için yasal-idari bir araçtır. Ama aynı zamanda devlet iktidarının ve bir kolektif ahlakın bir ifadesi, duygusal ifade için bir araç, ekonomik olarak koşullandırılmış bir sosyal politika, mevcut duyarlılıkların somutlaşmış hali ve kültürel bir ahlak sergileyen ve sosyal bir kimlik yaratmaya yardımcı olan bir dizi semboldür (1990: 322, 323). Garland (1990), çalışmasında ceza sosyolojisine ilişkin yaptığı belirlemelerin genel bir ceza teorisi anlamına gelmediğini söylemektedir. Böyle bir teori üretmek için ahlaki, politik, ekonomik, kültürel, yasal, idari ve penolojik koşulların ceza alanında nasıl birleştiğini ve ceza biçimlerini nasıl şekillendirdiğini göstermekten daha fazlasını yapmak gerekir veya cezai tedbirlerin yasaları uygulamaya, nüfusları düzenlemeye, siyasi otoriteyi gerçekleştirmeye, duyguları ifade etmeye, dayanışmaları artırmaya, bölünmeleri vurgulamaya ve kültürel anlamları aktarmaya nasıl hizmet ettiğini göstermekten daha fazlasını yapmak gerekir. Hatta bundan daha da ileri gitmek ve bu etkileşimli güçlerin, etkileşimlerinin kesin örüntüsünü belirten, düzenli nedensel dizileri tanımlayan ve zaman içinde makul ölçüde sabit olan belirleme ve yapılandırma ilkelerini ortaya koyan bir modelini oluşturmak gerekir. Ayrıca Garland'a göre, ceza sosyolojisinin ceza kavramına ilişkin genel bir teoriye ihtiyacı yoktur; çünkü cezanın nedenleri, biçimleri ve sonuçları hakkında tek bir teorik model oluşturmaya yönelik herhangi bir girişim yanlış anlaşılabilir. Bunun bir nedeni, cezanın yalnızca sınırlı anlamda tek ve birleşik bir varlık olarak var olması, yani cezai yaptırımları uygulama yetkisine sahip, hukukla kurulmuş, sınırlı bir kurumsal alan olmasıdır. Herhangi bir zamanda bu alanın sınırları az çok belirlenebilir ve tanımlanabilir, bu da onun bileşimi, işlevleri, cezai olmayan kurumlarla ilişkisi vb. hakkında mantıklı bir şekilde konuşmamızı sağlar. Aynı zamanda bu, hükümetlerin bir ölçüde birlik sağlayan ve bu karmaşık uygulama ve prosedürler dizisine bir miktar tutarlılık kazandıran ceza politikaları geliştirmelerine de olanak tanır. Ancak, diğer birçok açıdan ceza, kurumsal bir kompleksin parçası olan çok sayıda farklı unsuru kapsayan genel bir terim olarak görülmelidir. Çünkü ceza sistemleri, her birinin kendi tarihi, kendi belirleyicileri ve kendine özgü etkileri olan belirli kurumlardan,

kuruluşlardan, politikalardan, makamlardan, aygıtlardan, kurallardan, prosedürlerden, inançlardan, stratejilerden, retoriklerden ve temsillerden oluşur. Hapishaneyi ortaya çıkaran belirli koşullar, denetimli serbestlik hizmetine yol açan koşullar değildir, tıpkı elektronik kelepçenin elektrikli sandalye ile aynı şekilde açıklanamaması gibi. Ceza politikası -ki kendisi çeşitli iç ve dış güçlere yanıt olarak sürekli değişmektedir- tüm bu farklı kurumları ve yaptırımları kullanır ancak politika formülasyonu ve ilgili karar alma süreçleriyle ilgili kendi terimleriyle bir açıklama gerektirir (1990: 319, 320). Garland (1991), bu belirlemelerden hareketle sosyolojik olarak cezayı, merkezi olarak suçun kontrolüyle ilgili olabilecek, ancak yine de tarihsel ve toplumsal güçlerin bir bütünü tarafından şekillendirilen ve suçlu popülasyonunun çok ötesine uzanan bir önem ve etki yelpazesine sahip toplumsal bir kurum olarak tanımlamaktadır. Ceza sosyolojisini ise cezanın sosyal temellerini keşfetmeye, belirli cezalandırma tarzlarının sosyal sonuçlarını araştırmaya, cezalandırmanın sosyal eylem yapıları ile kültürel anlam ağlarını ortaya çıkarmaya ve modern ceza uygulamalarının karakteristik işlevleri, biçimleri ve etkilerini incelemeye çabalayan yaklaşım olarak belirlemektedir. Bu bağlamdan yola çıkan Garland, ceza sosyolojisinin cezanın yorumlayıcı bir analizini yapmak için bir çerçeve sunduğunu belirtmektedir. Ona göre ceza sosyolojisi, cezaya dışarıdan göründüğü biçimiyle olduğu gibi bakar ve cezanın daha geniş bir toplumsal ağ tarafından sağlanan toplumsal süreçlerinin ayırt edici bir hizmet sağlayıcısı olarak rollerini anlamaya çalışır. Buna yönelik olarak ceza sosyolojisi şu sorulara cevap arar: "ceza hangi sosyal işlevleri yerine getirir?", "ceza kurumlarının diğer kurumlarla ilişkisi nedir?", "ceza kurumları ortak toplumsal düzene, devlet gücüne, sınıf egemenliğine veya toplumun kültürel yeniden üretimine nasıl katkıda bulunur?" ve "cezalandırmanın istenmeyen sosyal etkileri, işlevsel başarısızlıkları ve daha geniş sosyal sonuçları nelerdir?". Ayrıca Garland, "penolojik" ve "felsefi" yaklaşımların cezaya içeriden, sağduyuya dayalı baktığını ve örtük bazı temel kavramlara dayandığını söylemektedir. Buna karşın ceza sosyolojisi, penoloji biliminin suç kontrolüne yönelik ceza yaklaşımından ya da ceza felsefesinin ahlaki sorun olarak ceza yaklaşımından potansiyel olarak daha kapsamlı ve daha gerçekçi bir açıklama sunabilir. Ceza sosyolojisinin amacı, bu yaklaşımların oldukça kötü işlenmiş, sağduyuya dayalı yalnızca bazı kavramlarına güvenmek yerine “ceza nedir?” ve “ne tür sosyal amaçlara hizmet eder?” sorularından yola çıkarak cezalandırmanın sosyolojik bir analizini yapmak, cezayla ilgili yapılan temel varsayımları yeniden gözden

geçirmektir. Ceza sosyolojisi, bu amaçlar çerçevesinde uygulandığında, cezalandırma süreçlerini düzenleyen toplumsal güçler ve bu süreçlerin kendi içinde ürettiği çeşitli toplumsal sonuçlar hakkında bilgilendirici olacaktır (1991: 119, 120). Sonuç olarak Garland'a göre ceza sosyolojisi, cezayı sosyal bir fenomen olarak görmekte, ceza ile toplum arasındaki ilişkileri araştırmakta ve cezanın sosyal yaşamdaki rolünün yorumlayıcı bir analizini yapmaya yardım etmektedir (1990: 20).

Garland'ın yukarıda yaptığı belirlemeler dikkate alınarak, ceza sosyolojisi, belli bir toplumda ve zamanda suça karşı tesis edilen cezalandırma biçim ve süreçlerinin sosyal temel ve işlev durumunu anlayarak açıklamaya odaklanan sosyolojinin bir alt disiplini olarak tanımlanabilir. Nitekim ceza sosyolojisi sadece cezalandırmanın ne olduğunu değil aynı zamanda toplumu anlamakla ilgili olup, ceza ve toplum arasındaki karmaşık ilişkileri araştıran sosyolojik bir yaklaşımdır. Burada sosyal temelden kastedilen bir toplumda bir ceza yaptırım sistemi ve sürecinin "ne", "nerede", "ne zaman", "neden", "nasıl" var olduğunun ve "kim" tarafından uygulandığının ayırdına varılması; sosyal işlev durumundan kastedilen ise onların etki ve sonuçlarında toplumsal düzenin korunmasına sağladığı katkısı anlaşılmalıdır.

Ayrıca burada tezin bulgularının analizinde kullanılan "sosyal işlev" kavramına biraz daha açıklık kazandırmak gerekmektedir. Marshall'a göre işlevsel açıklama, bir fenomenin varlığını ya da bir eylemin yapılmasını, istikrarlı bir toplumsal bütünün korunmasına katkı ve sonuçlarını ortaya çıkarmayı sağlar (2005: 363). Giddens'e göre, bir toplumsal pratik ya da kurumun işlevinin incelenmesi, o pratik ya da kurumun toplumun varlığının devam etmesine katkısının analiz edilmesidir (2012: 55). Merton, evrensel işlevselciliğin tüm standartlaştırılmış toplumsal ve kültürel biçim, kurum ve yapıların olumlu işlevlere (functional) sahip olduğu fikrine karşı çıkarak bunların her zaman olumlu işlevlere sahip olmayabileceğini söylemektedir. Buradan yola çıkan Merton, bir toplumsal olgunun başka bir toplumsal olgu için olumsuz sonuçları olabileceğini öne sürerek olumsuz/bozuk işlev (dysfunctional) fikrini geliştirmiştir. Yapılar veya kurumlar, toplumsal sistemin diğer bölümlerinin sürdürülmesine katkıda bulunabildikleri gibi, onlar için olumsuz işlevleri de olabilir. Merton ayrıca, söz konusu sistemle ilgisiz sonuçlar olarak işlevsizlik fikrini öne sürmüştür. Bir sistemin diğer parçaları açısından herhangi bir işlevselliğe sahip olmayabileceğini bazı ögelerinin

işlevsiz-nötr (nonfunctional) olabileceğini belirtmektedir (Ritzer, 2011: 252, 253). Örneğin toplumun bakışına göre Türkiye denetimli serbestlik sisteminde suç işleyenlerin toplumla yeniden uyumunun sağlanması olumlu işlev (functional), sağlayamaması işlevsiz (nonfunctional), cezasızlık algısı oluşturarak toplumda suç işlemeyi arttırması olumsuz/bozuk işlev (dysfunctional) olarak değerlendirilebilir.

Bu doktora tezi herhangi bir teorinin test edilmesini içermemektedir. Yukarıda görüldüğü gibi cezalandırma olgusunun toplumsal doğası sosyolojik açıdan oldukça karmaşıktır. Kaldı ki bir cezalandırma sistemine toplum ve ceza hukuku uzmanlarının bakış açısını anlamaya girişilen sosyolojik bir çalışmada, bir teoriden hareket etme girişimi yanlış anlaşılmalara neden olabilir. Cezalandırmaya kamu tutumlarının anlaşılmasına yönelik, uluslararası literatürde yukarıda örnekleri sunulan araçsal ve sembolik teorilerden hareketle yapılan çalışmalar bulunsa da bu teorilerin birinden yola çıkarak yapılan araştırmaların konunun anlaşılmasında Garland'ın işaret ettiği şekilde yetersiz kalınacağında hemfikir olunmuştur. Dolayısıyla bu doktora tezinde, yukarıda değinildiği üzere Garland'ın hem araçsal hem de sembolik teoriyi içeren ve konuyu daha geniş açıdan incelemeyi sağlayan ceza sosyolojisinin araştırma perspektifi benimsenmiştir. Araştırmada bu perspektifin benimsenmesinin nedeni, bir cezalandırma tarzının sosyal temel ve işlev durumuna dışarıdan göründüğü biçimiyle olduğu gibi bütünsel bakmaya ve analizini sunmaya çerçeve sağlamasıdır. Bu tez, Garland'ın ceza sosyolojisi yaklaşımında belirlediği temel sorulardan yola çıkarak Türkiye ceza adalet sisteminin önemli bir parçası olan denetimli serbestliğe, belirlenen örneklem gruplarındaki katılımcıların bakış açısından sosyal temel, işlev ve başarı durumunu geniş çerçeveden betimleme, anlama ve kavramsal çerçeve eşliğinde yorumlama amacını taşımaktadır. Ayrıca bu tez, konuya ilişkin daha spesifik araştırmaların tasarlanmasına yardım edecek bir alan bilgisine ulaşmayı hedeflemektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın yöntemine ilişkin araştırmanın tekniği, ortamı, evreni, örneklemi, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Çalışma, var olan bir sosyal gerçekliğe ondan etkilenenlerin ve uygulayanların nasıl baktığını; konu hakkında ne düşündüğünü anlam dünyaları ve deneyimleri üzerinden keşfetmeyi ve anlamayı amaçlamaktadır. Bu doktora tez çalışmasında nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin seçilmesinin nedeni, nitel araştırmaların esnek ve keşfedici özelliği ile daha önce fazla çalışılmamış ve daha detaylı veri toplamanın zor olduğu konularda araştırma verilerinin yeni verilerle çeşitlendirilip derinlemesine anlamaya izin vermesidir.

Nitel araştırma, anlamacı ve yorumlamacı sosyal bilim yaklaşımına dayanır. İnsanların doğal ortamda anlamı nasıl inşa ettiğini keşfetmeye çalışan bu yaklaşım, sosyal olguları onları deneyimleyenlerin ve ondan etkilenenlerin perspektifinden derinlemesine anlamaya verdiği önemle karakterize edilir. Sosyal gerçekliğin "orada bir yerde" keşfedilmeyi beklediğini öne süren pozitivist görüşün aksine, yorumlayıcı yaklaşım daha nominalist bir ontolojiyi benimser. Buna göre sosyal gerçeklik büyük ölçüde insanların onu algıladığı şeydir; insanlar onu deneyimledikçe ve ona anlam yükledikçe var olmaktadır. Yorumlayıcı bir açıklamada, deneyimlere yüklenen bu anlamlar belgelendirilir ve okuyucuların anlayabileceği bir forma dönüştürülür (Neuman, 2014: 104-107). Nitel çalışmalarda sosyal gerçekliğin tek bir versiyonunu gerçekleştirmekten ziyade özgünlüğe ulaşmaya çabalanır. Özgünlük, toplumsal yaşamın, onu her gün yaşayan insanların bakış açısından adil, dürüst ve dengeli bir anlatımını sunmak anlamına gelir. Soyut bir yapıyı ampirik verilerle eşleştirmekten ziyade, insanların deneyimlerine sadık bir şekilde sosyal olgunun samimi bir tasviri verilmeye çalışılır. Nitel araştırmalarda, genellikle içeriden bir bakış yakalamak ve araştırmaya katılan kişilerin olayları nasıl anladığına dair ayrıntılı bir açıklama sunmak amaçlanır (Neuman, 2014: 218).

Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımının yukarıda değinilen özelliklerinden yola çıkarak katılımcıların konu hakkındaki duygu, düşünce, tutum ve deneyimleri derinlemesine bir şekilde anlaşılmaya çalışılmış, ortaya çıkan sosyal gerçeklik özgün bir şekilde sunulmuştur. Nitel çalışmaların araştırmacıya bağlı zengin özgünlüğünden dolayı nitel araştırmalarda hesap verilebilirlik ilkesi en önemli hususlardan olmaktadır. Bu nedenle çalışmada, araştırma yürütülürken karşılaşılan zorluk veya sorunların neler olduğunu, bunların nasıl aşıldığını, elde edilen sonuçlara hangi şartlar altında ve nasıl bir yol izlenerek ulaşıldığının açık ve hesap verilebilir bir şekilde sunulmasına dikkat edilmiştir.

Nitel tekniği kullanan araştırmacılar, bir bütün olarak olgu ve durumları anlamaya çalışırlar. Dikkatli bir şekilde seçilmiş ve dar bir şekilde tanımlanmış birkaç değişken arasındaki ilişkileri manipüle eden ve ölçen deneysel tasarımların aksine, niteliksel araştırma tasarımı daha derinlemesine, detaylı ve bütünsel veri toplamaya açıktır. Bu bütünsel yaklaşım, bütünün parçaların toplamından daha büyük olduğunu; aynı zamanda bir konuyu araştırmak için onun bağlamının anlaşılmasının ve tanımlanmasının gerekli olduğunu varsayar (Patton, 1988: 40). Bu itibarla araştırma problemi oluşturulurken konu hakkında literatürden bilgi toplanmış, ilgili kavram ve kuramlar incelenerek ceza sosyolojisi perspektifinden konunun bağlamı belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada bir teoriyi test etmek yaklaşımı yerine bütünün parçalarının toplamından daha büyük olduğu anlayışı benimsenmiş, bu anlayışla konuya ilişkin olan birtakım süreç ve olguları anlamak için değişime açık (esnek ve dinamik) bir şekilde keşfe çıkılmıştır.

3.1 Araştırma Evreni ve Örneklem

Çalışmanın araştırma ortamı Kocaeli ilidir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2018-2024 yılları arası iç göç istatistiklerine göre; İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Bursa ve Kocaeli diğer illere göre açık farkla en çok göç alan illerdir. Bu iç göçlerin iş bulma, tayin, eğitim, medeni durum değişikliği, daha iyi yaşam koşulları vb. nedenlerle gerçekleştiği anlaşılmaktadır (https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ic-Goc-Istatistikleri-2024-54082). Tezin araştırma ortamı olarak Kocaeli ilinin seçilmesinin nedeni, Türkiye'nin en çok iç göç alan altı ilinden biri olan Kocaeli'nde yaşayan vatandaşların farklı sosyo-demografik özelliklerinin daha zengin bakış açılarına ulaşma imkanını sağlayabilecek olmasıdır.

Araştırmanın birinci araştırma evrenini Kocaeli il sınırları içerisinde yaşayan 18 yaş ve üstü toplumdaki yetişkinler; örneklemini bu evrenden herhangi bir suçtan dolayı denetimli serbestliğe tabi olmamış 47 katılımcı oluşturmaktadır. Çalışmanın ikinci örneklemini oluşturacak araştırma alanı, Kocaeli ilinde ceza hukuku profesyoneli olarak görevini icra eden avukat, hâkim ve savcılar; örneklemi ise bu örneklemden ceza davalarında vekillik yapan 18 ceza avukatı ve cezayla ilgili soruşturma, kovuşturma, yargılama, infaz vb. görevleri yapan 10 hakim/savcı katılımcıdır. Örneklem gruplarında katılımcı sayılarının asıl belirleyicisi araştırılan konunun bilgi yönünden doyuma ulaşma noktası olmuştur. Bu çalışmanın ikinci evrenindeki araştırma birimi, avukatların içinde bulunduğu baro, hâkim ve savcıların içinde bulunduğu adliye ya da yargı sistemi değil, ceza hukuku profesyoneli olan kişilerin kendileridir.

Tezde bilgi toplamak için toplumda denetimli serbestlik sistemine tabi olmamış kişilerin örneklem olarak seçilmesinin gerekçesi, sisteme dâhil olmayan kişilerin konuya yönelik daha objektif bilgiler vereceğinin düşünülmesidir. Aynı zamanda tezde bilgi toplamak için toplumla birlikte ceza hukuku profesyonellerinin seçilmesinin nedeni ise araştırmada odaklanılan konuyu bir karşılaştırma yaparak daha iyi anlama çabasıdır.

Çalışmanın ikinci bölümünde de değinildiği üzere denetimli serbestlik sistemi, suç işlemiş kişilere yönelik toplum içinde ve toplumla birlikte denetim ve yardımın birleşimiyle ortaya çıkmış bir rehabilitasyon uygulamasıdır. Bu uygulamanın temel amacı ise toplumda sosyal birlikteliğin korunması için suç davranışında bulunan kişilerin sosyal yaşama uyumlu bir şekilde yeniden dönüşünün sağlanmasıdır. Bu nedenle sistemin sosyal temel, işlev ve uygulamalarda başarı durumuna ilişkin toplumda sisteme dâhil olmamış kişilerin bakış açısını ortaya çıkarmak, toplumun desteğini alıp alamadığını anlamak açısından oldukça önemlidir. Diğer taraftan sistemin Türkiye'de kuruluşu ve yürütülmesinin dayanağı toplumun ceza adalet mekanizması içinde yürürlükte olan hukuksal mevzuatlardır. Denetimli serbestlik sistemini bu mevzuatlara göre uygulayan ve süreci takip eden ceza avukatları ile hâkim ve savcılardır. Bunlardan avukatlar bir suç işlemiş ya da bir suçun mağduru olmuş bireylerin hukukçu vekilleri olarak haklarını ceza adalet sistemi içinde aramasına ve sağlamasına, böylece sosyal birlikteliğin sürmesine yardım eden konumundadır. Ceza hukuku profesyoneli olan hâkim ve savcılar ise denetimli serbestlik sisteminin uygulanmasına yönelik ceza adalet mekanizması içinde

toplumda sosyal birlikteliği korumak adına soruşturma ve kovuşturma yürüten, yargısal açıdan kararlar veren, aynı zamanda bu kararların toplum içinde uygulamasını takip eden görevliler konumundadırlar. Dolayısıyla sistemin hukuksal uygulamalarını farklı açılardan en iyi bildiği düşünülen profesyoneller ile sistemin uygulamalarına tabi olmayan toplumun örneklem olarak belirlenmesi, konuya daha farklı ve geniş çerçeveden bakmayı sağlayarak çalışmanın amacına ulaşmasını daha da güçlendirdiği söylenebilir.

Nitel olarak tasarlanan bu araştırmada herhangi bir genelleme iddiası bulunmadığından olasılığa dayanmayan amaca yönelik örnekleme tekniği kullanılmış ve örneklemler amaçsal olarak belirlenmiştir. Genel olarak katılımcılar, erişilebilirlik ve araştırma amacı ile sürecinin yönetilmesiyle ilgili uygunluk temelinde belirlenmiştir. Bu örneklem tekniğinde önemli olan örneklemin evreni temsil etme derecesinden çok araştırma yapılacak konuya uygunluğudur. Araştırma, çalışmada kullanılan teknik gereği örneklemlerin evreni temsil etme durumu söz konusu olmasa da araştırmaya dâhil edilen her bir örneklemin evrenin farklı ve daha zengin bilgi çeşitliliğini sağlayacak bir genişlikte ve özellikte olmasına dikkat edilmiştir. Böylece genelleme kaygısı gözetilmeden mümkün olan genişlikte evrenin temsil edilmesine çaba harcanmıştır.

Toplumdan katılımcıların seçilmesinde, evrenin farklı bölgelerinden farklı sosyo-demografik özelliklere sahip olmasına gayret edilmiştir. Katılımcılara ilk önce "daha önce denetimli serbestliğe tabi oldunuz mu?" sorusu yöneltilmiş, bu sorunun cevabı "hayır" olması durumunda görüşmeye devam edilmiştir. Araştırmada ceza hukuku uzmanı katılımcıların seçilmesinde, denetimli serbestlik ile ilgili çalışan ve daha çok bilgi sahibi olduğu düşünülen katılımcılara ulaşmak için kartopu örneklem tekniğinden yararlanılmıştır. Bu teknikle görüşme yapılacak kişilerden daha sonraki görüşmelerin yapılabilmesi için tavsiye edebilecekleri kişilerin isimleri alınmıştır. Daha sonra bu katılımcılarla iletişim kurularak müsait olma durumlarına göre görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada bütün katılımcıların sahip olduğu ortak ölçüt görüşme için gönüllülükleri olmuştur.

3.2 Veriler ve Toplanması

Bu araştırmada veriler, katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilmiştir. Nitel araştırmalarda bir veri oluşturma aracı olarak kullanılan derinlemesine

görüşme tekniği, sosyal gerçekliğin görünümünden çok özüne inerek ayrıntılarını kavrayabilmeyi ve bütünsel bir şekilde anlamayı sağlayabilmektedir. Bu araştırma tekniği araştırılmak için odaklanılan konuda bireylerin düşünce, görüş ve değerlendirmelerinden hareketle veri elde etmeyi amaçlamaktadır. Görüşme yapılan bireylerin anlatım ve ifadeleriyle birlikte, onun ve içinde yer aldığı koşulları derinlemesine anlamak mümkündür. Derinlemesine görüşme konunun detaylı araştırılabilmesi için açık uçlu soruların sorulmasına, dinlenerek cevapların kaydedilmesine ve konuyla ilgili ek sorular sorulmasına izin veren bir tekniktir. Aynı zamanda bu teknik "rehber bir görüşme formu ışığında yapılan görüşme", "informel sohbet tarzı görüşme" ve "standartlaşmış açık-uçlu görüşme" şeklinde uygulanabilmektedir (Kümbetoğlu, 2008: 71-73). Bunlardan rehber görüşme formu, görüşme sırasında ele alınacak soruları veya konuları listeleyen bir araçtır. Bu form, görüşülen her katılımcıyla aynı konu ve soru sürecinin izlenmesini sağlamak amacıyla hazırlanır. Böylece rehber görüşme formu, ele alınacak konuları önceden belirleyerek, birden fazla kişiyle yapılan görüşmelerin daha sistematik ve kapsamlı bir şekilde yapılmasına yardım eder. Ayrıca bu form, araştırmacının bir görüşme esnasında sınırlı zamanı en iyi şekilde nasıl kullanacağına karar vermesini sağlar (Patton, 2002: 343).

Bu doktora tez çalışmasında yapılan derinlemesine görüşmeler, yarı yapılandırılmış ve konuşma sırasında konu hakkında daha detaylı bilgiler toplanabilmesi için ucu açık sorulardan oluşan bir rehber görüşme formu ile yapılmıştır. Böyle bir veri toplama kombinasyonuyla çalışmada, araştırma konusuna yönelik katılımcıların bilgi, görüş ve düşüncelerinin daha derinlemesine keşfedilerek zengin ve ayrıntılı veriler elde etme imkânı doğmuştur.

Çalışmanın teorik çerçevesi, amacı ve araştırma sorularından hareketle toplum ve ceza hukuku profesyonellerine yönelik açık uçlu sorulardan oluşan iki ayrı rehber görüşme formu tez danışmanıyla birlikte hazırlanmıştır. Bu formlardaki soruların işlerliğini anlamak için pilot çalışma yapılmış ve bunun sonucuna göre soruların revizesi sağlanarak son hali verilmiştir. Araştırmada kullanılan örnek rehber görüşme formu, bu tez raporunun ekler kısmında yer almaktadır. Alan çalışmasına başlamadan önce araştırmada belirtilen bütün hususları içerecek şekilde Maltepe Üniversitesi Etik Kuruluna araştırma

uygunluk başvurusu yapılmıştır. Etik Kurul tarafından, araştırmaya 02.05.2024 tarihinde oy birliğiyle uygunluk onayı verilmiştir.

Örneklemlerin özellikleri gereği tek seferde ve katılımcının gönüllü ayırdığı kısıtlı bir sürede görüşme detaylandırıldığından, veri toplanacak alan ve örneklemler hakkında sahaya çıkmadan önce tanımaya yönelik bilgi toplanmıştır. Bu sayede araştırmanın amacına yönelik daha isabetli bilgilerin toplanması sağlanabilmiştir. Görüşme için gönüllü olan tüm katılımcılar araştırmanın amacı, hakları ve bilgilerinin gizliliği konusunda bilgilendirilmiş ve kendilerine bu ayrıntıları özetleyen "Bilgilendirilmiş Onam Formu" verilmiştir. Araştırmada veri kaybını en aza indirebilmek için rızaları olan katılımcılarla yapılan görüşmelerin ses kaydı alınmış, buna rızası olmayan katılımcılarla yapılan görüşmeler için sözlü izinleri doğrultusunda telefonla veya kalemle yazılı not tutulmuştur. Görüşme anında yazılamayan bazı veriler akılda tutularak hemen görüşme sonrası bilgisayardaki dosyaya yazılı olarak işlenmiştir. Sözlü olmayan ipuçları üzerine notlar alınmıştır. Bu araştırmada sürekli not tutma bir prensip olarak benimsenmiştir. Gizliliği sağlamak için her katılımcıya benzersiz bir kod verilmiştir. Katılımcılarla görüşmeler 30 dakika ile 1 saat arası değişen sürelerde gerçekleşmiştir. Görüşmeler katılımcılarla baş başa yapılmıştır. Katılımcının konuşma istekliliği ve konu hakkındaki ilgisi görüşme sürelerinde belirleyici olmuştur. Veriler katılımcılardan doktora tez çalışmasını yürüten araştırmacı tarafından etik kurul başvurusunda belirtilen 02.05.2024–30.09.2024 tarihleri arasında yaklaşık 5 aylık sürede toplanmıştır. Güvenli bir şekilde bilgisayar ortamında yazılı olarak saklanan ve sadece araştırmacı tarafından erişilebilir durumda olan veriler yasal süresinin sonunda imha edilecektir.

DS sistemine tabi olmamış yetişkin katılımcılarla yapılan görüşmeler, Kocaeli ilinin farklı bölgelerinde ve kamuya açık farklı sosyal mekanlarında yapılmış; bunun için genellikle park alanları, çay bahçeleri, kafeterya gibi mekanlar tercih edilmiştir. Sosyal mekâna gidildiğinde öncelikle ortamda araştırmanın amacına uygun kişilerin seçilmesine yönelik gözlem yapılmış, ardından masalarda tek oturan yetişkin kişilerin yanlarına gidilerek araştırmayla ilgili kısaca bilgi verilmiş ve gönüllü katılımları sorulmuştur. Görüşmeye gönüllü olan katılımcıya "daha önce denetimli serbestlik sistemine tabi oldunuz mu?" sorusu yöneltilmiş ve bu soruya cevabı "hayır" olan katılımcı ile görüşmeye başlanmıştır. Toplumda denetimli serbestliğin bilinirlik durumunu anlamaya

yönelik çalışmanın araştırma soruları arasında yer alan “denetimli serbestlik sistemini biliyor musunuz?” sorusuna katılımcıların cevabı alındıktan sonra, DS hakkında sahaya çıkmadan önce hazırlanan ve tezin ekler kısmında sunulan bilgi notu sözlü olarak aktarılarak görüşmeye devam edilmiştir. Böylece katılımcılar denetimli serbestlikle ilgili diğer sorulara daha detaylı cevap verme imkanına sahip olmuştur.

Ceza avukatı, hakim ve savcı katılımcıların bazılarıyla mülakat öncesinde iletişim kurularak randevular ayarlanmış ve uygunluk durumlarına göre görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ceza avukatı katılımcılara ulaşmak için Kocaeli Barosundaki yetkililerle informal bir şekilde iletişim kurulmuş ve araştırma hakkında bilgi verilerek destekleri alınmıştır. Ceza hakim ve savcısı katılımcılara ulaşmada, araştırmacının Adalet Bakanlığı Kocaeli Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde Sosyolog olarak görev yapıyor olması, çalışma için ceza hakim ve savcısı bazı katılımcılarla iletişim kurulmasında katkı sağlamıştır. Bu şekilde görüşülen ilk ceza hukuku profesyonellerinin önerdiği isimler üzerinden diğer katılımcılara ulaşılmış ve görüşmeler tamamlanmıştır.

Dolayısıyla belirlenen araştırma takvimi içinde katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerden veriler elde edilmiştir. Verilerin toplanması aşamasında mülakatın tamamlanamaması, soruların eksik kalması, verilerin bazı kısımlarının tematik analize uygun olmaması vb. nedenlerle bazı görüşmelerin bulguları analiz dışında bırakılmış ve bunlardan pilot çalışma olarak yararlanılmıştır. Sonuçta Kocaeli ilinde toplumdan 47, avukatlardan 18, hakim-savcılardan 10 katılımcı olmak üzere toplam 75 gönüllü katılımcı ile geçerli yüz yüze mülakat gerçekleştirilmiştir.

3.3 Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Bu araştırmada derinlemesine görüşmelerden elde edilen nitel veriler tematik ve betimsel analize tabi tutulmuş, tezin bulgular ve tartışma bölümünde sunulmuştur. Buna yönelik öncelikle sahada katılımcılara yöneltilen sorulara verilen cevaplar çözümlenmiş ve tezin amacına uygun bulunanlar yazılı olarak titiz bir şekilde düzenlenmiştir. Toplumdan katılımcılarla yapılan görüşmelerde rehber görüşme formunda yer alan “sizce insanlar neden suç işler?” sorusuna verilen cevaplar, büyük oranda tezin amacından uzak kalması ve analiz için yeterli görülmemesi nedeniyle araştırma dışında bırakılmıştır. Çözümleme sonucunda düzenlenen veriler birçok kez okunarak temalar, kategoriler ve alt temalar

belirlenmiş, tablolar halinde tematik analize tabi tutulmuştur. Daha sonra katılımcı görüşlerinden temsil değeri en yüksek olan örneklere yer verilerek betimlenen veriler; çalışmanın kavramsal-kuramsal çerçevesi, literatür ve konuya ilişkin bazı istatistiksel bilgiler eşliğinde tartışılmıştır. Çalışmanın araştırma çerçevesinde ve bulguların sunulmasında genel olarak ceza sosyolojisi yaklaşımı esas alınmıştır. Ayrıca katılımcıların bakışından DS sisteminin sosyal işlev durumunun sistematik bir şekilde analizini yapabilmek için, tezin ikinci bölümünde açıklanan Merton'un "işlevsel", "işlevsiz", "olumsuz işlev" çözümleme yaklaşımından da yararlanılmıştır. Tezin sonuç ve öneriler bölümünde ise araştırmanın bulgularından ulaşılan sonuçlar özetlenerek kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiş, mevcut bilgiye katkısı açıklanmış ve geleceğe yönelik önerilere yer verilmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, belli başlıklar halinde tezin amaçlarını yansıtan bulgulara ve tartışılmasına yer verilmektedir.

Öncelikle araştırmaya katılan örneklem gruplarındaki katılımcıların tanımlayıcı bilgileri sunulmakta ve toplumdan katılımcıların ceza adalet sistemi ile Türkiye'de uygulanan cezalara ilişkin görüşlerini içeren bulgular ele alınmaktadır. Daha sonra tezin esas amacı çerçevesinde örneklem olarak belirlenen hem toplumdan katılımcıların hem de ceza hukukçusu katılımcıların Türkiye'de denetimli serbestlik sistemine bakışından elde edilen bulgular dört ana tema üzerinden analiz edilmekte ve tartışılmaktadır. Bölümün son kısmından ise ceza hukuku profesyonellerine yöneltilen "denetimli serbestlik sistemindeki aksaklıkların çözümüne ve/veya sistemin daha da geliştirilmesine yönelik öneriniz var mı?" sorusuna verilen cevaplara yer verilmektedir.

4.1 Katılımcıların Tanımlayıcı Bulguları

Araştırmanın amaçları doğrultusunda; Kocaeli ilinde, toplumdan 47 yetişkin kişi ve 28 ceza hukuku uzmanı katılımcıyla derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların tanımlayıcı bilgileri aşağıda tablolar halinde sunulmaktadır.

Kocaeli ilinde toplumdan katılan vatandaşların demografik bilgilerine Tablo 1'de yer verilmiştir. Tabloda yer alan katılımcılar, araştırma bulgularının analizinde kullanılmak üzere benzersiz kodlarla anılmaktadır. Bu kodlar, erkek katılımcılar için Toplum+Numara+Erkek (Örn.T34E), kadın katılımcılar için ise Toplum+Numara+Kadın (Örn.T41K) şeklinde ifade edilmiştir.

Tablo 1. Toplumdan katılımcıların demografik bilgileri.

Kod	Yaş	Yaşadığı Yer	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	Mesleği	Çalışma Durumu	Ekonomik Durumu
T1E	18	Kocaeli	Bekâr	Lise	Öğrenci (Lisans)	Çalışmıyor	Orta
T2E	20	Kocaeli	Bekâr	Lise	Öğrenci (Lisans)	Çalışmıyor	Orta
T3K	20	Kocaeli	Bekâr	Lise	Öğrenci (Adli bilimler lisans)	Çalışmıyor	Orta
T4E	20	Kocaeli	Bekâr	Lise	Öğrenci (Ön lisans)	Çalışmıyor	Orta

T5E	21	Kocaeli	Bekâr	Ön lisans	İşçi (Gemi inşaatçısı)	Çalışmıyor	Orta
T6E	22	Kocaeli	Bekâr	Ön lisans	İşçi	Çalışıyor	Orta
T7E	23	Kocaeli	Bekâr	Lise	İşçi	Çalışıyor	Kötü
T8E	23	Kocaeli	Bekâr	Lise	Öğrenci (Kimya lisans 3. sınıf)	Part-time çalışıyor	Orta
T9E	23	Kocaeli	Bekâr	Lise	Stajyer Hekim (Tıp son sınıf)	Çalışıyor	Orta
T10E	23	Kocaeli	Bekâr	Ön lisans	İşçi	Çalışıyor	Kötü
T11E	24	Kocaeli	Bekâr	Ön lisans	İşçi (Forklift operatörü)	Çalışıyor	Kötü
T12E	24	Kocaeli	Bekâr	Lisans	Endüstri Mühendisi	Çalışıyor	Orta
T13E	24	Kocaeli	Bekâr	Lise	İşçi-Börekçi (AÖF ilahiyat lisans öğrencisi)	Çalışıyor	Kötü
T14K	24	Kocaeli	Bekâr	Lise	Stajyer Hekim (Tıp son sınıf)	Çalışıyor	İyi
T15E	26	Kocaeli	Bekâr	Ön lisans	Esnaf	Çalışıyor	Orta
T16E	26	Kocaeli	Bekâr	Lisans	Bilg. mühendisi	Çalışıyor	İyi
T17K	26	Kocaeli	Bekâr	Ön lisans	Eczacı teknisyeni	Çalışıyor	Orta
T18E	26	Kocaeli	Bekâr	Lisans	Çevre mühendisi	Çalışıyor	Orta
T19E	28	Kocaeli	Evli	Meslek Lisesi	Esnaf	Çalışıyor	Orta
T20K	28	Kocaeli	Bekâr	Lisans	Türkolog	Çalışıyor	Orta
T21E	30	Kocaeli	Evli	Lisans	Kamuda yönetici	Çalışıyor	Orta
T22E	33	Kocaeli	Evli	Lisans	Sınıf öğretmeni	Çalışıyor	Orta
T23E	33	Kocaeli	Bekâr	Lisans	Memur	Çalışıyor	Orta
T24K	34	Kocaeli	Bekâr	Lisans	Tarih öğretmeni	Çalışıyor	Orta
T25E	39	Kocaeli	Evli	Yüksek lisans	Çağdaş oyun yazarı. (Öğrenci-Doktora)	Çalışıyor	İyi
T26K	40	Kocaeli	Evli	Lisans	Polis memuru	Çalışıyor	Orta
T27K	42	Kocaeli	Boşanmış	Lisans (Biyoloji)	Laboratuvar teknikeri	Çalışıyor	Orta
T28E	42	Kocaeli	Evli	Lisans	Meslek lisesi öğretmeni	Çalışıyor	İyi
T29E	46	Kocaeli	Evli	Lise	Özel güvenlik	Çalışıyor	Kötü
T30E	47	Kocaeli	Evli	Lisans (Tıp)	Aile hekimi	Çalışıyor	İyi
T31E	48	Kocaeli	Evli	Lise	Müteahhit (İnşaat)	Çalışıyor	Orta
T32E	50	Kocaeli	Evli	Lise	İşçi	Çalışıyor	İyi
T33E	50	Kocaeli	Evli	Lisans (İlahiyat)	Vaiz	Çalışıyor	Orta
T34E	52	Kocaeli	Evli	İlkokul	Berber	Çalışıyor	Orta
T35E	52	Kocaeli	Evli	Lisans	Esnaf (Aile danışma merkezi sahibi)	Çalışıyor	Orta
T36K	55	Kocaeli	Evli	İlkokul	Ev hanımı	Çalışmıyor	Orta

T37K	55	Kocaeli	Bekâr	Lise	Esnaf (Kırtasiyeci)	Çalışıyor	İyi
T38E	58	Kocaeli	Evli	Meslek Lisesi	Marangoz	Çalışıyor	Orta
T39E	58	Kocaeli	Boşanmış	Lise	Şoför	Çalışıyor	Kötü
T40E	58	Kocaeli	Bekâr	Yüksek lisans	Psikolojik Danışman	Çalışıyor	Orta
T41K	59	Kocaeli	Evli	Ön lisans	Esnaf (Tantunici)	Çalışıyor	Orta
T42E	63	Kocaeli	Evli	Doktora	Öğrt. Gör. İktisat bölümü	Çalışıyor	Orta
T43K	65	Kocaeli	Evli	Lisans	Öğretmen	Emekli	Kötü
T44E	68	Kocaeli	Evli	İlkokul	Esnaf (Dönerci)	Çalışıyor	Orta
T45E	69	Kocaeli	Evli	Lisans	İktisatçı	Emekli	Orta
T46E	69	Kocaeli	Evli	Lisans	Fizik öğretmeni	Emekli	İyi
T47E	70	Kocaeli	Evli	Lisans	Edebiyat öğretmeni	Emekli	Orta

Görüşme yapılan 47 katılımcının 36'sı erkek, 11'i kadındır. Katılımcıların 20'si 18-29, 15'i 30-54, 12'si ise 55 ve üstü yaş kategorilerinden oluşmaktadır. Derinlemesine görüşmeye katılanların diğer özellikleri ise şöyledir: 47 katılımcının eğitim durumlarına bakıldığında 1'i doktora, 2'si yüksek lisans, 18'i lisans, 7'si ön lisans, 16'sı lise ve 3'ü ilköğretim düzeyindedir. Medeni durum yönünden 22 katılımcı evli, 23 katılımcı bekâr, 2 katılımcı boşanmıştır. Meslek olarak 7'si işçi, 6'sı öğretmen, 5'i esnaf, 5'i öğrenci, 3'ü mühendis, 2'si stajyer hekim, 1'i laboratuvar teknikeri, 1'i vaiz, 1'i marangoz, 1'i memur, 1'i Türkolog, 1'i kamuda yönetici, 1'i müteahhit, 1'i berber, 1'i polis memuru, 1'özel güvenlik görevlisi, 1'i ev hanımı, 1'i şoför, 1'i öğretim görevlisi, 1'i iktisatçı, 1'i aile hekimi, 1'i psikolojik danışman, 1'i çağdaş tiyatro oyun yazarı, 1'i eczacı teknisyenidir. Katılımcıların 36'sı aktif, 1'i part-time çalışmakta, 4'ü emekli, 6'sı çalışmamaktadır. Ekonomik açıdan ise 8'i gelir durumunu iyi, 32'si orta ve 7'si kötü olarak belirtmiştir.

Çalışmada ceza hukuku uzmanı katılımcıların özellikleri Tablo 2'de sunulmuştur. Araştırma bulgularının analizinde kullanılmak üzere benzersiz kodlar verilmiştir. Bunlar, avukat katılımcılar için A+Numara (A: Avukat) şeklinde kodlanmıştır (Örn. A6). Hakim ve savcı katılımcılar için ise H/S+Numara (H/S: Hakim/Savcı) şeklinde kodlanmıştır (Örn. H/S7).

Tablo 2. Ceza hukuku uzmanı katılımcıların mesleki deneyimleri.

Kod	Yaş	Lisans/Lisansüstü Öğrenim Durumu	Hukukçu Mesleğinde Geçen Süre
A1	24	Hukuk Lisans	4 ay
A2	52	Hukuk Lisans, Hukuk Yüksek Lisans (Devam ediyor, tez aşaması)	25 yıl
A3	37	Hukuk Lisans, Kamu Hukuku Yüksek Lisans	15 yıl
A4	64	Hukuk Lisans	40 yıl
A5	70	Hukuk Lisans	46 yıl
A6	28	Hukuk Lisans	3 yıl
A7	28	Hukuk Lisans	3 yıl
A8	58	Hukuk Lisans, Hukuk Tezli Yüksek Lisans	32 yıl
A9	45	Hukuk Lisans, Hukuk Yüksek Lisans, Hukuk Doktora	22 yıl.
A10	47	Hukuk Lisans	24 yıl
A11	44	Hukuk Lisans	20 yıl
A12	29	Hukuk Lisans	5 yıl
A13	27	Hukuk Lisans	3 yıl
A14	30	Hukuk Lisans	2 yıl
A15	26	Hukuk Lisans, Hukuk Yüksek Lisans (Devam ediyor)	2 yıl
A16	30	Hukuk Lisans, Uluslararası İlişkiler Lisans.	4 yıl
A17	30	Hukuk Lisans	7 yıl
A18	41	Hukuk Lisans	8 yıl
Kod	**Yaş**	**Lisans/Lisansüstü Öğrenim Durumu**	**Hukukçu Mesleğinde Geçen Süre**
H/S1	53	Hukuk Lisans	24 yıl
H/S2	51	Hukuk Lisans	25 yıl
H/S3	36	Hukuk Lisans, Hukuk Yüksek Lisans	12 yıl
H/S4	35	Hukuk Lisans	8 yıl
H/S5	36	Hukuk Lisans	8 yıl
H/S6	38	Hukuk Lisans	5 yıl
H/S7	40	Hukuk Lisans	10 yıl
H/S8	50	Hukuk Lisans	24 yıl
H/S9	32	Hukuk Lisans, Hukuk Yüksek Lisans	8 yıl
H/S10	38	Hukuk Lisans	8 yıl

Tablo 2'de ceza hukuku profesyoneli olan avukat katılımcıların mesleki deneyimleri incelendiğinde; yaş aralığının 24–70 arasında olduğu, tamamının hukuk lisans bazılarının ise bunun üstüne lisans üstü öğrenime sahip olduğu, meslekteki sürelerinin 4 aydan başlayıp 46 yıla kadar uzandığı ve ortalamasının 14,5 yıl olduğu anlaşılmaktadır. Avukat katılımcıların büyük çoğunluğu ceza davalarına bakmakta, bir kısmı ise ceza davalarıyla birlikte diğer hukuk alanındaki davalarda müvekkillik yapmaktadır. Hakim ve savcı

katılımcıların mesleki deneyimlerine bakıldığında ise yaş aralığının 32–53 arasında olduğu, tamamının hukuk lisans bir kısmının ise lisans üstü öğrenimi tamamladığı, meslek hayatlarının 5 yıldan 25 yıla kadar devam ettiği ve ortalamasının 13,2 yıl olduğu görülmektedir. Çalışmanın hakim-savcı katılımcıları; ağır ceza hakimliği, denetimli serbestlik savcılığı, infaz savcılığı, uyuşturucu suçları savcılığı, bilişim suçları savcılığı, soruşturma savcılığı, müracaat savcılığı vb. görevleri ifa etmektedir. Ayrıca katılımcılar arasında ceza savcılığından emekli olduktan sonra avukatlık mesleğini devam ettiren, bir süre hukuk alanında akademisyen olarak çalıştıktan sonra avukatlık mesleğini icra eden ve belli bir süre avukat olarak çalışıp daha sonra savcılık ve hakimlik görevine geçen ceza hukuku uzmanları da bulunmaktadır.

4.2 Toplumdan Katılımcıların Ceza Adalet Sistemine ve Türkiye'de Uygulanan Cezalara Bakışı

Tezin kavramsal çerçevesinin ele alındığı ikinci bölümde genişçe yer verildiği üzere, sosyolojik açıdan cezalandırmanın en temel amacı, toplumda uyumlu sosyal birlikteliği temin etmek ve korumaktır. Bir ceza infaz sistemi olan denetimli serbestliğin en temel gayesi ise suç işleyenlerin toplum içinde uygulanan bazı denetleyici ve rehabilite edici etkinliklerle sosyal hayata yeniden uyumlu dönmelerine yardımcı olmak ve toplumsal düzenin korunmasına katkı sağlamaktır. Böyle bir hedefi olan DS'ye katılımcıların bakışını daha iyi anlamak için, öncelikle araştırmaya toplumdan katılan vatandaşların ceza adalet sistemine ve Türkiye'de uygulanan cezalara ilişkin görüşlerinin ortaya çıkarılması planlanmıştır. Buna yönelik olarak araştırmada, toplumdan katılımcılara "suç nedir?", "ceza nedir?", "suç işleyenlere bakışınız nedir?" şeklinde sorular yöneltilmiştir. Toplumdan katılımcıların uygulanan cezalara bakışını anlamak için ise "Ülkemizde suç işleyenlere uygulanan cezalarla ilgili ne düşünüyorsunuz?" sorusuna cevap aranmıştır.

Tablo 3. Toplumdan katılımcıların ceza adalet sistemine ve Türkiye'de uygulanan cezalara bakışından elde edilen bulgular.

Tema	Kategori	Alt Tema	Katılımcılar
Toplumdan Katılımcıların Ceza Adalet Sistemine ve Türkiye' de Uygulanan Cezalara Bakışı	Suç	Kişiye veya topluma zarar veren davranışlar.	T3K, T5E, T6E, T9E, T11E, T13E, T16E, T18E, T20K, T23E, T24K, T25E, T27K, T28E, T30E, T32E, T33E, T37K, T39E, T44E, T47E.
		Toplumsal normlara uymamak ya da toplumda yasak olan bir şeyi yapmak.	T1E, T2E, T4E, T7E, T8E, T12E, T15E, T17K, T19E, T22E, T26K, T35E, T36K, T40E, T41K, T42E, T43K.
		Herhangi bir yaşayan canlıya zarar vermek, onun bir hakkını gasp etmek.	T10E, T14K
		Kendimize yapılmasını istemediğimiz, aynı zamanda karşı tarafın istemediği bir eylemi bir başkasına yapmak.	T45E, T46E,
		Suç, insanların kendi eksikliğini örtmek için yaptığı bir hatadır.	T38E
		Suç eğitimsizlik, çocukluk travması, dışlanma ve ön yargıların neden olduğu bir eylemdir.	T31E
		Suç, birincisi mecburiyette kaldığın zaman yaptığın eylem; ikincisi ise keyfiyetten yapılmış bir işlemdir.	T21E
		Kavga, hırsızlık gibi şeyler.	T34E
	Ceza	Suçun karşılığında uygulanan yaptırım.	T1E, T2E, T3K, T4E, T5E, T6E, T7E, T8E, T9E, T10E, T11E, T12E, T13E, T14K, T15E, T17K, T18E, T19E, T21E, T22E, T23E, T24K, T26K, T29E, T30E, T31E, T32E, T33E, T34E, T35E, T36K, T37K, T38E, T39E, T40E, T41K, T42E, T43K, T44E, T45E, T47E
		Hastalıklı bünyelerin belki de toplumdan aforoz edilmesi.	T16E, T20K, T25E
		Eğitim, bilgilendirme.	T27K, T46E.
		Suçluların ıslahı.	T28E
	Suç İşleyenlere Bakış	Zor şartlarından dolayı suç işleyenlere pek olumsuz bakmam ama kasti suç işleyenlere olumsuz bakarım.	T1E, T5E, T8E, T17K, T18E, T20K, T21E, T23E, T24E, T28E, T31E, T34E, T35E, T37K, T38E, T41K, T42E, T43K.
		Ağır türden suç işleyenlere olumlu bakmam ama hafif türden suç işleyenlere pek olumsuz bakmam.	T3K, T4E, T6E, T7E, T9E, T10E, T11E, T12E, T13E, T22E, T47E
		İstemeden/taksirle suç işleyen kişilere olumsuz bakmam ama bilinçli suç işleyenlere olumsuz bakarım.	T16E, T29E, T33E, T40E
		Herkes hata yapabilir.	T15E, T30E, T36K
		Suç işleyen kişilere mesafeli dururum.	T14K, T26K
		Uyuşturucu madde vb. topluma zarar veren suçları işleyenlere olumsuz bakarım.	T32E, T44E
		Suç işleyen devlet görevlilerini affetmem.	T46E
		Suç işleyenlerin hepsini tek başına suçlu görmem. En başta devlet yönetimi, sonra aileler suçlu.	T45E

		Üzülerek bakarım.	T19E
		Onları hasta olarak görüyorum.	T27K
		Suç işleyen kişiler topluma kazandırılmalı tekrar. Kimseyi dışlayamazsınız, dışladığın sürece daha büyük suç işlerler.	T39E
	Uygulanan Cezalara Bakış	Türkiye'de suç işleyenler hak ettikleri cezaları çekmiyor, verilen cezalar yetersiz.	T1E, T2E, T3K, T5E, T6E, T11E, T12E, T13E, T16E, T17K, T19E, T20K, T23E, T24K, T25E, T26K, T27K, T28E, T29E, T34E, T39E, T43K, T44E, T45E.
		Kanunlarda belirlenen cezalar yeterli ama infaz edilmesinde sıkıntı var.	T9E, T21E, T30E, T33E, T35E, T38E, T40E, T41K, T47E
		Güçlü olan ağı deler geçer örümcek ağı gibi, güçsüz olan ağa takılır ona hukuk uygulanır.	T4E, T7E, T10E, T14K, T15E, T36K, T42E, T46E
		Cezaevinde yatırmak yerine çalıştırmak daha iyi olur.	T6E, T37K
		Kısmen yeterli, kısmen yetersiz. Bazı suçlar tam olarak cezalandırılması gerektiği kadar cezalandırılıyor. Bazıları da yeterince cezalandırılmadığından tekrar işleniyor.	T18E
		Yeterli olduğunu düşünüyorum.	T22E
		Ceza ile ilgili kurumların başına çok merhametli insanların geçmesi lazım.	T31E

Tablo 3'te toplumdan katılımcıların suçun ne olduğu sorusuna verdiği cevapların, "suç" kategorisi üzerinden tematik analizi yapılmıştır. Bu kategoride alt temalar şeklinde paylaşılan görüşlere bakıldığında, katılımcıların önemli bir çoğunluğunun suçu genellikle "kişiye ya da topluma zarar veren herhangi bir davranış biçimi" olarak tanımladığı anlaşılmaktadır.

İnsan, kurduğu sosyal birliktelikle kendini var eden bir canlıdır. İnsanın bu sosyal birlikteliğini güvenli ve huzurlu bir şekilde sürdürmesi için toplumsal düzen önemli bir gerekliliktir. Ne var ki sosyal sapma ve suç, birey ve topluma zarar vererek sosyal birlikteliği ve dolayısıyla huzuru bozan toplumsal bir olgudur. Bu bağlamda, katılımcılardan T23E, *"Genel olarak topluma zarar veren, toplumun işleyişini bozan her türlü şey"*; T24K, *"Kişi ve toplumun huzurunu bozan herhangi bir davranış biçimi";* T27K, *"Başkasına zarar veren her şey suçtur. Bir annenin çocuğuna yaptığı bir baskı bile suçtur bence"* diyerek suçu tanımlamıştır. Bazı katılımcılar ise suçun ne olduğu sorusuna, kişiye ya da topluma zarar veren eylemler olarak "başkalarının hakkına saldırılması", "özgürlüklere müdahale edilmesi", "mobbing davranışında bulunulması", "toplumun değerlerine zarar verilmesi" gibi vurgularla daha geniş bir çerçeveden cevap vermiştir.

Suçu başkalarının hakkına saldırı olarak gören T18E, "*Bir başkasının hakkını, kişisel alanını gasp etmek"*; T37K ise bu konuda *"Suç başkasının hakkına girme bana göre. Yani başkasının hakkına tecavüz etme anlamına geliyor bana göre"* şeklinde düşüncelerini aktarmıştır. Toplumda özgürlüklere müdahale edilmesini suç olarak gören T16E, "*Hani bir söz vardır ya, kendinizin özgürlüğü başkasının özgürlüğünü kısıtladığınız anda biter. Bu bağlamda, aslında suç, toplumun genel kurallarına uymayan, toplumu rahatsız edecek eylemler diye tanımlayabilirim"* sözleriyle görüşlerini belirtmiştir. Bu konuda lise mezuniyetine sahip servis şoförü başka bir katılımcı, başkasını rahatsız edecek şekilde yüksek sesle müzik dinlenmesin dahi suç olduğu örneği suçu şöyle tanımlamıştır:

> Bir başkasının fiziksel olarak ve yahut da manevi olarak, bir başkasının kişisel özgürlüklerine tecavüz etmek bana göre suç kapsamına girer. Bu bir başkasının, alt katta oturuyorsun bir başkasının yüksek sesle müzik dinlemesi bile bir suçtur. Başkalarının özgürlüklerine elle, dille taciz eden, onları engelleyen her şey suçtur (T39E).

Bir katılımcı, insanlara zarar veren eylemlerin suç olduğunu, hatta bir kişiye mobbing davranışında bulunulmasının bile suç olduğunu şu sözlerle vurgulamıştır:

> İnsanların malına, ırzına, psikolojik tecavüz etmek, bunların ben suç olarak teşkil ettiğini düşünüyorum. Bunun dışında başka, psikolojiyi mesela insanlar suç olarak kabul etmez ama şirketlerde şu an çokça uygulanan bir suç unsuru, mobbing. Bence o da suç kapsamında olmalı çünkü biri fiziksel biri psikolojik. Nasıl insanların fiziksel ve biyolojik olarak doygunluğa ihtiyacı varsa, psikolojik olarak da rahatlık doygunluğuna ihtiyacı var. Bunu aklını yitiren insanlardan görebilirsiniz. Hayvandan farksız bir hale geliyor çünkü düşünme yetisini kaybettiği için bu insanlar toplumdan soyutlanmış oluyor. Ya bir akıl hastanesine kapatılıyor ya toplum içinde yaşarken dalga geçilen biri haline geliyor. O yüzden ben insan psikolojisine yapılanları da suç olarak görüyorum (T28E).

Toplumun değerlerine zarar verilmesini suç olarak gören katılımcılardan T13E, suçu *"Toplumun değerlerine aykırı olan bir şey yapmak (...)";* T9E, **"***(...) bir kişinin maddi ve*

manevi manevi değerlerine zarar verilmesi"; T20K ise *"Ahlaki değerlerin dışına çıkan (...)"* eylem olarak ifade etmiştir. Thomas ve Znaniecki'ye (1918) göre değerler, bir sosyal grupta üyelerin eylemlerinin amacına yönelik anlam sağlayan bir referans noktalarıdır. Sapma ve suç ise bu değerlere zarar verebilen toplumsal bir olgudur. Her toplum yerel kültürel özelliklerine göre bu değerlerini suça karşı korumak ister ve bunun için bu değerlere bağlı olarak şekillenen çeşitli normlar tesis eder. Toplumsal yaşamı düzenleyen ve koruyan normların yaptırım gücü değerlerin vücut bulmuş bir şeklidir.

Özcan'a göre, toplumsal düzen teorilerinin merkezinde olan toplumsal normların amacı toplumsal düzeni sağlamak, sürdürmek ve korumaktır. Normlar, maddi (yazılı-formel) ve manevi (sözlü-informel) olarak iki ana grupta ele alınabilir. Maddi normlar anayasa, kanun, kararname, tüzük, yönetmelik gibi yaptırım gücü yüksek yazılı hukuksal kuralları kapsarken, manevi normlar gelenek, görenek, görgü, örf, adet, töre, din, ahlak vb. üzerinden belirlenen kurallara uyulmaması halinde toplum tarafından şiddet, alay, dışlanma gibi yaptırımları kapsar (Özcan, 2022).

Araştırmada, suçun ne olduğu kategorisinde katılımcıların en çok görüş bildirdiği ikinci alt tema, "toplumsal normlara uymamak ya da toplumda yasak olan bir şeyi yapmak" olmuştur. Bu temada, suçun ne olduğu sorusuna katılımcıların bir kısmı "sosyal sapma" boyutundan, bir kısmı ise hukuksal norm olarak "suç" boyutundan cevap vermiştir. Sosyal sapma ve suç kavramları birbirlerini içermekle birlikte anlam bakımından bazı farklılıkları bulunmaktadır. Tezin kavramsal çerçeve bölümünde daha kapsamlı yer verildiği üzere, sosyal sapma kavramı bir toplumdaki her türlü norm ihlaline, suç kavramı ise sadece hukuksal normlarla yasaklanmış olan eylemlere karşılık gelmektedir (İçli, 2021). Daha açık bir anlatımla sosyal sapma, bir toplumda sosyal düzeni korumak için örf, adet, gelenek, görenek, ahlak, din, hukuk gibi her türlü normun ihlalidir. Suç ise bir toplumda sosyal düzenin korunmasına yönelik, Devletin yazılı olarak yasa şeklinde suç ve cezayı belirlemek için düzenlediği hukuksal normlara aykırı hareket edilmesidir. Özetle suç, toplum düzenini bozduğu için yasayla cezalandırılan her türlü eylemdir.

Bu bağlamda suçun ne olduğu sorusuna "sosyal sapma" boyutundan cevap veren katılımcılardan polis memuru T26K, *"Toplum normları tarafından doğru yapılması gereken, yapılmaması gereken kurallar bütününe aykırı davranmak"*; şeklinde

görüşlerini aktarırken psikolojik danışman olarak çalışan T40E, *"Toplum tarafından genel geçer kabul gören kuralların dışına çıkmak ya da reddetmek"*; tantunici esnafı olan T41K, "*Toplumun kabul etmediği hareketler. Kurallara uyulmaması, birini öldürmek, hakaret etmek suçtur"* şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Suçun ne olduğu sorusuna hukuksal norm olarak cevap veren bir katılımcı, *"Suç, belli bir kanun doğrultusunda yasak bir şeyi yaparsanız suç olur, şeklinde yorumlayabilirim"* (T2E) diyerek düşüncelerini paylaşmış; başka bir katılımcı ise suçu devlet tarafından yasalarla belirlenen, ihlal edildiğinde yaptırımı olan bir eylem olarak şöyle cevaplamıştır: *"Suç toplumun belirlemiş olduğu, yasalara göre yaptırımı olan, karşılaştığında yaptırım olan bir kavram. Suç yasalarla belirlenmiştir devlet tarafından. Belirli sınırları vardır, yapmamız gereken yapmamamız gereken"* (T22E).

Araştırmada suçu, toplumsal normlara uymamak olarak sapma kapsamında yerel-kültürel özelliklerine vurgu yaparak ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır. Oktik'e (2013) göre, sapma bir toplumda belirlenmiş norm ve değerlere uymamaktır, ancak bu tanım toplumdan topluma ya da bir toplumda gruplara göre değişebilmektedir. Bir toplumda sapmış olarak görülen biri başka bir toplumda kurallara uyan olarak kabul edilebilir. Bu konuda önemli farkındalığı bulunan katılımcılardan T42E, suçu *"(...) toplumların kültürlerinin algılamasına bağlı. Bazı toplumlarda suç algılanamaz ama bazı toplumlarda belki övgü de olabilir. Tamamen o toplumların kültür yapısına bağlı olarak algılanan, topluma aykırı olarak görülen eylemlerdir"* şeklinde tanımlamış; T12E ise aynı bağlamda şunları dile getirmiştir:

> Bence suç tabi değerlendirildiği yönteme göre de değişir. Dini, ahlaki ya da anayasal olarak belirlenen maddelere uymayan her şey suçtur. Yani suç olarak nitelendiren kişilerin de aslında neye inandığı da bence buna bir etken. Bazı bölgelerde bir şey suçken, bazı bölgelerde olmayabilir. Hem değerlendirene hem de yapan kişilere, aslında olayı icra eden kişiye göre de değişir suç olup olmadığı. İnsan veya insanüstü varlık da olabilir. O kuralların aksi şekilde yapılan her eylem suç olarak değerlendirilebilir. Yazılı veya yazılı olmayan şekilde belirlenen, kanunlara uymayan (T12E).

Sonuç olarak, suçun ne olduğu sorusuna katılımcıların büyük kısmı, "kişiye ya da topluma zarar veren herhangi bir davranış biçimi" şeklinde cevap verirken önemli bir kısmı da "toplumsal normlara uymamak ya da toplumda yasak olan bir şeyi yapmak" şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların farklı sosyodemografik özelliğe sahip olmalarına rağmen büyük bir çoğunluğunun suça bakışı sosyoloji literatüründeki suç tanımlamalarıyla şaşırtıcı oranda örtüştüğü anlaşılmaktadır. DS sistemine tabi olmamış katılımcıların suç konusunda bilgi düzeylerinin oldukça yüksek olduğu ve derinlemesine farkındalıklarının bulunduğu söylenebilir.

Bir karşılaştırma yapmak için alan yazında örneklem açısından benzer sorunun sorulduğu bir çalışmaya rastlanmamıştır; ancak daha önce suça bulaşmış denetimli serbestlik yükümlüleriyle yapılmış bir çalışma bulunmaktadır. Akyüz (2019), "Suç Sosyolojisi Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması ve Sosyal Uyum: Ankara Örneği" isimli yüksek lisans çalışmasında, Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde DS uygulaması kapsamında cezaevinden erken salıverilen 50 yükümlü ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Örneklem grubundaki hükümlülere yöneltilen suçun ne olduğu sorusuna, 18'i kendi suç öyküsüne göre cevap verdiği anlaşılmaktadır. Kendi suç işleme nedenlerinden hareketle suçu ekonomik sıkıntı, eğitim yetersizliği, öfkeli ve saldırgan tutumların mecburi bir sonucu olarak sosyal şartlara bağlamaktadırlar. Örneklem grubundan 17 kişinin suçu "kural ve yasa dışı eylem", 12 kişinin "birine bilerek ya da bilmeyerek zarar verme eylemi", üç kişinin ise "kendini ve sevdiklerini savunma davranışı sonucu ortaya çıkan eylemler" şeklinde tanımladıkları anlaşılmıştır (2019: 100,101). Akyüz'ün yükümlülerle yaptığı çalışmanın bulguları ile bu doktora tez çalışmasının bulguları karşılaştırıldığında, denetimli serbestliğe tabi olmamış kişilerin suç konusunda daha objektif tanım yaptıkları ve suça karşı daha derin farkındalıklarının olduğunu söylemek mümkündür.

Saha çalışmasında katılımcılara, suç ile bağlantılı olarak cezanın ne olduğu sorulmuştur. Bu soruya cevap olarak katılımcıların paylaştığı görüşler, Tablo 3'te "ceza" kategorisi kapsamında tematik analize tabi tutulmuştur. Bu kategori çerçevesinde alt temalar şeklinde paylaşılan görüşlere bakıldığında, katılımcıların çok büyük kısmının, cezayı "suçun karşılığında uygulanan yaptırım" olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

Cezanın bir yaptırım olduğunu belirten katılımcılardan kimi cezaya *"Toplumun işleyişini, birliğini bozan; insanlara genel anlamda canlılara zarar veren kişiye uygulanan yaptırım (...)"* (T40E), *"Ceza, yaptığımız şeyin kurala uymadığını kişiye belirli metotlarla göstermektir, uygulamaktır yani o anki şeye göre yaptırım uygulamaktır"* (T11E) şeklinde görüşleriyle geniş çerçeveden bakmaktadır. Bu katılımcıların, cezayı toplumda sosyal birliğe zarar veren kişilere uygulanan bir yaptırım olarak cezanın varoluş gerekçesine işaret ettiği söylenebilir. Bu alt tema çerçevesinde katılımcılardan kimi de cezayı, *"Anayasa ve kanun maddeleri ile verilen yaptırımlar"* (T17K)*, "(...) suçu işleyenin hukuk tarafından yargılanması sonucu verilen yaptırım ders ya da suçun karşılığı"* (T9E) ifadeleriyle hukuksal açıdan tanımlamaktadır. Cezayı hukuk yönünden yükümlülük vurgusuyla tanımlayan bir katılımcı ise şunları söylemiştir:

> (…) belirlenen kanunlara uyulmadığı takdirde kişinin kendi rızası veya kendi rızası haricinde uyması gereken bazı yaptırımlar aslında. Yani kişi bir suç işlediği zaman kendisinin de tabii ki kabul ettiği ya da etmediği bir yaptırımcı tarafından bazı geri dönüşler olur. Mesela bir eylemin karşılığında bir geri dönüş olur. Bu eylemi gerçekleştiren kişi rızası veya rızası haricinde buna uymakla yükümlüdür (T12E).

Sosyal yaptırım mekanizmalarından biri olan hukuk, belli bir toplumda sosyal düzeni sağlamak, korumak ve sürdürmek için devlet tarafından hem suçu hem de karşılığında verilen cezayı belirleyen bir adalet mekanizmasıdır. Modern ceza anlayışının "kanunsuz suç ve ceza olmaz" ilkesi gereğince suç ve ceza hukuksal normlarla belirlenmektedir. Bu doğrultuda Türk Ceza Kanunu (TCK) 1. maddesinde de vurgulandığı üzere, suçu belirleyen bir hukuksal norm ihlal edildiğinde yine hukuksal bir normun belirlediği ceza ile karşılaşılmaktadır. Cezaya hukuksal açıdan yaklaşan katılımcıların görüşlerinin yasalarda belirtilen ceza tanımıyla uyuştuğunu söylemek mümkündür. Ayrıca cezanın ne olduğu sorusuna *"Yapılan suçun ağırlığına göre verilen yaptırım"* T14K şeklinde cevap veren katılımcının bu görüşü, T.C. Anayasasının 38. maddesinde *"(...) kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez"* amir ilkesiyle örtüştüğünü göstermektedir.

Bu alt tema çerçevesinde bazı katılımcılar ise cezayı "amaçları" açısından tanımlamaktadır. Katılımcılardan T6E, *"Kişilerin daha adaletli bir şekilde yaşam sürmesini sağlayan bir gereç"* şeklinde tanımıyla cezanın "adaleti sağlama" amacına işaret ederken T31E, *"Suçların işlenmemesi için yapılan uygulama, yaptırım"* tanımıyla cezanın "caydırıcılık" yönünü vurgulamaktadır. Aynı zamanda T18E, *"Suç unsuruna bağlı olarak verilen mahrumiyet. Örneğin ben sizin kahvenizi çaldım, bunun karşılığında beni aynı şekilde mahrum etmek"* açıklamasıyla cezayı birebir karşılığının verilmesi olarak "bedel ödetme" amacı yönünden izah etmektedir. T4E, *"Yapılan suça verilen kontrol"* ifadesiyle cezanın "kontrol" amacına değinmektedir. T33E, *"Ceza da işlenen bu suçun hem bir tür karşılığını verilmesi hem de suç işleyen kişinin topluma uyumlu hale getirilmesi için yapılan işlem"* diyerek cezanın hem "bedel ödetme" hem de "topluma kazandırma" amacından bahsetmektedir. T7E, *"Bu suçları işleyen kişileri hem cezalandırmak hem bu suçların bir daha işlenmesini engellemek için bu suçları işleyen kişileri rehabilite etmek ve yapılan yaptırımlar"* olarak cezanın "caydırma" ve "rehabilitasyon" olduğunu belirtmektedir. Yukarıdaki paylaşımlardan hareketle katılımcıların çoğunluğu cezayı, suç işleyerek topluma zarar verenlere ve kanunlara aykırı davrananlara, bunun bedelini ödetmek, caydırmak, iyileştirmek ve böylece toplumda adaleti sağlamak için uygulanan bir yaptırım olarak teorik açıdan tanımladığı söylenebilir.

Araştırmada az sayıda katılımcı, cezayı toplumsal olgu yönünden tanımlamakta, suç işleyenleri toplumdan uzaklaştırmak olarak görmektedir. Bir katılımcının "hastalıklı bünyelerin belki de toplumdan aforoz edilmesi" cümlesinin bu konuyu kapsadığı düşünüldüğünden analiz tablosunda alt tema başlığı olarak tercih edilmiştir. Bunu dile getiren T25E, cezayı *"(...) hastalıklı bünyelerin belki de toplumdan aforoz edilmesi, toplum dışına çıkarılması denilebilir, ceza belki de böyle bir şeydir"* sözleriyle tanımlamaktadır. Katılımcılardan T16, ceza kavramına ilişkin *"Suçlu görünen kişiyi alıkoyma durumu diye geldi aklıma ilk olarak (...)"*, T20K ise *"(...) cezaevine gönderilmesi gibi"* şeklinde düşüncelerini belirtmektedir. Bu katılımcıların cezayı "toplumdan aforoz etme", "alıkoyma", "cezaevine gönderme" gibi sert sözlerle vurgulaması Durkheim ve Foucault'nun çalışmalarında dile getirilen geleneksel toplumlardaki cezalandırıcı anlayışı anımsatmaktadır.

Cezanın ne olduğu sorusuna katılımcıların yukarıda verdiği cevaplar genel olarak incelendiğinde, kavramsal çerçevede ele alınan cezanın teorik tanımı ve amaçlarıyla büyük oranda örtüştüğü anlaşılmaktadır. Buradan hareketle, katılımcıların büyük kısmında cezanın ne olduğuna ilişkin teorik yönden bilinçli farkındalığının oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Ne var ki katılımcılar tarafından cezaya, olgusal açıdan az sayıda görüş belirtilmesi göz önüne alındığında toplumda ceza farkındalığının uygulamalar yönünden düşük kaldığı söylenebilir.

Araştırma kapsamında yine az sayıda katılımcı "eğitim, bilgilendirme" ve "ıslah etme" olarak cezayı sadece iyileştirme yönünden izah etmektedir. Buna yönelik katılımcılardan T27K, *"Başkasını zora sokmamayı öğrenmesi için kişiye verilen bir eğitim şekli diyebiliriz",* T28E ise *"(...) kişinin ıslah edilmesi için yapılan her türlü duruma ceza diyoruz"* sözleriyle düşüncesini dile getirmektedir. Çalışmada ceza kavramına ilişkin, sadece iyileştirme olarak az sayıda görüş belirtilmesi, katılımcıların çoğunluğunun modern dönemde cezanın düzeltmeye, onarmaya, rehabilite etmeye ve topluma kazandırmaya evrilmesi hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmamasıyla açıklanabilir.

Alan araştırmasında, katılımcılara "Türkiye'de suç işleyenlere bakışınız nedir?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar Tablo 3'te "suç işleyenlere bakış" kategorisinde tematik analize tabi tutulmuştur. Bu kategoride, katılımcıların önemli çoğunluğu "zor şartlarından dolayı suç işleyenlere pek olumsuz bakmadığını ama kasti suç işleyenlere olumsuz baktığını" söylemiştir.

"(...) Neden işlediğine göre değişir yani. Belli bir zorunluluktan dolayı suç işlemişse ona daha iyi bakabiliyorsun ama hani direkt şahsa, topluma zarar veren şekilde suç işlemişse buna pek iyi gözle bakmam" (T23E).

"Nedenine bakıyorum, suçun altında yatan sebebe bakıyorum. Mesela kişi aç olduğu için bir ekmek çalarsa bence suçlu değildir. Kişinin araba çalması, keyfi, lüks şeyleri çalması suçtur" (T24K).

> Neden bu suçu işlediğine bakarım. Bir suçu işlemek zorunda kaldıysa, onu buna zorlayan durumlar da suçludur. Örneğin bir baba çocuklarına bakmakla yükümlü, fakat diyelim ki yetersiz. Babanın bu durumda olmasından dolayı o da

suçludur. Ayrıca toplumda kasten işlenen ve infial yaratan suç işleyenlere negatif bakıyorum (T18E).

Katılımcılardan T23E, zorda kaldığı için suç işleyenlere olumsuz bakmadığını, fakat kasten suç işleyenlere olumsuz baktığını dile getirmektedir. T24K, kişi keyfi bir suç işlediyse suçlu olduğunu, mecburiyetten bir suç işlediyse onu suçlu bile görmediğini; T18E ise bilerek suç işleyenlere olumsuz baktığını ancak mecburi bir durumdan dolayı suç işleyenlerin içinde bulunduğu koşullarının da suçlu olduğunu belirtmektedir. Burada görüş belirten katılımcıların genellikle suçun nedenlerinden hareketle düşüncesini aktardığı anlaşılmaktadır. Gerçekten de suçun sosyal, ekonomik, kültürel vb. birçok nedeni olabilir. Katılımcıların görüşleri Hirschi'nin (1969), *Causes of Delinquency* adlı çalışmasında geliştirdiği sosyal bağ teorisindeki "taahhüt" ve "katılım" unsuru üzerinden açıklanabilir. Sosyal bağların "taahhüt" unsurunda geleceğe yönelik eğitim, iş gibi iyi tanımlanmış hedefler belirleyemeyen ve "katılım" unsurunda bunlarla ilgili geleceğine yatırım yapma olanağı bulamayan kişilerin suç işleme olasılıkları daha fazla olabilir.

Araştırmada katılımcıların önemli bir kısmı da suç işleyenlere bakışın ne olduğu sorusuna "suç türleri" üzerinden cevap vermiştir. Bu katılımcılar genellikle hafif türden suç işleyenlere pek olumsuz bakmadığını fakat ağır türden suç işleyenlere olumsuz baktığını ifade etmiştir.

"Suçun büyüklüğüne küçüklüğüne göre değişebilir. Bazı hatalar vardır, affedilebilir hatalar olabilir. Bazı hatalar vardır hiç şey yapmaz yani, hiç doğru yaklaşmam, sıcak yaklaşmam. İyi düşünmem yani" (T10E).

Araştırmacı: Yani suç türüne göre değişir mi diyorsunuz?

T10E: *"Benim açımdan en kötü suç birine zarar vermek, fiziksel olarak bir zarar vermek, maddi olarak bir zarar vermektir. Bu şekilde".*

T10E, suçları affedilebilir-affedilemez şeklinde ikiye ayırmakta, kişiye her türlü zarar veren suçları affedilmez olarak görmektedir. Başka bir katılımcı, suç türlerini özrü olan-özrü olmayan şeklinde iki ana gruba ayırarak suç işleyenlere bakışını şöyle açıklamaktadır:

"Bana göre suç ikiye ayrılıyor. Biri özrü olan suçlar, atıyorum hırsızlık olabilir ama özrü olmayan suçlar da var mesela birini öldürmek veya taciz bunların bence özrü yok. Diğer kısmın özrü olabilir en azından maddi bir açıdan karşılanabilir" (T3K).

Araştırmacı: Yani özrü olmayan suçlara pek olumlu bakmıyor musunuz?

T3K: *"Evet".*

Katılımcılardan biri, suç türlerini ağır-orta-hafif şeklinde üç ana gruba ayırarak suç işleyenlere bakışını dikkat çekici ve düşündürücü biçimde şöyle ifade etmiştir:

> Üç çeşit suç işleyen var bence. Ağır suç işleyenlere nefretle bakarım. Mesela taciz, terör kesinlikle nefret. Daha çok böyle zorda kalır insan, çocuğuna bakamaz o ekmek çalıyorsa o kişiye ben suçlu diyemem. Orta şekillerde de hayatında bir kez kavgaya karışmış, hırsızlık yapmış bunlara topluma karışması için rehabilite edilebilecek suçlular olarak bakıyorum (T11E).

T11E; terör, taciz vb. ağır suç işleyenlerden nefret ettiğini, ilk kez hasbelkader suç işlemiş kişileri orta düzeyde görerek onların iyileştirilebilir olduğunu, zorda kaldığı için suç işleyen kişiyi hafif düzeyde değerlendirerek suçlu bile görmediğini belirtmektedir.

Araştırmada bir kısım katılımcı ise "taksirle suç işleyen kişilere olumsuz bakmadığını ama bilinçli suç işleyenlere olumsuz baktığını" açıklamıştır.

> Birinci bakış açım suç işleyenlere mağdur olarak bakarım. Bilinçsiz, taksirle, eğitimsizlikten dolayı suç işleyenlere üzülürüm. İkinci bakış açım, yaptığı eylemin bilincinde olarak yapan kasten yapan kişilere, kişisel çıkarlarını ön plana alan kişilere duygu olarak öfke duyarım. Genel olarak onları ötekileştiririm. Onlarla empati kurduğumda nasıl bu olumsuz kötü ruh haline nasıl dönüştüğünü sorgularım (T40E).

T40E, istemeden suç işleyenlere üzüldüğünü, isteyerek bilinçli suç işleyenlere öfke duyduğunu belirtmiştir. Katılımcı T16E ise bilinçsiz-bilinçli suç işleyenlere bakışını derinlemesine ve ilginç örnekler üzerinden şöyle anlatmıştır:

> Örneğin, bir trafik kazasında mesela arabasına bakım yaptırmadı diye bir adamı suçlayabilir miyiz? Şu an hukuksal olarak bilmiyorum. Bu bakış açısıyla baktığımız zaman suçun büyüklüğüne göre cezalandırılmasının daha önemli olduğunu düşünüyorum. Suç türüne göre yani. Mesela ben yanlışlıkla birisine omuz atabilirim ama o merdivenden düşüp ölebilir, bu benim onu öldürmek istediğim anlamına gelmez. Ama benim elimde yeterli kanıt yoktur onu öldürmek istemediğime dair. Bunu da sunamadığım için ben toplum gözümde suçlu sayılırım ama aslında öyle değildir (T16E).

Yukarıda görüldüğü üzere araştırmada katılımcıların önemli kısmı suçun nedenine, ağırlığına ve taksirli olup-olmamasına göre suç işleyenlere bakışının olumlu ya da olumsuz olarak değiştiğini belirtmektedir. Suç işleyenlere bakışını az sayıda farklı perspektiflerden açıklayan katılımcılar da bulunmaktadır.

Diğer yandan çalışmada bazı katılımcılar, "herkes hata yapabilir" diyerek suç işleyenlere ön yargılı yaklaşmadığını belirtmiştir. Bu konuda T15E, düşüncesini şu şekilde dile getirmektedir:

> Yani ben hiç ön yargılı yaklaşmıyorum, çünkü her insan hata yapabilir; yarın ne olacağımız, nasıl bir duruma düşeceğimiz belli değil. Allah ne gösterir bilemediğimiz için kimseyi kınamıyorum, ön yargılı davranmıyoruz. Eğer yaptığı hatadan pişman olmuşsa onu sen de görebiliyorsan hatasından ders çıkarmış birisidir, saygı duyulması gerekir (T15E).

Bir kısım katılımcı, suç işleyen kişilere mesafeli durduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda stajyer hekim olarak çalışan bir katılımcı, suç işleyenlere mesleki çalışmasında bir ayrım gözetmediğini ama bunun dışında onlardan uzak durduğunu şöyle ifade etmiştir:

> Biraz da mesleğimden dolayı suç işleyenlerle işlemeyenler arasında bir fark gözetemem ama ister istemez ön yargılı ve biraz daha mesafeliyim suç işleyenlere. Ama iş yerinde bunu yapmam, yapamam da bu benim görevim. Suçlu suçlu ya da suçsuz benim için fark etmez aslında. Ama diğer taraftan o insanlara karşı ön yargılıyım yani ne suç işlemiş olurlarsa olsunlar mesafeliyim, hiçbir şekilde kontak kurmak istemem onlarla (T14K).

Bazı katılımcılar, uyuşturucu madde vb. topluma zarar veren suçları işleyenlere olumsuz baktığını söylemektedir. Bu konuda T44E, "*Topluma zarar veren, topluma saygısızca davranan ve madde bağımlısı olan kişilere iyi gözle bakmıyorum, onlara saygı göstermiyorum"* şeklinde düşüncesini paylaşmıştır.

Çalışma kapsamında suç işleyenlere bakışın ne olduğu sorusuna verilen cevaplar genel olarak incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunun suçun ne olduğuna ve nedenlerine göre değerlendirme yaptığı; bu doğrultuda ilk defa, hafif, taksirle ve mecbur kaldığı için suç işleyen kişilere olumsuz bakmadığı; ancak tekrarlı, ağır, kasti suç işleyenlere olumsuz baktığı görülmektedir. Katılımcıların suç işleyenlere karşı doğrudan katı cezalandırıcı bir tutum takınmadığı, daha çok Durkheim'in belirttiği modern dönemdeki tazmin edici organik dayanışma biçimini yansıttığı söylenebilir.

Ayrıca araştırmada, Türkiye ceza adalet sisteminde uygulanan cezalara toplumun bakış açısının anlaşılması amaçlanmıştır. Buna ilişkin olarak katılımcılara, "Türkiye'de suç işleyenlere uygulanan cezalarla ilgili ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiş ve Tablo 3'te verilen cevapların tematik analizi yapılmıştır. Paylaşılan görüşler incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunda Türkiye'de suç işleyenlere uygulanan cezaların yetersiz kaldığı, onların hak ettikleri cezayı çekmediği düşüncesinin hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda katılımcılardan T28E, *"Yani bizim TCK'nın inanılmaz açığı var. (...) Türkiye'deki Türk Ceza Kanunu'nun verdiği yasalarda ben açık olduğunu, yeterli olmadığını, bu suçu işleyenlerin de delip delip girerek kullandığını düşünüyorum"* diyerek kanunlardaki eksikliklere vurgu yapmaktadır. Başka bir katılımcı tecavüz gibi ağır suçluların bile hak ettiği cezayı çekmediğini öfkeli bir şekilde şöyle dile getirmektedir:

> Yeterli değil. Ülkemizde her gün suç işleniyor. Yani bunun cezası adam bugün gidiyor bir ifade veriyor, 2 saat sonra serbest. Yani 15 yaşında bir kız çocuğuna tecavüz ediyorlar, adam gidiyor 1 ay, 2 ay, 6 ay sonra cezaevinden çıkıyor. Böyle bir sistem olmaz ya! Bu cezaların değişmesi gerekiyor! Bu şekilde gitmez yani. Bizim ülkemizde bence cezalar çok yetersiz (T29E).

Cezaların yeterli olmadığını belirten bazı katılımcılar, *"(...) biraz daha ağırlaştırılabilir"* (T6E) şeklinde suç işleyenlere öfke duyarak daha sert cezalar verilmesi gerektiğini

vurgulamaktadır. Bir kısım katılımcı da suç türlerine göre daha ağır cezalar verilmesi gerektiğini söylemektedir. Kadın polis memuru olan katılımcı T26K, *"Suçların hem mesleki olarak hem bir anne olarak suçların kesinlikle ve kesinlikle çok farklı yaptırımlarının olması gerekiyor. Örneğin, çocuklara cinsel taciz bunu hiçbir şekilde affedemem yani, bunu yapanlar bence hadım edilmeliler yani (...)"* şeklinde düşüncelerini aktararak bu türden suç işleyenlere daha ağır cezalar verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Başka bir kadın katılımcı T24K, *"Yetersiz buluyorum. Yüz kızartıcı suçların cezasının daha ağır olması gerekiyor. Mesela adam boşanmış karısını çocuğunun önünde rahat bir şekilde öldürüyor. Bu tarz suçlara uygulanan cezaları yetersiz buluyorum"* diyerek bazı suçlara verilen cezaların hafif kaldığını dile getirmektedir. Buradaki bulgulara benzer şekilde, İngiltere ve Galler'de 2022-2023 yılında yapılan *Public Opinion and Understanding of Sentencing* (Kamuoyu ve Ceza Anlayışı) adlı araştırmanın bulgularında, 1990'lardan bu yana birbirini izleyen hükümetlerin bir dizi suçlarda azami cezaları artırmasına rağmen ciddi suçlara karşı kamuoyunun bakışında gözle görülür bir sertleşme olduğunun yaygın olarak kabul edildiği, anket bulgularında "cinayet", "tecavüz" ve "aile içi hırsızlıkta" hapis cezalarının daha da artırılmasına yönelik önemli bir toplum desteği olduğu sonucu çıkmıştır (House of Commons Justice Committee, 2023). İngiltere'deki sonuçlara benzer şekilde, bu çalışmada da katılımcılar infial yaratan ciddi türden suç işleyenlere daha şiddetli cezalar verilmesini istemektedir. Yapılan görüşmelerde cinayet, taciz, tecavüz gibi ağır suçlara öfkelenen, bunlara verilen cezaları yeterli görmeyen ve daha da arttırılmasını isteyen katılımcıların tutkulu bir intikam duygusu içinde oldukları gözlemlenmiştir. Ciddi suç eylemleri doğrudan kendilerine yapılmasa bile toplumun ortak değerlerine saldırı olarak görüldüğü, suça bulaşmamış dürüst bireylerin vicdanlarını yaraladığı ve bu nedenle tepkili bir şekilde ağır cezalar verilmesini istedikleri söylenebilir. Bu bulgulardan, toplumda infial yaratan ciddi suçlarda toplumun cezaya bakışının genellikle duygusal-sembolik teori çerçevesinde olduğu çıkarımı yapılabilir.

Çalışmada katılımcıların bir kısmı, uygulanan cezaların "caydırıcılık" yönünden yetersiz olduğunu açıklamaktadır. T34E, *"Çok basit, gülünç cezalar veriliyor. Caydırıcı cezalar yok. Yetersiz, çok az"* diyerek cezaların caydırıcı olmadığından yakınmakta; T23E ise *"Suç işleme oranına bakarsak yeterli değil. Çok fazla davalar, suçlar sürüyor. O yüzden pek caydırıcılığı yok. Cezalar yetersiz"* şeklinde düşüncelerini aktararak suç oranlarının

yüksek oluşunu cezaların caydırıcılıktan uzak olmasına bağlamaktadır. Cezaları çok yetersiz gören ve caydırıcı olmadığını düşünen T19E, "*çok büyük suçlara bile cezalar çok hafif olduğu için herkesin suç işlemeye meyili artıyor"* şeklindeki vurgusu üzerinden bu durumu kişileri suç işlemeye özendirmesiyle ilişkilendirmektedir. Daha önce araştırmanın çerçevesi kısmında açıklandığı üzere araçsal teori, insanların öncelikle davranış kontrolü ve caydırıcılığa odaklandığını öne sürmektedir. Bu teori, toplumda endişe kaynağını suç sorununun ciddiyetine, suç korkusuna ve buna kanunların caydırıcılık yönünden etkisizliğine bağlamaktadır. İnsanlar kendilerinin ve toplumsal çevresindeki diğer kişilerin zarar görmesinden korktukları için suç işleyenlerin caydırıcı bir şekilde cezalandırılmasını istemektedir. Araştırmada cezaları "caydırıcılık" yönünden yetersiz gören katılımcıların görüşlerine bakıldığında, cezalara bakışının bu bağlamda duygusallıktan ziyade araçsal olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan, Vural'ın (2018) "Suç Korkusunun Toplum ve Birey Davranışları Üzerindeki Etkileri: Bursa Örneği" adlı yüksek lisans çalışmasında, 2701 kişi ile yüz yüze görüşerek uyguladığı ankette katılımcılara, "suçların önlenmesi için sizce neler yapılmalı?" şeklinde açık uçlu bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcılar 20 farklı başlıkta görüş belirtmiş; ikinci sırada %15,56 ile cezaların arttırılması ve üçüncü sırada %13,67 ile polisin aldığı güvenlik önlemlerinin artması çıkmıştır. Bu sonuç toplumda meydana gelen suç olaylarının faillerine verilen cezaların yetersizliğine bağlanmış ve bu verilerden yola çıkarak suç ile mücadelede kanunların caydırıcılığının önemli bir yeri olduğu vurgulanmıştır (2018: 69-71). Vural'ın çalışmasında ulaştığı sonucun bu çalışmanın bulgularıyla örtüştüğü söylenebilir.

Araştırmada, 18-29 yaş aralığındaki katılımcıların çoğunun uygulanan cezaların yetersiz olduğu kanısına medyadan gördüğü haberler üzerinden vardığı anlaşılmaktadır. Bu konuda katılımcılardan T5E,

> (…) Haberlerde vs. gördüğümüz kadarıyla kişilerin hak ettikleri cezaların verilmediğini veya çekmediğini düşünüyorum", T8E "(…) ya aslında medyanın yansıttığına bakarsak değil gibi çünkü insanların suçu işleyip elini kolunu sallayıp polis merkezinden çıktığı gösteriliyor, tabii bu da ne kadar doğrudur bilemem belki de değildir, tam olarak bilmiyorum istatistikleri

şeklinde görüşlerini açıklamıştır. Ayrıca adaletin sağlanmasında yetersizliklere de vurgu yapan T1E, *"Yetersiz kesinlikle. Bugün bir suç işleyenleri televizyonlarda görüyorum ben mesela, çok yetersiz, sadece ifade verip çıkan suçlular da olabiliyor. Bu konuda ülkemizde adalet kavramında eksiklikler olduğunu söyleyebilirim"* şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Vural'ın 2701 kişi ile yüz yüze yaptığı anket sonuçlarında, işlenen suçlarla ilgili kişilerin %38,8'i televizyondan, %22,21'i internet sitelerinden, %20,55'i ise gazetelerden haber aldığı ortaya çıkmıştır (2018: 68). Vural'ın ulaştığı sonuçlar, bu çalışmada katılımcıların cezaya ilişkin tutumlarını medyanın şekillendirmesiyle birlikte düşünüldüğünde, giderek kullanımı yaygınlaşan medyanın etkisinin cezasızlık algısı açısından göz önünde tutulmasını gerektirmektedir. Bu konu, medya ve toplum odaklı bir şekilde ayrıca araştırma konusu yapılması gereken bir problem alanı olduğu söylenebilir.

Çalışmada bir kısım katılımcı, "verilen cezaların yeterli olduğunu fakat daha çok infaz aşamasında yetersizlikler bulunduğunu" açıklamıştır. Katılımcılardan T41K, *"Cezaların yeterli yaptırımı olduğunu düşünmüyorum. Suç işleyen kişiler alacağı cezayı bilerek, hesap ederek ona göre suç işliyor"* diyerek infaz uygulamalarının yetersizliğine işaret etmektedir. Uygulanan cezaları yetersiz gören T38E, *"(...) içeride adam daha da kötü oluyor (...) bir suçtan girenler daha da beter oluyor. Mafyalaşıyor açıkçası"* diyerek infaz biçiminin caydırıcı olmadığını belirtmektedir. Stajyer hekim olan T9E, *"Verilen cezalar belki başta yeterli gelebilir ama ondan sonra hep iyi halden dolayı affedilmeye işte berat, ceza indirimleri falan denetimli serbestlik uygulamaları aşağıya çekiyor. Verilen cezaları yeterli görmüyorum"* şeklinde verilen cezaların başlangıçta yeterli göründüğünü fakat denetimli serbestlik uygulamaları vb. yetersiz duruma getirdiğini ifade etmektedir. Vaiz (din görevlisi) olan T33E, *"(...) asıl problemin teorik ya da kitabi olarak cezaların var olup olmamasından öte uygulanıp uygulamaması meselesi daha çok öne çıkıyor. Bunlar ne kadar uygulanıyor, insanların çoğu gibi ben de tatminkâr değilim yani (...)"* diyerek teorik olarak verilen cezalarda çok sıkıntı olmasa da tatbiki aşamasında yetersiz kaldığını ve bundan hoşnutsuzluğunu vurgulamaktadır.

Türkiye'de uygulanan cezalara bakışın nasıl olduğu sorusuna katılımcıların bazıları, cezaların herkese eşit ve adil bir şekilde uygulanmadığı cevabını vererek uygulanan ceza adalet sisteminde sorunlar bulunduğuna işaret etmektedir. Katılımcı T42E, işaret edilen bu hususu "güçlü olan ağı deler geçer, örümcek ağı gibi, güçsüz olan ağa takılır ona hukuk

uygulanır" şeklinde metafor üzerinden ifade etmiştir. Bu metafor ifadenin konuyu güçlü temsil eder nitelikte olduğu düşünüldüğünden çalışmada alt tema başlığı olarak kullanılmıştır.

> Yeterli veya yeterli olmamak biraz yanlış olur ama Türkiye'de şöyle diyelim: hukukta da vardır; güçlü olan ağı deler geçer, örümcek ağı gibi, güçsüz olan ağa takılır ona hukuk uygulanır. Türkiye'de baktığınız zaman genel bir potansiyel siyasi çevren varsa ne yaparsan yap hiçbir şey olmaz. (…) (T42E).

Türkiye'de uygulanan ceza adalet sistemine eleştirel bir bakışla yaklaşan T42E, cezaların kişilerin siyasal konumuna, gücüne göre uygulandığını belirtmektedir. Katılımcılardan T15E, *"Uygulanmıyor. Amcası dayısı olan sıyırıyor",* T7E ise *"Kanunlarda belirtilen cezaların yerinde olduğunu düşünüyorum ama (...) Kanunda belirtilen cezaları bazı insanların nüfuzu sebebiyle olabilir ya da tanıdığı insanlar sebebiyle olabilir, onlara kasten uygulanmadığını düşünüyorum"* sözleriyle kanunlarda yazılı olan cezaların yeterli olduğunu ancak uygulanmasında suç işleyenin etkili kişisel bağlantıları olup-olmamasının belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. T4E ise "*Bence yeterli değil ya. Atıyorum zengin arabayla adam öldürdü mü adli şartla serbest bırakılıyor, fakir öldürünce ama müebbet hapis alıyor. Adil olmadığını düşünüyorum* "şeklinde Türkiye'de cezaların kişilerin ekonomik statüsüne göre uygulandığına dikkat çekmektedir.

Araştırmada katılımcıların bazıları; Türkiye'de uygulanan cezaların yeterli, adil vb. olup olmamasının ötesinde suç işleyenleri cezaevinde yatırmak yerine çalıştırmanın daha iyi olacağını düşünmektedir.

> (…) bazı insanlar atıyorum 20-25 yıl hapis alıyor. İçerde sadece yatıyor. 20 yıl içerde yatmak demek devlete büyük masraf demek. O insanın masrafını diğer insanlar çekiyor, böylece ekonomi de de sarsılma oluyor; yani o insan topluma yük oluyor. Suç işleyenler çalıştırılabilir, onlara bir üretim yaptırılabilir. Suç işleyen insan hem devlete hem de topluma yük. Çünkü kişi cezaevinde yiyor, içiyor, barınıyor, ama bir üretim yok, ülkeye bir katkısı yok. Örnek veriyorum işte ceza süresince şu işleri yapmalı zorunlu olarak, yapmazsa cezası katlanacak gibi düzenlemeler lazım. Bu yapılırsa hem ülkeye katkısı olur hem yük olmaz

hem de kendi parasını çıkarır. Dışarı çıktığında suç işleyen kişinin iş bulması da zor, böylece kişinin çıktığı zaman bir mesleği olur ve işi olur (T6E).

T6E, suçun karşılığında zorunlu çalıştırma cezasının uygulanmasını istemekte, suç işleyenlerin cezalarının karşılığında bir işte çalıştırmanın hem para kazanma, meslek edinme gibi kendisine fayda sağlayacağını, hem de cezaevi masraflarını azaltmanın yanında bir üretim sağlanarak ülkemize katkısı olacağını vurgulamaktadır.

4.3 Bir Cezalandırma Sistemi Olarak Türkiye'de Denetimli Serbestliğe Toplum ve Ceza Hukuku Uzmanlarının Bakışı

Bu tez kapsamında Türkiye'de yaklaşık 20 senedir uygulanan DS sistemine, Kocaeli'nden örneklem olarak belirlenen sisteme tabi olmamış toplumdan vatandaşların ve ceza hukuku profesyoneli olarak çalışan avukat, hâkim ve savcıların bakışından elde edilen bulgular dört ana tema üzerinden ele alınmaktadır. Bu temalar, "katılımcılara göre Türkiye'de denetimli serbestlik", "Türkiye'de cezaların denetimli serbestlik kapsamında çekilmesi", "Türkiye'de denetimli serbestliğin sosyal işlev durumu", "denetimli serbestliğin başarılı bir şekilde uygulanabilirliği" şeklindedir. Her temada katılımcılardan elde edilen bulgular tablolar halinde tematik analize tabi tutulmakta, paylaşılan bazı görüşler doğrudan alıntılarla betimlenmekte, kavramsal çerçeve ve literatür üzerinden anlamlandırılmaya çalışılmaktadır.

Saha araştırmasında, toplumdan katılan vatandaşların öncelikle DS sistemi ile ilgili ne bildikleri öğrenilmiştir. Ardından araştırmacı tarafından sistemi tanıtan bir bilgi notu sözlü olarak kendilerine aktarılmış ve diğer üç temaya ilişkin araştırma sorularıyla görüşmeye devam edilmiştir. Dolayısıyla sonraki temalarda, toplumdan vatandaşlara araştırmacının verdiği bilgiler doğrultusunda, DS'yi daha iyi tanıyan ve amaçlarını daha iyi bilen katılımcıların görüşleri analiz ve değerlendirmeye tabi tutulmuş olmaktadır.

4.3.1 Katılımcılara göre Türkiye'de denetimli serbestlik

Türkiye ceza adalet sisteminde denetimli serbestlik, suça karşı hem bireyi hem de toplumu korumayı amaçlayan bir denetim ve rehabilitasyon sistemi olarak hukuksal mekanizmalarla devlet otoritesi tarafından yürütülmektedir. DS'nin düzeltici uygulamalarda bu amacına ulaşmasının toplumun bütün kesimlerinde bilinirliğinin

olmasından, mutabakat halinde yürütülmesinden, toplumsal meşruiyetinin/geçerliliğinin olmasından ve toplumsal desteğin alınmasından geçtiği söylenebilir. Bu bağlamda, DS sistemi hakkında araştırmaya toplumdan katılan vatandaşlar nezdinde farkındalık/bilinirlik durumunun ne olduğunun ve hukuksal mekanizmasını yürüten uzmanların ise bu sistemi nasıl gördüğünün anlaşılmasının önemli bir husus olduğu düşünülmektedir. Buna yönelik olarak araştırma kapsamında, öncelikle örneklem grubunda yer alan toplumdan katılımcılara "Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi nedir? Bu konuda bilginiz var mı? Varsa bilgilerinizi paylaşabilir misiniz?" gibi sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevapların tematik analiz ve değerlendirmesine aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 4. Türkiye'de denetimli serbestliğin ne olduğuna ilişkin toplumdan katılımcıların bakışından elde edilen bulgular.

Tema	Alt Tema	Katılımcılar
Toplumdan Katılımcılara Göre Türkiye' de Denetimli Serbestlik	İmza vermek.	T2E, T3K, T4E, T10E, T11E, T16E, T17K, T26K, T31E, T32E, T34E, T36K, T39E, T43K, T45E
	Suç işleyenlerin toplum içinde devlet tarafından denetlenmesi ve kontrol edilmesi.	T6E, T9E, T12E, T14K, T23E, T24K, T38E, T39E
	Toplama kazandırma ve rehabilitasyon uygulaması.	T15E, T20K, T27K, T28E, T35E, T44E, T46E.
	Ne olduğunu bilmiyorum.	T1E, T8E, T13E, T41K, T42E, T47E
	Suç işleyen kişinin ülke veya şehir dışına çıkamaması.	T6E, T10E, T32E, T36K
	İkinci bir şans.	T18E, T22E, T25E, T29E
	Suç işleyenlerin cezaevinde belli bir süre kalmasından sonra, denetimli serbestlikle salınması.	T5E, T30E, T37K.
	Avrupa'dan ülkemize alınıp uygulanan bir sistem.	T7E, T33E
	Türkiye'deki DS batılılaşmaya yönelik atılmış bir adım.	T21E
	Kişinin bir daha suç işlemeyeceğine dair devlete verdiği söz.	T19E

Tablo 4 incelendiğinde, toplumdan katılımcı vatandaşların çoğunluğunun DS'yi bir imza atma uygulaması olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Aynı zamanda DS'yi, suç işleyenlerin toplum içinde devlet tarafından denetlenmesi ve kontrol edilmesi, ülke veya şehir dışına çıkamama uygulaması olarak gören katılımcılar da bulunmaktadır. Bu üç alt temadaki

görüşler birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların önemli bir çoğunluğu DS'ye bir denetim ve kontrol kurumu olarak baktığı söylenebilir.

> Ben şöyle biliyorum: o kişi mesela 10 yıl ceza almış ama erken çıkıyor denetimli serbestlikle ve ara sıra bir imza atmaya gidiyor. Onu biliyorum. Bir haftada mı yoksa ayda bir mi gidiyor bilmiyorum ama imza atmaya gittiğini biliyorum, onun haricinde başka bir şey bilmiyorum (T10E).

DS'nin imza verme uygulaması olduğunu belirten katılımcıların bazıları, "suç işleyenlerin cezalarının bir süresini cezaevinde çektikten sonra uygulanan bir kontrol ve denetim işlemi" olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda T10E, DS'yi suç işleyenlerin cezaevinden erken çıkartılarak belli aralıklarla imza vermeye tabi tutma işlemi olarak tanımlamaktadır.

> Denetimli serbestlik, kişinin gözünün önünde, gözaltında tutulması gibi bir olay diyelim. Her akşam gidip imza atıyorsun veya haftada bir gün imza atıyorsun. Cezaevinde beş senen var, bir sene yatmışsın, devlet sana denetimli serbestlik veriyor. (…) O kadar çok suçlu var ki cezaevlerinde yer yok, 20 kişilik koğuşta 60 kişi kalıyor. 20'si yatıyor öbür 40'ı ayakta. Cezaevine çok çalıştım, cezaevine psikologlar götürdüm ben, iki buçuk sene doktorlar, psikologların servisini çektim. Bu ülkenin vatandaşı olaraktan bazı şeylere duyarsız kalamıyorsun. Bir taraftan üzülüyorsun, bir taraftan değişik değişik işler ya (T39E).

Görüşmecilerden servis şoförlüğü yaptığını belirten T39E, DS'yi cezaların bir kısmının cezaevinde çekildikten sonra uygulanan imza atma işlemi olduğunu bir gözaltı durumuna benzeterek tanımlamakta ve bunu cezaevlerinin doluluğuna bağlamaktadır.

Türkiye'de 01.08.2025 tarihi itibariyle, 402 ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Bu kurumların hükümlü-tutuklu barındırma kapasitesi ise 304.954 kişidir.

Şekil 5. Türkiye'de ceza infaz kurumu sayıları ve toplam kapasite durumu (CTE, 2025c: https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Galeri/15d9dd9e-09ad-4656-9358-8417426d1951cik-genel-bilgi.png adresindeki 12.08.2025 tarihinde ulaşılan istatistiksel verilerden derlenmiştir).

Buna karşın 01.08.2025 tarihi itibariyle ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü-tutuklu kişi sayısı 413.780'dir.

CİNSİYETE VE İNFAZ DURUMUNA GÖRE CEZA İNFAZ KURUMLARI MEVCUTLARI									
YILLAR	HÜKÜMLÜ				TUTUKLU				GENEL TOPLAM
	ERKEK	KADIN	ÇOCUK	TOPLAM	ERKEK	KADIN	ÇOCUK	TOPLAM	
1.08.2025	339.517	15.416	1.344	356.277	51.112	3.418	2.973	57.503	413.780

Şekil 6. Türkiye ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü-tutuklu kişi mevcutları.(CTE, 2025ç: https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/40820251127271%20Ceza%20%C4%B0nfaz%20Kurumunda%20Bulunan%20Tutuklu%20H%C3%BCk%C3%BCml%C3%BC%20Mevcutlar%C4%B1.pdf adresindeki 12.08.2025 tarihinde ulaşılan istatistiksel verilerden derlenmiştir).

Yukarıdaki istatistiki veriler incelendiğinde, cezaevlerinin 304.964 kapasitesine karşılık toplam 413.780 kişiyi barındırdığı, 108.816 kişinin kapasite üstünde kaldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu istatistiksel verilerin, katılımcı T39E'nin DS'nin imza atma uygulamasını cezaevlerinin doluluğuna bağladığı görüşleriyle uyuştuğu söylenebilir.

Katılımcıların bir bölümü, DS'nin suç işleyenlerin "cezaevine gönderilmeden doğrudan imza atma" uygulamasına tabi tutulması olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda bir katılımcı

"Denetimli serbestlik bir suç işleyip ceza almadan, gidip imza falan atıyorlar herhalde polis merkezinde ya da denetimli serbestlikte. Çok fazla bilmiyorum o kısmı" (T2E) şeklinde görüş bildirmiştir. Bazı katılımcılar, karşılaştığı bazı örnekler üzerinden bu durumu şöyle anlatmıştır:

> Bir insan mesela bir suç işliyor, denetimli serbestliğe çıkıyor, imza veriyor. Bu olmamalı. Denetimli serbestlik çocuğu tek ayak üstünde durdurmak gibi bir uygulama. Çünkü benim bir arkadaşım birini vurdu yanlışlıkla, cezaevine girmedi, onun yerine denetimli serbestlik verdiler. Bu kişinin cezaevine girmesi gerekirdi (T17K).

> Bilmiyorum ama gördüğüm arkadaşlardan tahmin edebiliyorum denetimli serbestliği. Mesela bir arkadaşım feci holigan taraftar, derbi maçlarında su atmış sahaya. Ceza olarak her hafta maç zamanı gidip imza atıyorlar karakola. Buna bir para cezası ver, ama ona sen git maç saatinde karakola imza at deniyor, o kişi bu sefer daha çok misilleme yapabilir diye düşünüyorum (T11E).

Bu işlemi olumsuz gören T17K, DS sistemini "bir çocuğu tek ayak üstünde durdurma" şeklinde ilginç bir benzetmeyle cezaların yetersizliğine işaret etmekte, T11E ise bu uygulamadan dolayı hak edilen cezanın verilmediğine ve bunun kişiyi tekrar suç işlemeye itebileceğine vurgu yapmaktadır. Bu görüşlere karşın, başka bir katılımcı DS'nin bazı suçlarda cezaevine göndermeden toplum içinde imza verme uygulaması olduğunu, bunu kişinin özgürlüğünün kısıtlanmaması yönünden olumlu bulduğunu belirtmiştir.

> Bildiğim kadarıyla kişilerin özgürlüğünü tamamen elinden almıyoruz ama belli bir kısıtlama altında gelip imza attıkları diye biliyorum. Bence her suça yapılmıyor diye biliyorum, bence iyi bir şey çünkü hem topluma kazandırmış oluyoruz hem de içeride değil de dışarıda denetimli bir şekilde kontrol etmiş oluyoruz (T3K).

Araştırmada bazı katılımcılar, DS sistemini imza atma işlemi dışında, suç işleyenlerin denetim ve kontrolüne yönelik devletin bir uygulaması olduğunu ifade etmektedir:

"(...) başka suç işleyebilecek seviyedeki insanların bir şekilde kontrol edilmesi, belirli periyotlarla bunların ne durumda olduğu, topluma entegre olup olmadıklarını denetleyen sistem" (T6E).

> Ben yanlış hatırlamıyorsam yaşadığım bölgede bununla alakalı bir örnekle karşılaşmıştım. Tanıdığım kişinin birden fazla dosyası olduğunu yani birden fazla suçunun olduğunu duymuştum. Dolayısıyla bu suçunun cezasını çekebilmek için denetimli serbestlikten faydalanabildiğini, dolayısıyla olduğu mekanları terk etmemek koşuluyla, kendisine belirlenen mekânı terk etmeme koşuluyla cezaevine nazaran daha özgür bir ortamda cezasını devam ettirdiğini düşünmüştüm kendimce. Kendisinin vücuduna, bırakmasının suç olacağı kemer tarzı ya da bileklik tarzı ayağına bir şey takmışlardı. Bilmiyorum yani özel durumlarda belki çıkartabiliyordur ama normal hayatında onu ayağından çıkartamıyordu, ben hiç çıkartamıyor diye biliyorum. Onu hiç çıkarmadan, sanıyorum ki bu da bir GPS cihazıydı. Nerede olduğunun günün herhangi bir saatinde belli olabileceği bir ceza çekiyordu diye biliyorum (T12E).

T6E, suç işleyenlerin yeniden suç işlemesinin önüne geçmek için toplumla yeniden bütünleşmesini denetleyen ve kontrol eden bir uygulama olduğunu, T12E ise DS'nin takılan elektronik kelepçe cihazı ile suç işleyenleri denetleme ve kontrol etme işlemi olduğunu, gördüğü bir örnek olay üzerinden anlatmaktadır. Araştırmada katılımcılardan bazıları DS'yi suç işleyenlerin denetim ve kontrolü amacıyla ülke veya şehir dışına çıkamama uygulaması olarak açıklamıştır. Bu hususu katılımcılardan biri şöyle anlatmıştır:

> Suç işleyen bir kişinin yurt dışına veya şehir dışına kaçmasını önlemek için uygulanan bir sistem. Ya da ani suç, başka suç işleyebilecek seviyedeki insanların bir şekilde kontrol edilmesi, belirli periyotlarla bunların ne durumda olduğu, topluma entegre olup olmadıklarını denetleyen sistem (T6E).

Bazı katılımcılar, DS'nin, asıl amacı olan "topluma kazandırma ve rehabilitasyon uygulaması" olduğunu düşünmektedir. Bu katılımcılardan T20K, DS'yi "rehabilitasyon merkezi" ve "özgürlüğe kavuşmadaki son nokta" vurgularıyla şöyle tanımlamıştır:

> Özgürlüğe kavuşmadaki son nokta. İyileştirme, rehabilitasyon. Rehabilitasyon merkezi olarak da bunu görebiliriz. Hayatımda hiç çalışmamış bir adamın kolay yoldan para kazanan birini, işte hırsızlık yapan birini birinin denetim serbestlikte kamu hizmeti yapması bile çalışma hayatına bir adım olarak görülebiliyor. Daha önceden denk geldim, hayatı boyunca hiç çalışmamış ve burada çalışıyor hani 25 yaşındaki bir adamı baz alacak olursak, rehabilite etme bence (T20K).

Aynı bağlamda, DS'nin topluma kazandırma amaçlı topluma yararlı işlerde çalıştırma uygulaması olduğunu belirten katılımcılar da bulunmaktadır. T27K, DS'yi *"Gözlemlediğim kadarıyla, ceza almış kişilerin topluma kazandırmak için topluma faydalı işler yaptırarak sorumluluk vermek"* şeklinde düşüncesini belirtmiş; T44E ise DS'nin *"Cezaevinden denetimli serbestliğe çıkarılan kişilerin ücretsiz çalıştırılması, eğitime alınması, psikolojik destek verilmesi gibi uygulamalar"* olduğunu dile getirmiştir.

Araştırmada "Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi hakkında bilginiz var mı?" sorusunu bir katılımcı "*Basit suç işleyenlerin herhalde bir daha olmaması için belki bilgilendirilmesidir"* (T46E) şeklinde cevaplarken başka bir katılımcı ise şu cevabı vermiştir:

> Evet bilgim var, herhangi bir suça bulaştığın zaman bir infaz süren oluyor galiba, o infaz süren içinde başka bir suça bulaşmaman gerekiyor; sosyologla, psikologla derslerin oluyor. Yani seni topluma kazandırmaya çalışıyorlar, davranışlarını düzeltmeye çalışıyorlar; sen anlarsın anlamazsın o senin bileceğin iş. Denetimli serbestliğin amacı insanları topluma kazandırmak (T15E).

T46E, DS'de rehabilitasyona yönelik suç farkındalığı kazandırılmasına dikkat çekmekte; T15E ise DS'yi belli bir infaz süresinde suç işleyen kişilerin davranışlarını eğitimle düzelterek yapılan bir topluma kazandırma uygulaması olarak açıklamaktadır.

Araştırmada katılımcıların bir kısmı; "Denetimli serbestlik sistemi nedir?", "Bu sistem hakkında bilginiz var mı?" sorusuna *"Denetimli serbestlik hakkında bir fikrim yok"* (T1E), "*Çok bir şey duymadım daha önce denetimli serbestlikle ilgili (...)"* (T8E) şeklinde cevaplar vermiştir. Katılımcıların bir kısmı ise suç işleyenlerin tekrar suça bulaşmaması için verilen "ikinci bir şans" olarak görmektedir. Bu konuda T25E, *"(...)*

suç işleyen kişiye verilen ikinci bir hak. Yeniden suç işlediği takdirde yeniden içeriye alınacağını ona söyleyen, üzerinde baskı uygulayan bir sistemdir (...)" sözleriyle düşüncesini ifade etmektedir. Brinson'ın (2013) denetimli serbestlik uzmanları ile denetimli serbestlik yükümlülerinin ilişkiler, zorluklar, direnç ve başarı konularındaki görüşlerini karşılaştırdığı çalışmasında, meslek elemanlarının denetimli serbestlik sistemini kendilerini dışlanmış hisseden gruplar için "ikinci bir şans" olarak değerlendirdiği sonucuna ulaşmıştır. Demirbaş'a (2008) göre DS, yükümlülerin psikososyal ihtiyaçlarına cevap veren ve toplumla entegrasyonlarına katkı sağlayan, aynı zamanda yükümlülere denetim altında bulundurma süresi içinde "toplumun kurallarına uymaya istekli olduğunu kanıtlama şansı" sunan bir kurumdur (akt. Dağdelen, 2017: 49). Bu belirlemenin denetimli serbestliğin Latince "probatum" kelimesinin taşıdığı anlamla uyumlu olduğu söylenebilir. Denetimli serbestlik terimi Türkçe'ye İngilizce "probation" kelimesinden çevrilmiştir. İngilizcede "probation" kelimesinin Latince kökeni "probatum"dur ve kökü "ispat veya yargılama süresi" anlamına gelir. Katolik Kilisesi, bu terimi, dini tarikatlara üye olmak isteyen adayların geçirdiği bir kanıtlama sürecini ifade etmek için kullanmıştır. Protestan mezheplerinde, papaz adayları, rahiplik ataması beklerken "denetimli serbestlikte" olabilirler. Ceza infaz alanında denetimli serbestlik, suçluların sosyal uyumunu kolaylaştırmak için tasarlanmış bir iyileştirme programıdır (Dressler, 1969: 16).

Araştırmada bazı katılımcılar, DS'yi "suç işleyenlerin cezaevinde belli bir süre kalmasından sonra denetimli serbestlikle salınması" olarak görmektedir. Bu bağlamda T30E, *"Hani suçun belli bir kısmını cezaevinde çektikten sonra, denetimli serbestlik de belli bir yükümlülükleri yerine getirerek cezasını öyle doldurma diye biliyorum"* şeklinde yükümlülük vurgusuyla düşüncesini aktarmış; T5E, *"(...) kişinin başka suç işlemeyeceğini öngörerek seviyeli olarak cezaevinden salmak gibi bir uygulama"* diyerek kişinin başka suç işlememe kanaati olması üzerinden görüşünü belirtmiş; T37K ise, *"(...) suçları yarı yarıya düşmüş kimselerin çıkması (...)"* şeklinde cezanın yarısının çekilmesinden sonra tabi olunan uygulama olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmada, suç işleyenleri rehabilite etme amacıyla Avrupa'dan alınıp ülkemizde uygulanan bir sistem olarak görüş belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Bu konuda bir katılımcı düşüncelerini şöyle aktarmıştır:

> İngiltere hukukundan direkt ülkemize alınıp adapte edilmeye çalışılmış bir sistem, yani kâğıt üstünde mantıklı gelen yanları var ama direkt adapte edilmeye çalışılması bence yanlış; çünkü her toplumun farklı yapısı var, İngiltere toplumuyla Türk toplumunun yapısı aynı değil. Bazı toplumlardaki suçluların rehabilite edilebilme imkânı bizim toplumumuzla aynı değil o yüzden bu kadar yumuşak olunmamalı ülkemizde işlenen suçlar için (T7E).

T7E, eleştirel bir yaklaşımla, İngiltere'den ülkemize alınan DS'yi teoride mantıklı bir sistem olarak görmekte, fakat İngiltere'nin toplum yapısıyla Türkiye'nin toplum yapısının farklı olduğunu ve bu nedenle suçluların rehabilite yönteminin ülkemizde "yumuşak" kaldığı vurgusuyla aynı olmayacağını belirtmektedir. Bu görüş, Durkheim'in mekanik-organik dayanışma (solidarity) biçimine sahip toplum tanımlamaları üzerinden değerlendirildiğinde; katılımcının bu görüşü, DS sistemiyle modern toplumların organik dayanışma biçimindeki rehabilitasyonu öne çıkaran anlayışı benimsemesine rağmen mekanik dayanışma biçiminde olan geleneksel dönemdeki cezalandırıcı anlayışı yansıttığı söylenebilir. Ayrıca bu bulgunun, bir önceki temada Türkiye'de uygulanan cezaları yetersiz gördüğünü belirten katılımcıların görüşleriyle de örtüştüğünü söylemek mümkündür.

Türkiye'de DS'nin hukuksal mevzuatlarına geniş açıdan bakıldığında, denetimli serbestlik suç şüphesinin varlığı halinde soruşturma aşamasında, yargılama aşamasında, ceza kararı sonrasında birey ve toplumu korumaya yönelik, toplum içinde birçok "denetleme" ve "rehabilitasyon" uygulamasını gerçekleştirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. DS'de denetleme; imza atma, şehir ya da ülke dışına çıkamama vb. adli makamlarca verilen adli kontrol kararlarının yerine getirilmesi, kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalıştırma, bir eğitim kurumuna devam etme gibi seçenek yaptırımların uygulanması, konutta infazın yerine getirilmesi, elektronik cihazlarla takip etme vb. işlemleri kapsamaktadır. Rehabilitasyon ise rehberlik ve psikososyal danışmanlık yapılması, bir meslek veya işi olmayan yükümlülere iş bulmada yardımcı olunması, madde bağımlılığı sorunu olan yükümlülerin iyileşmesine yardımcı olunması, yükümlülere ihtiyaç duyduğu alanlarda eğitim verilmesi, bireysel görüşme yapılması, grup çalışması ve seminer programlarının uygulanması, aileleriyle görüşmeler yapılması, boş zamanlarının yapılandırılması gibi topluma kazandırma etkinliklerini kapsamaktadır (DSHY, 2021).

Araştırmada toplumdan katılımcıların verdiği cevaplar, DS'nin hukuksal mevzuatlarında belirlenen uygulamalar çerçevesinde değerlendirildiğinde, büyük çoğunluğunun DS'yi imza atma, şehir-ülke dışına çıkamama, elektronik kelepçe gibi suça karşı denetim uygulamaları olarak algıladığı; rehabilitasyon uygulamaları yönünden gören katılımcıların ise çok az olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasının nedeni, DS'nin toplumda fazla bilinmemesi olarak gösterilebilir. Ayrıca görüşmeler esnasında birçok katılımcının soruyu cevaplarken zorlandığının gözlenmesi ve bazı katılımcıların DS hakkında hiç bilgisinin olmadığını söylemesi de bu durumu desteklemektedir. Dolayısıyla katılımcıların görüşlerinden, Türkiye'de DS'nin yaklaşık 20 senelik bir uygulama süresince toplumda bilinirlik yönünden pek fazla mesafe kat edemediği, sadece bazı denetim uygulamaları yönünden çok az bilindiği çıkarımı yapılabilir.

Türkiye'de DS ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, genellikle eski-yeni DS yükümlüleri ve DS çalışanları üzerinden yapıldığı görülmektedir. Türkiye DS'nin toplumda bilinirlik durumunu araştıran çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak yurt dışında özellikle Avrupa'da DS'nin toplumda bilinirlik durumunu araştıran çok sayı çalışma bulunmaktadır. Örneğin Çek Cumhuriyeti'nde 2018 yılında yapılan 15 yaş üstü 1.000 vatandaştan oluşan temsili bir örneklem üzerinde anket şeklinde, Çek halkının denetimli serbestliğe ilişkin görüş ve tutumlarının haritalanması üzerine bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarında, Çek halkının yaklaşık beşte birinin (%22) PMS (DS) hizmetinin faaliyetleri hakkında net bir fikre sahip olduğu, üçte birinin (%35) bu isimle karşılaştığı ancak içeriğine ilişkin farkındalıklarının oldukça belirsiz olduğu, geri kalan kısmının (%43) ise bu kurumu hiç tanımadıkları ortaya çıkmıştır. Araştırmada Çek Cumhuriyeti'nde DS'nin yaklaşık yirmi yıldır faaliyette olmasına rağmen vatandaşların çoğunda ne olduğu konusunda henüz net bir fikre sahip olmadığı vurgulanmaktadır (Tomášek, Háková ve Kostelníková, 2019). Türkiye DS'nin de 20 yıldır uygulandığı ve bu tez çalışmasında 47 katılımcıdan sadece altısının DS hakkında hiç fikri olmadığını söylemesi göz önüne alındığında, Çek Cumhuriyetindeki DS uygulamalarının toplumda bilinirlik durumunun Türkiye'den daha düşük kaldığı söylenebilir.

Ayrıca araştırmada, Türkiye DS sistemini hukuksal açıdan bilen ve uygulayan uzman katılımcıların, sisteme nasıl baktıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. DS'nin kavramsal çerçevede değinilen hukuksal mevzuatları incelendiğinde, suç işleyenleri denetleme ve

rehabilite etme odaklı, birçoğu zorunlu olan yükümlülükler eşliğinde topluma kazandırmayı hedefleyen, kapatmaya alternatif bir ceza infaz sistemi olduğu anlaşılmaktadır. Zorunlu yükümlülükten kastedilen, suça bulaşan kişinin belirlenen yükümlülükleri yerine getirmeye mecbur olması, uymadığında cezaevine gönderilmesi gibi daha ağır ceza yaptırımlarıyla karşı karşıya kalabilmesidir. Özünde topluma kazandırma amaçlı denetim ve rehabilitasyon sistemi olan DS, hukuksal mevzuatta tanımlama ve işleyiş yönünden bazen cezalandırma da barındırdığı algısı oluşturabilmektedir. Bu noktada Türkiye DS sistemini uygulayan ceza hukukçusu katılımcıların sistemi nasıl gördüklerinin anlaşılması hedeflenmiş, böylece gelinen aşamada sistemin rehabilitasyon anlayışıyla mı yoksa cezalandırıcı anlayışla mı uygulandığı hakkında genel bir fikre ulaşılması ümit edilmiştir. Buna yönelik ceza hukuku profesyoneli katılımcılara, "Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi nedir?", "Denetimli serbestlik bir rehabilitasyon sistemi mi ya da cezalandırma sistemi midir?" gibi sorular yöneltilmiştir. Aşağıda bu soruya ceza hukukçusu katılımcıların verdiği cevapların tematik analizi görülmektedir.

Tablo 5. Türkiye'de denetimli serbestliğin ne olduğuna ilişkin ceza hukuku uzmanı katılımcıların görüşünden elde edilen bulgular.

Tema	Alt Tema	Katılımcılar
Ceza Hukukçularına Göre Türkiye' de Denetimli Serbestlik	Topluma kazandırma amaçlı rehabilitasyon uygulaması.	A2, A3, A6, A8, A10, A11, A12, A13, A14, A15, A17; H/S1, H/S2, H/S4, H/S5, H/S6, H/S7, H/S8, H/S10.
	Uygulanabilse rehabilitasyon sistemi.	A1, A4, A5, A9, A16, A18.
	Türkiye'de DS, hem bir rehabilitasyon hem de bir cezalandırma uygulaması.	A7; H/S3, H/S9.

Tablo 5 incelendiğinde, ceza hukuku profesyoneli katılımcıların büyük çoğunluğunun Türkiye'de DS'yi topluma kazandırma amaçlı rehabilitasyon uygulaması olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

> Ceza hukukunun 3 tane amacı vardır. Birincisi adalet, kişi hak ettiği cezasını çeksin, fayda-zarar yönünden bu iyi bir tarafıdır. İkincisi toplum bunu görsün, ceza yemekten korksun, kendine çeki-düzen versin. Üçüncüsü kişinin ıslah olması teknik olarak. Nedir o? Bir daha suç işlemeyecek ve toplumda sorun

> çıkarmayacak bir birey haline gelmesi. Denetimli serbestlik de işte buradaki kilometre taşlarından biri diyebiliriz (A2).
>
> Bir düzeltme gereksinimi ile böyle bir cezalandırma yoluna gidiliyor. Şahıs cezaevinden çıktığında topluma yararlı bir kişi olarak gelmesi isteniyor. Denetimli serbestlik hükümlüleriyle de bu daha çok toplumla kaynaşması sağlanmak isteniyor; yine denetim serbestlik yükümlülerine bakıldığında özellikle toplumla bir arada bulunmayı kolaylaştıracak şeyler var, çalışmalar var. Bu sebeple denetimli serbestlik hükümlüleri Türkiye'de tabii ilk başlarda biraz zorlandı ama konferanslarla yine verilen faaliyet görevleriyle bir iyileştirme yapıldığını düşünüyorum (A6).

Ceza hukukçusu katılımcılardan A2, tezin kavramsal çerçevesinde değinilen cezalandırmanın "adaleti sağlama", "caydırma" ve "ıslah etme" amaçlarından hareketle DS'nin ne olduğu sorusuna cevap vermiştir. DS'yi suç işleyenleri rehabilite ederek bir daha toplumda sorun çıkarmayacak birey haline getiren önemli bir uygulama olarak görmektedir. A6, DS'nin suç işleyen kişinin cezaevinden çıktıktan sonra topluma faydalı birey haline getirme, toplumla kaynaştırma amacı olduğunu, Türkiye DS'de ilk başlarda zorlanılsa da rehabilitasyon vb. çalışmalarla bunun sağlandığını söylemektedir. Başka bir ceza hukukçusu, DS'ye suç işleyenlerin cezalarının bir bölümünün cezaevinde çekildikten sonra bir kısmının topluma kazandırmaya yönelik toplum içinde rehabilite süreci olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: *"Bir suçtan hüküm giymiş olanların cezalarının bir kısmı cezaevinde infaz edildikten sonra, geri kalan kısmında infazın devamı olarak toplum içinde topluma kazandırmak amaçlı denetime tabi tutmak. Rehabilitasyon demek daha doğru. Suç işleyen bazlı bakıldığında cezanın devamı gibi"* (H/S8). 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanuna göre işlenen suçun türü, niteliği, şiddeti veya ilk defa olup olmamasına göre suç işleyen kişi belli bir süre cezaevinde kaldıktan sonra ya da cezaevine kapatmadan doğrudan DS sistemine gönderilebilmektedir. Bu bağlamda bir katılımcı, DS'nin suç işleyenleri iyileştirerek topluma kazandırma uygulaması olduğunu şöyle açıklamaktadır:

> Denetimli serbestlik sistemi insanların aslında cezaevi sürecinden sonra, bazen de direkt denetimli serbestlik süreci olarak başlıyor. Bu şekilde eksik olan yanlarını onarmak, gidermek gibi geliyor. Yani insanları tekrardan topluma kazandırmak. (…) Kesinlikle bir cezalandırma sistemi değil bence. (…) bence kesinlikle rehabilite, cezalandırma değil yani (H/S5).

Aynı kapsamda DS'yi rehabilitasyon sistemi olarak gören başka bir ceza hukukçusu, sistemin çocuklar ya da tesadüfi suç işleyen kişilerin yeniden suç işleme gibi cezaevinin ağır sonuçlarını bir nebze olsun ortadan kaldırmak için bir önlemler bütünü olduğunu düşünmektedir.

> Denetimli serbestliğin özü bence en temel noktası, hapis cezasının infazının veya tutuklamanın yani bu kişilerin cezaevine gönderilmesinin ağır sonuçlarına bir nebze olsun ortadan kaldırmak bunun için öngörülen bir önlemler bütünü. Yani özellikle bazı kişilerin mesela ilk defa suç işleyenlerin, çocukların, tesadüfi suçların cezaevine gönderilmesi çok ağır sonuçlar doğurabiliyor hem ailesi açısından hem kendisi açısından. Hatta o insan ileride yeniden suça yönelebiliyor bunun neticelerini veya sakıncalarını azaltmak için öngörülen bir sistem, denetimli serbestlik benim gözümde bu (H/S1).

Araştırmada ceza hukuku uzmanlarının bir kısmı, eleştirel bakarak Türkiye'de DS'nin uygulanabilse rehabilitasyon yöntemi olacağını dile getirmektedir. Bu katılımcılardan A5, *"Rehabilitasyon yöntemi ama Türkiye'de keşke uygulanabilse kesinlikle rehabilitasyon, cezalandırma yöntemi değil. Yani adamı cezaevinden çıkarıp dışarıya annesinin evine bırakıyorsunuz. (...)"* şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Aynı bağlamda bir katılımcı ise şunları söylemiştir:

> (…) Olması gereken rehabilitasyon. Kişinin artık bir suç işlediği kanıtlanmışsa, kişi öncelikle cezaevinde ıslah edilmesi gerekiyor. Kişi yaptığının bir suç olduğunu, bir daha suç işlememesi gerektiğini cezaevinde öğrenmesi ve oradan ıslah olarak çıkması gerekiyor. Islahevleri yani bizim cezaevleri adı cezaevi aslında ıslahevi değil. Islah edilerek çıkması gerekiyor teoride. Denetimli serbestlikte artık sen ıslah olduğunda denetimini yapacak kurum olarak kullanılıyor ya da işte orada belirli prosedürleri uyguluyor aslında. Hani teoride

> olması gereken kişileri ıslah etmek ve kişinin artık normal yaşama dönmesini sağlamak, kişinin suç ve ceza arasındaki bağlantıyı kurmasını sağlamak, algılamasını sağlamak, yaptığı eylemin suç olduğunu bilmesini sağlamak. Bu sebeple kurulan bir kurum. Denetimli serbestlik kurum olarak ıslah olmuş kişiyi, denetim ve desteklerle topluma kazandıracak kurum olmalı (A18).

A18, DS'nin bir suçtan dolayı cezaevinde belli bir süre kalarak ıslah olan kişinin, çıktıktan sonra bazı rehabilitasyon amaçlı denetim ve desteklerle normal hayata döndüren, topluma kazandıran kurum olması gerektiğini, ancak Türkiye'deki uygulamalarda sadece belli prosedürleri yerine getiren kurum olarak kaldığını vurgulamaktadır. Başka bir katılımcı, Türkiye'de DS'nin yasadaki amacının rehabilitasyon olmasına rağmen uygulamada ödül olduğunu, bundan dolayı suçların cezasız kaldığını şu eleştirel sözlerle dile getirmiştir:

> Belki hukukçu olmak hasebiyle de daha teknik bir açıklama yapmam gerekir ama halk diliyle izah edeceğim. Yani hükümlünün cezasının tamamını cezaevinde infaz etmesi şeklinde değil de bu cezanın bir başka şekilde infaz edilmiş sayılması adına kuruluş amacı itibariyle belki doğru ama ülkemizdeki uygulaması açısından sanki sıkıntılı olan bir adli kontrol tedbiri bir şey olsa gerek diye yorumluyorum. Yani yasanın konuluş amacıyla aslında bir rehabilitasyon süreci olması gerekir ama bizdeki haliyle ödül. Ben öyle yorumlayabilirim. (…) bana kalırsa Türkiye'nin en büyük sorunlarından birisi müeyyidesizlik ülkesi olması. Yani biz zaten normal bir cezalandırma bile vermiyoruz, bir de verdiğimiz cezayı oradan kırparak buradan kırparak aslında dediğim gibi bir ödül haline geliyor (A9).

Aynı kapsamda konuya eleştirel bakan başka bir ceza hukukçusu, Türkiye DS sisteminin teorik olarak topluma kazandırmayı amaçladığını ancak uygulamada usulü işlemlerden ibaret kaldığından tam olarak ne bir cezalandırma ne de bir rehabilitasyon olduğunu düşünmektedir.

> Aslında bir noktada suçu ve suçluyu hem topluma kazandırmakla alakalı, kapalı cezaevinde süresi bittikten sonra geçişini biraz daha yumuşak bir şekilde yapmak, hem de bazı denetimli serbestlik modellerinde çeşitli görevler vererek

> aynı şekilde topluma yararını sağlamak şeklinde olduğunu düşünüyorum. Tanımsal olarak böyle. (…) Bence tamamen usulen yapılan bir şey. Yani bir cezalandırma mı? Bazen bir cezalandırma boyutu da oluyor mesela her pazartesi imzaya gitmek de bir denetim modeli ve çalışan insanlar var. Bazen işte farklı modellerinde de bir cezalandırma mıdır? Evet, tamamen özgür değilsiniz bir cezalandırmadır ama %100'de bir cezalandırma değildir. Bir rehabilite midir? Çok rehabilite olduğunu da düşünmüyorum, insanların bir şekilde ayak uydurduğunu düşünmüyorum ve kendini çok değiştirdiğini düşünmüyorum. Ben tamamen uygulamada usulü olarak kaldığı kanaatindeyim, esasa ilişkin bir yararı yok, çok usulde ve kâğıt üstünde bir yöntem (A16).

Yukarıda ceza hukuku uzmanı katılımcıların çoğunluğu, Türkiye'de DS'nin topluma kazandırma, rehabilitasyon ve ıslah uygulaması olduğunu dile getirmiştir. Ancak çoğunluktan farklı düşünen katılımcılar da bulunmaktadır. Türkiye'de DS'nin genel olarak bir ıslah amacı taşıdığını ama uygulanan bazı tedbirler açısından cezalandırma da barındırdığını bir katılımcı şöyle izah etmiştir:

> Denetimli serbestlik sisteminin çıkış amacı zaten ıslah amaçlı, denetimli serbestliğin de Türkiye içerisindeki nihai amacı bu, ıslahtır yani. Suç işlemiş şahısları topluma kazandırabilme maksadı taşımaktadır. (…) Denetimli serbestliği cezalandırma uygulaması olarak görmek makul değil, bir rehabilitasyon uygulaması olarak görmek daha makul. Ama uygulanan tedbirlere bakıldığında çok kısmi olarak ev hapsi durumları falan vesaire oluyor, bunlar bir nebze bir cezalandırma maksadıyla düşünülebilir ama onun dışındaki uygulamaların hepsi ıslaha yönelik uygulamalar genel olarak. Biraz daha uygulanan tedbire göre de değişiyor açıkçası, ev hapsi dediğimiz biraz cezai boyuta kayıyor, onun da takibi biraz zor ama o şekilde bir durum var yani (A7).

Aynı bağlamda ceza hukukçusu katılımcılardan bazıları, Türkiye DS'nin ne olduğu sorusuna "hem cezalandırma hem de rehabilite etme uygulaması" cevabını vermiştir. Bu katılımcılardan H/S9, kişinin tedbir kapsamında karakola imza atmaya gitmesi, buna uymadığında cezaevine gönderilebilmesi üzerinden DS uygulamalarının rehabilitasyon yanında cezalandırma da barındırdığını söylemektedir.

> Hem cezalandırma hem de rehabilitasyon. DS tedbiri altında kişinin imza atması, evinden kalkıp taa hani polis merkezine gidip imza atmaya gitmesi sonuçta onu belli bir yere gitmeye yöneltiyor, zamanını ayırıyor, bu kafasında yer ediniyor. O yüzden hem cezalandırma yani yapması gerektiği için ve yapmadığında sonuçlarıyla karşılaştığında, DS tedbirine uymadığında direk tutuklamaya sevk edilebilme hakkı sağlıyor bizlere. Uymadığında bir yaptırımı da olduğu için hem bir cezalandırma amacı hem de bir rehabilite amacı da var. Mesela kişiyi direkt tutuklamaya sevk etmek yerine, bu tedbire uymasını sağlayarak daha hafif bir cezaya maruz kalmasını sağlıyor aynı zamanda. Yani her ikisi de diyebilirim (H/S9).

Ceza hukukçusu katılımcıların çoğunluğu, Türkiye'de DS sisteminin cezalandırma barındırmadığını, topluma kazandırma amaçlı rehabilitasyon uygulaması olduğunu düşünmektedir. Türkmen'in (2015), hakim ve savcı katılımcılarla gerçekleştirdiği "Rehabilite Edici Bir Ceza İnfaz Türü Olarak Probation Üzerine Sosyolojik Bir Analiz" isimli doktora tezinde, Türkiye'de yargı sistemi, denetimli serbestlik sistemini ideal olan rehabilite edici bir ceza infaz yöntemi olarak benimsemesine rağmen, ülkede modernleşme çabalarının sebep olduğu toplumsal uyumsuzluklar ve çatışmalarla yerine getirilemediği; sistemin gerçekte cezalandırıcı bir anlayışta uygulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmadaki sonuçlar ile yürütülen bu araştırmadaki sonuçların tam olarak uyuşmadığı söylenebilir. Bunun sebebi DS uygulamalarının son 10 yılda Türkiye hukuk sistemine entegrasyonunda ilerleme kaydetmesi gösterilebilir.

4.3.2 Türkiye'de cezaların denetimli serbestlik kapsamında çekilmesi

Bu tema çerçevesinde, suç davranışında bulunan kişilerin cezasını denetimli serbestlik uygulamasında geçirmesine, örneklemlerde yer alan toplumdan vatandaş ve ceza hukukçusu katılımcıların bakış açıları anlaşılmaya çalışılmıştır. Buna yönelik, öncelikle toplumdan katılan vatandaşlara DS ile ilgili hazırlanan bilgi notu okunmuştur. Daha sonra "Türkiye'de suç işleyen kişilerin cezasını denetimli serbestliğe tabi olarak çekmesine bakışınız nasıldır?" sorusu yöneltilmiştir. Aşağıda bu soruya verilen cevapların tematik analizi ve değerlendirmesi yer almaktadır.

Tablo 6. Cezaların denetimli serbestliğe tabi olarak çekilmesine toplumdan katılımcıların bakışından elde edilen bulgular.

Tema	Alt Tema	Katılımcılar
Cezaların DS' ye Tabi Olarak Çekilmesine Toplumdan Katılımcıların Bakışı	Ağır suç işleyenler tabi olmamalı, sadece ilk defa ya da bazı hafif suçları işleyenler tabi olabilir.	T1E, T2E, T3K, T4E, T5E, T7E, T8E, T9E, T10E, T11E, T12E, T13E, T14K, T15E, T16E, T18E, T19E, T22E, T23E, T24K, T25E, T26K, T28E, T29E, T30E, T31E, T32E, T34E, T35E, T36K, T37K, T38E, T40E, T41K, T42E, T43K, T44E, T45E, T46E, T47E.
	Her türden suç işleyen kişiler denetimli serbestliğe tabi olmalı.	T6E, T20K, T21E, T27K, T33E.
	Suç işleyenler denetimli serbestliğe tabi olmasın, cezası neyse cezaevinde çeksin.	T17K, T39E.

Tablo 6 incelendiğinde, katılımcıların çok önemli sayıda kısmının Türkiye'de ağır suç işleyenlerin DS'ye tabi olmasını doğru bulmadığı, ancak ilk defa ya da bazı hafif suç işleyenlerin DS'ye tabi olması gerektiği yönünde görüş belirttikleri anlaşılmaktadır.

Bu konuda katılımcılardan T45E, *"Her türlü suç işleyen kişi bu sisteme tabi olmamalı. Ağır suçlarda, özellikle kasten işlenmiş suçlarda denetimli serbestlik olmamalı. Tekrar etmeyen hafif suçlarda olabilir"* şeklinde kasten suç işlemiş kişilerin DS uygulamalarına tabi olmamasını, tekrar etmeyen hafif suçlarda tabi olması gerektiğini belirtmektedir. T40E, *"ağır suçlarda faydalanmaması gerekiyor. Taksirle işlenen suçlarda, hasbelkader eğitimsizlikten, cahillikten dolayı işlenen suçlarda tabi olabilir. Bunlar kesinlikle faydalanmalı"* diyerek ağır suçlarda DS olmamasını fakat yetersizliklerinden dolayı suç işleyenlerin DS sisteminden faydalanması gerektiğini vurgulamaktadır. T41K, "*Zorda kaldığı için ilk defa suç işleyenler tabii olabilir",* T44E, *"Her suç işleyen tabii olmamalı. Kişi suç işliyor, denetimli serbestliğe çıkıyor, yine aynı suçu işliyor. Sadece taksirli ya da nefsi müdafaa suçlarında denetimli serbestliğe tabii olabilir"* sözleriyle istemeden, zorda kalmasından dolayı suç işleyenlerin tabi olmasını söylemektedir. T36K, *"İşlediği suça göre değişir bence. Kocası kadını öldürmeye çalışıyor, kadın korkuyor. Ben de yaşadım, uzaklaştırma aldı, emniyet 1 ay uzaklaştırdı o kadar. Can güvenliği tehdit ediliyorsa denetim olmamalı, o kişi cezaevine konulmalı. Sadece küçük suçlar için denetimli serbestlik olmalı"* şeklinde kendi yaşadıkları üzerinden küçük suç işleyenlerin DS'ye tabi olması gerektiğini dile getirmektedir. Başka bir katılımcı "*Etrafında çevre tarafından kimseye bir zararı, rahatsızlığı olmamış kişilerin ama bir şekilde bir suç işlemiş diyelim, onun denetimli serbestlikte falan değerlendirilmesi doğru olur diye düşünüyorum. Bu*

şartlarda ilk kez suç işlemiş kişilere hiç cezaevine girmeden de denetimli serbestlik verilebilir" (T32E) diyerek hasbelkader ilk kez küçük bir suç işlemiş kişilerin hiç cezaevine bile girmeden DS'ye tabi olması gerektiğini belirtmektedir. Esnaf olan bir katılımcı, ilk defa suç işleyenlerin DS'den faydalanabileceğini ancak ağır ceza almış birinin DS'ye ayrılmasını doğru bulmadığını, bunun suçtan caydırıcılığı azaltacağını öfkeli bir şekilde şöyle belirtmektedir.

> Her türden suç işleyenin bundan yararlanması yanlış. Suç türüne göre kişiler denetimli serbestliğe tabi olabilir. İlk defa küçük bir suç işlemiş kişiler bundan yararlanabilir. O insanı topluma kazandırmak mümkün. Ancak mesela bir suçtan dolayı 25 sene ceza alan bundan yararlanmamalı. Bakıyorsun adam 25 sene ceza almış beş sene cezaevinde yatıyor, denetimli serbestlik falan erken çıkıyor, suç işlediği için cezaevinde yatan yok, ben hiç görmedim! Bu böyle olmaz! Bu durum kişilerde suça teşvik gibi oluyor. Hani biz diyoruz ya azmettirici şu kişi bu kişiye de ceza verelim, Devletimiz bunu yaparak devletimiz insanları azmettiriyor, cezayı zaten yatmıyorsun. Bugün ben sinirlenerek Ali kişisini Veli kişisini bıçaklasam, zaten denetimli serbestlik, ceza almıyorum n'olacak suçların herhangi bir caydırıcılığı yok ki (T19E).

Bazı katılımcılar, kişilerin işlenen suç türüne göre DS'ye tabi olması gerektiğini "*Bence hayır. Mesela kasten adam öldürmek, hırsızlık, tecavüz gibi suçlarda tabii olmamalı kişiler. Onlar cezası neyse hepsini cezaevinde çekmeliler"* (T5E); *"Hayır tabii ki mesela bir cinayetin katili serbestlik gibi avantajlardan faydalanmamalı"* (T9E) sözleriyle ifade etmektedir. Her türden suç işleyenler DS'ye tabi olmamalı görüşüne sahip olan bir katılımcı *"Terör, çocuğa karşı suçlar işleyenler denetimli serbestlikten bence faydalanmaması gerekir"* (T2E) şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Katılımcılardan T43K, "*Her suç işleyen tabi olmamalı. Suç türüne göre ayrılmalı. Adam 3-4 kişiyi öldürmüş, o bundan faydalanmamalı. Adam eşini öldürmüş denetimli serbestlikten çıkıyor, bu sefer diğer akrabalarını da öldürüyor";* T18E, *"Denetimli serbestlik her suç türünde uygulanmamalı. Örneğin cinayet, tecavüz kesinlikle topluma kazandırılamazlar. Bu insanlara bir şans daha verilse bile gerektiği gibi değerlendiremezler"* diyerek cinayet, tecavüz türünden ağır suçluların DS'ye ayrılmasını doğru bulmamaktadır. Lise

mezunu işçi olarak çalışan T7E, bu türden suçlulara daha katı bir tutumla düşüncelerini şöyle dile getirmektedir:

> Her suçlu bundan faydalanmamalı ve her suç için de geçerli olmamalı. Örnek vermem gerekirse cinayet tecavüz gibi suçlar, şeye kalıcı zarar veren suçlar, toplumun yapısını tehlikeye atan suçlar böyle bir uygulamaya tabi tutulmamalı bence. O insanlar hatta rehabilite de edilmemeli ve toplumdan dışlanması gerektiğini düşünüyorum. İnsanlar böyle bir sonuçla karşılaşacağını bilerek yaşamalı bence böyle bir suçu işlerse. Aslında cezanın asıl amacı da bu, suçluyu cezalandırmak değil suçun işlenişini engellemek (T7E).

Aile hekimi olan bir katılımcı, ağır suçlarda DS olmaması gerektiğini, ancak küçük veya basit suçlarda da kişinin pişmanlığı varsa ve mağdur affederse DS'ye tabi olabileceğini söylemektedir.

> Vallahi belli suçlar için olmalı diye düşünüyorum. Bazı suçlar için olmamalı, tahmin edebilirsiniz. Mesela atıyorum bazı basit adi suçlar kapsamında tabi olabilir. Ama çocuğa şiddet, kadına cinayeti gibi suçlarda veya birden fazla tekrarlayan suçlarda olmamalı. Belki böyle suçlular için şey yapabilir mesela onların daha iyi işlenmesi lazım, öncelikle tıbbi olarak belki ele alınması gerekiyor. Başka şekillerde yani atıyorum işte birini darp etmişsin ve 5 yıllık cezan var; pişmansın, karşı taraf seni affederse ve başka mağdurun yoksa denetimli serbestliğe geçirilebilirsin (T30E).

Türkiye hukuk sisteminde suç işleyenler genellikle iki şekilde DS'ye tabi olabilmektedir. Bazı ilk defa ve basit suçlarda hiç cezaevine gönderilmeden DS'ye gönderilebilmektedir. Bazı suçlarda ve tekerrür eden suçlarda ise kişi belli bir süre cezasını cezaevinde çektikten sonra belli bir kısmını DS yükümlülükleri altında geçirmektedir. Buna göre saha verileri incelendiğinde, katılımcıların bir kısmının rehabilite edilebilecek suçlular yönünden meseleye yaklaştığı anlaşılmaktadır. Bu konuda T1E, "(…) *Bunlar cezasının hepsini cezaevinde çeksin"* diyerek düşüncesini ifade etmektedir. T3K, *"(...) Atıyorum birini öldürmüşse o kişi rehabilite olmamışsa veya tam olarak iyileşmediyse ve denetimli serbestlik olmuşsa birini öldürme imkânı var ve başka bir suça karışabilir. Veya taciz,*

cinsel suçlar gibi toplumdaki insanları da tehlikeye sokmuş oluyor" şeklinde cezaevinde tamamen rehabilite olmayan suçluların DS'ye ayrılmaması gerektiğini söylemektedir.

Ayrıca, araştırmada az sayıda da olsa herhangi bir suç işleyenlerin denetimli serbestliğe tabi olması gerektiğini belirten katılımcılar bulunmaktadır. Bu katılımcılardan T20K, "toplumda infial yaratan suçları işleyenler de DS'ye tabi olmalı mı?" sorusuna *"Olmalı, belli süre cezaevinde cezası çektikten sonra denetimli serbestliğe tabi olmalı. Ama çocuklar cezaevinde hiç sokulmamalı, onlar ceza yatıp onlara ceza evi tutulmamalı. Ayrıca psikolojik yönden hasta olanlar hastanede tedavi edilmeli, cezaevi yerine hastanede tedavi edilmeli"* cevabını vermiştir. Her türden suç işleyenin sisteme tabi olmasını doğru bulan ama suça göre farklı bir oran uygulanması gerektiğini söyleyen katılımcılar bulunmaktadır. Bu katılımcılardan T21E, *"(...) Yani her cezada belli bir oran uygulanabilir diye cevap vereyim"* sözleriyle bu görüşünü vurgulamıştır. Diğer yandan bir katılımcı, ağır suç işleyenler daha sıkı denetime tutularak her suç işleyenin sisteme tabi olabileceğini şu sözlerle aktarmıştır: "*Her türden suç işleyenler tabi olabilir, ama ağır suç işleyenler daha sıkı denetime tabi olmalı"* (T6E).

Herhangi bir suç işleyenin DS'ye tabi olmamasını, cezasının tamamını cezaevinde çekmesini isteyen katılımcılardan T17K, *"Olumlu bakmıyorum. Suç cezasız kalırsa ardından kişinin tekrar suç işlemesine neden olur. Nasıl olsa fazla yatmayacağız diye suçu artırır. Suç işleyen kişiler denetimli serbestliğe tabii olmamalı"* şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Bu katılımcının DS'nin cezasızlık algısına yol açacağı endişesi içinde olduğu söylenebilir. Bu alt temaya ilişkin başka bir katılımcı ise daha katı bir tutum takınarak *"Ben suç işleyen kişilerin denetimli serbestliğe tabi olması taraftarı değilim. Adam suç işlemiş cezası beş yıl mı, o kişi beş yıl yatçak, bence o daha caydırıcı olur. Kişinin beş yılı içerde gitti mi bir daha çıktığı zaman akıllanır, suç işlerken beş sefer düşünür (...)"* (T39E) şeklinde DS'ye karşı olduğunu ifade etmiştir.

Bu temada ortaya çıkan en önemli bulgu, katılımcıların çoğunluğunun Türkiye'de terör, cinsel taciz, kasten öldürme vb. ağır suç işleyenlerin DS'ye tabi olmasını istememesi ancak ilk defa ya da bazı hafif suç işleyenlerin DS'ye tabi olabileceği konusunda neredeyse hemfikir olmasıdır. Katılımcıların daha önceki ceza adalet sistemine ve uygulanan cezalara bakışı temasında suç ve cezaya ilişkin teorik farkındalıklarının yüksek

çıktığı ancak ceza uygulamaları açısından olgusal farkındalıklarının düşük kaldığı görülmüştür. Aynı zamanda Türkiye'de DS'nin uygulamaları yönünden pek fazla bilinmediği anlaşılmıştır. Bu sonuçlar, katılımcıların ağır suç işleyenlerin DS'ye tabi olmasını istememesiyle birlikte değerlendirildiğinde; temada ortaya çıkan görüşlerin yüzeysel kaldığı, olgusal derinliğinin pek olmadığını söylemek mümkündür. Diğer yandan, ceza adalet sistemine ve uygulanan cezalara bakışı temasında katılımcıların ağır ve kasti suç işleyenlere olumlu bakmadıkları, suçluların yeterli ceza çekmediği ve cezaların adil bir şekilde uygulanmadığını düşündüğü anlaşılmıştır. Bu sonuç, bu temada ortaya çıkan sonucu desteklediği; katılımcıların özellikle terör, taciz, kasten öldürme gibi ağır ve toplum vicdanını yaralayan suçları işleyenlerin DS'ye tabi olmamasını vurgulaması, konuya büyük ölçüde sembolik teori çerçevesinden baktıklarına işaret etmektedir.

Avustralya'nın *Melbourne Sosyal Araştırma Merkezi* (Social Research Centre in Melbourne) tarafından 2015 yılında, denetimli serbestlik konusunda kamuoyunun görüşlerinin anlaşılmasına yönelik gerçekleştirilen araştırmada, Avustralya'nın tüm eyalet ve bölgelerinde yaşayan 1200 katılımcıyla telefon görüşmeleri üzerinden anket uygulanmıştır. Araştırmada katılımcıların %46'sı mahkumların cezalarının son kısmını denetimli serbestliğe tabi olarak toplum içinde ve gözetim altında çekmeleri için serbest bırakılması gerektiğini, %38'inin buna katılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak "cezada adalet (truth in sentencing)" idealinin anlaşılması için yöneltilen soruda, katılımcıların %59'u mahkumların "cezalarının tamamını" hapiste çekmeleri gerektiğini doğru bulurken, sadece %27'si doğru bulmamıştır (Fitzgerald, Bartels, Freiberg, Cherney ve Buglar, 2016: 314-316). Avustralya'da yapılan bu araştırmanın bulguları ile bu temada ortaya çıkan bulgular karşılaştırıldığında, katılımcıların ilk defa ya da bazı hafif suç işleyenler açısından Avustralya'daki katılımcılara göre daha az cezalandırıcı bir tutum sergilediği söylenebilir.

Öte yandan, araştırmada suç işleyenlerin DS'ye tabi olmasına yönelik ceza hukuku uzmanı olan avukat, hakim, savcı katılımcıların görüşlerinin anlaşılması da amaçlanmıştır. Araştırmaya katılan ceza hukukçularına "Türkiye'de suç işleyen kişilerin cezasını denetimli serbestliğe tabi olarak çekmesine bir ceza hukuku profesyoneli olarak bakışınız nasıldır?" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 7. Cezaların denetimli serbestliğe tabi olarak çekilmesine ceza hukuku uzmanı katılımcıların görüşünden elde edilen bulgular.

Tema	Alt Tema	Katılımcılar
Cezaların DS' ye Tabi Olarak Çekilmesine Ceza Hukukçusu Katılımcıların Bakışı	Her türden suç işleyen kişiler DS'ye tabi olmalı.	A2, A3, A4, A8, A9, A10, A11, A15, A16, A18; H/S1, H/S4, H/S7.
	Ağır suç işleyen kişiler, DS'ye tabi olmamalı, onlar cezalarının tamamını cezaevinde çekmeli. DS, daha basit suçlara uygulanmalı.	A1, A5, A6, A7, A12, A13, A14, A17; H/S2, H/S6, H/S8, H/S9, H/S10.
	Mükerrer suçlarda DS olmamalı.	A5; H/S6, H/S9.
	Basit tehdit, hakaret, basit yaralama gibi suçlarda DS'nin gereksiz olduğunu düşünüyorum.	H/S5

Tablo 7 incelendiğinde, ceza hukukçusu katılımcıların önemli çoğunluğunun her türden suç işleyen kişilerin DS'ye tabi olmasını istediği, aynı zamanda önemli bir çoğunluğunun da ağır suç işleyen kişilerin denetimli serbestliğe tabi olmamasını, onların cezalarını sonuna kadar cezaevinde çekmesi gerektiğini düşündüğü, denetimli serbestliğin daha basit suçlarda uygulanmasını istediği anlaşılmaktadır.

Ceza hukuku uzmanı katılımcılardan H/S4, *"Denetimli serbestlik öncesinde cezası yeterince infaz edildikten sonra tabi olmalı. Yani sonuçta mahkûmda bir insan ve tekrardan toplama kazandırılması gerekiyor. Ailesiyle, toplumla bütünleştirilmesi gerekli. Ben bu şekilde rehabilitasyonla toplumla kazandırılması taraftarıyım yani"* şeklinde görüş belirtmesi üzerine her türlü suçta tabi olmalı mı? sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya cevap olarak katılımcı, *"Olmalı. Hani bildiğiniz üzere şu anki infaz sistemimizde ya da ceza yasalarımızda idam olmayacağına göre, suç işleyen bir insan bu hayatının bir şekilde sürdürecek. Bu nedenle suç işleyen kişi cezaların karşılığı olarak iyileştirilebilecekse cezaevinde ve sonrasında denetimli serbestlikte rehabilitasyon sisteminde olması gerekiyor"* (H/S4) diyerek her türden suç işleyenin DS'ye tabi olması gerektiğini belirtmiştir. Bu katılımcının konuya evrensel insan hakları perspektifinden yaklaştığını söylemek mümkündür. Araştırmada başka bir katılımcı konuya Anayasamızda da yer alan kanun önünde eşitlik ilkesi çerçevesinde yaklaşmıştır.

> Evet, herkes kanun önünde eşit, suç ayrımı yapamazsınız; suç ayrım yaparsanız toplumda da cezaevinde de o ayrım ortaya çıkar. (...) Devlet şunu diyebilir mi? Bu işte devlete karşı işlenen suç, ben bunu affetmem. Bu cinsel suç, bunu

> affetmem; bu adam öldürme, bunu affederim veya kader mahkûmu, bunun ayrımını yapamazsınız. Yaptığınız anda cezaevinde ayrımcılığa gidersiniz, toplumda da ayrımcılığa gidersiniz, sanki o suçun işlenmesi iyiymiş gibi bir algı oluşur; o suçun işlenmesi artar, onun önüne geçmek lazım. O yüzden devletin asla ve asla hiçbir suçu, ister terörist olsun, zaten onun ceza kanunundaki infaz sistemi bellidir, adam öldürenin de uyuşturucu satanın da öyle. Bunların arasında hiçbir şekilde ayrım yapamazsınız. Diyorsunuz ki bu ülkede adam öldürebilirsiniz, ben infaz hukukunu ona göre ayarlarım, denetimini uzatacağım, şartlı tahliyesini uzatacağım, gerçekten de öyledir. Cinayet sanığı son 7 yılını açıkta geçirir, açık ceza infaz kurumuna ayrılır, ondan sonra da denetime ayrılır; ee ama işte cinsel suç, aman uyuşturucu suçu, aman… bu ayrımı yapmak devlet mantığıyla bağdaşmaz. Devletin önünde suç işleyen, kanunen herkesin eşit olması lazım. Ben birini ayırıyorum dediğin zaman diğerlerine bir taraf olmuş olursun (A8).

Bir ceza hukuku profesyoneli katılımcı, DS'ye tabi olmada kategorik suç ayrımı yapılmaması gerektiğini, suçu basit veya ağır olan herkesin ayrılmaya hazır ise bundan faydalanmasının doğru olacağını belirtmektedir.

> Aslında böyle istisna tutulması kategorik olarak bence doğru değil. Herkes denetimli serbestlikten faydalanabilmeli tabi, herkesin faydalanması yaklaşımı suç türü itibariyle olmaması. Hükümlü özelinde suçu basit olabilir ama hükümlünün kendisi buna hazır değilse yani denetimli serbestliğe ayrılma gözetip kapalı açık ceza infaz kurumunda değerlendirme daha objektif daha aktif yapılması gerekli yani dediğim gibi suçu basit görülen adi suçlarda da ben serbestliğe ayrılabilir ama hükümlü hazır değildir gerçekten bu kişi denetimli serbestliğe çıkmamalıdır. Suçu ağır işte toplumda bir infial oluşturan suçlardan olabilir ama hükümlü çünkü ceza infazının amacı sadece hükümlüye cefa vermek değil aynı zamanda onu ıslah etmektir. Denetimini serbestliğinde öncelikli amacı bu olduğundan eğer o kişi durumu itibariyle, ceza infaz kurumunda geçirdiği süre itibariyle, geldiği aşama itibariyle denetimli serbestlikte geçirmeyi hak ediyorsa elbette denetimli serbestlikten faydalanabilmelidir. Bu zaten ceza infaz sisteminin genel amacı da bunu

> öngörür kategorik suç ayrımı ile bazılarının denetimli serbestlikten yararlanmaması görüşü doğru olmaz (H/S7).

Bir katılımcı, *"Her tipten suç işleyen kişi bir şekilde denetimli serbestliğe tabi olmalı. Suç tipinin ne olduğunun bir önemi yok. Kişi cezaevinde bir süre geçirmişse de geçirmese de bu sisteme tabi olmalı"* (A18) diyerek suç davranışında bulunan kişinin DS'ye tabi olması için illaki cezaevine girmesi gerekmediğini vurgulamıştır. Görüşleri bu bakış açısıyla belli ölçüde örtüşen başka bir katılımcı, zaten bütün suçlarda doğrudan DS uygulanmadığını, bazı suçlarda belli bir cezaevi süresinin ardından DS'ye ayrıldığını şöyle belirtmiştir:

> Herkes denetimli serbestliğe tabi olmalı. Eğer çok ağır bir suçsa, onu zaten mutlaka yani direkt denetimli serbestliğe sevk edilmek gibi durum yok. Zaten o kişi mesela adam öldürme cezasında 10 sene 20 sene içeride biri kapalı da yatıyor, ondan sonra denetime sevk ediliyor; başka birisi iki yıl yatıyor ondan sonra denetime ayrılıyor. Zaten suçunun karşılığını cezasını kapalıda görüyor. Oradaki bir yıl veya düşülen ufak bir denetim süresi herkese uygulanmalı bunların arasında bir fark olması gerektiği kanaatinde değilim (A16).

Başka bir ceza hukukçusu katılımcı, her türden suç işleyenlerin DS'ye tabi olmasının gerektiğini ama uygulanan sürenin suça göre oransal olarak farklı uygulanmasının daha doğru olacağını düşünmektedir. Bu hususa ilişkin katılımcının görüşü şöyledir:

> (…) Her bireye her suç işleyene bunun uygulamasında ben bir sakınca görmüyorum, fakat her suça da aynı oranda uygulanması, oransal olarak aynı uygulanması toplum vicdanını çok tatmin etmeyecektir. Bunun dengelenmesi gerekir, dolayısıyla toplumda daha ziyade infial uyandıran, daha fazla toplumu sıkıntıya sokan, toplumdaki bireyleri sıkıntıya sokan suçlar açısından oransal olarak biraz daha düşük uygulanması gerektiğini düşünüyorum. Klasik örnektir bu, cinsel suçlar toplumda infial çok uyandırır, cinsel ve öldürme suçları toplumda infial çok uyandırır. Uyuşturucu madde ticareti suçları da toplumda infial çok uyandırır, neden çünkü güvenlik hakkıyla ilgili bireylerin kafasında bir soru işareti uyandırdığı için. Bu tarz suçların toplum huzurunu bozma oranı yüksektir. (…) denetimli serbestlik dediğimiz kısmın, dışarıda geçirilecek

> kısmın ve belli yükümlülükler altında geçirilecek kısmın buna göre oranının biraz daha düşük olması gerektiğini düşünüyorum (A11).

Katılımcıların bazıları, cezanın ıslah amacı olmasından ve suç işleyenlerin toplumla bütünleştirilmesi gerektiğinden hareketle her türden suç işleyenin DS'ye tabi olmasını şu şekilde savunmaktadır:

> Eğer bir suçlu varsa, bir ceza varsa, cezanın bir ıslah amacı varsa bu ıslah istisnasız her suç için uygulanmalı. (…) teorik olarak bana sorarsanız ben istisnasız her suç kapsamına olması gerektiğini düşünüyorum. Niye bunu söylüyorum, eğer cezanın bir ıslah amacı olduğunu biz kabul ediyorsak ki bunu farklı değerlendiren literatürde şeyler vardır ama ben ıslah amaçlı olması gerektiği kanaatindeyim ve o ıslah her suç için geçerli olmalı (A9).

> Muhakkak tabi olmalı, aksi takdirde toplumsal anlamda tekrardan kişiyle, suçluyla ya da hükümlüyle toplum arasında bağ kurulması çok zor olacaktır. Kişinin bu bağlantıları sahih bir şekilde kurmadan, sağlıklı bir şekilde kurmadan toplum içerisine bırakılması, olumlu sonuçlar doğurmayacaktır ki şu anda sistemde de bu bağlar ne yazık ki sağlıklı kurulmadığından yeniden suç işleme, mükerrerlik olgularını çok fazla görmekteyiz. Denetimli serbestlik bir sistem itibarıyla cezadan azaltan bir yapıda, mutlak surette bu şekilde olmak zorunda değil. Denetimli serbestlik dediğimiz unsur, infaz süresinin tümüyle çekilmesi sonrasında dahi uygulanabilecek bir sistem olduğundan tabii ki belli suçlar yönünden de bu suretle uygulanabilir. Yani bir terör suçu ya da gerçekten toplumda infial uyandıran suçlar yönünden de kişinin öyle ya da böyle insan vasfını yitirmediği dikkate alınarak yeniden toplumla barışabilmesi adına bu sistemin uygulanması şarttır (A3).

Her türden suç işleyen DS'ye tabi olmalı diyen katılımcılara: "toplumda infial yaratan; taciz, tecavüz, kasten adam öldürme, terör gibi bir suç işleyenler de dahil olmalı mı?" sorusu yöneltildiğinde; bir katılımcı *"Evet bence hepsi olmalı; çünkü suçun bir sebebi var, durup dururken olmuyor"* (A4) şeklinde cevap vermiştir. Başka bir katılımcı ise bu konudaki düşüncelerini daha geniş açıdan şöyle dile getirmiştir:

> Kesinlikle uygulanmalı, çünkü bu insanlar bizim müvekkillerimiz; biri geldiğinde onları dosyalarını üstlenip onların lehine olan somut olayları dosya içinde savunmasını yapıyoruz. Yani bir de hepimiz insanız, bir infial yaratan bir durum da olabilir ya da işte cinsel suçlar ya da hayata karşı işlenen suçlar ama sonuç olarak o kişilerin de bir ruhani durumu var, bu noktaya gelene kadar direkt bunları toplumdan soyutlamak onlar şu haklarda yararlanmasın demek çok doğru değil; insanız hepimiz, farklı insanız hepimiz, farklı ruh hallerine girebiliriz hepimiz, hepimizin başına her şey gelebilir bunun da suçlulara göre çok kategorize edilmesi taraftarı değilim (A16).

Diğer yandan araştırmada, daha önce ağır ve toplum vicdanını yaralayan suçları işleyenlerin DS sistemine tabi olmaması, sistemin daha basit suçlara uygulanmasının doğru olacağını düşünen önemli sayıda katılımcı olduğu belirtilmişti. Bu bulguyu destekleyen düşünceye sahip bir katılımcı terör gibi toplumu hedef alan suçlarda DS'nin olmaması gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir: *"Suç türüne göre değişir. Terör gibi topluma karşı işlenen suçlarda şahıs denetimli serbestliğe tabi olmamalı. Bu tür ağır suçlarda infaz daha ağır olmalı, cezasını tamamen cezaevinde çekmeli"* (H/S8). Bu konuda bazı katılımcılar ise düşüncelerini şöyle aktarmıştır:

> (…) TCK 103. maddede yazılı suçları yani cinsel istismar suçlarını işleyen kişilerin bence denetimin serbestlikten yararlanmaması ve onların cezalarını sonuna dek cezaevlerinde infaz etmesinde yarar görüyorum. Çünkü onlar bunu da istismar ederek aynı tür eylemlerine devam ediyorlar. Ayrıca terör gibi toplumda infial yaratan suçlar da yararlanmamalı, çünkü onlar düşünün birisi bir bomba atıyor 30 kişinin birden ölümüne neden oluyor. Bence yaralanmamalı, ceza ıslah edici ama bir küçük kızın ırzına geçip de onun başına taş da ezerek cesedi ortadan kaldıran birisinin her türlü hukuki himayeden bence yoksun kalması lazım. (…) Bunlar, ağır ve toplum vicdanını yaralayan kişiler her türlü ceza indiriminden denetim serbestlikten falan yararlanmamalı, onlar sonuna kadar cezalarını çekmeli. (…) denetimli serbestlik daha basit suçlara uygulanmalı, genel bir hukuki yaklaşımda bulunmak icap ederse bugünkü Türkiye'ye ceza mevzuatına göre ağırlaştırılmış müebbet cezası alanlar hiçbir şekilde denetim serbestlikten yararlanmamalı (A5).

> (…) bazı ağır suçlular oluyor, bunlarda toplum vicdanını kanatmaması açısından içeride tam cezasını çekmesi daha olumlu olabilir, mesela cinsel istismar suçlarıdır, kasten öldürme suçlarıdır, nitelikli yağma suçlarıdır, bunlar biraz daha artık toplum açısından tehlike oluşturabilen suçlar. Ama tabi kasten öldürme suçu boyutunda da hani şüphelinin hangi amaçla gerçekleştirdiği, haksız tahrik kapsamında mı gerçekleştirdiği, hani olayın özgüsünde değerlendirilebilir yani olayın mevcut boyutunda değerlendirilebilir H/S6.

Yukarıda görüşüne yer verilen A5, toplumda infiale sebep olan cinsel istismar, terör gibi suçları hatta TCK'ya göre ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan kişilerin; H/S6 ise toplum vicdanını yaralayan kasten insan öldürme, cinsel istismar, nitelikli yağma vb. suçları işleyenlerin DS'ye tabi olmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Her iki katılımcı da bunların cezasının tamamını cezaevinde çekmelerini daha uygun bulmaktadır.

Ceza hukukçusu A17, her suç işleyen kişiye DS olmaması gerektiğini şöyle açıklamıştır: "*(...) sosyolojik açıdan bunun öyle olması gerektiğini savunabilirim, herkesin karakterinin buna uygun olmadığını düşünüyorum. Aslında bunu sadece hesaplama aracı olarak görenler mutlaka oluyor ama elbette ki işte zaman zamanda suçun mahiyetine göre gerçekten de hani".* Bunun üzerine katılımcıya "hesaplama aracı derken neyi kastettiniz acaba?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı bu soruyu ise şöyle cevaplamıştır:

> İndirim oranı gibi, zaten şu suçta şu kadarlık bir denetimli serbestlik sürem var gibi. Bunu önceden düşünüp hesaplayarak o caydırıcılık sisteminin tamamen dışından görerek düşünen bir kitle olduğunu düşünüyorum ama hiç olmamasının da yani denetimli serbestliğin hiç olmamasının zararını da görüyorum. Zira gerçekten belli bilinçsizliklerden kaynaklanan bir suça dâhil olmuş olabilir kişiler, bunlar açısından da aslında faydalı olabilecek bir sistem olabilir (…) (A17).

Her türden suç işleyen kişilerin DS'ye tabi olmasını doğru bulmayan bazı katılımcılar, suç işleyen kişilerin DS'ye tabi olması için aldığı ceza süresine göre bir sınır getirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda A12, *"Her türden suç işleyen bu sisteme tabi olmamalı. Ceza alt sınırı getirilmeli. Cezası çok az olan, toplumda rahatsızlık yaratmayan suç türlerinde tabi olabilirler. Toplumda infial meydana getiren suçları işleyenlere DS*

uygulanmamalı, onlar cezasının tamamını cezaevinde çekmeli" diyerek düşüncesini açıklamıştır. Aynı bağlamda A14 ise daha ayrıntılı bir şekilde görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

> Her türden suç işleyen kişilerin cezasını denetimli serbestlikte çekmesini makul bulmuyorum. Her türden suç işleyen kişiler bu sisteme tabi olmamalı, yani şöyle: bir yıldan az cezası olan 2 yıldan az hapis cezası olan suçlar var, bunlar DS'ye alınabilir. Ama diğer ağır cezalar da dediğim gibi işte cinsel istismar, kasten adam öldürme bu tarz suçların hatta bazı istisnai suçlarda taksirle adam öldürmenin orada da hakimin takdir yetkilerinin geniş olması lazım. Çünkü öyle bir suçlar oluyor ki taksirle öldürme diyorsunuz ama olası kast gibi de değil yani taksirin de üstünde; bunun da bir ayırdını yapmak lazım (A14).

Bir katılımcı, eleştirel bir yaklaşımla cezaevi sayılarını azaltmak için her suç türüne DS'nin verildiğini ama bunu yanlış gördüğünü şu şekilde ifade etmiştir:

> Cezaevlerini rahatlatmak açısından mantıklı olabilir ama hepsi hemen çıktıktan sonra hemen çabuk suça bulaşıyor. Bana mantıklı gelmiyor ama başka da bir seçenek yok tabii. Her türden suç işleyenler bu sisteme tabi olmamalı. Örneğin, istismar vesaire bunlar olmamalı toplumda infial yaratan suçlular; onlar tamamen cezasını cezaevinde çeksinler. Biraz daha toplum vicdanınla oynayan suçlular DS'ye çıkmaması gerekiyor (A13).

Araştırmada ceza hukukçusu katılımcıların bir kısmının, tekraren suça bulaşan kişilerin DS'ye tabi olmasını doğru bulmadığı söylenebilir. Katılımcılardan biri bu hususu, birden fazla suç işleyenlerin DS'ye tabi olmaması gerektiğini *"(...) ilk defa suç işleyen kişiler denetimli serbestlikten yararlanmalı, hata yapmak herkese mahsus, diğerleri değil"* (A5) sözleriyle belirtmiştir. Başka bir katılımcı tekraren suç işleyenlere DS uygulamalarının fayda sağlamayacağını daha geniş bir çerçeveden şöyle anlatmıştır:

> Ben biraz infazların ağırlaştırılması tarafındayım, biraz daha ağırlaştırılabilir yani. Cezanın biraz daha uzunca süresini infazda geçirebilir. Bu konuda kanaatim şu yönde: kişinin suç işleme kapasitesi, adamın beş sayfa sabıka kaydı vardır, hani ben bu adama denetimli serbestliğin fayda sağlayacağını

> düşünmüyorum. Ya da adamın geçmişinde bir-iki tane sabıkası vardır, denetimli serbestliğin bu adama fayda sağlayacağını düşünüyorum. Kanunlar hani geneldir, özelleştiremeyiz tabi bunu ama bu noktada ne yapılabilir. Biraz daha farklı düzenlemeye gidilebilir, yani en azından sabıkası olmayan adamın sabıkası olan adamla bir farkı olmalı. Sabıkadan kastım tabii ki adam daha önce suç işledi diye ön yargılı davranmayacağız ama bir adamın dört-beş sayfa sabıka kaydı varsa artık bu toplum açısından uslanmaz bir kişiliktir. Bu kişi için denetimli serbestliğin çok da fayda sağlayacağını düşünmüyorum. Böyle bir kişi cezasını tamamını cezaevinde çekmesi daha makuldür, çünkü eylemlerine devam edecektir, ısrarlı suç işleme kişiliği vardır bu şahsın. Bu karar noktasında belki daha ağır infaz düşünülebilir (H/S6).

Bu paylaşımlar incelendiğinde, katılımcıların tekraren suça karışan kişilere araçsal teori çerçevesinden daha çok cezalandırıcı bir tutum takınarak yaklaştıkları, onları DS uygulamalarının iyileştirilemeyeceğine inandıkları söylenebilir.

Araştırmada bir katılımcı DS'ye tabi olacak suçları sınıflandırmış, kişilerin hangi suçlarda tabi olması gerektiğini, hangi suçlarda tabi olmaması gerektiğini bazı suç türleri üzerinden şöyle belirtmiştir:

> Bazı suçlarda denetimli serbestliğe kesinlikle ayrılmamalı, bazı suçlarda da kesinlikle ayrılmalı; mesela aile içi şiddette kesinlikle denetimli serbestlik olmalı, hırsızlık gibi ya da yaralama gibi nitelikte yaralama gibi suçlarda olmamalı, uyuşturucu kullanmada olmalı ama ticarette olmamalı. Ve cezasını neyse hepsini cezaevinde çeksinler, çünkü çok etkili olduğunu düşünmüyorum. Gözlemlediğim tekrar tekrar cezaevine girdikleri, özellikle uyuşturucu ticaretinde tekrarlayan bir durum, bu etkili olduğunu düşünmüyorum. Belki denetimli serbestlik etkili kullanırsa aile içi şiddet de daha etkili olabilir. Denetimli serbestliğin çocuklarda mesela çok etkili olabileceğini düşünüyorum. Çocuklara cezaevi olmamalı, onlara denetimli serbestlik olmalı, ne tür suç işlerse işlesin. Çocuk diyorsak onlara farklı bir sistem olmalı, çünkü cezaevlerinde birbirlerinden etkilenerek daha kötü sonuçlarla dışarı çıkıyorlar. Başka suçlar öğreniyorlar (H/S2).

Diğer yandan araştırmada bir ceza hukukçusu, yukarıda tartışması yapılan görüşlere karşıt sayılabilecek şekilde basit suçlarda DS uygulanmasının gereksiz olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir: *"(...) Cinsel olur, uyuşturucu olur, hırsızlık olur, yağma olur, travmatik suçlar açısından söylüyorum kasten öldürme (...)"* suçlarında DS'nin olabileceğini fakat *"(...) mesela atıyorum bir hakaret suçu, basit tehdit, basit yaralama, bunlarda denetimin gereksiz olduğunu düşünüyorum"* (H/S5) şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Bu temada ceza hukuku profesyoneli katılımcılar yönünden ortaya çıkan bulgu, katılımcıların önemli kısmının suç işleyenlerin toplumla bütünleştirilmesi gerektiğinden hareketle her türden suç işleyenin DS'ye tabi olması, önemli bir kısmının da ağır ve toplum vicdanını yaralayan suçları işleyenlerin denetimli serbestliğe tabi olmaması, onların sonuna kadar cezalarını çekmesi, denetimli serbestliğin daha basit suçlara uygulanması şeklindedir. Ortaya çıkan sonuca Durkheim'in perspektifinden bakıldığında, ceza hukukçusu katılımcıların neredeyse yarısında organik dayanışmacı modern dönemin onarmaya, iyileştirmeye odaklı bakışın hâkim olduğu söylenebilir. Neredeyse diğer yarısının ise mekanik dayanışmacı geleneksel toplumlarda görülen kolektif bilince yakın oldukları söylenebilir. Ayrıca bu ikinci grupta yer alan katılımcıların ağır ve toplum vicdanını yaralayan suçları işleyenlerin DS'ye tabi olmamasını vurgulaması, konuya sembolik/ifade edici teori çerçevesinden baktıklarını düşündürmektedir.

4.3.3 Türkiye'de denetimli serbestliğin sosyal işlev durumu

Daha önce tezin ikinci bölümünde detaylı bir şekilde tanımlandığı üzere Türkiye'de DS, suç işlemiş kişileri toplum içinde ve toplumla birlikte denetim ve rehabilitasyon uygulamalarıyla sosyal yaşama yeniden uyumlu dönüşlerini sağlamaya çabalayan bir cezalandırma sistemidir. Bu temada, böyle bir amaç doğrultusunda Türkiye'de 2005 yılından bu yana uygulanan sistemin sosyal işlev durumuna, araştırmaya DS'ye tabi olmamış toplumdan katılan vatandaşların ve bu sistemi uygulayan ceza hukuku profesyoneli katılımcıların bakışı ele alınmıştır. Katılımcılardan elde edilen bulguların bu tema çerçevesinde daha anlaşılır bir biçimde sunulabilmesi için "işlevsel", "işlevsiz", "olumsuz işlev" olmak üzere 3 kategori ve bunların alt temaları şeklinde analiz edilmesi uygun görülmüştür.

Türkiye DS sisteminin yukarıda değinilen temel amacından hareketle, öncelikle araştırmaya toplumdan katılan vatandaşlara; DS, "suç işleyen kişileri düzelterek yeniden sosyal yaşama uyumlu dönüşlerini sağlayabilmekte midir?", "kişilerin tekrar suç işlemesini önleyebilmekte midir?", "tekrar suç işleyenleri topluma kazandırabilmekte midir?", "toplumda suçu azaltabilmekte midir?", "toplum için faydalı bir uygulama mıdır?" gibi sorular yöneltilmiştir.

Tablo 8. Toplumdan katılımcıların bakışından denetimli serbestliğin sosyal işlev durumuna ilişkin bulgular.

Tema	Kategori	Alt Tema	Katılımcılar
Toplumdan Katılımcılara Göre DS' nin Sosyal İşlev Durumu	Olumlu İşlev	Topluma faydalı bir uygulama.	T1E, T2E, T6E, T10E, T13E, T15E, T16E, T19E, T20K, T21E, T23E, T29E, T30E, T31E, T33E, T34E, T35E, T38E, T40E.
		DS, suç işleyenleri düzelterek topluma kazandırabilir.	T3K, T5E, T6E, T11E, T12E, T13E, T15E, T20K, T29E, T31E, T34E, T37K, T38E, T42E
		Hasbelkader ilk defa ya da bazı hafif suçları işleyenleri nispeten topluma kazandırabilir.	T1E, T2E, T7E, T19E, T22E, T24K, T40E, T43K, T9E, T28E, T33E, T46E
		Topluma kısmen faydalı bir uygulama	T3K. T4E, T11E, T22E, T24K, T26K, T27K, T28E, T32E, T37K
		DS, suç işleyen kişiye bağlı olarak topluma kazandırabilir ve tekrar suç işlemesini önleyebilir.	T4E, T8E, T10E, T15E, T21E, T28E, T32E, T35E.
		Tekrar suç işleyenleri de iyileştirebilir.	T10E, T13E, T24K, T31E, T33E.
		DS'nin toplumda suç oranlarını azaltmaya etkisi olabilir.	T29E, T34E, T36K
	İşlevsiz	Suçu meslek haline getirmiş kişilerin tekrar suç işlemesini önleyemez.	T1E, T2E, T4E, T5E, T6E, T7E, T9E, T12E, T14K, T17K, T18E, T19E, T20K, T23E, T24K, T26K, T27K, T38E, T40E, T43K, T44E, T45E.
		DS suç işleyenleri topluma kazandıramaz.	T7E, T8E, T14K, T17K, T18E, T23E, T25E, T27K, T30E, T35E, T39E, T41K, T47E
		Topluma bir faydası yok.	T5E, T8E, T9E, T12E, T14K, T25E, T39E, T43K. T46E, T47E.
	Olumsuz İşlev	Cezasızlık algısı oluşturarak nasıl olsa içeride az yatacağız diye suçtan çekinmeyi azaltabilir.	T5E, T7E, T9E, T19E, T23E, T30E
		DS uygulamalarının suç oranlarını artırıcı etkisi olabilir.	T4E, T17K, T25E, T27K
		Topluma zararları olan bir uygulama.	T17K, T18E, T44E, T45E.
		DS kişinin damgalanmasına neden olduğundan açık cezaevinde topluma kazandırılmalı.	T26K

Tablo 8 genel olarak incelendiğinde, katılımcıların Türkiye DS sistemine daha çok olumlu (işlevsel) baktığı söylenebilir. Bunun yanında, katılımcılara göre DS'nin ikinci sırada işlevsiz, üçüncü sırada ise olumsuz sosyal işlevleri olduğu görülmektedir. Tematik analizde kategoriler çerçevesinde ortaya çıkan alt temalara, temsil değeri en yüksek olan örnek katılımcı görüşlerine ve değerlendirmelerine aşağıda yer verilmiştir.

Kategori 1: Olumlu İşlev

DS sisteminin olumlu bulan katılımcıların büyük kısmı, bu sistemin "topluma faydalı bir uygulama" olduğunu düşünmektedir. Bu katılımcılardan bazıları, sistemin aile birliğinin korunması ve bir işte çalışabilmesi açısından topluma fayda sağladığını belirtmektedir. Bu bağlamda bir katılımcı *"Faydalıdır bana kalırsa. Dedik ya kimisi hatasız gidiyor, kimisi hatalı gidiyor. Yani buna da bir serbestlik tanıyacaksın ki en azından ailesinden kopmasın. Bu sefer o serbestliği tanımazsan bu adam içeride daha da bunalıma girer. Faydalıdır. (...)"* (T38E) şeklinde görüşlerini aktarmıştır. Benzer bağlamda bir katılımcı ise şunları söylemiştir:

> Toplum için faydalıdır, çıkan kişi mesela bir işe giriyor çalışıyor, bu kişi de ondan yararlanıyor. (…) Bir daha suç işlemiyor. Çoluk çocuğu olan var, ailesine düşkün, çalışan o şekilde olanlar da var yani. Denetimli serbestlikte çok şeyler var ya. Adamın suçu yoktur girmiştir içeriye, yani suçsuz yere girmez de iftiraya maruz kalmıştır girmiştir. Çıkar bir daha suç işlemez, ailesine, çoluk çocuğuna çalışır. (…) (T29E).

Aynı konuda bazı katılımcılar, DS'nin topluma faydalı olduğunu, suç işleyen herkesin topluma kazandırılabileceğini, ikinci bir şansı hak ettiğini, DS'de seminerlere katılmasının bile onlara farkındalık kazandırabileceğini söylemektedir. Buna dair işçi olarak çalışan T6E, *"Bence faydalı her insanın bir şansı olabilir. İnsan topluma tekrar entegre edilebilir. Kimse hata yaptı diye, onun hayatı kararsın denemez (...)"* şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Aile danışma merkezi işleten T35E, bu konudaki görüşünü şöyle dile getirmiştir:

> (…) Toplum için kesinlikle faydalıdır, oturup bir seminer vermek bile bu insanlara. Bir hocam var, şey demişti cezaevlerine de sürekli seminere gider

> Oğuz Saygın, şey derdi yıllardır seminer veriyorum duyduğum şu var; 3 saniye düşünseydim burada olmazdım. Bunu söyleyenler rehabilite olacak insanlar işte. Denetimli serbestlik sizin söylediğiniz amaçlarla uygulanıyorsa kesinlikle olması gerekir herkes insan hata yapacağız zaten ilk hatamızda dediğimiz gibi yaptığımız suçla da ilgili ama insanız hata yaparız, hiç hayal etmediğiniz insan farklı hatalar yapar, buna bizler de dahiliz. Herkesin ikinci bir şansı olmalı hayatta onun için de kesinlikle denetimli serbestlikler olmalı ama amacının ne olduğunu da kendini de iyi tanıtmalı (…) (T35E).

DS yönetmeliği incelendiğinde, yükümlünün koruma kurulları aracılığıyla iş bulmasını sağlayacak aynı zamanda uzmanlar tarafından farkındalık kazandıracak seminer, eğitim ve iyileştirme gibi önemli düzenlemelerin bulunduğu fakat kişinin ailesiyle bütünleşmesini sağlamaya yönelik yeterli düzenlemelerin olmadığı anlaşılmaktadır. Hirschi'nin sosyal bağlar yaklaşımından hareketle meseleye yaklaşıldığında, kişinin aile bağının güçlü olması tekrar suç işlemesine önemli bir ket vuracağı söylenebilir. Ayrıca kişinin düzenli bir işinin olması, eğitim alması, seminerlere katılması taahhüt ve katılım unsuru olarak kişinin kendini suçtan uzak tutmasını sağlayabilir.

DS uygulamalarını topluma faydalı olduğunu düşünen bir katılımcı, iyimser bir bakışla suç işleyen birinin cezaevinde kalmasının toplumun huzurunu sağlaması demek olmadığını, her insanın düzelebileceğini bir örnek üzerinden şu şekilde ifade etmiştir:

> Ben soruyu şöyle cevaplandırayım, mevcut kişinin hapiste kalması yerine topluma karışmış oluyor ya, hapishanede bu süreyi geçirmesi doğru mudur değil midir bu konuda çok yorum yapmak istemiyorum ama içeride olması toplumun huzuru sağladığı anlamına gelmez bence. O zaman bütün suçluları atalım hapishaneye ölene kadar kalsınlar. Mesela Avustralya örneği gibi. Eskiden suçluları Avustralya'ya yolluyorlarmış. Şu anki duruma baktığımızda düzeldi yani. Avustralya kötü bir ülke değil şu anda. Böyle bir örnek geldi aklıma, bu örnekten yola çıkarak şu an iyi bir ülkeyse baktığımız zaman her insan düzelebilir yani neden düzelemesin. Toplum için faydalı olduğunu düşünüyorum tabii ki (T16E).

Araştırmada bir kısım katılımcı, "DS'nin suç işleyenleri düzelterek topluma kazandırabileceği" yönünde düşüncesini belirtmektedir. Bu bağlamda endüstri mühendisi olan bir katılımcı, konuya derinlemesine bir bakışla şu görüşü paylaşmıştır:

> Bakın bu bence biraz soyut aslında. Yani şöyle, topluma kazandırabilir evet. Hatta toplumdan hiç koparmaz. Cezaevinde 6 yıl yatmasındansa birinin, 6 yıl boyunca tüm toplumdan uzakta ve şimdi mesela biz dış ortamda yaşadığımızda, bir çay bahçesinde aşağı yukarı belki suç işleyen kişi oranı 100 kişi de 2dir. Cezaevinde 100 kişide 100'ü suçlu. Herkes suçlu olduğu için orada zaten ve sürekli bu psikolojiyle, sürekli bu kafa yapısına sahip insanlarla aynı ortamda kaldığı için, uzunca bir süre orada kalırsa belki düşünceleri tamamen tepetaklak olabilir kişinin. O yüzden denetimli serbestlikle cezalandırılan bir kişi toplumdan ayrıştırılmayacağı için ki az önce de konuşmuştuk bu bahçede oturan herhangi bir kişi de denetimli serbestlikle yargılanıyor olabilir, o kişinin karşılaştığı çok büyük bir çoğunluk da o kişinin suçlu olduğunu bilemeyeceği için, kendisini de saklamak zorunda kalmayacağı için topluma kazandırılabilir. Daha doğrusu toplumdan hiç soyutlanmamış olur diye düşünüyorum (T12E).

T12E, suç işleyen birinin cezaevinde devamlı başka suçlularla birlikte kalması onu daha kötü duruma sokabileceğini, fakat toplum içindeyken denetimli serbestlik kapsamında olduğunu başkaları bilmeyeceği için denetimli serbestlikte daha iyi topluma kazandırılabileceğini topluma duyarlı bir tutumla ifade etmiştir. Halk Eğitim Merkezi'nde okuma-yazma öğretmeni olan bir katılımcı, koruma kurullarının suç işlemiş kişiye iş bulmasını ve madde bağımlılarının düzelmesine yönelik Kocaeli DS'de yapılan "Denizyıldızım" isimli tiyatro oyununu örnek göstererek DS uygulamalarının topluma kazandırdığını şöyle anlatmıştır:

> (…) Denetim serbestlik iyileştirme yapıyordur yani %100 olmasının mümkün değil sosyal yaşama bugün dönüşte sağlamaya çalışıyor. Mesela işi olmayan birinin koruma kurullarına gelip bir işe başlaması bile bir iyileştirmeye düzelme göstergesi. İyileştirmeye yönelik mesela senin yaptığın tiyatro çalışması uyuşturucu bağımlılığını düzelmesine yönelik farkındalık kazanmasını ve yaptığınız tiyatro çalışması, "Denizyıldızım"da izleyicilerin yükümlülerden

> oluşması ayrı bir değer katıyor. Dışarıdan izleyeceğim gelip 5-10 dakika gözyaşı dökmesi çok farklı ama onların hayatından bir parça olması çok farklıydı geçmişlerine götürdünüz aslında o oyunla onları ya da geleceğin yani umutları yeşertiniz bu işte iyileşmeleri noktasında büyük bir adımdı. İyileşmeleri gerçekleşti o karanlık ortamda, belki göremediğiniz birçok erkek ağladı orada, bence geçmişle öyle bir yüzleşme durumu gerçekleşti orada oyunda (T20K).

T20K, 2022-2023 yıllarında Kocaeli DS'de "Sanat İyileştirir" projesi kapsamında araştırmacının yazıp yönettiği "Denizyıldızım" adlı madde bağımlılığının biyolojik, psikolojik, sosyal zararlarına ve uyuşturucu madde suçlarına farkındalık kazandırmak için 11 defa sahnelenen tiyatro oyunundan söz etmektedir. Uyuşturucu suçlarından yükümlü olan yüzlerce kişinin seyrettiği tiyatro oyunuyla bu konuda kişilerin düzelmesine önemli katkı sağlandığı düşünülmektedir (https://kocaeli.adalet.gov.tr/marmara-kariyer-fuari-gerceklestirildi_101958).

Diğer yandan, DS'nin suça karışan kişileri topluma kazandırmasını belli bir süre cezaevinde kalma şartına bağlayan T5E, *"Suç işleyen kişiler önce bir cezaevinde belirli bir süre kaldıktan sonra, belli bir ceza çektikten sonra denetimli serbestlikte topluma kazandırılabilir"* şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise DS'nin topluma kazandırabileceğini, ceza evlerinde düzenlenen meslek kurslarının DS'lerde de açılması halinde DS'nin topluma kazandırma amacına daha kolay ulaşılabileceğini belirtmektedir.

> Kazandırılabilir. İşte dedim ya kurumun içinde olmadığımız için bir şey diyemem ama mesela cezaevlerinde meslek dalları ediniyorlarmış. Mesela dışarıda nasıl kurs varsa işte kuaförlük, terzilik gibi. İşte o içerideki mahkûm, mahkûmiyet yemiş, insanların meslek dallarını ıslah amaçlı hem onlar cezalarını çeksinler ama berberliğini icra etsin, terzi ise terziliğini bu gibi kurslarla bu çalışmalar yapılırsa, denetimli serbestlikte de bu gibi çalışmalar yapılırsa çok güzel olur. Hem meslek sahibi olmuş olur hem o insanı kafası dağılır (T34E).

Bazı katılımcılar, "DS'nin ilk defa ya da bazı hafif suç işleyenleri nispeten topluma kazandırabileceğini" düşünmektedir. Bu katılımcılardan biri *"Kazandırabilir. Hani böyle hasbelkader işlenen suçlarda kişinin gerçekten rehabilite olması sağlanabilir"* (T1E)

diyerek düşüncesini aktarmıştır. Katılımcı T24K, basit suç işleyenleri eğitimle kazandırabileceğini "*Hafif suç işleyenleri aslında kazandırabilir. Cezalandırma yerine eğitimle, onun ilgi alanlarıyla ilgili çalışmalar yapılırsa kazandırabilir"* sözleriyle vurgulamıştır. Başka bir katılımcı ise basit suçları işleyenlerin cezaevine kapatılmasının çözüm olmadığını, onların DS'de iyileştirilebileceğini anlatmıştır.

> Sağlayabilir, bu aslında olaya nasıl baktığımızla alakalı. Bunu düzgün bir şekilde yapabilirsek, az önce konuştuğumuz gibi suçlunun hangi şartlarda suç işlediğini, hangi bağlamda suç işlediğini onu hafif suçlarda anlayabilirsek suçunun önüne geçmiş oluruz. Yani bir nevi hapishanelere insanları tıkmak o da bir çözüm değil. Nüfusa ihtiyacımız var, üreten bireylere ihtiyacımız var. Onları suçu ağır olmadığı sürece topluma kazandırabiliriz. Yani kişi de onun farkındaysa, az önce dediğiniz psikologlar onlar bu işin uzmanıdır. Potansiyeli var mı yok mu anlayacağını düşünüyorum ben. Süreç o şekilde profesyonelse kazandırılabilir yani herkes bir şansı hak eder (T22E).

Bu alt tema çerçevesinde, Vaiz olarak görev yapan katılımcı, DS'nin nispeten topluma kazandırabileceğini belirtmekle beraber, bunun sağlanması için DS'nin "istikrar, sebat ve ciddiyetle" uygulanması gerektiğini eleştirel bir dille şöyle vurgulamaktadır:

> Nispeten topluma kazandırır yani kazandırmayacak diye bir şey yok, bir defa şu var; hiçbir şey faydasız değil. Faydasız bir şey yoktur dünyada, yani fakat ne kadar faydası olur ona bakmak lazım, yani attığın taş ürküttüğün kurbağaya değer mi meselesine bakmak lazım. Yani ben şöyle düşünüyorum: Türkiye'de her alanda ama her alanda Türkiye'nin kendisi ile ilgili de devamlılık, sebat, istikrar ve ciddiyet olunca isterse muhteva çok sağlıklı olmasın yani iyi bir şey olmasın, bir şeyler elde edilebileceğini düşünüyorum yani. Yeter ki istikrar olsun, sebat olsun ve ciddiyet olsun ama şöyle olursa yani denetimli serbestlik var, 3 gün sonra adını serbestlikli denetim yaparsanız, 5 gün sonra bilmem ne kurumundan, işte bu ceza infazdan bilmem ne savcılığına aktarırsanız, ondan sonra içindeki uzmanların adlarını her gün değiştirirseniz, her gün yönetmeliklerini değiştirirseniz, binalarını her gün değiştirirsiniz, yani sürekli bir değişime tabi tutarsanız oradan bir şey çıkmaz. Benim kanaatim bu, bütün

kurumlarda olduğu gibi burada bir ciddiyet olsun, denetimli serbestlik kendisini de denetlesin ya da denetleyen bir mekanizma olsun fakat istikrar olsun yeter ki. Yani içerikte efendim şu eksikmiş bu eksikmiş ben bunları çok önemli görmüyorum, hatta hiç önemli görmüyorum. İstikrar, sebat ve ciddiyet olsun yani. Sosyolog kadrosunda arkadaşlar, psikolog kadrosunda arkadaşlar, din görevlisi kadrosunda arkadaşlar orada istihdam ediliyor, şimdi bu insanlar bu muhatap olduğu insanlarla kurdukları ilişkide bir şeyler yapabiliyorlar mı yapamıyorlar mı ve bu devamlı mı, belki bir süre sonra burada bir birikim meydana gelir ama bunu yapmazsan ne yaparsan yap. Kurumsal bir tarihi olur, bir şeyi olur yani ama siz şimdi Bekirdere'deki binadan ertesi gün karşıdaki bilmem ne binaya, ertesi gün bilmem nereye sonra adı değişik sanı değişik ne bileyim işte müdürü değişik bilmem neyi değişik ne olduğu sürekli değişerek aslında sürekli değişim bir şeyleri yok etmektir (T33E).

Katılımcılardan biri, ilk defa suç işlemiş birinin pişmanlık duyacağı için DS'de topluma kazandırılabileceğini fakat bazı insanların ahlaki-vicdani sorumluluk hissetmediğinden kazandırılamayacağını etkileyici bir şekilde kendi cümleleriyle şöyle aktarmıştır:

(…) ilk defa suç işlemiş bir insanı düşünelim ve bu insan cezaevinde cezasını çekiyor ama bu hayattaki ilk suçu diyelim, Yani ben büyük oranda o kişinin işlediği suçtan pişmanlık duyduğunu düşünebilirim ve bu insanlar sırf o cezaevine girip belli bir süre orada kaldıktan sonra tekrar bu suçu işlememeye, herhangi bir suç işlememeye özen göstereceğini düşünebilirim, o insanlar için ilk defa suç işlemiş insanlar için ama ülkemizde bazı insanlar hatta birçok insan suç işleyenler arasında dediğim gibi suç işlemek konusunda herhangi bir ahlaki yük taşımıyor, vicdani bir yük taşımıyor. Yani suç işlemek hakkında herhangi bir pişmanlığı yok, insanların hakkına girmek onlara zarar vermek konusunda herhangi bir pişmanlığı olduğunu ben düşünmüyorum. Bazı insanların rehabilite edilemeyeceğini düşünüyorum ve ceza kanununda belirtilen o cezanın tamamen ben çekmesi gerektiğini düşünüyorum birçok suçlu için. Bundan yola çıkarak denetimli serbestlik daha ağır bir şekilde regüle edilerek ülkemizde uygulanabilir ama çok daha iyi takip edilmesi gerekiyor bazı suçluların, o

yüzden yani kaldırılsın demiyorum böyle bir uygulama ama çok daha ağır bir denetime tabi tutulmalı bence (T7E).

Katılımcıların bazıları, "DS'nin topluma kısmen faydalı" olduğunu söylemektedir. Meslek lisesi öğretmeni olan bir katılımcı, oran vererek bu yöndeki düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir: *"Şöyle yani %30 %40 insan kurtarıyor, neden olmasın olsun yani. Ne kadar insan kazanırsak bu topluma o kadar iyi ama her suç işleyene olmamalı"* (T28E). Başka bir katılımcı ise bu konuda düşüncesini şöyle aktarmıştır: "*(...). Toplumsal huzur açısından kısmen faydalıdır. Yüzdeliğe vurursak %60 diyebiliriz. Geriye kalan %20'sinde bir işe yaramadığını düşünüyorum, geri kalan %20'de diğer infial yaratan suçlar açısından. Yani sonuç olarak zaten denetim en hafif şey olmalı, yaptırım olmalı en hafif suçlarda uygulanan yaptırım olmalı"* (T26K).

Ertan ve Demez'in (2018), 2560 DS yükümlüsü ile daha önce yapılan araştırma sonuçlarından hareketle suça yönelen bireylerin gözünden denetimli serbestlik uygulamalarını değerlendirdikleri çalışmada, bireylerin toplumsal sürece uyum sağlama, kendine güveninin ve sosyal hakları ile ilgili bilgi düzeylerinin artması ve bilinç kazanma noktasında DS sisteminde olumlu deneyimleri olduğu; bireylerin yarısının denetimli serbestlik yükümlülüklerini faydalı olarak görürken yarısına yakınının bunu mecburiyet olarak nitelediği anlaşılmıştır. Ertan ve Demez'in ulaştığı sonuç, bu çalışmanın bulgularıyla karşılaştırıldığında, DS'ye hiç tabi olmamış toplumdan katılımcıların, tabi olan kişilere göre daha faydalı gördüğü söylenebilir.

Bazı katılımcılar, "DS'nin kişiye bağlı olarak topluma kazandırabileceğini ve tekrar suç işlemesini önleyebileceğini" söylemektedir. Katılımcılardan biri bu konuda "*Kişiden kişiye değişir bence. Herkesi kazandıramaz. Kişinin içinde varsa, belli bir hastalığı varsa gene aynı suçu işleme potansiyeli var yani"* (T4E) şeklinde düşüncesini ifade etmiştir. Kamu kurumunda yönetici olarak çalışan bir katılımcı, tekrar suç işlememeyi öncelikle kişinin kendisi istemesi gerektiğini aksi takdirde DS'nin bir işe yaramayacağını şöyle ifade etmektedir:

> (…) bir insan bir şeyi almak istemiyorsa ne olursa olsun o kişiye onu veremezsin. Önce o kişi o işi kafasını bitirmesi gerekiyor. O yüzden bir vatandaş denetimli serbestlik tedbiri altında yükümlülüklerini dört dörtlük kabul etse bile kafada

> eğer suç işleme psikolojisini aşamadıysa bir gün sonra dışarı çıkartın gene aynı şekilde suçu işleyecektir. Burada muhakkak etki ettiği belirli bir orta kesim vardır ama bu insanın yarısından fazlasını bile geçemez yani. O yüzden insanın burada öncelikle yetiştiriliş tarzı, yapısı buna müsaade etmesi gerekiyor ki tam anlamıyla rehabilite gerçekleştirilebilsin. Ama kurum yüzde yüz yapsa dahi bu işleri kişinin kendisinde bittiğini düşünüyorum ben. Kişi kafada bitirmemişse bu olayı işleyişte ne yazık ki bu açıdan sanki denetimli serbestlik sisteminin işleyişinin eksik olduğu yönündeki görüşlere neden olacaktır (T21E).

Katılımcıların bir kısmı DS'nin olumlu işlev olarak "tekrar suç işlemeyi önlemede belli oranda etkili olabileceğinden" bahsetmektedir. Bu konuda bir katılımcı, tekrar suç işlememeyi suçun altında yatan sebeplerin çözülmesine bağlayarak şu sözleri paylaşmıştır: *"Tekrar suç işleyenleri de iyileştirebilir. Kişinin işlediği suçun altında yatan sebep önemli. Bu sebepler çözümlenirse, tespit edilirse ve o sebepler iyileştirilebilirse tekrar tekrar suç işleyenler de düzeltilebilir"* (T24K). Diğer bir katılımcı ise kişilerin tekrar suç işlemesinin önlenmesini devletin ekonomik, sosyal tedbirler almasına bağlayarak şu düşünceyi ifade etmiştir:

> Devlet gerektiği gibi denetimli serbestlik ile sahip çıkarsa, sosyal, maddi yönden onu korur kollarsa başarılı olur, tekrar suç işlemesini önler. İsteyerek suç işleyen insan çok azdır. Psikolojik sorunları olanlar, madde bağımlısı olanlar suç işler. Bir de cin uğramasına maruz kalan insanlar yine suç işleyebilir (T31E).

Ayrıca araştırmada, "DS'nin toplumda suç oranlarını azaltmaya etkisi olabilir" şeklinde olumlu görüş belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Bir katılımcı, bu konuda düşüncesini *"(...) Suçu azaltabilir, ilgilenilirse illaki faydası olur"* (T36K) şeklinde ifade etmiştir.

Bu kategorideki bulgulardan, katılımcıların DS sistemine işlevselliği açısından olumlu baktığı ve dolayısıyla modern dönemin iyileştirmeye, onarmaya dayalı cezalandırma anlayışını genellikle benimsedikleri sonucu çıkarılabilir.

Kategori 2: İşlevsiz

Tablo 8'de DS sisteminin işlevsiz yanlarının bulunduğu yönünde görüş belirten katılımcıların önemli kısmı, "DS'nin suçu meslek haline getirmiş kişilerin tekrar suç

işlemesini önleyemeyeceğini" söylemektedir. Bu kapsamda, ön lisans mezunu eczacı teknisyeni olan bir katılımcı gördüğü bir örnekten yola çıkarak görüşünü şöyle aktarmıştır: *"Tekrar suç işleyen kişilerde de işe yaramaz. Çok canlı örneklerini gördüm. Mesela bir tanıdığım var, alkol bağımlısıydı, bundan dolayı adam yaralama, kavga vb. suçlar işliyordu. Defalarca denetimli serbestliğe tabi oldu, bir işe yaramadı, hala aynı"* (T17K). Bir katılımcı, tekrar suç işleyenlere DS'nin yeterli olmayacağını onların hastanede tedavi edilmesi gerektiğini *"Yani o hastalık bence artık. (...) Yani kazandırılabilir belli tedavilerle. Sosyolog tarzı şeylerle değil de belli bir hastanede psikiyatri tedavileriyle kazandırılabilir*" (T4E) sözleriyle ifade etmiştir.

Bazı katılımcılar, DS'nin tekrar suç işleyenlerde işe yaramayacağını onlara daha sert cezalar verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. İlkokul mezunu dönerci esnafı bir katılımcı, *"Tekrar tekrar suç işleyenleri kazandıramayız. Tekrar suç işlemesini önleyemezsin. Onlar cezaevinden çıkarılmamalı! Ya da onlar bir adaya gönderilmeli, orada sıkı denetime tabii tutulmalı. Onlar toplumdan uzaklaştırılmalı!"* (T44E) şeklinde düşüncesini öfkeli bir şekilde belirtmiştir. Gemi işçisi bir katılımcı *"Bence işe yaramaz. Kişi suçu alışkanlık haline getirmişse, onu meslek olarak yapıyorsa bu kişilerin tekrar suç işlemesini önleyemez. Örneğin kişi ikinciye cinayet işlemişse ona daha ağır ceza verilmeli"* (T5E) diyerek düşüncesini aktarmıştır. Lise mezunu öğrenci olan başka bir katılımcı ise bu konuda şunları söylemiştir:

> Önüne geçemez. Bu kişiler suçu meslek haline getirmişler, bunları rehabilite etsen bile bunlara ne kadar seminer versen bile onlar aynı yolunda gidecekler. Gerçekten topluma yararlı olmayan kişilerin ben idamdan yana değilim ama bunların müebbet hapiste ceza evinde durmaları daha adaletli olur toplumun güvenliği açısından (T1E).

DS'nin tekrar suç işleyenlerde bir işe yaramayacağını düşünen katılımcılardan T44E, onların toplumdan uzaklaştırılmasını; T5E, daha ağır cezalar verilmesini; T1E ise ömür boyu cezaevinde kalmasının doğru olacağını belirtmektedir. Bu katılımcıların suç işleyenlere yönelik, Durkheim'in geleneksel (mekanik) toplumun katı cezalandırıcı tutumunu takındıkları söylenebilir.

Araştırmada T9E, tekraren suç işleyenleri DS'nin iyileştiremeyeceğini *"Bence böyle kişileri hayatta düzeltemez çünkü atıyorum ilk suçunu işledi sonra yakalandı, tutuklandı cezaevinde yattı çıktı, denetimli serbestliğe ayrıldı sonra bir daha yine aynı suçu, sonra yaktı denetimli serbestliği bir daha yaktı bir daha yaktı olmuyor demek ki"* sözleriyle belirtmiştir. Bunun üzerine araştırmacının yönelttiği *"*öneriniz var mı bunlara?" sorusuna katılımcı, "*Bence bu tekrarlayan suçlar için farklı bir şey yapılmalı, mesela suçu kaç yılsa o indirimlerden faydalanmasın, tekrarladıkça denetimli serbestliğe tabi tutulmasın yani aynı suçu işledikçe ceza süresi uzasın. İlkinde 3 yılsa sonra 5, 7 en azından caydırıcı olur yani daha caydırıcı olur"* (T9E) şeklinde cevap vermiştir. Başka bir katılımcı T14K, *"Tekrar tekrar suç işleyen kişileri rehabilite edebileceğini ben pek düşünmüyorum. Onlara farklı yöntemler denenmeli, bu insanların sokakta olması bile hepimiz için tehlike"* şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Bunun üzerine araştırmacının yönelttiği *"*Bu insanlara sizce nasıl yöntemler denenmeli?" sorusuna *"Onlara cezaların daha da ağırlaştırıldığı gerçekten insanları yatırıp pişman edecek yöntemler olmalı, böyle denetim serbestlik falan olmamalı, bu insanlar sokakta olmamalı bir insanlara sokakta olması hepimiz için çok büyük bir tehlike"* (T14K*)* cevabını vermiştir.

T9E, tekrar suç işleyenlerin DS'ye tabi olmamasını, onların cezalarının her suç tekrarında arttırılmasını; T14K tekrar suç işleyenlerin iyileştirilemeyeceğinden DS ile dışarı çıkarılmamasını, onların toplum içinde insanlara tehlike oluşturduğunu vurgulamaktadır. Bu katılımcıların suç korkusundan hareketle konuya yaklaştığı, dolayısıyla suç işleyenlerin cezalandırılmasına araçsal teori çerçevesinden görüş bildirdiklerini söylemek mümkündür.

Araştırmada katılımcıların bazıları, "DS sisteminin suça karışanları topluma kazandıramadığını" düşünmektedir. Kamu kurumunda memur olarak çalışan bir katılımcı, DS'nin suç işleyenleri televizyonda gördüğü haberlere dayanarak topluma kazandıramadığını şöyle ifade etmiştir: *"Bence baktığımız zaman getiremiyor. Çünkü dışarıda bir olay oluyor haberlerde görüyoruz, 10-20 tane dosyası varmış, hala geziyor dışarıda. Demek ki bir iyileştirme durumu yok"* (T23E). Bu konuda başka bir katılımcı, DS'nin topluma kazandıramamasını eleştirel bir yaklaşımla ülkemizdeki eğitim sorunlarına bağlamakta ve düşüncelerini öfkeli bir şekilde şöyle dile getirmektedir: *"Bence çok zor böyle bir ülkede, bu kadar eğitimsiz ülkede insanların topluma yeniden*

kazandırılması imkânsız! Yani önce suçsuz olanları topluma kazandırsak daha iyi işler yaparız diye düşünüyorum" (T14K).

Bazı katılımcılar, DS'nin kişilerin temel sorunlarını çözmeden tekrar suç işlemesinin önlenemeyeceğini belirtmektedir. Bu konuda T40E, DS'de suç işleyenleri iyileştirmeye ve diğer temel sorunlarını çözmeye yönelik çalışmaların yetersiz olduğunu şu şekilde anlatmıştır: *"Tekrar suç işleyenlerde denetimli serbestliğin düzeltebileceğini düşünmüyorum. Denetimli serbestlikte yapılan rehabilitasyon çalışmaları yetersiz. Kişilerin temeldeki sorunlarını çözmede yetersiz"* olduğunu dile getirmekte, bu konuda çağdaş oyun yazarı T25E ise kişilerin ekonomik sorunları çözülmeden DS'nin tekrar suç işlemesini önleyemeyeceğini şu sözlerle vurgulamıştır: *"Hayır, önleyemez. Diyelim ki kişi aç ve adi bir eylemde bulundu, hırsızlık yaptı, bunu denetimli serbestlikle bıraktıktan sonra kişi tok olacak mı, hayır. Veya ekonomik yaşam seviyesinde bir değişim olacak mı, hayır. Dolayısıyla yeniden suç işlemeye yönelecektir, işe yaramayacaktır"*. Lise mezunu, şoförlük yapan T39E, kişilerin ekonomisini düzeltmeden rehabilite edilemeyeceğini şöyle dile getirmektedir: *"Rehabilite etmek öyle olmaz. Ekonomisini düzelteceksin insanların önce. Ekonomisi düzgün, evin ihtiyaçlarını karşılayan, çoluk çocuğu olan hiç kimse durup dururken suça karışmaz. Keyfe suça karışanlar istisna, bunlar yüz binde 2-3 tür"*.

Demez, Kart, Cankurtaran, Ertan, Timurturkan ve Aktin'in (2017) "Yeniden Sosyalleşme ve Toplumsal Bütünleşme Süreçleri: Denetimli Serbestlik Altındaki Bireyler Örneği" adlı 2560 DS yükümlüsüyle 2014-2017 yıllarında yaptığı TÜBİTAK destekli araştırmada, katılımcıların %39 oranında tekrar suç işlediği anlaşılmıştır. Araştırmada DS'nin tekrar suçu önleyemediği, kişi DS altındayken bile yeniden suç işlediği koşullarına ve eski ortamına maruz kaldığı, sadece DS uygulamasıyla suç tekrarının önüne geçilemeyeceği, tekrar suç işleme bazı yapısal sorunlardan kaynaklandığı belirtilmektedir (s. 121). Demez ve diğerlerinin ulaştığı bu sonuçlar, buradaki katılımcıların görüşlerini destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Denetimli serbestlik sisteminin üstlendiği en önemli rol, suça bulaşmış bir kişiyi topluma kazandırmak ve tekrar suç işlemekten vazgeçirmektir. Modern ceza adalet sistemlerinin temel hedefi suç tekrarını en aza indirecek sosyal düzenlemeler yapmaktır. Kişinin tekrar

suça yönelmesinde toplumdaki ekonomik, eğitsel sosyal vb. yapısal sorunların etkisi olabilir. Kişilerin bu sorunları çözülmeden sadece DS uygulamasıyla tekrar suça yönelmesinin önlenmesinin zor olduğu, kişinin güçlendirilmesine yönelik DS ile uzmanlaşmış daha kapsamlı programların hayata geçirilmesinin suç tekrarını önlemeye katkısı olacaktır.

Katılımcıların bir kısmı, "DS sisteminin topluma bir faydası olmadığı" görüşüne sahiptir. Bu bağlamda bir katılımcı, suçların artmasından yola çıkarak sistemin topluma bir huzur getirmeyeceğini şu şekilde ifade etmiştir: *"Gene toplumsal huzur açısından bu sistem topluma fayda sağlamaz. Kaç senedir uygulanıyor Türkiye'de bu sistem suçlular gittikçe artıyor ve bizim önümüzde çıkmaya devam ediyor daha da artarak devam ediyor suçlar"* (T9E). Başka bir katılımcı DS sisteminin topluma bir faydası olmadığını, toplumda suç oranlarını azaltamadığını, suç işleyenlerin bu sistemde olmaması gerektiğini, cezası neyse hepsini cezaevinde çekmesini, dışarıya salınan insanların tekrar tekrar suç işlediğini, üstelik insanlara zarar verdiğini tepkisel bir dille tanık olduğu bir örnek olay üzerinden şöyle anlatmaktadır:

> Bence topluma bir faydası yok. Topluma faydasından çok bence kişi 5 sene mi verdin yatacak çıkacak, aynı suçtan bir kez daha gelirse hakimin karşısına 25 sene verecek. Böyle yapılırsa caydırıcı olur, toplumda suç oranları azalır. Şöyle bakalım olaya denetimli serbestlikten çıkan yüzlercesi, binlercesi yeniden suç işliyor. Onlar denetimli serbestlikle dışarıda olmasa insanlar bıçaklanmayacak, ölmeyecek. Denetimli serbestlikten çıkıyor gidiyor karısını iki çocuğunu öldürüyor, çıkmasa öldüremeyecek, o insanların canına mal olmayacak. Bunun vicdani olarak hesabını kim verecek. Ben size basit bir örnek vereyim. Suudi Arabistan'da benim bir şoför arkadaşım kaza yaptı, Arap Suudi bir vatandaş öldü. Oradaki mahkeme diyor ki arkadaşa, sen bu ülkeye gelmeseydin bu kaza olmayacaktı, vatandaşımız ölmeyecekti, sen geldin bu kaza oldu, insan öldü diyor. Ben seni ömür boyu içeri atacam, ama ölenin ailesi affederse ben diyor seni affetçem. Allem ettiler, oradan tanıdık, buradan tanıdık araya girdi, konsolosluk araya girdi, aileyi ikna ettiler, aileyi kaza, kader olduğuna inandırdılar, aile dini yönden affetti onu (T39E).

Dizman'ın (2019) "Denetimli Serbestlik Altındaki Gençlerin Aile Yapıları ve Suça Yönelimleri Konusunda Nitel Bir Araştırma: İstanbul, Hasanpaşa Örneği" isimli 18-30 yaş arası 60 DS yükümlüsüyle nitel olarak yaptığı sosyoloji doktora tez çalışmasının bir kısmında, denetimli serbestlik sisteminin suç önlemede etkinliğinin ne olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlarda, denetimli serbestlik sisteminin suçu önlemede yetersiz kaldığı ve iyileştirme faaliyetlerinde belirlenen hedeflere ulaşılamadığı anlaşılmıştır. Dizman'ın elde ettiği sonuçlar bu kategoride ortaya çıkan sonuçlarla büyük oranda örtüştüğünü söylemek mümkündür.

Kategori 3: Olumsuz İşlev

Tablo 8 incelendiğinde, DS sistemini olumsuz işlevleri olduğunu belirten katılımcıların çoğunluğu, sistemin cezasızlık algısı oluşturarak suçtan çekinmeyi azalttığını söylemektedir. Bu konuda görüş belirten katılımcılardan T23E, DS sisteminin, suç işleyenleri "nasıl olsa az yatacağız içeride" algısı oluşturarak suçtan çekinmeye negatif etkisi olduğunu, suç oranlarını arttırdığını düşünmektedir.

> Denetimli serbestlik cezasızlık algısı oluşturma gibi, kişi suç işlemiş girmiş cezaevine, diyelim ki 10 sene ceza alıyor 2 sene yatıyor, geri kalanında denetimli serbestliğe çıkıyor. Bu, cezasızlık algısı gibi bir şey oluşturuyor. Nasıl olsa diyor ki zaten suç işleyen kişi, az yatacağız diyor içeride. Aynen öyle. Yani o yüzden işte o da suçları arttırıyor. 2 yıl yatmayla 10 yıl yatma aynı değil. O rahatlık oluyor insanda, demek ki etkiliyor. Suç oranlarını arttırıyor. Yani suçtan çekinme durumunu kaldırıyor ortadan (T23E).

T7E ise DS sisteminin suç işleyenlere hakkettiği cezayı çekmeyeceğini düşündürdüğünü, suç işlemekten caydırmadığını, dolayısıyla toplumda suç oranlarını arttırdığını ve bu haliyle topluma zararlı olduğunu belirtmektedir.

> (…) insanlar bu denetimli serbestlik lafını gördüğü anda aslında hak ettiği cezayı çekmeyeceğini düşünüyor, böyle bir şeye ikna oluyor nasıl olsa birkaç yıl yatar çıkarım düşüncesiyle aslında suç işlemekten kendini daha az geri tutuyor, kendine daha az hâkim olmayı seçiyor, yani bence son yıllarda suç işleme

> oranına etkisi arttı. Bu yanı ile ülkemizde uygulanmasını zararlı görüyorum (T7E).

Katılımcıların bir kısmı, cezaların caydırıcılığına değinmeden "DS uygulamalarının toplumda suç oranlarını artırıcı etkisi olduğunu" belirtmektedir. Buna yönelik olarak katılımcılardan biri şu sözleri sarf etmiştir: *"Türkiye'de suç oranları çok fazla arttı. Denetimli serbestlik uygulamasının Türkiye'de suç oranlarının artmasına etki ettiğini düşünüyorum"* (T17K). Diğer bir katılımcı toplumda suç oranlarının artmasını örnekler üzerinden DS ile şöyle ilişkilendirmektedir:

> Arttırmıştır, kesinlikle arttırmıştır. Tabii ki verilerle le konuşmuyorum yanlış olabilir, ama gözlemlediğim kadarıyla hiçbir şey azalmadı yani, mesela uyuşturucu madde kullanım yaşı 16 yaşına kadar indi. Bu işin azalmadığını gösteriyor, bu sadece bir örnek tabii. Bu maddelerde çeşitlilik de çoğaldı. Eskiden sadece esrar eroin, kokain ama şimdi sonrasında bonzai ile karşılaştık, ismini hatırlamıyorum ama cam bir şeyin içerisine koyup, ee metamfetamin miydi neydi, şimdi bununla karşılaştık, yarın daha ucuz daha etkili bir şeyle karşılaşacağız. Bunu eğer denetimli serbestlikle ilişkilendirecek isek işe yaramadığını gösteriyor. Ayrıca hayvanlara karşı işlenen suçlar azaldı mı hayır, Türkiye'de insanların yaşam alanları daralmaya devam etti mi evet, demek ki bir işe yaramadı (T25E).

Bazı katılımcılar, "DS'nin topluma zararlı olduğunu" düşünmektedir. Bir katılımcı, bu konudaki düşüncesini *"Bu uygulama topluma zararlı. Suçları azaltmaz. Teoride güzel görünüyor, ama uygulamalarda olmuyor. Yeterli takip yapılmıyor. Devlet yeterince takip etmediğinden zarar verici olabilir"* (T45E) sözleriyle ifade etmiştir. Başka bir katılımcı, *"Topluma faydalı bir uygulama değil. Suçtan caydırıcı olmadığını düşünüyorum, zararlı. Bu sistem suç işleyen kişileri rehabilite etmediği gibi suç oranlarını artırıyor"* (T17K) diyerek DS'nin toplum için zararlı olduğunu vurgulamıştır. DS sistemini topluma zararlı gören bir katılımcı, suçu meslek edinen bazı insanların topluma kazandırılmaması gerektiğini, bunlar yüzünden toplumda düzgün insanların zarar görebileceğini, onların özel bir kampta tedavi edilmesi gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

> Toplum için zararlı bir uygulama. Bir de kesinlikle topluma kazandırılmaması gereken insanlar var. Bu insanları DS ile saldığımızda, toplumdaki düzgün insanların kaybına neden olabilir. Örneğin çok değerli, toplum için faydalı, başarılı bir mühendis bu insanlar tarafından kör kurşunla hayatını kaybedebilir. Suçu meslek haline getirmiş böyle kişiler için bir kamp oluşturulmalı; orada sosyolog, psikolog, psikiyatr gibi uzmanlar tarafından yoğun tedaviye tabi tutulmalı (T18E).

DS sisteminin topluma zarar verdiğini düşünen dönerci esnafı T44E, bazı DS yükümlülerinin bunu başkalarını korkutarak suç işlemek için kullandığını şöyle dile getirmiştir:

> Denetimli serbestlik topluma zararlı. Çünkü denetimli serbestlikle çıkan insanlar yine aynı suçları işliyorlar. Örneğin denetimli serbestlik yükümlüleri toplum içinde bunu kullanarak, bak ben denetimli serbestlikteyim zaten, benden şikayetçi olursan sana şunu yaparım bunu yaparım diye tehdit ediyor, karşısındakini korkutuyor. Denetimli serbestliğe tabii olmasını suç işlemeye araç olarak kullanıyor (T44E).

Araştırmada kadın polis memuru olan bir katılımcı, "DS uygulamaları suç işleyen kişinin damgalanmasına neden olduğunu, açık cezaevinde topluma kazandırmanın daha iyi yapıldığını" şu gerekçelerle anlatmaktadır:

> Ben topluma kazandırmanın açık cezaevlerinde daha iyi yapıldığını düşünüyorum denetim serbestlik değil de. Açık cezaevine çıktıktan sonra insanları rehabilite edebilmek gerekiyor. Yani açık cezaevinden de çıktıktan sonra denetimliye imzaya gelmemeleri gerekiyor kesinlikle. Neden çünkü senin oradaki amacın seni cezaevi günlerini kötü yaşadığın günleri unutturmak, ama insan imzaya gelerek ne yaptı kim bilir insanlar üzerinde bir şey bırakıyorsun soru işareti bırakıyorsun ve insanlar kendilerini yaftalamış gibi hissedebiliyor. Denetimli serbestlik damgalamaya neden oluyor. (…) polis arabasıyla denetim arabasıyla ışıklı bir şekilde gidiyorsun kontrole insanlarımız meraklı zaten ha kime gelmiş kime gelmiş bu araba, denetim ne yapmış ki o gibi, bu yanlış yani

bunun başka bir yolu olmalı. Bu toplumsal açıdan olumsuz bir sosyal işlev. Tabii bu benim dediğim ev denetimleri bahsettiğim (T26K).

Katılımcı T26K'nın görüşleri, Edwin M. Lemert'in etiketleme yaklaşımıyla birlikte değerlendirildiğinde; DS sisteminde toplum içinde yapılan bazı denetim uygulamalarının suç işleyen kişinin sosyal çevresinde etiketlenmesine yol açabileceği, bunun da suç işleyen kişinin toplumda olumsuz sosyal tepki olarak dışlanmaya, itibarsızlaşmaya, damgalanmaya maruz kalarak ikincil sapma davranışını sergilemesiyle sonuçlanabileceği göz ardı edilmemelidir. Bulgurcu'nun (2023) "Sosyal Reaksiyon ve Suçta Tekerrür: Denetimli Serbestlikte Resosyalizasyon" isimli Karaman Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde infazı devam eden 26 denetimli serbestlik yükümlüsü ve 9 eski hükümlü birey ile derinlemesine görüşmeler şeklinde yaptığı sosyoloji doktora tez çalışmasında, damgalanmanın suçlu bireylerin yüzleştiği bir sorun olduğu, bunun yarattığı dışlanma deneyimleri onları tekrar suç işlemeye yönlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Dağdelen (2017), "Ankara İlinde Denetimli Serbestlik Yükümlülerinde Suç Tekrarı" isimli 53 DS yükümlüsü ve 17 DS uzmanı ve idari personelle nitel olarak yaptığı sosyoloji doktora tez çalışmasında, yükümlülerin çoğunluğunda suç davranışına verilen resmi tepki ve suçla ilgili olmayan nedenlerle suçluluğun kişi için baskın statüye dönüşmesinden çok önce damgalanmayı deneyimledikleri ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda bu çalışmada, denetimli serbestlik sistemi uygulamadan kaynaklanan sorunlarından dolayı damgalanmayı arttırıcı ve suçu teşvik edici bir etki yaptığı, yükümlüleri özellikle iş arama sürecinde yaşadıkları damgalanma nedeniyle tekrar suç davranışına yönlendirdiği, suçlu damgası kişinin sosyal izolasyonunu arttırarak toplumsal hayata katılımını engellediği ve kişiyi suçla karakterize olmuş bir sosyal çevreye hapsettiği anlaşılmıştır.

Diğer yandan bu tema çerçevesinde, DS sisteminin işlevsel durumuna sisteme tabi olmamış toplumdan katılımcıların bakış açısını anlamanın yanı sıra ceza hukuku profesyoneli katılımcıların bakışını da anlamak amaçlanmıştır. Buna yönelik olarak araştırmada, Türkiye denetimli serbestlik sisteminin daha önce değinilen hukuksal mevzuatlarındaki temel amacından hareketle ceza alanında avukat, hakim ve savcı olarak çalışan katılımcılara; DS, "suç işleyen kişileri düzelterek yeniden sosyal yaşama uyumlu dönüşlerini sağlayabilmekte midir?", "kişilerin tekrar suç işlemesini önleyebilmekte midir?", "toplumda suç oranlarını azaltmaya etkisi nedir?", "toplum için olumsuz bir

sosyal işlevi var mıdır?", "Türkiye'de denetimli serbestlik uygulamalarının daha geniş sosyal etki ve sonuçlarına baktığınızda toplum için faydalı bir uygulama mıdır? Bu konuda görüşleriniz nelerdir?" gibi sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara ceza hukuku profesyoneli katılımcıların verdiği cevaplardan elde edilen bulgular; "işlevsel", "işlevsiz", "olumsuz işlev" kategorileri ve bunların alt temaları üzerinden tematik analizi yapılarak aşağıda değerlendirilmektedir.

Tablo 9. Ceza hukuku uzmanı katılımcıların görüşünden denetimli serbestliğin sosyal işlev durumuna ilişkin bulgular.

Tema	Kategori	Alt Tema	Katılımcılar
Ceza Hukukçusu Katılımcılara Göre DS' nin Sosyal İşlev Durumu	İşlevsiz	DS'de suça karışan kişiler amaçlandığı kadar topluma kazandırılamamaktadır.	A3, A4, A5, A8, A9, A11, A12, A13, A14, A16; H/S1, H/S2, H/S3, H/S7 H/S8, H/S9, H/S10.
		Topluma faydalı bir sistem ama Türkiye'de tam olarak uygulanamadığı için çok fayda sağlamıyor.	A2, A4, A8, A9, A10, A11, A12, A14, A15, A17, A18; H/S5, H/S8.
		Kişinin tekrar suç işlemesini önleyememektedir.	A1, A9, A12, A13, A14, A15; H/S3, H/S5, H/S7, H/S10.
		Toplumda suçun azalmasına anlamlı bir etkisi olmamaktadır.	A4, A9, A11, A14, A17; H/S9.
	Olumsuz İşlev	Toplumda cezasızlık algısına neden olmaktadır.	A1, A3, A4, A6, A8, A9, A10, A11, A12, A13, A14, A15, A17, A18; H/S1, H/S2, H/S4, H/S5, H/S6, H/S7, H/S9, H/S10.
		DS uygulamalardaki sorunlardan dolayı toplumda suç oranlarının artmasına etkisi vardır.	A1, A2, A5, A6; H/S7 H/S8, H/S10.
		Kişinin evinde kontrol edilmesi ya da imza atmaya gitmesi sosyal çevresinde olumsuz etki oluşturabilir.	H/S2, H/S9.
		Topluma zarar veren bir uygulama.	A14
	Olumlu İşlev	Topluma faydalı bir uygulama.	A3, A5, A6, A10, A16; H/S1, H/S2, H/S3, H/S4, H/S6, H/S7, H/S10.
		Tekrar suç işlemeyi önlemektedir.	A7, A17; H/S1, H/S2, H/S6, H/S8.
		Suça karışan kişileri topluma kazandırılabilmektedir.	A6, A10, A15; H/S4, H/S6.
		Toplumda suç oranlarının azalmasına olumlu etkisi bulunmaktadır.	A7; H/S1, H/S6.

Tablo 9'a genel olarak bakıldığında, ceza hukuku uzmanı katılımcıların önemli kısmı DS'nin işlevsiz olduğunu düşünmektedir. Bunun yanında ikinci sırada DS'nin olumsuz

işlevlerinden, üçüncü sırada ise olumlu işlevlerinden bahseden katılımcılar da bulunmaktadır.

Kategori 1: İşlevsiz

DS sistemini Türkiye'de işlevsiz bulan ceza hukuku profesyoneli katılımcıların çoğunluğu, sistemin "suça karışan kişileri amaçlandığı kadar topluma kazandıramadığını" söylemektedir. Bu katılımcılardan A12, *"(...) Çoğunlukla rehabilitasyon amacını sağlayamadığımı düşünmekteyim. Denetimli serbestlikle çıkanların çoğunluğunun yeniden suç işlediğini görüyoruz"* diyerek amacına ulaşamadığını aktarmakta; H/S8, "*Biraz eksik kaldığını düşünüyorum. Gelen dosyalara baktığımızda, dosyalarda çok ihlaller var. Denetimli serbestliğe ayrılmış kişilerden verilen yükümlülükleri ihlal edenler çok fazla. Denetim tedbirlerine bile uymuyorlar. Bu durum denetimli serbestliğin sosyalleşmeyi sağlayamadığını gösteriyor*" şeklinde gördüğü dosyalar üzerinden suç işleyenleri topluma kazandıramadığını ifade etmektedir.

Bu konuda bir ceza hukukçusu, *"tamamen usuli işlemlerden ibaret"* (A16) diyerek Türkiye'de DS'nin topluma kazandırmada işlevsel olmadığını belirtmekte ve sözlerine şöyle devam etmektedir:

> Bence kâğıt üstünde mantık çok iyi, uygulamadaki sağlıklı bir halini görseydik size daha doğru cevap, daha doğru bir cevap verebilirdim. Kâğıt üstüne bakınca çok mantıklı görüyorum gerçekten ama uygulamada şu anda bütün eksiklikleri de gördüğüm için o kişiler içinde bu usulen bir işlem. Uygulamada görmüyorum kesinlikle herhangi bir kişiyle rehabilite ettiğini görmedim bizim için onlar düşülecek oranlardan ibaret (A16).

Başka bir katılımcı, DS uygulamasının özgürlüğü kısıtlamadan ıslah etmesini çok güzel ve önemli bulmakta ancak bu noktada DS'nin öylesine yapılan bir uygulama olduğunu, işlevsiz bulduğunu dile getirmektedir.

> Biraz mış gibi bir çalışma. Yani şöyle söyleyeyim uygulanması gereken, olması gereken bir hadise ama doğru uygulanması da bir o kadar önemli. Sonuç olarak denetimli serbestlik de bir ıslah şekli ki bu da doğru şekilde uygulanır ise bu yükümlü olan kişi denetimli serbestlik yükümlüsü doğru şekilde uygulandığı

> takdirde ancak topluma yeniden kazandırılabilir. Sonuç olarak müeyyidenin farklı bir yapılış şekli. Biraz daha özgürlüğünü kısıtlamadan, biraz daha belli yükümlülükler yükleyerek aslında ıslahın gerçekleşmesi hedefleniyor. Bunun da sıkı şekilde denetlenmesi ve uzmanlarca bu hususun iyi uygulanması gerektiğini düşünüyorum. Yoksa hakikaten uygulanması gerektiği gibi mevzuatta yapılması gerektiği gibi uygulanmış olsa kesinlikle bence ıslah noktasında özgürlüğü kısıtlamak en son çare olmalı. Burada da belli kısıtlamalar var ama en azından özgürlüğün tamamen kısıtlanması gibi bir duruma alternatif yaratılmış bir sistem. Dolayısıyla bunun da faydalı olduğunu düşünüyorum (A11).

Bir katılımcı, DS'nin suç işleyenleri topluma kazandırmaya katkısının olmadığını, vekilliğini yaptığı yükümlülerin söylediklerini örnek göstererek keskin bir dille belirtmekte, en iyi topluma kazandırılabilecek uyuşturucu suçlarında bile bir sonuç alınamadığını ifade etmektedir.

> Kesinlikle suç işleyen kişileri düzelterek yeniden sosyal yaşama uyumlu dönüşlerini sağlayabildiğini düşünmüyorum, bilhassa aslında en iyi sonuç verebilecek suçlardan olan uyuşturucu suçları yönünden kesinlikle bir ıslah sonucu doğurmadığını, kişiyi toplumla barıştırmayı bırakın kişiyi toplumun içerisinde bir süje konumuna gelmesi için dahi bir imkân sağlamadığını düşünüyorum. Büyük ölçekte hükümlülerimizin hüküm sonrasında başka bir yol bulamayıp yeniden suça karıştıklarını sıkça gözlemlemekteyiz. Yani bunun için bir oran vermem tabii ki doğru olmaz, sonuç itibarıyla bir örneklem grubum yok ama kendi müvekkillerim için dahi çok sık vaziyette, bilhassa uyuşturucu suçunda, bir kez suça bulaşan kişinin, infaz sonrasında yeniden suça karıştığını gözlemliyoruz. Bunun için de hükümlü genel olarak şunu söylüyor: "başka bir çıkış yolum yok, içeriden çıktıktan sonra bana başka bir koridor açılmadı ki ben yeniden para kazanmak için ya da o psikolojik sıkıntı içerisinde düştüğüm ve bildiğim eski yola kendimi attım", görüşünü çok net yansıttıklarını paylaşmak isterim. O yüzden de günümüz şartlarında ülkedeki DS yalnızca infaz süresinden bir yıl bazı durumlarda üç yıl kısaltan bir unsur olarak karşımıza çıkıyor. Yoksa ıslah sürecine gerçekçi bir katkısını bugüne kadar görmedik (A3).

Ceza hukuku uzmanı H/S10, DS'nin topluma kazandırmada bazı suçlar yönünden işlevsel olmadığını yargılamalar da gördükleri üzerinden şöyle değerlendirmektedir:

> Denetimli serbestliğe alındıktan sonra suça karışanlar da görüyoruz (…) belli suçlar da denetimli serbestliğin pek faydalı olmadığını, mesela hırsızlık olaylarında; çünkü hırsızlık olayında şahsın biz duruşmaya çıktığımızda ya da iddianame sunarken sabıka kaydına baktığımızda, hırsızlıktan ya da arşivden sabıka kaydını görüyoruz, yani bu tür suçlarda pek işlevsel olmuyor denetimli serbestlik. Yani cinsel suçlarda da böyle. Kişinin sabıkasına göre bu şeyi iyi değerlendirmek lazım daha sıkı işte bu kişiyi denetimli serbestliğe ayırdığınızda suça karışmayacağı kanaati oluşması lazım (H/S10).

Başka bir ceza hukuku uzmanı, DS'nin suç işleyenleri topluma kazandıramamasını DS'de görev yapanların yeterli eğitim almamasına bağlamakta ve sadece bir imza atma uygulamasıyla, kısa bir görüşmeyle suç işleyenlerin topluma kazandırılamayacağını vurgulamaktadır.

> Suç işleyen kişileri düzelterek yeniden sosyal yaşama uyumlu dönüşlerini sağlayabildiğini zannetmiyorum. Çünkü denetimli serbestlikte çalışan arkadaşların yeterli eğitimi aldıklarını düşünmüyorum. Belki daha iyi bir sistemle. Yani sadece bir imza atarak ya da kısa bir görüşmeyle kişilerin düzeltilebileceğini düşünmüyorum. Daha etkili bir sistem, daha yakından bir takip lazım, daha hayatların içerisine girmesi lazım. Amaçlanan topluma kazandırmayı gerçekleştiremediğini düşünüyorum denetimli serbestliğin (H/S2).

Bir katılımcı, DS'nin topluma kazandıramamasını yeterli kadro, kaynak olmamasına bağlamakta, sistemin cezaevlerini boşaltmak amacıyla uygulandığını belirtmektedir.

> Yeterli olduğunu düşünmüyorum. Bunun için yeterli kadro olduğunu düşünmüyorum, yeterli kaynak ayrıldığını zannetmiyorum; buna çok kafa harcadığını da zannetmiyorum. Aslında dedim ya temel amaç cezaevlerini boşaltmaktı, bunun için uygulanıyor büyük ölçüde. Böyle bir amacınız varsa çok daha fazla bir şeyler yapmak lazım. İnsanlarla çok ilgilenmek lazım ama

> yoğun suçluluk oraya da yansıyor mesela şimdi cezaevlerini boşaltmak için denetimli serbestliği uyguluyoruz da denetimli serbestlikler şişiyor, bu sefer oradaki arkadaşların vaka vaka, her vaka ile tek tek ilgilenmesi mümkün değil. Ama tabii bundan fayda sağlayan hükümlü tutuklular vardır yani hiç kimseye de fayda sağlamıyor diye bir şey söyleyemeyiz yani istenilen düzeyde olduğunu zannetmiyorum (H/S1).

Bir ceza hukukçusu DS sisteminin topluma kazandıramadığını, ülkemiz ceza adalet sisteminin temel amaçları üzerinden anlatmaktadır.

> Maalesef yani o konuda ben çok iyimser değilim. Bizim ceza adalet sistemimizin iki yönü var; biri cezalandırma, adaletin son kısmı adaletin tecellisinin artık infaz edildiği, yerine getirildiği toplumda mağdurda makis bulduğu yer, evet bu kişi bu suçu işledi bunun karşılığı karşılığını görüyor dediği yer; bir diğeri de hem o kişi için hem de toplum için o kişinin ıslahı tekrar topluma katılacağı için toplum için sorun oluşturmayacak kendisi için toplum için faydalı olabilecek kişi olarak topluma arasına katılması hedeflenir. Ama asıl ıslah tarafından maalesef istediğiniz konumda olmadığımızı düşünüyorum (H/S7).

Araştırmada ceza hukukçusu katılımcıların önemli kısmı, DS sisteminin "teoride faydalı bir sistem olduğunu fakat ülke pratiğinde tam olarak uygulanamadığından topluma fayda sağlanamadığını" düşünmektedir. Bir katılımcı buna ilişkin şunları söylemiştir:

> Ben çok önemli görüyorum denetimli serbestliği ama Türkiye'de formalite olduğunu düşünüyorum. Formalite olarak uygulanıyor Türkiye'de. Topluma faydalı bir uygulama olarak görüyorum. Oradaki çalışan belli rütbedeki insanların haklarının iyileştirilmesi, güvence altına alınması, (…) devlet mekanizması içerisinde, hakim-savcı benzeri bir koruma, bir güç verilmesi gerekiyor. Ben çok önemsiyorum ve güçlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Şu an ki hali mış gibi yapmak, hiçbir anlamı yok bana göre (A2).

Ceza hukukçusu H/S5, DS'nin topluma çok faydalı olduğunu ama insanlarımızın hatalı bakış açısından kaynaklı gerektiği gibi uygulanamadığını belirtmektedir.

> (…) topluma faydalı bir müessese bence ama gerektiği gibi uygulanmıyor. Bu da bizim insanımızdan kaynaklı. (…) usulüne uygun işlese bu sistem iki tarafa da bence çok faydalı olur ama maalesef usulüne uygun bir sonuç doğurmadığı için de insanlar bunu bir prosedür olarak görüyor. İşte ben cezaevinden çıktım, denetimli serbestliğe girdim, denetimli serbestlikte atıyorum işte bir sene geçireceğim ondan sonra rahatım, böyle bir algı olmaması lazım. Yani bunu tamamen ortadan kaldırıp denetimli serbestliği insanlar gerçekten bir rehabilite, tekrardan sosyal yaşama, tekrardan toplum içine kazanma gibi bir kurum olarak görse müthiş bir şey. Ama benim olumsuz konuşmamın sebebi, sistemin işleyişinin düzgün olduğunu düşünmemem (H/S5).

Bir ceza hukukçusu, sistemin cezaevlerini rahatlatmak için kullanıldığından teorideki amacına ulaşamadığını, hatta bu nedenle toplumdaki adalet duygusunun da zedelendiğini vurgulamaktadır.

> Şu anda Türkiye'de yok bence, uygulanmıyor ki. Sadece cezaevlerini rahatlatmak amacıyla uygulandığı için yani denetim serbestliğin o girişteki amacı var mı yok, o zaman şunu diyoruz cezaevinde kalması gereken kapalı da kalması gereken adam önce açığa alıyoruz açıktan sonra da diyoruz ki geç biraz toplumun içinde dolaş, arada bir imza at 15 günde bir seminere gel, bu yani başka bir şey yok. Cezasızlık sebebini arttırıyor çünkü sıkı denetim olmadığı için yani seminere giderim 15 günde bir tamam gittim. Bir de bir suç işleniyorsa karşı tarafta da bir mağdur var. Toplumun bir tarafı da zarar görüyor. Yani sadece sanık hakları tarafından bakmamak lazım. Şimdi suçtan zarar gören kişi ne yapıyor eğer uzlaşma koşulları yoksa bireysel suçlarda örnek veriyorum veya vatandaş affetmediği durumlarda veya zararın giderilmediği bir kişiyi devletin değişik yollarla dışarı çıkartması adalet duygusunu da zedeler (A8).

DS sistemini pratikte faydasız gören bir ceza hukukçusu, sistemi toplum yapımıza uygun olup olmamasına bakmak gerektiğini eleştirel bir dille şöyle anlatmıştır:

> Bu belki kıta Avrupa'sında iş yapabilir ama bizim toplum yapısına uygun mu değil midir? Yani bunu bir değerlendirmek lazım, uygun değilse başka bir şeyi düşünmek lazım. Kendimize özgü kendimize has bir şeyi ortaya çıkarmak lazım.

> Acaba ne caydırıyor vatandaşı veyahut da ne istiyor bizim vatandaşımız, bir İngiliz'le bir Türk hayata başka bakıyor olabilirler. Dolayısıyla oradaki sistemi buraya aldık getirdik, burada aynı başarıyı sağlayamayabiliriz. Başka bir şey yapmamız lazım, 19 yıllık tecrübe aslında, 19 yıllık gözlem, istatistik neticesinde farklı yöntemlerle daha doğru sonuçlara gidebiliriz. Bize has yöntem üretebiliriz, çıkarabiliriz, bunun çalışmasını yapmak gerekir. Doğru neticeleri almak için uğraşmamız şart, bunun için şey yapmıyoruz, aldık uyguluyoruz tamam işte bizde var denetimli serbestlik, sonuçlarına bakmak lazım, istatistiklerine bakmak lazım. Tekrar bu uygulamalardan geçtikten sonra geri dönüşlere bakmak lazım. Nerede hata yapıyoruz, o zaman daha doğru tespit edebiliriz. Diğer türlü yaptık bitti, bizde bu da var deyip ama işte neticesi yoksa anlamsız yani. (…) Yaptık kâğıt üzerinde biz yaptık oldu bitti, Allah yolunu açık etsin tekrardan git üç ay sonra tekrar gel, tekrardan dön dolaş aynı şeyleri uygula, yine aynı sonuçları al yine netice değişmesin. Dediğim gibi gereksiz mesai harcanması diyebiliriz (A11).

A18, DS sisteminin İngiltere'den alınmasının ve Adalet Bakanlığı'nın bunu uygulama çabalarının çok önemli olduğunu, ancak zamanla çoğu kamu kurumunda olduğu gibi zamanla kâğıt üstünde uygulanan bir işleme dönüştüğünü belirtmektedir.

> Bu sistemin 2005 yılında İngiltere'den alınması, bununla ilgili eğitimler, Bakanlığın bu yöndeki çabası elbette göz ardı edilemez. Biz zaten birçok konuda da ara buluculuk konusunda ya da işte iş veya meslek danışmanlığı konusunda, bambaşka sadece hukuk alanında da değil tüm sosyal alanlarda farklı ülkelerden aldığımız bazı kanun ve yasalarda başlangıçta bir çaba oluyor. Belirli amaçlar oluyor, bunlar güzel anlatılıyor, iyi analiz ediliyor, sürece herkes bir hevesle başlıyor, o müdürlüklerde çalışan personellerden tutun da oluşturulan sistemler ama baktığınız zaman belirli bir süre geçtiği zaman ne yazık ki artık bunlar rutine bağlanıyor. Memur hani biraz ironi yaparak söylüyorum, damgayı bas gönder gibi kâğıt üzerinde kalıyor. Sistemin işlerliği, çalışırlığı hiçbir şekilde olmuyor. Kişi, nedir imza verecek, eğitim var eğitime katılacak, kişiye kimse eğitim veren dahil buna bence sen öğrendin mi demiyor yani. Şimdi matematik öğretiyorsan soru sorar öğrencin sana, sen soruyu çözersin, dersin ki anladın mı? Anladım

> dedi, bir tane benzer soru yazarsın, çöz dersin. Ama bizim bu sistemlerde dışarıdan aldığımız ya da kendi uyguladığımız fark etmez, başlangıçta bir heves oluyor ama birazcık zaman geçtikten sonra o soruyu çöz yapmıyoruz, o soruyu anlatıyoruz bu soru böyle çözülür diyoruz kapatıyoruz defteri (A18).

Araştırmada ceza hukukçusu katılımcıların yine önemli bir kısmı, "DS sisteminin kişinin tekrar suç işlemesini önleyemediğini" düşünmektedir. Ceza hukukçusu A1, bu konuyu *"Bence kişinin tekrar suç işlemesini önlemiyor, evet denetimli serbestliğin rehabilitasyon amacı var ama uygulayamıyoruz yani";* H/S10 ise *"Mükerrer suçlularda bu denetimli serbestliğin işe yaradığını pek görmedim"* şeklinde bu konuyu açıklamıştır. A12, DS'nin tekrar suç işlemesini önleyemediği gibi suça meyili de arttırdığını *"Önleyemiyor. Özellikle bu meslek haline getirmiş suçluları daha da suça meyilli hale getiriyor. Çünkü birçok küçük suçta kişiler cezaevine girmiyor"* sözleriyle vurgulamıştır. Başka bir ceza hukukçusu cezaevinde katıldığı iyi hal değerlendirmesinde gördüğü örnekler üzerinden DS'nin tekrar suçu önleyemediğini şöyle anlatmıştır:

> Islah olan da vardır olmayan da vardır ama genelde olmuyor. Biz önümüze geleni de görüyoruz, mesela ben dün cezaevinde kuruldaydım, kurul toplantısına girdim. Denetime ayırıyoruz insanları, yine suç işleyip içeriye giriyor. Amacına ulaştığını düşünmüyorum. Belki amacına ulaşma oranı yüzde ondur yani. Türkiye'de ve benim gördüğüm, Kocaeli Cezaevinde çok az yani (H/S5).

Ceza hukukçularından H/S3, mükerrer suç dosya sayılarının artışı üzerinden konuyu şu şekilde değerlendirmektedir:

> (…) şu an ki bürom itibariyle de sabıka kayıtlarına bizzat erişebilir ve çalışabilir bir noktadayım. Eğer yeteri kadar başarılı olsaydı Türkiye'de ikinci kere mükerrer denilen olayın azalması gerekirdi, tam tersi mesleğe başladığım 2011'den bu yana müthiş derecede bir artma söz konusu. Birçok dosyada eskiden atıyorum yüz dosyada beş on kişide ikinci kere mükerrerlik denk gelirken artık bu sayı neredeyse yüzde ellilere kadar ulaşmış vaziyette. Bu da gerek şartlı tahliye sistemi gerekse denetimli serbestliğe ayrılmaya yönelik yasal sürelerin vatandaşlarda af ya da cezasızlık gibi algılanıyor. Denetimli

> serbestliğin bir ehemmiyetinin olmadığına ulaştırıyor beni. Ne yazık ki bu konuda ben olumsuz düşünüyorum (H/S3).

Bir ceza hukukçusu, tekrar suç işleyen kişileri eğitimle düzeltilemediğini, onlarda cezaların arttırılmasını, DS'nin istemeden suça karışmış kişilerde işe yarayabileceğini şöyle anlatmaktadır:

> (…) o profili değiştirmek mümkün değil. Ama o diğer grup kader mahkûmu diyebileceğimiz ya da taksirli suçlar diyebileceğimiz, hasbelkader bir cezaya bulaşmış insanlarla ilgili anlam ifade edebilir. Ben tekrar diyorum cezaların daha ağırlaştırılması, müeyyidelerin daha fazla olması, tutuklulukta hükümlülükte geçen sürelerin azami sürelere ulaşılması gerektiği kanaatindeyim. Yani çünkü biz bu işi eğitimle düzeltemiyoruz. Bu işin normalde eğitimle olması lazım bir kişinin suça bulaşmaması lazım. Ama suça bulaşıyor ise de bir daha o kapıya gelmeme noktasında, ıslah olma noktasında biraz da korkmalı. Ama şimdi bizim kültürümüzde adam suç üstüyle geliyor adliyeye, inanın kendisini getiren polisten daha önce çıkıyor adliyeden. Polis bir de onun evrakını dolaştırıyor ona imzalatıyor buna imzalatıyor. Adam çıkıyor karşıda çay içiyor polis hala adliyede onun evrakını takip ediyor (A9).

Başka bir ceza hukukçusu, suçu meslek edinmiş kişileri DS'nin iyileştiremediğini şu sözlerle ifade etmiştir: "*(…) Bir kez suça bulaşmış, ilk kez suça bulaşmış tamamen böyle hani kriminal diyemeyeceğimiz kişiler açısından belki şey yapmasak da ama dediğim gibi ama böyle suçu meslek edinmiş kişiler açısından maalesef olumlu bir şey yok dediğim gibi" (*H/S7).

Araştırmada bir kısım ceza hukuku uzmanı, "DS uygulamalarının Türkiye'de suç oranlarını düşürmeye etkisi olmadığını" söylemektedir. Bu konuda A4*, "Denetimli serbestlik suçların artmasına sebep olmuştur diyemem ama azalmasına sebep olmamıştır, o insanların gereği gibi kazanılamadığını düşünüyorum. (…) maalesef belki kısmen amaçlandığı şekilde bir azaltma olmamıştır (…)"; A14, "Ben Türkiye'de suç oranlarının arttığını düşünüyorum. Denetimli serbestliğin suç oranlarının azaltmaya bir etkisi olmadığını söyleyebilirim"* şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Başka bir katılımcı ise

teknolojinin gelişmesiyle suç oranlarını çok arttığını, DS'nin suçları azaltmaya bir etkisinin olmadığını şöyle ifade etmiştir:

> Bence çok büyük bir katkısı olmamıştır diye düşünüyorum yani yüksek oranda olmadığını düşünüyorum yani suç oranlarını azaltmaya çünkü suç oranları zaten katlanarak artmaya devam ediyor. Özellikle teknolojinin de gelişmesiyle birlikte suçluların şüphelilerin teknolojiyle birlikte, teknolojiyi de suç işlemede kullanmaları suç oranlarına inanılmaz derecede arttırdı, o yüzden çok sanmıyorum (H/S9).

Dağdelen (2017), "Ankara İlinde Denetimli Serbestlik Yükümlülerinde Suç Tekrarı" isimli 53 DS yükümlüsü ve 17 DS uzmanı ve idari personelle nitel olarak yaptığı sosyoloji doktora tezinin bulgularında, denetimli serbestlik sistemi rehabilitasyon çalışmaları yönünden hedeflenenin çok gerisinde kaldığı ve suçtan caydırıcılığa etkisinin bulunmadığı anlaşılmıştır. Dolaysıyla Dağdelen'in ulaştığı sonuçlar ile yukarıda ceza hukuku uzmanlarının görüşlerinden ortaya çıkan bulguların örtüştüğü söylenebilir.

Kategori 2: Olumsuz İşlev

Tablo 9'da DS sisteminin olumsuz işlevleri olduğunu belirten ceza hukukçusu katılımcıların çok büyük kısmı, bu sistemin daha geniş toplumsal etki ve sonuçları açısından cezasızlık algısına yol açtığını düşünmektedir. Bu kapsamda ceza hukukçusu A8, *"(...) Adam diyor ki şu kişi şu falanca suçu işledi üç gün sonra dışarıda. Bu algı işte o cezasızlandırma, (...) toplumda suç işlemenin iyi bir şey, devlet tarafından affedildiği algısını oluşturuyor"* şeklinde düşüncesini belirtmiştir. Ceza hukukçusu A11, *"(...) Toplumda bir cezasızlık algısı var, birinci ikinci üçüncü suçlarda kimsenin cezaevine girip çıkmadığı, üç beş imzayla veyahut da bir iki ufak tefek yalandan kursla bir şekilde şey yapılarak, bu şekilde olduğu müddetçe bundan da neticeler almamız çok şey değil"* diyerek toplumda cezasızlık algısı olmasını cezaların yeterince infaz edilmemesine ve DS'nin iyi uygulanamamasına bağlamıştır.

Ceza hukuku profesyoneli H/S10, DS'nin cezasızlık algısına neden olarak toplumda adalete olan güvenin azalmasına yol açtığını şöyle ifade etmektedir: *"Toplum açısından en başta adalete olan güveni sarsıyor serbestlik. Çünkü herhangi bir suç işleyip yaptırım*

görmek yerine sizin aranıza tekrar döndü diye bir toplumun bakış açısı oluyor, bu da adalete olan güveni son derece sarsan bir durum yani" (H/S10). Bir ceza hukuku uzmanı DS'nin cezasızlık algısı oluşturduğunu ve bunu infaz yasalarında sık yapılan değişikliklere, ceza indirimlerine bağlamaktadır.

> Bence oluşturuyor. İnfaz yasasında çok fazla değişiklik var ve hep hükümlüden yana. Hep hükümlüden yana değişiklik olduğu için bir gün kalıyor cezaevinde ya da birkaç saat kalıyor çıkıyor, denetim serbestliğe ayrılıyor. Böylece cezasızlık algısı oluşturuyor toplumda, bu kadar infaz yasasıyla oynanmaması lazım. Biz bile takip edemiyoruz, şu an hakimler olarak savcılar onlarda da sadece infaza bakanlar biliyorlar, ben şu anda bilmiyorum 2019'da bir suç işleyenin ne kadar yatacağını beş yıl verdik diyelim ne kadar yatacak bilmiyorum çünkü çok fazla yasa değişti. Cezaevinde kalma süresi azaldı kurullar kuruldu bence o da ayrı bir problem. Şimdi biz ceza veriyoruz, suçu tanımlıyoruz, bireyselleştiriyoruz. Cezayı veriyoruz, bir buçuk yıl verdik, orada ne kadar kalacağına yargılamayı yapmayan cezaevindeki kurul, cezaevi müdürü, cezaevi savcısı ve işte sosyolog ve o heyet karar veriyor. Bence tamamen yanlış, yani bizim verdiğimiz karar infaz edilmeli (H/S2).

Başka bir ceza hukukçusu, DS'nin ceza indirimlerinin aracı olarak kullanıldığını, bu durum toplumun DS sistemine negatif bakmasına yol açtığını anlatmıştır.

> Kişilerin, hükümlere, infaza, mahkemenin verdiği kararlara bakışını ciddi boyutta zedeledi. Özellikle burada toplumsal adalet, toplumsal vicdanın yerine gelmesi açısından baktığınızda siz bir insana özellikle işte 2020 öncesinde işlenen suçlar noktasında bir bölü iki infaz, üç sene denetimli serbestlik, açığa çıkışlarda pandemi dolayısıyla izinler, bunları genişlettikçe infaz nasıl olsa olmuyor düşüncesi kısa bir süre içerisinde toplumun kafasına yerleşti. Bu da denetimli serbestliğin aslına bakarsanız sanki böyle özellikle mağdurlar nezdinde, adaletin bir fonksiyonu yok görüntüsüne kavuşturan bir nesne, bir obje gibi kafalarda yer almasını sonuçlandı. (…) Bu toplumsal anlamda negatif bir çizgi oldu. Aslına bakarsanız infaz süreci burada bu kadar fazla değiştirilmesi, kısa süre içerisinde çok fazla değişiklik yapılarak suçlar arasında

> farklılaştırılarak, kişiler arasında farklılaştırılarak, işlendiği dönem açısından farklılaştırılarak uygulanması denetimli serbestliğe bakışı da kötüleştirdi. Biz denetimli serbestliği doğru kalıplarda uygulayamadık. Ve bu da toplumda, artık cezalar infaz edilmiyor düşüncesini çok ciddi boyutta arttırdı (A3).

Bu alt tema kapsamında görüşlerini paylaşan bir kısım ceza hukuku uzmanı, cezasızlık algısının suçtan çekinmeyi azalttığını belirtmektedir. Bu bağlamda A12, *"Denetimli serbestliğin toplumda olumsuz sosyal işlevi var. Denetimli serbestlik toplumda cezasızlık algısı oluşturmakta. Yani mala da zarar veririm, kendisini de yaralarım cezaevine girmeden karakola gider imzamı da atarım her hafta, fazla ceza almadan hayatıma devam ederim diyor"* şeklinde düşüncelerini ifade etmektedir. A14, DS'nin suçtan caydırıcılığı azalttığını, hükümlülerin DS'yi dolaylı affın aracı olarak gördüğünü, ıslah uygulaması olarak görmediklerini şöyle anlatmıştır: "*Hükümlüler ıslah olmaktan daha da öte ben nasılsa denetim serbestlikten çıkarım, açık cezaevi sonrasında. Bazen af çıkıyor, denetimli serbestlik süresi gelmemiş olsa bile pandemi affı gibi bir şey çıktı mesela her şekilde faydalanabiliyor bundan. Hükümlülerin denetim serbestliği ıslah şeyi olarak düşündüğünü görmüyorum*". Bir katılımcı, toplumda var olan cezasızlık algısını infaz sisteminde yaşanan sorunlara bağlamaktadır.

> Nasıl olsa ben cezaevine girer bir şekilde, denetimli serbestlikle falan çıkarım algısı oluştu. Bu şey oluşturuyor yani insanları böyle suç işlemekten bir alıp koyacak bir sistemimiz yok, cezasızlık algısı var. Hani Adalet Bakanımızın da söylediği gibi. Bu cezasızlık algısını ortadan kaldırılması için infaz sistemimizin en başından düzgün bir şekilde yeniden düzenlenmesi gerekir (H/S4).

Başka bir katılımcı ise DS sisteminin etkisini hissetmediğinden artık tahliye olduk cezamız bitti demesine yol açtığını şu sözlerle dile getirmektedir:

> Mevcut durum itibariyle tabi bu toplumdaki yansıması veya yükümlüye yansıması çok olumlu değil maalesef. Denetimli serbestliği bir infaz kurumu olarak değil de yani işte artık tahliye olduk, cezamız bitti gibi bir ceza yok gibi görülüyor. Bu yüzden denetimli serbestliğin programlarının böyle daha etkin, aktif, hükümlünün üzerinde kendisinin bir hükümlü olduğunu, belirli

> sorumlulukları olduğu bilincinin uyandırılması gerekecek şekilde olması lazım. Bu yönüyle bir eksiğimiz var (H/S7).

Bu alt tema çerçevesinde görüşlerini aktaran bazı katılımcılar ise toplumda cezasızlık algısı olduğunu fakat suç işleyenlerin topluma kazandırılması için DS sisteminin olması gerektiğini belirtmektedir.

> (…) maalesef toplumda bir inanış var denetim serbestlik ile şahsın cezasız kaldığı şeklinde. Ama suç işleyen şahısların da toplumla entegreli bir yaşayışa sahip olabilmeleri için denetimli serbestliğin uygulanması gerektiğini düşünüyorum. Toplumda da bu hususta bir bilinçlendirme, şuurlandırma yapılırsa denetim serbestlik yükümlülerinin cezasızlandırma yolu değil de daha çok toplumla entegre edildiğine dair (A6).

Gerçekten de Türkiye'de son yıllarda özellikle televizyon, gazete, internet vb. medyada sıkça gündeme gelen konulardan biri toplumdaki cezasızlık algısıdır. Türkiye'de 63 Baro'nun 04.02.2024 tarihinde yaptığı ortak açıklamada, toplumda infiale sebep veren suç olaylarının faillerinin daha önce bir veya birden fazla suçtan dolayı ceza aldığının medyada haberlere yansıması, toplumda genellikle Türkiye'de suç işleyenlerin hak ettiği cezayı tam çekmediği ve eylemlerinin cezasız kaldığı algısını güçlendirdiği belirtilmektedir (https://ankarabarosu.org.tr/duyuru/9f926bb6-c37a-11ee-afde-000c29c9dfce). Diğer yandan, "cezasızlık algısı" terimi internette tarandığında, son bir yılda (31.05.2024-31.05.2025) 10.800 haber görüntülenmektedir (https://www.google.com/search?q=cezasızlık+algısı). Toplumdaki cezasızlık algısı araştırılarak bir çözüm bulunmadığı takdirde bu algının daha da artabileceği söylenebilir.

Diğer yandan araştırmada bir kısım katılımcı, "DS uygulamalardaki sorunların toplumda suç oranlarının artmasına etkisi olduğunu" düşünmektedir. Bu kapsamda A2, *"Suç oranlarını arttırmıştır bu haliyle; çünkü eninde sonunda diyorsunuz ki ben şu cezayı gasp yaparsam sekiz sene ceza yerim, korkunç bir ceza ama denetimli serbestlik 2012 yılından önce olursa şu olacak, bu olursa bu olacak, infaz rejimi gibi birçok kolaylık"* diyerek DS'nin suç artışına yol açmasını uygulamalardaki sorunlara bağlamaktadır. Bu konuya daha açıklık kazandıran başka bir katılımcı şunları aktarmıştır:

> Suç oranlarının artışına etkisi, Kanunun özü itibariyle bir problem olduğunu düşünmüyorum. Bunun tatbik edilmesi hususunda bir problem var, tatbik edilmesinden kaynaklı olarak bir sorun çıkmış olabilir. Lakin toplumda değişiyor modern bir yaşantıya geçiyoruz, suç oranları çok çok arttı ama bu kanunun tatbik edilememesinden kaynaklı olduğunu düşünüyorum yine denetimli serbestlik yükümlüleri de burada bir kısım suçlarda tatbik edilmiş tatbik edilmişse de zaten son dönemde yargı paketleri ile değiştirildi. Bir kısmı arttırıldı bir kısım suçlarda arttırıldı denetim serbestlik süresi (A6).

Bu kapsamda bir katılımcı, DS'nin bazı suç tiplerinde toplumdaki suç oranlarını arttırdığını şöyle vurgulamıştır: "*Belli suç tiplerinde arttırmıştır. Tehdit, kasten yaralama suçlarında. Bir cezasızlık algısı yaratarak arttırmıştır. Cezanın caydırıcılığını azaltmıştır. Suçun karşılığında 5-6 yıl ceza verilip az yatacağına net olsun, suçun karşılığını tam çeksin"* (H/S8). Bu konuda suça meyilli kişiler açısından DS'nin suç oranlarını arttırdığını düşünen katılımcılardan biri ise düşüncesini şu şekilde dile getirmiştir:

> Yani suça karışan çok insan var benim gördüğüm basit suçlarda faydalı oluyor. Bir kısım suçlarda arttırıyor, kesinlikle artırdığını söyleyebilirim çünkü kişi şunu diyor işte ben şu suçu işledim, şu cezayı aldım cezaevine girdim çıktım. Bu suça meyilli kişiler cezaevinde yatmayı kendilerinde bir şey olarak görüyor nam gibi görüyor. İfadelerde görüyoruz yani müşteki diyor ki, bana dedi ki cezaevinden yeni çıktım şöyle şöyle yaparım tehdit ediyor korktum diyor yani (H/S10).

Araştırmada bir katılımcı, DS sistemine daha geniş bir açıdan yaklaşarak sistemin uygulamada topluma zarar verdiğini *"Ben denetimli serbestlik uygulamasını toplum için zararlı görüyorum kesinlikle. Denetimin serbestliğin kuruluş amacı, insanların yani hükümlülerin bir nevi ıslah olup hayatına temiz bir şekilde devam etmesi ama bu pratikte öyle değil"* (A14) sözleriyle vurgulamaktadır.

Araştırmada katılımcıların bazıları, "DS uygulamalarında, denetim amaçlı kişinin evinde kontrol edilmesi ya da imza atmaya gitmesinin sosyal çevresinde olumsuz etki oluşturduğunu" aktarmaktadır.

"Olumsuz sosyal işlevi yani şöyle olabilir, en çok karşımıza çıkan işte kişinin gidip imza atması; mesela sen gidip imza atıyorsun belki onun sosyal çevresinde kendi sosyal yaşantısında hani olumsuz bir etki uyandırıyor olabilir bu açıdan mesela" (H/S9).

> Şimdi bazı suçlarda ilk defa suç işlemiş ve infaz kurumundan çıktıktan sonra imza atıyor diyelim, cezaevine girilen 4 yıldan fazla infazı olan suçlarda imza attıktan sonra bazı kişilerde olumsuz etkilerini görüyoruz. Utanıyor oraya gitmeye o ortamda bulunmaya, çünkü hasbelkader suç isleyen insanlar da oluyor. Bunlar da belki bir kere işlemiş ve bir defa olmuşsa ve yapmayacağı yönünde bir kanaat oluşmuşsa belki onlar da bir defaya mahsus bir şey olabilir, uzman görüşü ile bir muafiyet sağlanabilir. Bir defasında, bir adli kontrol vardı evde kelepçe ile polisler her seferinde gidip kontrol ediyorlar ya da denetimli serbestlikten den gidiyorlar kontrol ediyorlar, komşular görüyor adam evden kaçmıştı. Yani böyle bir sosyolojik etkisi oluyor. Hani gelmesin, polisler beni kontrol etmesinler, ben evdeyim zaten utanıyor çevreden. Bazıları buraya geliyorlar, ben ilk defa geliyorum, utanıyorum diyorlar mesela bize tanıklık yapanlar bile. Onun gibi o kişilerde, hassas kişilerde belki muafiyet sağlanabilir ama bunda da subjektif olacağı için uzmanın çok iyi bir araştırma yapması lazım, yani uzmanın nitelikli olması lazım (H/S2).

Demez ve arkadaşlarının (2017) Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde 2560 yükümlünün katılımıyla yaptığı nicel araştırmada, kişilerin yükümlü olarak bilinmeleri ve damgalanmalarının yakın çevre ve aile ilişkilere zarar verdiği, evlilik ve ebeveyn ilişkilerine olumsuz yansıdığı, iş bulmada zorluğa ve iş hayatında dışlanmaya neden olduğu, bundan dolayı sosyal ilişkilerde ve iş ortamında yükümlülüklerini gizledikleri anlaşılmıştır. Yükümlülerin büyük çoğunluğunun, toplumun suçluya bakışı ile ilgili olumsuz algıların toplumsal ilişkilerine ve yeniden toplumsal bütünleşmelerine zarar verdiğini düşündüğü; ayrıca bu durumun toplumsal bütünleşmelerine engel olduğu gibi yalnızlaşmaya ve psikolojik sorunlara yol açtığı görülmüştür.

Kategori 3: Olumlu İşlev

Tablo 9'da DS sisteminin olumlu işlevlerinden söz eden ceza hukukçusu katılımcıların çoğunluğu, "DS sisteminin topluma faydalı olduğunu" belirtmektedir. Bazı katılımcılar

da suça karışan kişileri belli oranda topluma kazandırılabildiğini, tekrar suç işlemeyi önlediğini, toplumda suç oranlarını azaltmaya olumlu etkisi olduğunu söylemektedir.

Bu konuda ceza hukukçusu A6, DS uygulamasının sadece *"şahıs kendisi değil ailesi ile cezalandırılmaması açısından"* topluma faydalı olduğunu belirtmektedir. A10, bu konuda, *"Biz kişiye ceza vermiyoruz sadece, aslında onun ailesini de cezalandırmış oluyoruz bu noktada. Ben denetimli serbestliğin bu anlamda topluma faydalı olduğu düşüncesindeyim"* şeklinde düşüncesini paylaşmıştır.

Konuya farklı bir açıdan yaklaşan ceza hukukçusu H/S3, *"(...) denetimli serbestlik infazında ikinci bir şans verilmesi çok önemli. Tabi denetimli serbestlikte uygulanan seminerler, faaliyetler ya da en basitinden adliyede, çeşitli kurumlarda iç hizmetlerde çalıştırmak bile eminim olumlu katkı sağlıyordur, bunu bizzat kendim gözlemledim zaten"* şeklinde görüşlerini aktarmıştır. Katılımcı H/S3, burada DS'nin hukuksal mevzuatına göre uygulanan eğitimlere, toplum yararına çalışma gibi etkinliklere işaret etmekte, bunların da topluma fayda sağladığını vurgulamaktadır. Konuya çok daha geniş perspektiften yaklaşan başka bir katılımcı ise şu görüşü paylaşmıştır:

> Topluma faydalı görüyorum, kesinlikle faydalı görüyorum (…) Suç işleyen birey, toplumu oluşturan kişiler; zaten toplum odur ikisi de özdeşleşiyor, toplum açısından da yararlı, (…) çünkü o kişi denetim serbestlikten yararlanarak eğer iyi işletilirse ıslah olacaksa bir daha suç işlemeyecektir, bundan da toplum yararlanacaktır. O kişi ıslah olduğu oranda suç işlemeyecektir, suç işlemediği oranda da suçluluk oranı azaldığında da toplum bundan yararlanacak, doğru orantılı, birbiriyle iç içe geçmiş durumda (A5).

A5, suç işleyen bireyin iyileştirilmesi ve bir daha suç işlememesi toplumda suçluluk oranı azalmasını sağlayacağından bunun toplumun çıkarına olduğunu belirtmektedir. Katılımcının "suç işleyen bireyi iyileştir toplum iyileşsin" mantıksal çıkarımında bulunduğu söylenebilir. Bir ceza hukuku uzmanı, DS'de toplum yararına işler yapıldığını kendi cümleleriyle şöyle izah etmiştir:

> (…) Olumsuz bir işlev yok, sonuçta denetimli serbestliğin yaptığı işler hem hükümlü hem de toplum lehine, hükümlüyü rehabilite etmek için onu işte

> programlara dahil ediyoruz, (…) toplum yararına işler yapılıyor, kamuya yararlı işte çalışma programları kapsamında ağaç dikme olsun temizlik olsun belli sosyal faaliyetlere katılma olsun işte kültürel faaliyetler bunların hepsi olumlu işler. Hiçbir olumsuz şeyi yok ama algı açısından ne kadar olumlu olduğunu muallak ama yapısı itibariyle yaptığı işler hiçbir olumsuz işlevi yok, artı toplumsal sosyal faydaları vardır, topluma faydalı bir şey bunlar (H/S7).

Başka bir ceza hukuku uzmanı, DS'nin suç işleyen kişinin ailesini koruyan bir sistem olduğundan topluma faydalı görmektedir.

> Biz kişiye ceza vermiyoruz sadece, aslında onun ailesini de cezalandırmış oluyoruz bu noktada. Ben denetimli serbestliğin bu anlamda topluma faydalı olduğu düşüncesindeyim. Elbette ki her şeyde olduğu gibi bunda suistimal etmek isteyenler olacaktır. Ama genel anlamda bakılırsa ben doğru bir hareket olarak, doğru bir çalışma olarak görüyorum (A10).

Bir kısım katılımcı, "DS'nin kişinin tekrar suç işlemesini önüne geçebildiğini" ifade etmektedir. Bu konuda katılımcılardan H/S6 şunları söylemiştir:

> Topluma kazandırılanlar da oluyor yani, ben sabıka kayıtlarını inceliyorum, mesela adam daha öncesinde birkaç kez suç işlemiş ancak araya giren uzun bir zaman diliminde herhangi bir suç işlemediğini görüyorsunuz. O an işlediği suçun da basit bir suç olduğunu görüyorsunuz. Aslında o kişi tekrar topluma kazandırılmış gibi, bunu hissedebiliyorsunuz mevcut sabıka kayıtlarından, vermiş olduğu ifadelerinden falan. Kazandırıldığı oluyor yani topluma (H/S6).

Bu bağlamda katılımcıların bazıları, DS sisteminin bazı suçlarda kişinin tekrar suç işlemesinin önüne geçebildiğini belirtmektedir.

> Faydalı olması bu tedbirin pratikte uygulanmasına bağlı. Yani örnek veriyorum, uyuşturucu kullanma suçlarında ben ciddi bir fayda sağladığını düşünüyorum, dosyalarımızdan da görüyoruz, belli başlı durumlarda. İşte kamu yararına çalıştırmak vesaire. Ondan sonra belli başlı aralıklarla kan örneği, idrar örneği alma gibi hususlar var denetimli serbestlikte. Dolayısıyla bunlar şahsın suç işlemesini engelliyor. Onun dışında diğer dosya, yani hırsızlık vesaire bu basit

suçlarda adi suçlarda da aynı şekilde şahsın denetimli serbestliğe tabii tutularak mükerrer suç işlemesinin önüne geçilebiliyor. Ama her şahısta oluyor mu tabii ki hayır. Yani bu biraz da şahsın yönelimine, kurumun şahsa yönelik olarak üzerine düşmesine bağlı olan bir durum. Yani iki taraftan da olumlu bir netice alınırsa mükerrer suç işleme oranları azalır (A7).

Bazı suçlarda önleyebilir ama her suçta önleyebileceğini düşünmüyorum. Ama sistemin biraz daha etkin çalışması lazım, takibi daha iyi yapması lazım. Kişiler denetim serbestliğe giderek imza atıyorlar ya da işte görüşme yapıyorlar, programlara katılıyorlar ama denetimi serbestlikteki kişiler onların yaşadıkları yerde sosyal ilişkilerini görmüyor. Belki tam tersi kendilerinin yaşadığı mahalleler ve gidip onları görüp uygun bir program düzenleyebilseler daha iyi olabilir. Yani şimdi Tavşantepe mahallesindeki ile İzmit merkezde ya da Yahya Kaptan'da oturan adama aynı programı uygularsanız etkili olmaz bu. Yani bulunduğu sosyal çevresine göre eğitim durumuna göre aile yapısına göre sosyal çevreye göre bunların düzenlenmesi lazım; herkese eşit denetimli serbestlik programı olmaz. Bu anlamda bireyselleştirilmesi gerektiğini düşünüyorum; nasıl cezaları bireyselleştirdik, denetimi serbestliğin de yapması lazım. Burada bu şekilde sonuç alınamaz ki kadın ve erkekte farklı olması lazım, yaş grubuna göre farklı olması lazım (H/S2).

Katılımcılardan A7, DS sisteminin uyuşturucu, hırsızlık gibi suçların tekrar işlenmesinin önüne geçmede işlevsel olduğunu düşünmekte. H/S2 ise sistemin daha etkin çalışması ve DS uygulamalarının bireyselleştirilmesi halinde bazı suçlarda kişilerin tekrar suç işlemesini önleyebileceğine işaret etmektedir.

Araştırmada katılımcıların bir kısmı, "DS uygulamalarıyla suç işleyenlerin topluma kazandırıldığını" söylemektedir. Bu konuda A6, *"Suça karışan kişilerin topluma kazandırıldığını düşünüyorum denetimli serbestlikte. Özellikle denetimli serbestlikle beraber birçok mahkumunda suç işlememe yönünde bir yol izlediğini görüyorum";* H/S4, ise bu konuda *"Her sistemin bir eklektik bir tarafı var, ama yani yüzde üzerinden konuştuğumuzda %60-70 oranında ben başarılı olduğunu düşünüyorum"* şeklinde görüşlerini paylaşmıştır.

Aynı bağlamda başka bir katılımcı, DS'nin suça yatkınlığı olmayan kişileri topluma kazandırabildiğini ama diğerlerinde kazandıramadığını şu sözlerle aktarmıştır:

> Bu kişiye göre değişir değişiyordur diye düşünüyorum, gerçekten suç yatkınlığı olmayan bir karakterli kişi için hem rehabilite edici hem de gerçekten de büyük bir kişisel hayatında hak özgürlüğünün ihlaline yol açmadan topluma kazandıracak bir uygulama. Böyle topluma kazandırılanlar mutlaka oluyordur. Ama bazı kişiler için ise hiçbir şekilde etkisi olmadığını düşünüyorum. Yani suça daha çok yatkın yatkınlığı olan, bu uygulamayı bilip de cezasını hesabını ona göre yapan kişilerde çok etkili olmayabilir diye düşünüyorum (A17).

Diğer yandan bir katılımcı, yukarıdaki görüşlerden farklı olarak DS'nin ağır suçlarda topluma kazandırabildiğini ama hafif suçlarla kazandıramadığını şöyle dile getirmiştir:

> Ben denetim serbestliği 2 kategoriye ayırıyorum, yani bir basit suçlarda, iki ağır suçlarda. Ağır suçlarda insanlar ıslah olabilir, evet yaptığından pişmanlık duyabilir. Denetim serbestlik onun için bir anahtar, bir çıkış yolu, altın tepside sunulmuş bir hediye olabilir. Onun değerini görebilir ve bu hediyeyi değerlendirebilir, ama basit suçlarda hırsızlıkta yaralamada bunu ben pek caydırıcı olduğunu ve ıslah özelliği olduğunu düşünmüyorum. Suç basit olduğu için adam eğer suçlu, sanık, mahkûm her neyse cezaevinden çıktıktan sonra tekrar aynı suçu işleyebiliyor. DS, ağır suçlarda evet ama basit suçlarda hayır (A15).

Araştırmada bir kısım katılımcı, "DS'nin toplumda suç oranlarını azaltmaya olumlu etkisi olduğunu" söylemektedir. Bu kapsamda bir katılımcı, DS'nin toplumda suçu azaltmaya bir katkısı olduğunu ancak geniş çerçeveden asıl toplumsal alt üst oluşun suç oranını çok arttırdığını şöyle izah etmiştir:

> Türkiye'de suç oranları düşmedi, daha çok artıyor. Çok fazla artıyor. Suç oranları geometrik olarak artıyor. Size bir örnek vereyim ben buraya geldiğimde 2013 senesiydi 3 tane ağır ceza mahkemesi vardı. 3 tane ağır ceza mahkemesi burasının işini görüyordu şu anda 7 tane oldu 11 senede. Muhtemelen bu yaz 8. veya 9. açılacak ve onların da yeteceğini zannetmiyorum. (…) yani suç oranı

düşmüyor. Burada denetimli serbestliğin etkisi, acaba denetimli serbestlik olmasaydı daha da mı fazla olurdu, bence tabii ki daha da fazla olabilirdi. Tabii denetimin serbestliğin mutlaka bir katkısı olmuştur ama asıl şey toplumsal alt üst oluş suç oranını çok arttırıyor. Mesela Türkiye'de uyuşturucu çok yaygın kullanımı da çok yaygın satıcıda da çok yaygın, dolandırıcılık suçları çok yaygın, cinsel istismar belki yaygınlaşmadı belki hep vardı ama daha fazla ortaya çıkmaya başladı yani daha çok kovuşturulur, soruşturulur oldu. Denetimli serbestlik mutlaka suçu bir miktar azaltmıştır ama toplumun diğer sorunlarından kaynaklı olarak suç oranı Türkiye'de hızla arttı (H/S1).

4.3.4 Türkiye'de denetimli serbestliğin başarılı bir şekilde uygulanabilirliği

Bu tema üzerinden, Türkiye ceza adalet sisteminde yaklaşık 20 senedir uygulanan DS sisteminin, gelinen noktada uygulanma olanakları ile başarı durumuna dair örneklemlerdeki toplumdan katılımcıların ve ceza hukuku uzmanı katılımcıların algı, tutum ve görüşlerinin anlaşılmasına çaba harcanmıştır. Buna yönelik öncelikle araştırmaya toplumdan katılan vatandaşlara "Türkiye'de DS, başarılı bir şekilde uygulanabilmekte midir?", "Türkiye'nin toplumsal yapısını, kültürel yapısını, diğer kamu kurumlarının işleyişini de göz önünde tutarak değerlendirdiğinizde DS'nin başarılı bir şekilde uygulanabileceğini düşünüyor musunuz?" şeklinde sorular yöneltilmiştir.

Tablo 10. Toplumdan katılımcıların bakışından Türkiye'de denetimli serbestliğin uygulamalarda başarılı olma durumu.

Tema	Alt Tema	Katılımcılar
Toplumdan Katılımcılara Göre DS' nin Uygulamalardaki Başarısı	Uygulamalarda başarılı olabildiğini düşünmüyorum.	T6E, T7E, T8E, T9E, T10E, T14K, T15E, T17K, T18E, T19E, T23E, T24K, T25E, T27K T32E, T33E, T34E, T36K, T39E, T41K, T42E, T43K, T44E, T45E, T47E.
	Başarılı bir şekilde uygulanabildiğini düşünüyorum.	T2E, T3K, T5E, T13E, T20K, T26K. T29E, T31E, T35E, T40E.
	Kısmen başarılı görüyorum.	T11E, T21E, T22E, T28E, T30E, T46E.
	Ülkemizde nasıl işlediğini pek fazla bilmiyorum, yorum yapmam doğru olmaz.	T4E, T12E, T37K, T38E.
	Ülkemize göre entegre edersek daha da başarılı olabileceğini düşünüyorum	T1E, T16E.

Tablo 10'a göre katılımcıların çok büyük kısmı, Türkiye'de DS'nin uygulamalarda başarılı olamadığını düşünmektedir. Bu kapsamda T24K, *"Düşünmüyorum çünkü gün geçtikçe suç oranlarının arttığını görüyoruz. Denetimli serbestlik başarılı olsaydı suç oranları azalırdı"* şeklinde suç oranlarının artmasına; T41K *"Yok, uygulansaydı bu kadar kadın öldürülmezdi. Adam denetimli serbestlikle çıkıyor, karısını öldürüyor mesela"* diyerek kadın cinayetlerinin çok olmasına; T18E, *"Bence uygulanamamaktadır. Suç işleyen kişileri topluma kazandıramıyoruz. Süreç yetersiz. Doğru rehberlik edilmiyor"* şeklinde DS sürecinin iyileştirmedeki yetersizliğine; T47E, *"Hayır hayır uygulanamıyordur sadece imza atıp gidiyorlar yav. Yoksa o konferansa monferansa onlar yani isteyerek gitmez herhalde"* sözleriyle eğitim faaliyetlerine gönüllü gitmemelerine bağlamaktadır.

Lise mezunu fabrikada işçi olarak çalışan bir katılımcı, DS sisteminin başarılı olamamasını DS ile dışarı çıkan kişilerin süreç içindeyken tekrar suç işlemesine bağlamaktadır. Bu düşünceye ulaşmasını ise medyada gördüğü haberlere dayandırmaktadır.

> Konu ile ilgili aslında çok bir bilgim yok ama duyduğum haberlerden yola çıkarak uygulanmadığını, yeterince doğru uygulanmadığını söyleyebilirim; çünkü duyuyorum yani en basitinden birçok suçtan ceza çeken, hapiste yatan bir insan denetimli serbestlikle dışarı çıkıp aynı suçları hiç sonucunu düşünmeden tekrar işleyebiliyor ve hatta bir erkek diyelim bir baba karısına veya çocuklarına zarar verip bu suçtan içeride yatarken denetimli serbestlikle dışarı çıkıp daha kötü olan o kişileri öldürme suçu işleyebiliyor. Bu konuda yeterince takip edilmediğini düşünüyorum ben. Kişinin yeterince psikolojisi ve tekrar suç işleme olasılığının düşünülmediğini, onun hesaba katılmadığını düşünüyorum ben (T7E).

Lisans mezunu 69 yaşında bir emekli katılımcı, DS'nin başarılı olamadığını ancak başarılı bir şekilde uygulanmasının devlet tarafından DS'ye gönderilen kişinin sıkı takibinin yapılmasıyla ve buraya gönderilmeden önce psikiyatrik açıdan tedavi edilmesiyle mümkün olabileceğini ifade etmektedir.

> Türkiye'de denetimli serbestlik başarılı bir şekilde uygulanmıyor. Denetimli serbestlikle bırakılan kişiyi devlet sıkı takip etmeli. Bu yapılırsa ancak DS başarılı olur. Ayrıca suç işleyen kişiye bu sisteme tabi olmadan psikiyatrik tedavi verilmeli. Örneğin adam karısını öldürmüş, buna psikiyatrik tedavi verilmeden DS ile salınması olmaz (T45E).

İlkokul mezunu dönerci esnafı olan 68 yaşındaki bir katılımcı, Türkiye'de DS'nin başarılı bir şekilde uygulanamadığını, toplum yararına çalışma yükümlülüğündeki sorunlar üzerinden şöyle değerlendirmiştir: *"Denetimli serbestliğe çıkan kişiler devlet dairelerinde, belediyelerde, ücretsiz çalıştırılıyor. Bunların geçim kaynaklarını nereden sağlayacakları düşünülmüyor"* (T44E).

DS yönetmeliğinin toplum yararına çalışma kısmında, kişiler sigortalı bir işte çalışmakta ise bundan muaf olabilmektedir. Ancak sigortalı bir işi yoksa toplum yararına bir kurumda çalışma yükümlülüğü verilmektedir. Bu durum zaten işsiz, geliri olmayan bir kişiyi daha zor durumda bıraktığı söylenebilir.

Türkiye'de DS'nin uygulamada başarısız olduğunu düşünen katılımcıların bazıları, bunu toplumsal yapıdaki sorunlara bağlamaktadır. Bu kapsamda çağdaş oyun yazarı bir katılımcı toplumdaki ekonomik, sosyal, kültürel vb. *"(...) suç işlemeye yönelten sosyolojik yapı değiştirilmediği sürece isterseniz rehabilite programı uygulayın, isterseniz başka bir program uygulansın ee.* (…) *Hayır başarılı olacağını sanmıyorum, toplumsal yapı değişmediği sürece olmaz"* (T25E) şeklinde düşüncesini paylaşmıştır. Katılımcılardan ilkokul mezunu olan ev hanımı T36K, *"Bizde DS başarılı olmaz. Çünkü bizim ülkemizde takipsizlik var. Kurallara uyan toplum değiliz. Almanya'da, İngiltere'de tanıdıklar var, onlar bize göre kurallara daha uyumlu"* diyerek DS'nin başarılı olamamasını toplumsal yapıdaki sorunlara işaret ederek açıklamıştır. Üniversite eğitim ve araştırma hastanesinde stajyer hekim olan bir katılımcı daha geniş perspektiften DS'nin başarı sağlayamayacağını toplumsal yapıdaki kültürel/ahlaki sorunlar üzerinden şöyle anlatmıştır:

> Düşünmüyorum, çünkü önce bu ülkede suçluların topluma kazandırılmasından önce ahlak sistemi değişmesi gerekiyor; çünkü suçluları topluma kazandırmak, tamam kazandıralım ya belki bu insanların aralarından gerçekten bu sisteme çok

az layık olabilecek olan varken, bence %90'nının bu sistemin içinde olamayacağını düşünüyorum. (…) önce bizim kafa sistemimizin değişmesi lazım suçluları topluma kazandırmadan önce. Çünkü kafa yapısı değişmiyor insanları görüyorum yani hapse giriyorlar çıkıyorlar 2-3 hafta sonra tekrar suç işleyip 2-3 hafta sonra aynı suçu tekrar işleyip tekrar geri dönüyorlar hapse. Hani önce ahlak yapısını toplumun bakışının değişmesi gerekiyor (T14K).

Araştırmacı: Bunu eğitim sistemine mi bağlıyorsunuz?

T14K: Kesinlikle yani çünkü bu ülkede çok iyi eğitim alan kesim var; bir kısmında ise ülkenin bir kısmında ise çok eğitimsiz çok cahil özellikle bizim bulunduğumuz meslekte biz %90 cahil insanlar muhatap olmak zorundayız ve inanılmaz bir kesim yani nasıl anlatsam bazen öyle hastalar geliyor ki erkekler onu görmesin diye kapıyı örtmek istiyor. Bize mesela çok suçlular da geliyor yani bayağı hapishaneden geliyorlar biz onların orada tedavisini uyguluyoruz, bu esnada onların yaptığı şeyden pişman olmadığını çok net görebiliyorsun. Yani 3 yıldır hapistesin mesela artık bir şeylerden pişman olmuş olman gerekiyor; işte maalesef kafa yapmamız bozuk, eğitim sistemimiz yetersiz. Bu yüzden başarılı bir şekilde uygulanabildiğini hiç düşünmüyorum.

Üniversitede iktisadi bilimler alanında öğretim görevlisi olan bir katılımcı, Türkiye'de DS sisteminin başarılı bir şekilde uygulanamamasını çalışanların eğitim yetersizliğine, kendini dünyadaki gelişmeler karşısında yenileyememesine ve boşvermişliğine bağlamaktadır.

Uygulanamaz, çünkü onu uygulayacak kişilerin eğitimi yetersiz. Yani devlette bir defa periyodik olarak, adam bir işe giriyor ama periyodik olarak dünyadaki gelişmeleri yapılan işler örtüştürmüyorlar. Örneğin üniversitelerde de söyleyeyim. Yeni teknoloji gelişmeleri her dönem bir defa seminer şeklinde, uygulama şeklinde vermek lazım. Burada da bu işi yapan kişilere de dünyadaki gelişmelere paralellik göstererek eğitim vermeleri lazım. Yani kişiler monotonluğu kırıp her gün kendini yenilemesi lazım. Yenilenmediği için o kişi o unvanı aldıktan sonra devlet memuru zihniyeti var ya, yeter ki sen devlet memuru ol, yapsan da yapmasan da zaten maaşınız geliyor. Asıl maaş falan

> gelmesi değil de o kişiyi o alanda istihdam ettin, performansı ya da yaptığı işte etkili olamıyorsa o kişiyi başka yere istihdam alanı yaratmalısın (T42E).

Araştırmacı: Bu alanda çalışacak kişilerin daha özverili ve daha idealist bakan kişiler olması gerektiğini mi söylüyorsunuz?

T42E: *"Yani özveri zaten iyi, bu kişilerin de kendilerini yenilemesi lazım. Yani ben bilirim değil, ben yaparım, ben değil biz diyerek bu işleri yapabiliyorlarsa daha etkili olabilecektir".*

Araştırmada katılımcıların bazıları, kamu kurumlarının genel işleyişindeki bazı sorunlardan dolayı DS'nin Türkiye'de başarılı bir şekilde uygulanamayacağını eleştirel bir dille şöyle anlatmışlardır:

> Diğer kamu kurumlarını düşünerek buna cevap verirsem büyük ihtimalle üstünkörü yapılıyordur bu olay. Gerekli evrakları imzalayıp bir an önce başımızdan savalım gibisinden yapılıyordur büyük ihtimalle. Yani kişinin mesela öfke kontrol programına verdiği tepki ya da ilerleme seviyesine bakılmadan programa girdi mi girdi, imzalandı gönderildi gibisinden yapılıyordur herhalde (T8E).

> Yani çoğu kurumun başarılı bir şekilde işlemediği gibi denetimli serbestliğinde başarılı işlediğini sanmıyorum. Çünkü çoğu kurumlarda doldurma elemanlar olduğu için ne kendisi ilgili ne de karşısındakini düşünüyor, gidip görmedim şimdi hani yalan atmayayım, kimsenin üstüne zan bırakmayayım ama genel olarak devlet kurumlarında böyle bir sıkıntı var, iş bilmezlik var. Kendi işi olmadığı için iş yapmamazlık var. (…) (T15E).

Yukarıda görüşüne yer verilen 23 yaşında, lise mezunu katılımcı T8E, DS uygulamalarını diğer devlet kurumlarındaki uygulamalarla özdeşlik kurarak muhtemelen kâğıt üstünde usulen yapılmasından başarılı olamadığını söylemektedir. 26 yaşında, ön lisans mezunu kafe işleten T15E ise DS sisteminin başarılı olamamasını kamuda çalışanların yeterli donanıma sahip olmamasına bağlamaktadır.

Vaiz olarak görev yapan T33E, DS'nin Avrupa'dan alındığını ancak uygulamada etkinliği olmadığını, uygulamaların cezaevlerinin doluluğunu azaltmak için kişileri dışarı çıkarıp oyalamak anlamına geldiğini ilginç benzetmelerle anlatmıştır.

> Adından bir şey anlaşılıyor hem denetim var hem serbestlik (…) Nihayetinde bir ipe bağlı ama uzun tutmuşsunuz, o daha geniş dolaşınca kendini özgür gibi hissediyor ya da serbest gibi hissediyor. Şimdi tabii bunlar Türkiye'de şöyle, nihayetinde bizdeki bütün kurumlar ya da uygulamalar bir yerden geliyor yani, işte Avrupa Birliği, Avrupa ülkeleri, Batı ülkelerinden geliyor yani herhalde zaten Ortadoğu'dan gelecek pek hali yok. Şimdi bunlar gelmekle birlikte bize gelirken çok da gelmiyor yani, adı geliyor ama içerik çok da sağlıklı işlemiyor, yani içerik derken uygulama manasında söyledim. Çok iyi uygulandığını düşünmüyorum yani, şunu söyleyecektim daha doğrusu, birçok işlemde olduğu gibi kurumlarda işte mesela üniversite, herkes üniversite okudu bunun şöyle pratik bir arka planı da var genç nüfusu biraz daha bekletmek, 3 sene 4 sene 5 sene daha oyalamak, bu denetimli serbestlikte de böyle bir şey var yani, cezaevleri almıyor ne yapalım biraz da dışarıda tutalım gibi bir şey olduğunu da düşünüyorum ben (T33E).

Araştırmada katılımcılar, Türkiye DS sisteminin başarısız olmasını farklı gerekçelerle açıklasalar da katılımcıların nezdinde 20 yılda uygulamalarda hedeflenen başarıyı yakalayamadığını söylemek mümkündür. Eryalçın'ın (2019), "Denetimli Serbestlik Hizmeti Alan Gençlerin ve Hizmet Sunan Uzmanların Denetimli Serbestlik Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeleri" üzerine nitel yöntemle yaptığı doktora tez araştırmasında, Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde bulunan denetimli serbestlik müdürlüklerinde 19-25 yaş aralığında 30 genç yükümlü ve 20 denetimli serbestlik uzmanı ile derinlemesine görüşme yapmıştır. Yapılan görüşmelerin analizinden, DS'nin gençlerin hayatlarına tam olarak temas edemeyen bir sistem olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuç bu çalışmanın bulgularıyla karşılaştırıldığında önemli ölçüde örtüştüğü söylenebilir.

Araştırmada, "Türkiye'de denetimli serbestlik başarılı bir şekilde uygulanabilmekte midir?" sorusuna toplumdan katılan vatandaşların bir kısmı olumlu yönde cevap

vermiştir. Bu konuda adli bilimler lisans öğrencisi T3K, "*Bence uygulandığını düşünüyorum, çünkü çok fazla haberlerden takip ettiğimiz zaman denetimli serbestlik kişilerin çok fazla suç işlediğini görmüyorum. Hani bu bakımdan önüme çıkmıyor. O yüzden bence başarılı bir şekilde uygulandığını düşünüyorum"* diyerek medya haberleri üzerinden DS'nin başarılı olduğunu söylemiştir. Psikolojik danışman olan T40E, *"Başarılı olduğunu düşünüyorum. Diğer kurumlar tarafından desteklenmeli. Bu yapılırsa daha başarılı olur"* şeklinde cevap vermiştir. T40E, DS'nin başarısında çok önemli yeri olan diğer toplumsal kurumlarla birlikte çalışılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Gerçekten de Dünyadaki DS sistemi uygulamalarına bakıldığında, özellikle Avrupa'da sistemin diğer toplumsal kurumlarla ve sivil toplum örgütleriyle çok yakın iş birliği içinde yürütüldüğü görülmektedir.

Halk Eğitim Merkezinde okuma-yazma öğretmeni katılımcı T20K, *"Uygulanıyor ama ek olarak da farklı şeyler yapılabilir evet burada bir iyileştirme var diyoruz ama kurum dışında da yapılabilmeli (...) bu insanların ailelerine bakacak olursak özellikle kadınlar bazında okuma yazma bilmeyen oranı çok fazla (...) uyuşturucudan denetimi serbestliğe gelen bir adamın çocuğunun uyuşturucu kullanma ihtimali çok yüksek, onların da bu tarz etkinliklere katılması lazım".* T20K, burada kurum dışında DS yükümlülerinin ailelerine de okuma-yazma, uyuşturucu bağımlılığı farkındalığı gibi eğitimler verilmesinin gerektiğini, bunun DS'nin başarısını arttıracağını belirtmektedir. Dizman'ın (2019) "Denetimli Serbestlik Altındaki Gençlerin Aile Yapıları ve Suça Yönelimleri Konusunda Nitel Bir Araştırma: İstanbul, Hasanpaşa Örneği" isimli sosyoloji alanında nitel yöntemle 18-30 yaş arası 60 yükümlüyle yaptığı doktora tez çalışmasında, gençlerin aile yapıları ile suç işlemeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Dizman'ın ulaştığı sonuçlar ile bu çalışmada ortaya çıkan bulgular bir arada değerlendirildiğinde, DS yükümlülerinin yanında ailelerine de ihtiyaç duyulan alanlarda gerekli eğitim çalışmalarının düzenlenmesinin önemli bir gereklilik olduğu söylenebilir.

Bazı katılımcılar, Türkiye DS uygulamalarının kısmen başarılı olabildiğini düşünmektedir. Aile hekimi olan bir katılımcı "*Mesela işte bir 10 üzerinden puan vermek gerekirse 3 veya 4 verebilirim denetimli serbestliğin başarılı olarak uygulanabilirliğine"* (T30E) şeklinde görüşünü aktarmıştır. Meslek lisesi öğretmeni olan bir katılımcı küçük

bir suç işleyip pişmanlık duyan kişilerde belli bir oranda başarı sağlayabileceğini şöyle ifade etmiştir:

> Yani nispeten başarılıdır çünkü konuşmamın başında bahsettiğimiz gibi bunu küçük suç işleyip pişman olanlar var, keşke yapmasaydım, bir anlık öfkeyle yaptım, planlamadan yapanlar gibi bu insanlar tekrar topluma kazandırılıyor. Kendisi de çok fazla zarar görmeden ıslah edilmiş oluyor, amaç da zaten ıslah etmek. Bunu oranlamak gerekirse en az %30'u %40'ı bu noktada ıslah edilebilir, yani minimum düzeyde (T28E).

Araştırmaya toplumdan katılan vatandaşların bir kısmı, ülkemizde nasıl işlediğini pek fazla bilmediğini, bu nedenle yorum yapamayacağını belirtmekte; bazıları da DS'yi ülkemize göre entegre edersek daha da başarılı olabileceğini söylemektedir. Bu bağlamda katılımcılardan biri "*Bu sistem güzel bir sistem bence. Ama bu sistem İngiltere'den alınmış. İngiltere'deki toplum Türkiye'den çok farklı, kültürel farklılıklar var, dini farklılıklar var, suçluların rehabilite etmenin düşünülmesi gayet güzel. Bu sistemin ülkemize göre entegre edersek daha da başarılı olabileceğini düşünüyorum"* (T1E) şeklinde görüşünü dile getirmiştir.

Saha çalışmasında ayrıca, ceza hukuku uzmanı (avukat, hakim ve savcı) katılımcıların bakışından Türkiye DS uygulamalarının başarısı anlaşılmak istenmiştir. Ceza hukuku uzmanlarının Türkiye DS sistemini hukuksal uygulama açısından en iyi bilen kişilerden olduğu söylenebilir. Bu itibarla DS sisteminin uygulamalardaki başarısını anlamak noktasında onların görüşleri önemlidir. Dolayısıyla saha araştırmasında ceza hukukçusu katılımcılara, "Denetimli serbestlik sisteminin ülkemizde başarılı bir şekilde uygulanabildiğini düşünüyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 11. Ceza hukuku uzmanı katılımcıların görüşünden Türkiye'de denetimli serbestliğin uygulamalardaki başarı durumu.

Tema	Alt Temalar	Katılımcılar
Ceza Hukukçusu Katılımcılara Göre Türkiye' de DS' nin Uygulamalardaki Başarısı	Başarılı bir şekilde uygulanabildiğini düşünmüyorum.	A1, A2, A3, A4, A8, A9, A10, A11, A12, A13, A14, A15, A16, A17; H/S2, H/S3, H/S4 H/S5, H/S7, H/S8.
	Kısmen başarılı buluyorum.	A5, A6, A18; H/S9.
	Başarılı bir şekilde uygulanmaktadır.	A7, H/S1, H/S6.
	Cezaevinden denetime ayrılma değerlendirmesinin başarılı olduğunu düşünmüyorum.	A17; H/S10.

Tablo 11 incelendiğinde, ceza hukuku uzmanı katılımcıların çok büyük kısmının DS'yi uygulamalarda başarısız gördüğü anlaşılmaktadır. Bir ceza hukuku uzmanı, Türkiye DS sistemindeki uygulamaların kâğıt üstünde kaldığını, gerçek amacına ulaşamadığını, dolayısıyla başarısız olduğunu şu sözlerle anlatmaktadır:

> Başarısız buluyorum çok başarısız buluyorum. Kamunun yapması gerekenleri yapmamasına. Denetimli serbestlik dendiği zaman niye insanlar bu serbestliğe tabi tutulur? Cezaevinde geçirmesi gereken süreyi toplum içerisinde geçirsin, toplum onu kazansın, o topluma alışsın, suç işlememenin avantajlarını görsün, neden suç işlememesi gerektiğini öğrensin. Bu konuda o dışarıda dolaşırken devletin gerekli elemanları ile onu kontrol etmesi, eğitmesi, denetlemesi, bir süreçten geçirmesi lazım bunu yapmıyor. Türkiye devletimiz şeklen yapıyor, imza alıyorlar sadece gidiyor imza atıyor işine bakıyor, o nedenle çok başarısız. (…) Bence Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi olması gerektiği gibi değil. Kâğıt üzerinde belki bir şeyler var ama uygulamada yok. Yani sadece kâğıt üstündeki işlemlerin yapıldığı ama gerçekte uygulamada olmayan bir sistem serbestlik. Vaktim olsa ben Türkiye'de denetimli serbestlik üzerine yüksek lisans yaparım. Çünkü Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi olması gerektiği şekilde uygulanmıyor (A4).

DS uygulamalarını başarısız bulan bir başka ceza hukukçusu, DS'nin yükümlüleri ara sıra kontrol etmekten ibaret olduğunu, uygulamaların genellikle göstermelik yapıldığını,

gerçek anlamda bir iyileştirmeden söz edilemeyeceğini ve kişileri suçtan uzaklaştıran bir sistem olmadığını belirtmektedir.

> (…) sadece cezanın infaz süresinden belli bir süreyi azaltmak olarak görür de belli süreler içerisinde bir kamu dairesine gitmek, ara ara kontrol edilmek, uyuşturucu suçları için söylüyorum, idrar tahlili vermek olarak görürseniz bu çok yetersiz olur. Biz bilhassa hükmü infaz edilmiş şahıslara bir hayat sunabilmek zorundayız ki onları toplumla barıştıralım. Evet belli ölçekte bu iş imkanıyla olur, belli ölçekte gerçekçi eğitim imkanlarıyla olur. Biz bunları hep göstermelik yaptık. O İngiltere'den aldık dediğimiz model de tamamen kâğıt üzerinde kalan ve neticesi sadece süreler üzerindeki matematiksel değişikliklerden ibaret olan bir süreç oldu. O yüzden DS çok önemli ama bizim ülkemizdeki uygulanışı itibarıyla sonuç itibar etti mi, hayır ne yazık ki kişileri suçtan uzaklaştırır sonuç bize vermedi (A3).

Uyuşturucu suçlarında yapılan uygulamalar üzerinden DS'nin başarısız olduğunu düşünen bir ceza hukuku uzmanı, DS'nin bu anlamda çok güzel göründüğünü fakat bu sürecin bir iyileştirme yapamadığı gibi suç işleyen kişinin durumunu daha da zorlaştırdığını anlatmaktadır.

> Türkiye'de başarılı bir şekilde uygulanabildiğini düşünmüyorum. (…) Denetimli serbestlikte uyuşturucuda hastaneye sevkler ve benzeri durumlar oluyor. Bu kâğıt üstünde çok mükemmel bir şeymiş gibi görünüyor. Ama hastanede bunların çoğu yani müvekkillerin birçoğu doktor bile görmüyor. Oradan da bir kâğıt alma durumu söz konusu ve sonra yarın bir gün baktığımızda aslında doğru dürüst bir rehabilite yok, bir tedavi yok ama bunu bir belgesi var. Elde doktor raporu vesaire ve yarın öbür gün başka bir suç işlediğinde bu belge aslında suçlu kişinin aleyhine bir durum oluyor. Bak sen rehabilite olmuşsun tedavi de olmuşsun, yine suç işlemişsin. Bu uyuşturucu bağımlılığı ya da psikolojik tedavi gibi uygulamalar o kadar teoride kalan şeyler ki pratikte de hiçbir karşılığı yok. İşte daha sonrasında bu kişi aynı suçla hakim önüne çıktığında bak sen rehabilite de edilmişsin bu da olmamış diyor, ama ortada somut bir rehabilite yok ki, alınan bir rapor var kâğıt üstünde kalan. Bu öyle bir noktada aleyhine uygulanıyor ki

> bak sen resmi olarak tedavi olmuşsun yine de uslanmamışsın denilmesine yol açıyor (A16).

DS sistemini uygulamalarda başarısız gören bazı ceza hukukçusu katılımcılar, cezaevlerinde doluluğun önüne geçmek için sistemin araçsallaştırıldığını belirtmektedir. Bu konuyu H/S8, *"Cezaevlerini biraz daha rahatlatmak için kullanılıyor. (...)"* sözleriyle vurgulamaktadır. Başka bir ceza hukukçusu katılımcı ise bu konuda daha açık bir şekilde şunları söylemektedir:

> (…) Ne yapıyorlar, örtülü bir af ve cezasızlık politikasının bir enstrümanı olarak kullanılıyor denetimli serbestlik. Bu yüzden ben kendi işlevini yerine getirmediğini, başka şekilde yapıldığını, araçsallaştırıldığını düşünüyorum. Bir şeyin yasal bir düzenlemeyle yapılıp bazı suçların cezalandırılabilmesi gerekirken bu yapılmıyor, infaz rejimiyle ya da denetimli serbestlikteki kolaylıklarla bu cezaevleri boşaltılmaya, toplumdaki bu oran düzeltilmeye çalışılıyor. Bu yönüyle ben denetimli serbestliğin kullanıldığını düşünüyorum (A2).

Türkiye ceza adalet sistemindeki "infaz" uygulamalarında ortaya çıkan sorunlardan dolayı DS'nin başarılı olamadığını söyleyen bir katılımcı, bu sorunların suç işleyenlerin cezalarının çekmemesine yol açtığını eleştirel bir şekilde şöyle ifade etmektedir:

> Bence o kadar başarılı değil, bilhassa keşke Bakanlığa doğrudan iletebileceğimiz bir konu olsaydı ya da en önemlisi meclise, kanun koyucuya. 2020'de yapılan yasal değişiklikle şartlı tahliyesine son üç yıl kala denetimli serbestliğe ayrılış şeklindeki hüküm bence büyük bir garabet. Ben bunun en çok karşısında duran kişilerden biriydim ama biz sesimizi çıkarabilecek durumda değiliz. Çünkü bir insan örnek veriyorum bir suç işler ve altı yıl hapis cezası alırsa bir bölü ikisini şartlı tahliyede kaybediyor, kalan kısmında da zaten üç yıla çıkarıldığı için denetimli serbestlik cezaevine hiç girmiyor. Bir kere denetimli serbestlik sisteminin başarılı olmasının ön koşulu kişinin cezaevini görüp orada tırnak içinde burnunun sürtmesi ya da evet gerçekten burası kötü bir yer, burası benim olacağım bir yer değil, buradan bir an evvel kurtulmalıyım, bu yüzden bundan sonra topluma uyum sağlamalıyım ya da devletin, devlet derken kastettiğim

> denetimli serbestliğin ya da cezaevi idaresinin koyduğu kurallara harfiyen uyayım bilinci uyandırmalı. Siz eğer cezaevi ön şartını ortadan kaldırırsanız, kuru bir denetimli serbestlik bırakırsanız onların gözünde bu sadece basit bir bürokratik işlem gibi kalır. Ve onu atlamak için, dolanmak için bir sürü yöntem geliştirir. Bunu görüyoruz, en çok uyuşturucu kullanma suçunda basit bir imza, basit bir seminermiş gibi görmeler. Bir yine diğer taktik malum olduğu üzere sigortalı bir işe kayıt yapmış gibi gösterip, bak ben sigortalı bir işte çalışıyorum deyip denetimli serbestlik yükümlülüklerinden muaf olmaya yönelik çalışmalar. Bunlar sıkıntılı görülüyor. O yüzden burada yine olumsuz bir değerlendirme yapmak gerekir (H/S3).

Türkiye'de zaman zaman çeşitli infaz düzenlemeleri yapılmaktadır. DS yönetmeliği incelendiğinde, suç işleyen kişinin şartlı tahliyesine bir yıl kala DS'ye gönderileceği belirtilmektedir. Ancak DS'nin yürürlüğe girdiği 2005 yılından bu yana, farklı zamanlarda bazı suç türlerinde DS sürelerinin farklı gerekçelerle iki, üç ve hatta beş katına kadar uzatıldığı görülmektedir.

Yukarıda katılımcının verdiği örneğe ek olarak başka bir örnek vermek gerekirse, Türkiye'de Covid-19 yasası olarak bilinen 2023 yılında 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun (CGİK) Geçici 10. maddesinde yapılan düzenleme şu hükümleri içermektedir:

> (2) (…) Covid-19 salgın hastalığı nedeniyle izinde bulunan ve ilgili mevzuat uyarınca cezalarının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına beş yıl ve daha az süre kalan hükümlülerin talebi aranmaksızın, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına infaz hakimi tarafından karar verilebilir. (4) (…) Covid-19 salgın hastalığı nedeniyle 31/7/2023 tarihi itibarıyla izinde bulunan hükümlüler, koşullu salıverilme tarihine kadar olan süreleri 105/A maddesinin beşinci fıkrasında belirtilen yükümlülüklere tabi olmadan geçirirler (CGİK, Geçici 10. Madde).

Bu hukuksal düzenlemeye bakıldığında, cezaevinde kalma sürelerinin bitmesine beş yıl kalan hükümlülerin DS sistemine gönderildiği ve bu hükümlülerin sistemde tabi olması

gereken yükümlülüklerden de muaf tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu durum DS'nin başarılı bir şekilde uygulanmasını zorlaştırdığı, dolayısıyla suçtan caydırıcılığı azaltma gibi sorunlara yol açtığı söylenebilir.

Diğer yandan, DS'nin amacına hizmet edemediğini, bu nedenle suç işleyenler yönünden -bir imza atma uygulaması gibi- basit görüldüğünü bir ceza hukukçusu şu şekilde ifade etmektedir:

> Ama derseniz ki bu şu an halihazırda nasıl uygulanıyor derseniz, sanki insanların böyle cezaevinden bir şekilde çıkmak için bir şekilde denetimli serbestliğe imzamı atayım, imzamı atıp geçerim. Hani çok da amacına uygun olarak yapıldığı değil de karşılık gördüğünü düşünmüyorum. Aslında denetimli serbestlik dediğiniz insanları gerçekten bilgilendiren, orada rehabilite eden, başlıca topluma kazandıran kurum olması gerekirken, insanlar denetimli serbestliği biraz cezaevinden kaçış, cezaevinden çıktıktan sonraki özgürlük yeri olarak görülüyor. Sistemin daha iki taraf için de bir şekilde orta noktada uzlaşan bir sistem haline gelmesi gerektiğini düşünüyorum. Ama dediğim gibi tam olarak amacına hizmet etmiyor, edemiyor (H/S4).

Bir katılımcı, bürokraside yaşanan sıkıntılar üzerinden DS'nin başarısızlığını anlatmakta, bundan dolayı kişilerin mağdur olabildiğini şöyle dile getirmektedir.

> (…) denetimli serbestlikte genelde işlemler evrak üzerinde kalıyor uygulamada çok işlevi yok (…). Bürokraside ciddi sıkıntılar var. Bunları düzeltmek de çok zor yani bir dilekçe yazdım, bir günde cevap geldi gibi bir durum yok. Bundan dolayı cezaevinde iki üç ay fazladan bulunan insanlar oluyor. Denetim serbestlikte bence benzer şekilde uygulama yönünden çok şey olduğunu düşünmüyorum, bu ilgili makamların belgelere çok üstünkörü bakmasından oluyor. Mesela biz de avukatlar olarak ne yazarsak yazalım çok okunmadığını anlıyoruz yani verilen kararlardan. Yani denetimli serbestlik konusunda da uygulama yönünden böyle şeyler oluyor (A14).

Bir ceza hukukçusu, eleştirel bir dille DS sisteminin etkin çalışmadığını, yapılan iyileştirme çalışmalarının bireyselleştirilmesinin gerektiğini, uygulayıcılar tarafından

sisteme özel bakılmasını ve bunun için kurumlarda liyakatli yöneticiler olması gerektiğini; bunlar yapılmadığında sistemin başarılı olmayacağını şu sözlerle vurgulamaktadır:

> Altyapı çalışmaları yapılmadan mevzuat hükümleri ortaya çıkabiliyor, mevzuat hükümlerinin uygulanması için de daha sonra bu personeldi istihdamdı bu tarz çalışmalarda uzmanlaşma gibi bu tarz çalışmalar yapılıyor. Türkiye'de uzunca bir süredir bu denetimli serbestlik sistemi var, ama bu noktada çok bana mevzuat söylendiği gibi etkin bir mekanizmanın çalıştığını ben söyleyemiyorum. (…) Bizim amacımız rehabilite etmek, ıslah etmek, topluma kazandırmak, toplum içerisine suç işlemeyen bir birey kazandırmak istiyorsak biraz özel bakmamız lazım bu işe. Denetimli serbestlik uyguladık mı uygulamadık mı, üç tane şey aldık, beş tane eğitime çağırdık, üç beş sefer çağırdık imzaları attık, hadi Allah selamet versin, sen bu işten şey yaptın diyorsak bunu hiç uygulamayın. Şartlı tahliye verme sürelerini bir iki sene daha uzatalım iş bitsin gitsin yani ama hedef ıslahsa biraz daha kişiye özel bakmak gerekir ama adil davranmadığın sürece de kişiye özel bir şey yapamazsınız. (…) Orada işte liyakatli karar vericilerin olması lazım. Burada eksiğimiz var, her alanda eksiğimiz var. Türkiye'de bu liyakat eksikliğimiz var, layık olan bir yere gelecek, uzman olan bir yere gelecek, hakikaten hakkeden o yere gelecek ki oradan doğru sonuçlar elde edilsin. Yoksa diğer türlü işte yaptığımız getirdiğimiz her sistemi de mış gibi uygularız, gelen uygulayıcılar mış gibi uygular yani kâğıt üzerinden yasakları savarız yapılan işleri kâğıt üzerinden yapmış oluruz neticeleri alamayız ve herkes boşa mesai harcamış olur. (…) Yöntemlerinin çok tekdüze olduğunu düşünüyorum, gözlemlerimiz de o yönde. Önemli bir başarı sağlanamadığını da düşünenlerdenim. Dediğim gibi bireyselleştirilmediği, kişiye özel bazı değerlendirmeler yapılmadığı müddetçe çok da başarı sağlayacağını düşünmüyorum (A11).

Bir katılımcı, Türkiye'de DS sisteminin başarısızlığını toplumun sosyal yapısına uygun olmamasına, insan kaynağının eksik olmasına, genel anlamda toplumda elverişli şartların olmamasına bağlayarak şunları söylemiştir:

> (…) dünyadaki uygulanışı doğru, zaten biz de dünyadan almışız kendi üretimimiz değil. Ama şunu düşünmüyorlar, toplumun sosyal yapısına uygun mu değil mi, kanunu alırsak bizim insan yapımız, tipimiz, uygulamamız, elverişli şartlarımız var mı, araç var mı? Dünyada uygulanıyor ama doğru uygulanıyor çünkü takip etmeniz lazım, toplum içinde de takip etmeniz lazım. Ama biz denetimli serbestliği çıkan kişiyi nasıl takip ediyoruz, bir başka suç işleme, işlersen geri alırız, yani bu farklı bir şey. Onu bizde uygulama şansınız yok, bugün de yok. Şartlı tahliyenin bence farklı bir şeyi yani. Yani şöyle bir de bizde denetimli serbestlikte, denetimli serbestliğe ayırdığın kişiyi toplum içinde takip etmiyorsun, yani buna elverişli insan kaynağın da yok. (…) Türkiye'de hiçbir kurumsal şey sistematik değil çünkü bir yasayı çıkartıyoruz, kervan yolda dizilir hikayesi, biz öyle yapmaya çalışıyoruz. Şimdi denetimli serbestlik, 2005'te çıktığı zaman altyapısı var mıydı? Yoktu, Avrupa Birliği'nin dayatmasıyla. (…) İşte sosyoloji burada önemli, bu ülkenin sosyolojisine uygun örf ve adetlerine göre yapman lazım (A8).

Araştırmada ceza hukukçusu katılımcıların bir kısmı, "DS'nin kısmen başarılı olduğunu" ifade etmektedir. Katılımcı A6, *"Kısmen başarılıyız, güçlendirilmesi halinde daha olumlu neticeler elde edilebilir, suç oranları azalabilir"* diyerek daha da güçlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. A18, *"Bence biraz eksiklik var ama bunun sebebi personel eksikliği, gelen kişi sayısı çok fazla"* vurgusuyla eksikliği personel yetersizliğine, buraya gelen yükümlülerin fazla olmasına bağlamıştır. A5, *"(...) çok büyük bir özveri ile çalıştıklarını biliyorum. Bunu tam bilemeyeceğim ama iyi niyetle çalıştıklarını biliyorum çalıştıkları için de en azından yarı yarıya başarılı olduklarını söyleyebilirim. 19 yılda bu denetimli serbestliğin epey oturduğunu düşünüyorum"* sözleriyle DS'nin epey yol aldığını belirtmiştir. Katılımcı H/S9, bazı hususlarda DS sistemini başarılı bulduğunu ama bazı yetersizlikler nedeniyle bazı hususlarda başarılı olamadığını şöyle ifade etmiştir:

> Bazı noktalarda evet bazı noktalar da hayır mesela evde hapis, elektronik kelepçe; elektronik kelepçe mesela dosyalarda mevcut olan şahıslar çok rahat bir şekilde dışarı çıkıp onun denetiminin %100 sağlandığını düşünmüyorum (…) Onun için belki personelin eğitimi, teknolojik şartlar, yeterli personel sayısı

> bunlar da etkilidir diye düşünüyorum, yeteri kadar uygulanamadığını düşünüyorum (H/S9).

Bazı ceza hukuku uzmanı katılımcılar, "DS'nin başarılı bir şekilde uygulandığını" düşünmektedir. Bu konuda katılımcı H/S1, *"Yani Türkiye'de denetimli serbestlik ellerindeki imkanlarla başarılıdır";* H/S6, *"Bence uygulanıyor, sonuç alıyoruz. Başarılı görüyorum, çünkü olumsuz bir durum yok denetimli serbestlikte. Sonuç almaya başladık, uygulamaya yönelik bir aksaklık yaşamıyoruz. Bizzat denetimli serbestlikte çalışmadım ama gözlemlerime göre olumsuz bir durum yok"* şeklinde düşüncelerini aktarmıştır. Başka bir katılımcı A7, *"(...) Kocaeli'nin denetimli serbestlik birimi iyi bir şekilde çalışıyor, toplumun huzuru, barışı için vesaire, bu tarz durumların topluma yansıması gayet olumludur. Ancak başka illerde, başka yerlerde uygulama farklılıklarından kaynaklı olarak topluma huzur, barış getirme gibi söz konusu olmayabilir (...)"* sözleriyle uygulamalarda başarının ilden ile değişebileceğini belirtmiştir.

Bazı katılımcılar da "cezaevinden denetime ayrılma değerlendirmesinin başarılı olmadığı" görüşüne sahiptir. H/S10, *"(...) Belli suç tiplerinde şahsın denetime ayrılmasına ayrılma koşullarını sağladığına dair yapılan değerlendirmenin pek verimli olduğunu düşünmüyorum*" şeklinde bu konudaki görüşünü dile getirmiştir. A17, bu değerlendirmelerin somut verilerle yapılmadığını, nedeni belirtilmeden soyut olarak yapıldığını kendi sözleriyle şöyle anlatmıştır:

> Bunun mutlaka bir somut veri esas alınarak yapılması gerekiyor çünkü doğrudan bir kurulun dahi subjektif bir değerlendirmesi hiçbir somut veri esas almadan yapacağı bir değerlendirme yine eşitlik ilkesine aykırılık oluşturabileceğini düşünüyorum. Örneğin arkadaşımla ortak bir dostum var benim, kurula birkaç kez girdi kurul raporlarını da görüyoruz hiçbir açıklama yok niye olmadığına dair içerdiği kavga ve benzeri bir şey yok yani bu somut olarak şu sebeple şu somut kavgasından dolayı veya uyumsuzluğundan dolayı bir şey yok uygun görülmemiştir deyip geçiliyor. Yani o kurul çok usulen bir şey. Çok efektif olmayabiliyor. Bunlar düşünülerek işte bir şey bir şekilde uygulamaya dahil edilebiliyor ama daha çok kişiyi değerlendirmek somut olayı

değerlendirmektense evrak üzerinden giden uygulamalar haline dönüşüyorlar, bunu gözlemliyorum açıkçası (A17).

Bu temanın bulgularından ortaya çıkan en önemli sonuç, daha önce DS'ye tabi olmamış toplumdan katılımcıların ve DS sistemini hukuksal açıdan uygulayan ceza hukuku uzmanı katılımcıların sistemi genellikle pratikte başarısız görmesidir. Türkmen'in (2018), hakim ve savcıların katılımcı olduğu doktora tezindeki verilerden hareketle ceza sosyolojisi perspektifinden yazdığı makalede, Türkiye'deki denetimli serbestlik sisteminin ceza adalet politikaları içerisinde yerini incelemiştir. İncelemenin sonuçlarında, Türkiye'de denetimli serbestlik sisteminin cezalandırma ile ilgili modern bir durumu yansıttığı ancak pratikte ortaya çıkan sorunlar, pratiğe yansıtılmaya çalışılan ceza anlayışıyla toplumsal yapı arasında büyük bir fark olduğunu göstermiştir. Türkiye'nin cezalandırma alanında modern olduğu iddiasıyla uygulamaya çalıştığı denetimli serbestlik sisteminin, ceza adaleti alanında istenilen başarıyı yakalayamadığı anlaşılmıştır. Ceza adaleti alanında dünyanın büyük çoğunluğu tarafından benimsenmiş olan denetimli serbestlikte rehabilitasyon anlayışının gerektirdikleri, Türkiye'deki kurumsal yapı tarafından tam olarak sağlanamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Türkmen'in ulaştığı sonuçlar ile bu tema da ortaya çıkan araştırma bulguları karşılaştırıldığında büyük ölçüde örtüşmelerin bulunduğu söylenebilir.

4.4 Türkiye Denetimli Serbestlik Sistemine Ceza Hukuku Profesyonellerinden Öneriler

Araştırmada son olarak ceza hukukçusu katılımcılara, "Türkiye denetimli serbestlik sisteminde varsa aksaklıklarının çözümüne ve/veya sistemin daha da geliştirilmesine yönelik önerileriniz nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevapların aşağıdaki tabloda analizi yapılmış, bazı örnek öneriler yorumlanmadan sunulmuştur.

Tablo 12. Türkiye denetimli serbestlik sistemine ceza hukuku uzmanı katılımcılardan öneriler.

Tema	Alt Tema	Katılımcılar
Ceza Hukukçusu Katılımcılardan DS Sistemine Öneriler	Rehabilitasyon önemsenmeli, bu çalışmalar gerçek anlamda ve derinlemesine yapılmalı.	A1, A5, A6, A10, A11, A12, A18, HS7, HS8.
	İnfaz sistemi değiştirilmeli.	A2, A3, A6, A9, A13, A14, A15, HS5.
	DS sistemi bizim toplumsal kodlarımıza göre yeniden düzenlenmeli.	A4, A11, A15, HS4.
	Uyuşturucu madde suçu işleyenlere DS sisteminde gerçek anlamda iyileştirilme yapılmalı.	A3, A7, A18, HS2.
	DS Müdürlükleri, yükümlüleri ötekileştirmemesi ve daha şefkatli davranması gerekiyor.	A3, A10, A18
	DS'ye ayrılmada ve uygulamada kişiye göre esnek mevzuat gereklidir.	A10, A11, HS10
	Sahadan bilgi toplanması ve ona göre sistemin güçlendirilmesi lazım.	A4, A15
	Adıyla uyumlu tam denetim yapılmalı.	A1, A18
	Onarıcı adalet DS'de de uygulanmalı.	A8, HS10
	Toplum bilgilendirilmeli.	HS8, HS10
	DS hakkında daha çok bilimsel çalışma yapılmalı ve çalışanlarına bu alanda bilimsel çalışma yapmış kişiler eğitim vermeli.	HS1, HS9
	Açık cezaevinde olduğu gibi DS'de yükümlüler çalıştırılmalı.	HS7
	DS, infazın bir parçası olarak değil ayrı bir kurum olarak tesis edilmeli; kişiler orada yoğun bir programa tabi olmalı.	H/S8

Tablo 12 incelendiğinde, katılımcıların önemli bir kısmı, DS sisteminde rehabilitasyon çalışmalarının gerçek anlamda, derinlemesine ve daha ciddi yapılmasını önerdiği anlaşılmaktadır.

"Rehabilitasyon amacı düşünüldüğünde; denetimli serbestlik uzmanlarınca şahıslarla birebir görüşmelerle, daha bireysel bir şekilde daha derinlemesine iyileştirme çalışmalarının yapılması gerekli" (A12).

"Yoğun programlar. İnfazı kısaltıp daha çok rehabilitasyona çevrilmeli. Yazın okullar kapandığında bu kişiler okullarda uzmanlar aracılığıyla eğitilmeli" (H/S8).

> Mesela kişinin evet yaptığı eylem kötü bir eylem, bunun bir cezası var. Ona, o yaptığının kötü olduğunu anlatan kitap yok mu var. O adam o kitabı okuduğu

zaman, birçok insan belki hayatında bir tane kitap okumuştur, sadece ama o kişiyi o bir tane kitap, benim hayatımı bu değiştirdi der (A18).

(…) sosyal faaliyetler, kültürel faaliyetler denetimli serbestlikte daha geniş bir şekilde yapılabilir. Ceza infaz kurumunda yapılanlar oradaki imkanlarla sınırlı oluyor, sadece ceza infaz kurumu bünyesinde yapılabiliyor, halbuki denetimli serbestlikteyken bu faaliyetleri daha geniş bir alanda kurumlarla işte tiyatrodur vesairedir devlet kurumlarıyla veya özel neyse bunlarla iş birliği içerisinde olup bunlarla daha geniş bir alanda bunları yapabilme imkânımız var. Ama bunların hepsini denetimli serbestlik uhdesinde yapılması, daha aktif daha kapsayıcı olması gerekiyor. O zaman bu cezasızlık algısının da ortadan kalkacağını hem de hükümlüler üzerinde olumlu anlamda etkisinin de daha aktif daha fazla olacağını düşünüyorum (H/S7).

Denetimli serbestlik kurumu çok önemli ve önemsenmesi gereken bir kurum. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir ceza politikası belirleyecekse rehabilitasyonu cezaya tercih etmek zorundadır. Bunun doğal sorusu da bu rehabilitasyon kurumuna güç ve yetki vermektir. Ekonomik konularda güç ve karar mercii oluşturma fırsatı tanımasıdır. Orada çalışan belli rütbedeki insanlara hakim benzeri teminatlar verilecek (…). Hem de toplum ve devlet idaresi bilinçlendirilecek bu işin çok önemli olduğu konusunda. Hak edene verildiği ve denetlenebilir bir denetimli serbestlik mekanizması oluşsun ve bu da toplumda ceza alanların tekrardan düzenlenmesi, ceza maddelerindeki fazla cezaların ayıklanması ve her suç tipinde farklı farklı ceza yöntemleri gibi abidik gubudik işlerin olmaması. Net, temel, basit bir şey olması (…). Bir suçun cezası olması gerektiği kadar olup, bu cezanın denetimli serbestlik formalitesiyle uygun hale getiriliyor, bu hale sokulmaması lazım. Gerçek anlamda rehabilite edilmesi lazım (…) (A2).

Araştırmada önemli sayıda ceza hukuku profesyoneli, Türkiye'de infaz sisteminin değiştirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

(…) denetimli serbestlik, infaz yasası, cezaevindeki koşullar, bunların hepsinin oturulup konuşulması lazım. Bence tekrardan bir infaz kanunu yapmak

gerekiyor, hepsini kapsayacak şekilde. (…) infazı kocaman bir şemsiye olarak düşünüyorum. Daha yalın hale getirilmesi, daha işlevsel hale getirilmesi gerekir. Bunu da katılımcıların, uygulayıcıların, profesörlerin, olduğu bir çalıştayda, Ankara'da bir gün toplanıp, bir gün değil bir hafta on gün neyse, tekrardan yapılması lazım. Denetimli serbestlik mekanizması da bunun içine dahil (H/S5).

Cezaların biraz daha katı ve yaptırımının ağır olması daha etkili olabilir. Denetimli serbestliği hemen verilmesi-verilmemesi anlamında ya da 2-3 suçta denetimli serbestliğin verilmemesi gerekiyor. Denetimli serbestlik kişiye tek şans gibi, tek şans şeklinde verilmeli. Affı olmasın, yani ikincisinde yani neyse cezasını tamamen cezaevinde çeksin (A1).

(…) tekrar tekrar suç işleyen şahıslar yönünden infaz sisteminin değiştirilmesi gerektiğini düşünüyorum, infaz sisteminin değiştirilmesi halinde kişi ıslah olmak istemiyorsa da cezaevinde daha uzun süre kalması (…) daha çok faydalı olacaktır (A6).

(…) kişinin birden fazla mahkumiyetle ilgili şeyi var ise ve aynı suçtan özellikle var ise denetimli serbestlik hakkı tanınmamalıdır gibi bir hüküm olabilir (A9).

"Denetimli serbestliğin şartlarının çok iyi belirlenmesi lazım, yani her suç için denetimli serbestlik olmamalı. Atıyorum azami cezası 5 yıl ve altı olanlar için denetimli serbestlik olmalı. Öbür türlü çünkü dediğimiz gibi işte suç makinesi aramıza katılıp tekrar suç işliyor" (A14).

Ceza hukukçusu katılımcıların bir kısmı, DS sisteminin ülkemizin toplumsal kodlarına göre yeniden ele alınmasını önermektedir.

"Bizim toplumsal kodlarımıza göre yani bize göre yeniden bir ele alınıp belki çalıştaylarla falan yeni bir düzenleme gerekli, yani bir terzi gibi üzerimize dikilmesi gerekiyor o elbisenin, otomatik iktibastan ziyade terzi gibi tekrar üzerimize ölçülerinin alınıp dikilmesi gerekiyor" (A15).

Denetimli serbestlik sistemi İngiltere'den alınmış, bununla ilgili içimizden düzenleme yapmak yani bize uygun düzenleme yapılması gerektiğini düşünüyorum. Bizim bir sosyal, kültürel yapımız var, toplumsal

> gerçekliklerimiz var. Bunu dışarıdan işte olduğu gibi aldık, size uyguluyoruz demek doğru bir şey değil. Denetimli serbestlikle ilgili bizim toplumsal gerçekliklerimize uygun şekilde, bizden kaynaklı bir yasal düzenleme yapılmalı. Bizim bakış açımız çok farklı, bu şekilde yani milli ve yerli dediğimiz, hani denetimli serbestlikte bize uygun yasal düzenlemeler yapılırsa uygulamalarda başarılı olur. (…) Denetim serbestlik için toplumsal gerçekliklerimiz hesaba katılarak yeniden bir düzenleme yapılmalı (H/S4).

Bir kısım ceza hukuku uzmanı, DS sisteminde uyuşturucu madde suçu işleyenlerin psikolojik problemlerini, maddi durumunu, sosyal çevresini ve ailesini de kapsayacak şekilde daha geniş çerçeveden gerçek anlamda rehabilitasyon yapılması gerektiğini dile getirmektedir.

> (…) diyelim ki adam Kozluk'ta yaşıyor ve uyuşturucudan denetimli serbestlik alıyor. Burada o kişinin oradan taşınmasının önerilmesi lazım, o sosyal ortamdan ayrılmadan o adamı nasıl uyuşturucu kullanmaktan vazgeçireceksiniz. İşte bunun için de sosyal devletin, o adama iş bulup başka bir bölgedeki sosyal konuta yerleştirmesi gerekir, ekonomik durumu iyi değilse (H/S2).

> (…) uyuşturucu kullanmalarda genelde aile ve psikolojik problemlerden kaynaklı şahıs da uyuşturucu kullanma yoluna gidiyor. Bunların en temeline inilirse, ruhsal olarak, maddi olarak durumlara inilirse burada gerekli destekler verilirse aslında bir nebze de denetimli serbestlik ile ilgili olarak bir alternatif güzel bir yol daha çıkmış olabilir (A7).

Araştırmada bir kısım ceza hukuku uzmanı, DS Müdürlüklerinde yükümlülerin ötekileştirmemesi ve dışlanmaması gerektiğini, ayrıca personelin daha şefkatli davranmasını önermektedir.

"Biraz daha güler yüzlü olması gerekir personelin, devletin sert yüzünü göstereceği yer değildir denetimli serbestlik müdürlüğü" (A18).

> (...) sen bir hükümlüsün anlayışını, tavrını, düşüncesini sergilediğimiz sürece çok da bir şeyin değişeceğini düşünmüyorum. Kazanamayız tabii. Hem bunu sağlayacağız, insanları kazanacağız ama bunu tabii ki herkes suistimal edecek.

> Neticede insanız, suistimal edenler olacak. Ancak genele bakıldığında, düşünceyi uygulamadaki dediğim gibi üst alt denetim mekanizmasını doğru kontrol edebilirsek bu kişilerin birer hükümlü değil, hükümlü gözüyle görülmeyip bunların ikinci bir şansı hak eden insanlar olduğu şeklinde bakıp ötekileştirmediğimiz zaman daha güzel olacağı kanaatindeyim (A10).

Ceza hukukçusu katılımcıların bir kısmı, hükümlülerin cezaevinden DS'ye ayırmada ve DS uygulamalarında kişiye göre esnek mevzuat düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

> Denetimli serbestliğe ayırma suç bazlı olmaktan çok hükümlü bazlı, kişi bazlı olması gerekiyor. Sonuçta denetimli serbestliğin amacı ne? O şahsı rehabilite etmek, topluma kazandırmak. Yani o şahsın işlediği suça bakılmıyor; bir pişmanlık yaşamış mı, biz bu kişiyi topluma geri kazandırabilir miyiz, topluma geri kazandırdığımızda toplumun huzurunu bozar mı, tekrar bir suça karışır mı? Denetimli serbestliğin çıkarılmasındaki amaç açısından baktığımız zaman hükümlü bazlı gözüküyor ama uygulamaya baktığımız zaman suç bazlı; hükümlüye inemiyor, insana inemiyor denetim serbestlik. Hepsine aynı muamele olmaması lazım, kişi bazlı bakmak lazım. Kişinin daha önce sabıkası yoktur, işlediği suç hafiftir (…), diğeri de hırsızlıktan yani ağır bir suçtan ceza almış. Şimdi bu da 2 yıl 3 yıl denetime tabi tutulacak diğeri de 2 yıl 3 yıl. Ama bunu işte bunu farklılaştırmak lazım (H/S10).

Uzman katılımcıların bazıları, DS sistemiyle ilgili sahadan bilgi toplanmasını ve bu bilgilere göre sistemin güçlendirilmesi önerisinde bulunmaktadır.

> Bu sistemi uygulayıcılarla konuşmak gerekiyor; mahkumlarla, yine vatandaşlarla, sizin gibi değerli bilim insanlarından soru cevap şeklinde sıkıntıların dinlenmesi gerekiyor. Sistemdeki aksaklıkların tespit edilmesi gerekiyor. Bunun Bakanlığa iletilip Bakanlıktaki yetkililerin, bürokratların ciddi anlamda siyasi görüşlerden siyasi erkten daha böyle bir sıyrılmış bir şekilde bu işi ciddiye almaları gerekiyor. (…) Bir anlamda bu işin ciddiye alınması gerekiyor. Kavramın içinin boşaltılmaması gerekiyor (A15).

Bazı katılımcılar, DS'nin doğasına uygun ve daha etkili denetim yapılması gerektiği görüşüne sahiptir.

> Denetim serbestlik gerçek anlamda uygulanması gerekir, denetimli bir serbestlik yapılması lazım yani adıyla tam uyumlu denetimli serbestlik vermesi gerekir. Denetlemesi gerekir bu denetleme haftada bir imza değildir ama imza atıp gidiyor adam, neyini denetliyorsun, sadece şunu denetlemiş oluyorsun o gün burada adam, başka hiçbir şey denetlemiyorsun (A18).

Uzmanların bazıları, onarıcı adalet uygulamasının DS sistemine dahil edilmesini önermektedir.

> Maddi mal varlığına karşı işlenen suçlar var. Bunlar da soruşturma aşamasında zararın giderdiği zaman 4/3, kovuşturma aşamasında giderdiği zaman yarısına kadar 1/2 indiriliyor. Bu denetimli serbestlik kısmına da getirilebilir eğer maddi zararı karşılama imkânı orada da hükümlüye verilebilir. Bu durum hem hükümlü lehine olur hem de zararlı gören vatandaş lehine olur. Maddi mal varlığına karşı istenen suçlar diyoruz ya, onlar için hükümlü zararlı karşılamışsa denetimli serbestliğe ayrılma kısmında da değerlendirilebilir, çünkü bu sadece soruşturma aşamasında var, kovuşturma aşamasında var, bu denetimli serbestliğe de getirilebilir (H/S10).

Uzman katılımcıların bazıları, toplumda DS uygulamalarından dolayı var olan cezasızlık algısına çözüm olarak toplumun bilgilendirilmesi gerektiğini söylemektedir.

> Denetimli serbestliğin aslında kişileri bir özgürlük ve tahliye olmada yani suçtan kurtulma veya kişilerin özgürlüğüne kavuşma gibi değil, bunun ıslahının bir parçası olduğu şeklinde öncelikle bir toplumdaki algının kırılması lazım. Bununla ilgili olarak insanlarımız denetimli serbestliği hep şöyle görüyor: Denetimli serbestlik ne? İmza atıyorum. Bunun bu olmadığını aslında topluma yansıtma adına daha fazla yazılı ve görsel basın kullanılarak bilgilendirmeler yapılabilir. (A10).

Ceza hukuku profesyonellerinin bazıları, DS sistemi üzerine daha çok bilimsel çalışma yapılmasını, DS personellerine bu alanda bilimsel çalışma yapmış kişilerin akademik

eğitim vermesini ve eğitimlerle personellerin empati duygusunun geliştirilmesini önermektedir.

> Bence bu konuda sizin yaptığınız gibi daha çok bilimsel araştırma yapılmalı diye düşünüyorum. Sizin gibi bilimsel araştırma yapmış, verileri elde etmiş sonuçları ile karşılaştırılmış kişilerin eğitim vermesi daha doğru olur. (…) yani neyin nasıl yapılacağı doğru şekilde çalışanlara aktarılırsa eğer denetimli serbestliğin daha düzgün ilerleyeceğini düşünüyorum. Belki daha çok seminer düzenlenmeli, çalışan sayısı arttırılmalı yetersiz geldiği noktada (H/S9).

> Denetimli serbestlikteki personellerin ya da yeni alınacak personellerin empati duygusunun geliştirilmesi yönünde eğitimler olmalı. Bizim toplumda şöyle bir şey var, aslında bütün dünyada ama bizim toplumda daha yaygın, yani şimdi herkes, mesela hakim önüne gelen insandan nefret ediyor; nefret etmemeli, benim işin nefret etmek değil, benim işim o insanın karşıma nasıl geldiğini algılamak, değerlendirmek anlayabilmek. Tabii ki ceza vereceğiz, yani sonuçta toplumun kuralları var, devletin kuralları var. Ama işte dolandırıcılık yapmış, vay hayvan vay; vay uyuşturucu taciri vay, vay cinsel sapık vay. Bu benim anlayışım olamaz, yani sonuçta bu suçu üreten toplumsal yapılar, toplumun işleme mekanizmaları, yetersizlikleri, çarpıklıkları gibi şeyler pek çok insanı buraya atıyor. Yani meşru kazanç imkânı çok az insanların, yeterli barınma, eğitim imkanları yetersiz; insanları biraz daha bu konularda yukarı çekebilirseniz suç oranları azalır. Aynı şekilde denetimli serbestlik müdürlüğünde görevli insanların da benim gibi bakabilmesi lazım, önüne gelen suç işlemiş bir insan ama bir vahşi değil, senin görevin o insana bir şeyler katmak yani bir bakış açısını değiştirip o alandan uzak tutmaya çalışmak (H/S1).

Bir ceza hukuku uzmanı, yükümlülerin etkili bir şekilde suçtan rehabilite edilmesine yönelik, açık cezaevinde olduğu gibi DS'de de çalıştırılması gerektiğini ifade etmektedir.

> Açık ceza infaz kurumlarımızda iş yurtları var, bunlar çok faydalı burada bütün hükümlüler belli işlerde çalışıyorlar bir faaliyet oluyor onlara yani gerçekten böyle beceri kazanıyorlar sistemli düzenli bir işte çalıştırıyorlar iş yurtları kapsamında açık cezaevinde (…). Denetimli serbestlikte de buna benzer, iş

> yurtlarına benzer bir yapının orada da kurulması lazım. Yani akşam evine gidecek, gelip yine burada çalışacak. (…) yani çıkıyor dışarıya hükümlü iş bulamıyor, işim yok diyor vesaire tekrar denetim serbestlikteyken tekrar suça bulaşıyor, halbuki biz işte onu kendisinin adına adım atacağı bir yer yok. Biz burada devletin maddi külfeti hem azalacak hem de hüküm diye bir şey yapılacak açık ceza infaz kurumlarında iş yurtlarında hükümlüye belli bir ödenek veriliyor, belki ondan biraz daha fazlası bir miktar olabilir ödenekleri ücretleri ama bu tarz bir şeye ihtiyaç var. (…) Kişi denetimli serbestliğe çıktığı zaman cezasızlık algısı oluşuyor, onun için kurumsal bir yere daha sıkı bir bağ olması gerekiyor. Denetimli serbestliğin kurum içerisinde değil sosyal hayata hazırlayacaksak bir yerde çalıştırmamız lazım, ben başka bir iş yapacağım dediği zaman belki işte bu şekilde çalışma süresinin sonunda yani. Belli bir süre işte burada çalıştırmamız lazım; evet diyeceğiz bir sene restoranda çalışacaksın, bir sene işte tamirhanede çalışacaksın yani ben işte dışarıda çalışmak istiyorum diyen kişiye de belli bir süreçten sonra dememiz lazım. Bunu yapmamız lazım gerçekten, yoksa maalesef sonuçları itibariyle baktığımızda muvaffak olamıyoruz, yani denetimli serbestliği biraz daha o anlamda aktif olması lazım işte bunun olabilmesi için bunun alt yapısının hazır olması lazım. Yoksa bizatihi işte bu bakış açıyla ne kadar olursa olur; o zaman hükümlü buna sıradan, işte yapmamız gereken bir şey, bir uğraşıdır, bir ritüel gibi bakıyor (H/S7).

Başka bir ceza hukuku uzmanı, DS sistemini infazın bir parçası olarak yapılmamasını, ayrı bir kurum olarak tesis edilmesini, yükümlülere bu kurumlarda daha yoğun ve daha kısa bir program uygulanmasını önermektedir.

> Kişiler kısa ve yoğun denetimli serbestlik süreci geçirmeli. Çok uzun zamana yaymadan net yoğun programlar uygulanmalı. Denetimli serbestlik infazın bir parçası değil, ayrı bir kurum olarak tesis edilmeli, orada yoğun bir programa tabi olmalı. Suç türüne göre bu kurumda eğitici programlarla gerçekten yoğun programlara tabi tutulmalı (H/S8).

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu doktora tezi, Türkiye'de ceza adalet sisteminin önemli bir parçası olan denetimli serbestliğe, Kocaeli örneği üzerinden toplumun ve ceza hukuku uzmanlarının görüş ve tutumlarını anlamaya odaklanmıştır. Türkiye'de bir cezalandırma sistemi olarak 2005 yılında hukuksal zeminde kurularak yürütülmeye başlanan DS, suça bulaşmış kişilerin sosyal yaşama uyumlu dönüşünü toplum içinde denetim ve rehabilitasyon temelli uygulamalarla sağlamaya çabalamakta, böylece hem bireyi hem de toplumu suçtan korumayı hedeflemektedir. DS sistemi hukuksal zeminde ve toplum içinde uygulanan bir tedbir olduğundan, belirlenen hedeflere ulaşmasında ya da ulaşamamasında, toplum üyelerinin ve ceza hukukçularının bu sisteme karşı tutum ve düşüncelerinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Ülkemizde DS'ye toplumun ve ceza hukukçularının bakışını anlamaya odaklanan sosyolojik bir araştırmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu araştırma önemlidir; çünkü DS sistemiyle ilgili bu konuda sosyolojik gerçekliği anlamadan sistemin nasıl geliştirilebileceğini ve bu konuda gerekli toplumsal desteğin nasıl bulunabileceğini bilmek zordur. Aynı zamanda bu çalışmada konuya ilişkin bir saha bilgisi ortaya konulmuş olması, alan yazında daha spesifik araştırmaların tasarlanmasının yolunu açması bakımından da önemlidir.

Bu tezde, öncelikle konuya dair bir literatür araştırması yapılmış, çalışmaya ışık tutacak kavramlar belirlenmiş ve genel araştırma çerçevesi olarak Garland'ın ceza sosyolojisi perspektifinden araştırma soruları oluşturulmuştur. Bu soruların cevaplanmasına yönelik Kocaeli ilinde daha önce DS sistemine tabi olmamış toplumdan 47 kişi ve sistemi hukuksal açıdan yürüten 28 ceza hukuku uzmanıyla derinlemesine görüşmelerle bir keşif yolculuğuna çıkılmıştır. Çıkılan bu yolculukta, öncelikle örneklem olarak belirlenen toplumdan katılımcıların ceza adalet sistemine ve Türkiye'de uygulanan cezalara bakışının anlaşılması amaçlanmıştır. Ardından araştırmaya hem toplumdan katılan vatandaşlara hem de ceza hukukçusu katılımcılara göre DS sisteminin ne olduğu, suç işleyenlerin bu sisteme tabi olmasına nasıl baktıkları, sistemin işlevsel durumu ve uygulamalardaki başarı durumu üzerine görüşleri keşfedilmiştir. Son olarak ise sistemdeki aksaklıkların çözümüne ve/veya sistemin daha da geliştirilmesine yönelik ceza hukuku profesyoneli katılımcıların önerileri alınmıştır. Tez kapsamında ortaya çıkan

araştırma bulguları, aynı adı taşıyan altı tema başlığı altında tablolar halinde tematik analizi yapılarak betimlenmiş, ceza sosyolojisi perspektifinden kavramsal çerçeve ve literatür eşliğinde yorumlanmıştır.

Cezalar taşa kazınmış, sabit bir şey olmayıp aksine toplumun, uygulayıcıların, suç işleyenlerin, politika yapıcıların, medyanın vb. görüşleri doğrultusunda yaşayan ve hızla değişime uğrayabilen toplumsal araçlardır. Bir cezalandırma sistemi olarak DS uygulamalarının biçimleri de büyük ölçüde bu toplumsal grupların cezaya ilişkin fikirlerine bağlıdır. Bu nedenle örneklem olarak belirlenen toplumdan katılımcıların ceza adalet sisteminin temel kavramları olan suça, cezaya, suç işleyenlere ve uygulanan cezalara bakışını ortaya çıkarmak, onların DS'ye bakışını daha iyi anlamayı sağlamıştır. Bu katılımcıların büyük kısmı, suçu "kişiye ya da topluma zarar veren herhangi bir davranış biçimi" olarak görmekte iken önemli bir kısmı da "toplumsal normlara uymamak ya da toplumda yasak olan bir şeyi yapmak" şeklinde görmektedir. Suç ile bağlantılı olarak cezayı katılımcıların büyük çoğunluğu, suç işleyerek topluma zarar verenlere ve kanunlara aykırı davrananlara, bunun bedelini ödetmek, caydırmak, iyileştirmek ve böylece toplumda adaleti sağlamak için uygulanan bir yaptırım olarak tanımlamaktadır. Katılımcıların suç ve ceza konusunda ise kavramsal çerçevedeki tanımlarla çoğunlukla örtüşen bir şekilde derinlemesine farkındalıklarının bulunduğu anlaşılmıştır. Araştırmaya toplumdan katılan vatandaşların, suç işleyenlere bakışı sorgulandığında genellikle zor şartlarından dolayı, istemeden, hafif, küçük suç işleyenlere olumsuz bakmadıkları ancak ağır, kasti, tekrarlı suç işleyenlere olumsuz baktıkları ve onlara karşı cezalandırıcı adaleti savundukları görülmüştür. Türkiye ceza adalet sisteminde uygulanan cezaları ise katılımcıların büyük kısmı yeterli ve adil bulmadığı gibi suç işleyen herkesin eşit bir şekilde hak ettiği cezayı da çekmediğini düşünmektedir. Oysa Türk Ceza Kanunumuzun (TCK) 3. maddesinde ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunumuzun (CGİK) 2. maddesinde, özetle cezaların kimseye bir ayrımcılık yapılmadan eşit bir şekilde uygulanacağı açıkça belirtilmektedir. Dolayısıyla katılımcılara göre, uygulanan cezaların Kanunlarımızda düzenlenen amir hükümlere tam uymadığı, onların vicdanlarında onaylanmadığı görülmüştür. Nitekim bununla bağlantılı olarak Türkiye'de son zamanlarda özellikle medya merkezli olarak kamuoyunda sıkça tartışılan cezasızlık algısının da toplumsal bir gerçekliğinin bulunduğu anlaşılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar, Türkiye'de uygulanan ceza adalet sistemi ve uygulanan cezalar

konusunda cezasızlık algısını ortadan kaldıracak yeni ceza politikalarının gerekliliğine ve bu konuda topluma söyleme dayalı olmayan güvenilir bilgilerle farkındalık kazandırılmasının önemine işaret etmektedir. Bu soruna çözüm bulunmadığı takdirde, toplumda var olan cezasızlık algısı artarak toplumsal huzuru bozabilir, ceza adalet sistemine yönelik hem toplumsal geçerliliği (social legitimacy) hem de toplumda adalete olan güveni daha da zedeleyebilir. Ayrıca bu durum toplumda suç işleme oranlarının artmasına ve suç korkusuna yol açabilir. Bazı kişi veya gruplara karşı işlenen suç üzerinden ön yargı veya etiketleme oluşturabilir, kolluk kuvvetlerinden infaza uzanan yargı sürecini olumsuz etkileyebilir. Sonuç olarak cezasızlık algısı acil çözülmesi gereken önemli bir problemdir.

Araştırmada, toplumdan katılan vatandaşlara Türkiye'de DS sisteminin ne olduğu sorulduğunda, genellikle sistemi pek bilmediklerinden cevaplamakta zorlandıkları gözlemlenmiştir. Büyük çoğunluğu çevresinden gördüğü kadarıyla imza atma, şehir-ülke dışına çıkamama, elektronik kelepçe takma gibi denetim ve kontrol uygulamaları yönünden kısa cevaplar vermiştir. Ayrıca önemli bir kısmı sistemi hiç bilmediğini söylemiştir. Katılımcıların çok az bir kısmı da rehabilitasyon yönüne değinmiştir. Dolayısıyla katılımcıların görüşlerinden, Türkiye'de DS'nin yaklaşık 20 senelik bir uygulama süresinde toplumda farkındalık yönünden pek fazla mesafe kat edemediği, sadece bazı denetim uygulamaları yönünden çok az bilindiği çıkarımı yapılabilir. DS uygulamaları altında cezasını çekenlerin sayıları Türkiye'de olduğu gibi dünyanın birçok gelişmiş ülkesinde de gün geçtikçe artmaktadır. Örneğin tezin daha önceki bölümlerinde istatistiksel olarak yer verildiği üzere, Türkiye'de 01.08.2025 tarihli resmi verilere göre cezaevlerinde bulunan hükümlü-tutuklu sayısı 413.780 iken 31.07.2025 tarihinde DS altında olan yükümlü sayısı 463.524'tir. Bu veriler, Türkiye'de de DS'deki kişi sayılarının cezaevindeki kişi sayılarından fazla olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla DS, suça bulaşanların yeniden toplumsal entegrasyonunda giderek en yaygın kullanılan araç haline gelmesine rağmen, katılımcılara göre ceza adalet sisteminin toplumda neredeyse görünmez bir kurumu olarak kaldığı söylenebilir.

Öte yandan araştırmaya toplumdan katılan vatandaşlarda DS farkındalığının düşük olması, Türkiye gibi nispeten yakın sayılabilecek bir zamanda uygulanmaya başlanan ülkelerde anlaşılabilir olsa da uzun bir süre uygulama geleneğine sahip ülkelerde bile

DS'nin farkındalığının düşük olması şaşırtıcıdır. Örneğin 2002 yılında İngiltere ve Galler'de yapılan bir araştırmada, halkın sadece %7'sinin DS sisteminin ne yaptığı hakkında çok şey bildiği, %43'ünün biraz bildiği, yarısının ise neredeyse hiçbir şey bilmediği anlaşılmıştır (Allen, 2016: 164). Slovakya'da 2008 yılında yapılan bir araştırmada, 13 şehir ve 32 köyden 200 katılımcıya "denetimli serbestlik" terimiyle karşılaşıp karşılaşmadıkları sorulduğunda, %84'ünün "hayır" cevabı verdiği görülmüştür (Lulei, 2012; akt. Allen. 2016: 164). Çek Cumhuriyeti'nde 2000 yılında uygulanmaya başlanan DS sistemine yönelik 2018 yılında 1.000 vatandaşın katıldığı araştırmada, Çek halkının yaklaşık beşte birinin DS hakkında net bir fikre sahip olduğu anlaşılmıştır (Tomášek vd., 2019). Bu verilerin Çek Cumhuriyeti ile Türkiye'nin yakın uygulama süresinde bulunması dikkat çekicidir. Literatürde benzer sonuçların diğer Avrupa ülkelerinde de tekrarlandığı görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de de DS sisteminin toplumda farkındalığının düşük olması şaşırtıcı değildir ama göz ardı edilmemesi ve çözüm bulunması gereken bir problemdir.

DS sisteminin araştırmaya toplumdan katılan vatandaşlarda farkındalığın düşük kalmasının sebeplerinden biri, sistemin uygulamalarının yükümlü ve onların yakınları dışında çoğu kimse için genellikle görünmez olmasıdır. Örneğin çoğu kişi, bir suç olayına karışmasa bile toplumsal günlük yaşamda bir üniformalı polisle karşılaşabilmektedir. Ayrıca polisiye olaylar medyada daha çok yer tuttuğundan toplum üyelerinin polislik uygulamaları hakkında daha fazla farkındalıklarının bulunduğu söylenebilir. Dolayısıyla DS uygulamalarının görünürlüğünün diğer kurumlara göre nispeten düşük olması bilinirliğinin de az olmasına yol açmaktadır. Katılımcıların, DS sistemini pek fazla bilmemesinin başka bir sebebi olarak uygulamalar yönünden sistemin konumunun çok kapsamlı ve karmaşık olması gösterilebilir. Daha önce kavramsal çerçeve bölümünde daha ayrıntılı yer verildiği üzere, ceza adalet sisteminde DS, hukuk mekanizması içinde soruşturma, yargılama, yargılama sonrası, cezaevi sonrası aşamalarda denetim ve rehabilite edici çok sayıda uygulamayla suça bulaşanların toplumla yeniden bütünleşmelerini sağlamaya çabalamaktadır. Nitekim DS'nin çok sayıda uygulamayı iç içe ya da ayrı bir şekilde yerine getirmesi, toplumda net olarak bilinirliğini zorlaştırmaktadır. Bu uygulama alanlarının topluma alan uzmanları tarafından doğru bilgilerle sistematik bir şekilde -özellikle medya vb. araçlarla- detaylıca anlatılması önemli bir gerekliliktir. Medyada DS uygulamaları zaman zaman haberlere

yansımaktadır; ne var ki bu uygulamaların medyada yer alması, genellikle toplum vicdanını yaralayan ciddi ve trajik bir suç işleyen vakalarla ilgili olabilmektedir. Örneğin günümüz medyasında reyting amaçlı "kişi şu suçu ya da suçları işledi ama denetimli serbestlikle dışarıda!" şeklinde olayın ayrıntısına girilmeden, yetersiz bilgilerle, bazen de yanlış bilgilerle sunulabilmektedir. Bu durum DS sisteminin toplumda eksik bilinmesinin veya yanlış anlaşılmasının nedenlerinden biri olarak gösterilebilir. Ayrıca araştırmada katılımcıların görüşlerinde ortaya çıkan cezasızlık algısının sebeplerinden biri olarak, denetimli serbestlikle ilgili bu türden haberlerin medyada sıkça yer alması gösterilebilir. Buna rağmen araştırmada katılımcıların suç ve ceza kavramlarına teorik farkındalık düzeylerinin yüksek olmasının önemli rol oynadığı göz önüne alındığında, topluma yönelik doğru bilgilendirme çalışmalarıyla belirli ölçülerde Türkiye DS farkındalığının daha kolay geliştirilebileceğini ve böylece bu algıların da değiştirilebileceğini iyimserlikle söylemek mümkündür.

Toplumun DS sistemini pek fazla bilmediği, literatürden ve yapılan gözlemlerden hareketle öngörülerek sistemi tanıtan bir bilgi notu saha çalışması öncesinde hazırlanmıştır. Bu bilgi notu, araştırmaya toplumdan katılan vatandaşların DS sisteminin ne olduğuna dair düşünceleri öğrenildikten sonra araştırmacı tarafından sözlü olarak aktarılmıştır. Bilgi aktarımı yapıldıktan sonra, suça bulaşan kişilerin DS sistemine tabi olmasına katılımcıların bakışı anlaşılmak istenmiştir. Katılımcılar Türkiye'de terör, cinsel taciz, kasten öldürme vb. toplum vicdanını yaralayan ağır suçları işleyenlerin DS'ye tabi olmaması, sadece ilk defa ya da bazı hafif suç işleyenlerin tabi olması konusunda neredeyse hemfikirdir. Bu durum, katılımcıların suç işleyenlere bakışıyla da örtüşmektedir. Dolayısıyla ağır türden suç işleyenlere, Durkheim'in önemli savunucusu olduğu duygusal-sembolik teori çerçevesinde ve onun temel kavramlarından olan kolektif vicdan doğrultusunda daha şiddetli cezalar verilmesini isteyen katılımcılar, bu kişilerin denetimli serbestliğe tabi olmasını da istememektedir. Aynı zamanda katılımcıların ağır suç işleyenler yönünden görüşleri, yine Durkheim'in önemli kavramlarından olan mekanik dayanışmacı geleneksel toplumun özelliğini içinde taşımakta, organik dayanışmacı modern toplumun savlarından uzak kalmaktadır. Oysa DS organik dayanışmacı, insan haklarına dayalı, modern olarak adlandırılan toplumun bir kurumudur. Katılımcılar nezdinde ortaya çıkan bu çelişkili durum, Türkiye DS'nin hukuksal düzenlemelerinde ve uygulamalarında göz önüne alınmasını gerektirmektedir.

Araştırmaya toplumdan katılan vatandaşlar açısından, DS sisteminin suç işleyenleri denetleyerek ve rehabilite ederek yeniden sosyal hayata uyumlu dönüşündeki işlevselliği sorgulandığında, katılımcılar çok büyük oranda sisteme olumlu yaklaşmış ve işlevsel olduğuna dair görüş bildirmiştir. Ayrıca araştırmada katılımcılar tarafından sistemin işlevsiz olduğuna dair önemli sayıda görüşün yanı sıra, az sayıda da olsa olumsuz işlevlerinden söz edilmiştir. Türkiye DS sisteminin işlevselliğine vurgu yapılan görüşlerde, genellikle olumlu bir bakışla suç işleyen birinin cezaevinde kalmasının toplumun huzurunu sağlaması demek olmadığı, her insanın düzelebileceği, sistemin aile birliğinin korunması ve bir işte çalışabilmesi açısından topluma fayda sağlayacağı belirtilmiştir. Bu görüşler Hirschi'nin sosyal bağlar yaklaşımında öne sürdüğü sosyal bağ, taahhüt, katılım unsurlarıyla örtüşmektedir. DS'nin işlevselliğine ilişkin bazı görüşlerde de suç işleyen herkesin topluma kazandırılabileceği, herkesin ikinci bir şansı hak ettiği, suç işleyen birinin cezaevinde devamlı başka suçlularla birlikte kalmasının onu daha kötü duruma sokabileceği, ancak toplum içindeyken DS kapsamında olduğunu başkaları bilmeyeceğinden orada daha iyi topluma kazandırılabileceği topluma duyarlı bir tutumla ifade edilmiştir. Araştırmada DS sisteminin işlevsizliğine ilişkin paylaşılan görüşler, sistemin suçu meslek haline getirmiş kişilerin tekrar suç işlemesini önleyemeyeceği, suç işleyenleri topluma kazandıramayacağı ve topluma da bir faydası olmayacağı yönündedir. Ayrıca bu katılımcılar kişilerin eğitim, ekonomi gibi temel sorunlarını çözmeden tekrar suç işlemesinin önüne geçmesinde DS'nin işlevsel olmayacağını düşünmektedir. Gerçekten de toplumsal olgu olarak suçun ekonomik, eğitimsel, kültürel, sosyal vb. birçok boyutu bulunmaktadır. Suça yönelmeyi azaltmak için yine Hirschi'nin de işaret ettiği gibi kişilerin bu alanlarda güçlendirilmesi gerekmektedir. Toplumda tekrar suçun önlenmesi için devletin bu konularda üstlenmesi gereken ciddi rolleri vardır. DS yönetmeliğinde kişinin tekrar suça yönelmemesi için koruma kurulları üzerinden kurumlar arası iş birliği vb. çalışmalar yapılmasını içeren önemli düzenlemeler bulunmaktadır. Ancak DS sistemi içinde uzun süredir sosyolog olarak çalışan bir araştırmacı gözlemleri üzerinden konuya bakıldığında, genellikle diğer kurumların yapısal sorunlarından kaynaklı kurumlar arası yeterli iş birliğinin kurulamaması gibi nedenlerle pratikte suça bulaşan kişilerin temel sorunları yönetmelikte amaçlandığı kadar çözülemediği görülmektedir. Öte yandan araştırmada az da olsa DS sisteminin olumsuz yönlerinden bahsedilen görüşlerde; sistemin suç işleyenlere hakkettiği cezayı

çekmeyeceğini düşündüreceği, suç işlemekten caydırmayacağı, toplum içinde bazı denetim uygulamalarının kişilerin damgalanmasına neden olabileceği, toplumda suç oranlarını arttırabileceği ve bu haliyle topluma zararlı olabileceği belirtilmiştir. Katılımcıların bu görüşlerini cezasızlık algısı ve damgalanma kavramları üzerinden ele almak mümkündür. Bu araştırmada katılımcıların Türkiye'de uygulanan cezalara bakışından cezasızlık algısının sosyolojik bir gerçekliği olduğu daha önce ortaya konulmuştu. Bu durum, DS sisteminin cezasızlık algısı ile ilişkisi kurularak düşünüldüğünde, sistemin etkili uygulanamaması katılımcıların vurguladığı gibi suç işleyenler nezdinde "nasıl olsa cezaevinde fazla yatmayacağız" demesine yol açarak suçtan caydırıcılığa negatif etkisi olabilir ve suç oranlarını arttırarak topluma zarar verebilir. Diğer yandan denetimli serbestliğin damgalanmayla ilişkisi göz önüne alındığında, toplum içinde kamu yararına çalışma, elektronik kelepçe takılması, ev hapsi kontrolü vb. denetim uygulamalarında kişinin damgalanmamasına özen gösterilmediğinde, sosyolog Lemert'in damgalanma kuramında belirttiği gibi suç işleyen kişinin sosyal çevresinde etiketlenmesine yol açarak toplumda olumsuz sosyal tepki olarak dışlanmasına, itibarsızlaşmasına ve böylece ikincil sapma davranışını sergilemesine neden olabilir. Kaldı ki Bulgurcu (2023) ve Dağdelen (2017), yaptıkları sosyoloji doktora tez çalışmalarında, denetimli serbestlik sisteminin uygulamadan kaynaklanan sorunları yükümlülerde damgalanmaya yol açarak tekrar suç işlemesine neden olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya toplumdan katılan vatandaşların çoğunluğu, DS'ye işlevsel açıdan genellikle olumlu ve iyimser bakarken neredeyse yarısı başarılı bir şekilde uygulanabilirliğine olumsuz ve umutsuz bakmakta; diğer yarısı da başarılı ya da kısmen başarılı uygulanabilir olarak görmektedir. DS sisteminin başarılı bir şekilde uygulanamayacağını düşünen katılımcılar; bunun gerekçelerini genellikle toplumda suç oranlarının artması, kadın cinayetlerinin çok olması, sistemde doğru rehberlik edilmemesi, sistemde çalışanların eğitimsizliği, yükümlülerin rehabilitasyon faaliyetlerine isteyerek gitmemesi, toplumdaki ekonomik, sosyal, eğitsel, kültürel, ahlaki vb. sorunlar üzerinden açıklamışlardır. Ancak bu temada, katılımcılar uygulamaları doğrudan pek fazla bilmediklerinden, DS sisteminin uygulamalarda başarılı olma durumuna ilişkin değerlendirmelerinde genellikle diğer kamu kurumlarının işleyişi ile karşılaştırarak, toplumsal sorunlar ve medyadan gördüğü haberler üzerinden düşüncelerini bildirdiği anlaşılmıştır.

Diğer yandan bu araştırmada, örneklem olarak belirlenen ceza hukuku uzmanı katılımcıların DS sistemine bakışının anlaşılması amaçlandı. Buna yönelik katılımcılar açısından sistemin ne anlam ifade ettiği, suç işleyenlerin bu sisteme tabi olması, sistemin işlevsel durumu ve uygulamalardaki başarısı üzerine görüşleri ortaya çıkarıldı. Araştırmada ceza hukukçusu katılımcıların büyük çoğunluğu DS'yi suç işleyenleri topluma kazandırma amaçlı bir rehabilitasyon uygulaması olarak görmekte, çok az bir kısmı ise hem bir rehabilitasyon hem de bir cezalandırma uygulaması olduğunu düşünmektedir. DS sistemini rehabilitasyon uygulaması olarak gören katılımcılar, sistemi suç işleyenleri rehabilite ederek genel olarak bir daha toplumda sorun çıkarmayacak, topluma faydalı birey haline getiren; özellikle çocuklar ya da tesadüfi suç işleyen kişilerin yeniden suça bulaşma gibi cezaevinin ağır sonuçlarını bir nebze olsun ortadan kaldırmak için önemli bir uygulama olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla DS sisteminin, hukuksal açıdan uygulayan ceza hukuku profesyoneli katılımcıların çoğunluğuna göre rehabilitasyon temelli alternatif bir cezalandırma amacından öte bir ceza anlamı taşımaması, sistemin hedeflerine ulaşması açısından olumlu bir durumdur.

Araştırmada ceza hukukçusu katılımcıların önemli kısmı, ağır ve toplum vicdanını yaralayan suçları işleyenlerin denetimli serbestliğe tabi olmaması, onların sonuna kadar cezalarını çekmesi, denetimli serbestliğin daha basit suçlara uygulanması gerektiğini düşünmektedir. Önemli kısmı da her türden suç işleyenin DS'ye tabi olması gerektiğini belirtmektedir. Ortaya çıkan sonuca Durkheim'in dayanışma biçimleri (solidarity) perspektifinden bakıldığında, ceza hukukçusu katılımcıların neredeyse yarısının mekanik dayanışmacı yani geleneksel toplumlarda görülen kolektif bilince yakın olduğu, neredeyse diğer yarısının ise organik dayanışmacı modern dönemin onarmaya ve iyileştirmeye odaklı bakışa yakın olduğu söylenebilir. Ayrıca birinci grupta yer alan katılımcıların ağır ve toplum vicdanını yaralayan suçları işleyenlerin DS'ye tabi olmamasını istemesi, konuya duygusal-sembolik teori çerçevesinden baktıklarını göstermektedir. Mekanik dayanışmacı toplum anlayışıyla ağır suç işleyenlerin DS sistemine tabi olmasını istemeyen ceza hukukçusu katılımcıların görüşlerinin, daha önce de değinildiği gibi organik dayanışma anlayışını gerektiren DS sisteminin amaçlarıyla örtüştüğü söylenemez. DS sistemine ceza hukukçularının bakışına ilişkin bu durumun ayrıca gözden geçirilmesi, sistemin geliştirilmesi açısından önemli bir husustur.

Çalışmada ceza hukuku uzmanı katılımcılar, çoğunlukla Türkiye DS sisteminin işlevsiz olduğuna dair görüş belirtmiştir. Ayrıca DS ile ilgili ikinci sırada olumsuz, üçüncü sırada ise olumlu işlevlerinden söz ettikleri anlaşılmıştır. DS sistemini Türkiye'de işlevsiz bulan ceza hukuku profesyonellerinin önemli kısmı, sistemin suça karışan kişilerin topluma yeniden uyumlu dönüşlerini genellikle sağlayamadığını düşünmektedir. Bu katılımcılardan bazıları, sistemin sadece bir imza atma uygulamasıyla ya da kısa bir görüşmeyle suç işleyenlerin topluma kazandırılamayacağını; sistemin cezaevlerini rahatlatmak için kullanıldığından teorideki amacına ulaşılamadığını, sistemin İngiltere'den alınması ve Adalet Bakanlığı'nın bunu uygulama çabalarının çok önemli olduğunu ancak çoğu kamu kurumunda olduğu gibi zamanla kâğıt üstünde uygulanan bir işleme dönüştüğünü belirtmektedir. Bu sonuçların Dağdelen'in (2017), "Ankara İlinde Denetimli Serbestlik Yükümlülerinde Suç Tekrarı" isimli 53 DS yükümlüsü ve 17 DS uzmanı ve idari personelle nitel olarak yaptığı sosyoloji doktora tezinin bulgularıyla büyük oranda örtüştüğü anlaşılmıştır. DS sistemini Türkiye'de olumsuz işlevlerinin olduğunu düşünen ceza hukukçusu katılımcıların büyük kısmı, sistemin daha geniş toplumsal etki ve sonuçları açısından cezasızlık algısına yol açtığını da ifade etmektedir. Bu yönde görüş belirten katılımcılar, DS sisteminde yaşanan sorunların suçtan caydırıcılığı azalttığını, hükümlülerin DS'yi dolaylı affın aracı olarak gördüğünü, ıslah uygulaması olarak görülmediği gibi cezasızlık algısı oluşturduğunu belirtmektedir. Ceza hukukçusu katılımcılar bunun sebebini Türkiye'de infaz yasalarında sık yapılan değişikliklere, ceza indirimlerine bağlamakta olup, genel olarak toplumsal sonuçlarında toplumun DS sistemine negatif bakmasına ve toplumda adalete olan güvenin azalmasına yol açtığını dile getirmiştir. Türkiye'de son yıllarda özellikle televizyon, gazete, internet vb. medyada sıkça gündeme gelen toplumdaki cezasızlık algısının DS sistemi ile ilişkisi kurularak toplumun görüşleri üzerinden sosyolojik gerçekliği ortaya çıkarılmıştı. Ceza hukukçusu katılımcıların bu yöndeki görüşleriyle de bu gerçekliğin pekiştirildiği söylenebilir. Öte yandan, DS uygulamalarının olumsuz işlevlerine yönelik uzman katılımcıların belirttiği görüşlerde, uygulamadaki sorunların özellikle bazı suç tiplerinde ve suça meyilli kişiler açısından toplumda suç oranlarının artmasına etkisi olduğu, denetim uygulamalarında kişinin evinde kontrol edilmesi ya da imza atmaya gitmesinin sosyal çevresinde olumsuz etki oluşturduğu ifade edilmiştir. Gerçekten de kişilerin toplumda yükümlü olarak bilinmeleri, -daha önce toplumun görüşlerinde de ortaya çıktığı

gibi- Lemert'in yaklaşımında vurgulanan anlamda etiketlenmelerine yol açarak yakın sosyal çevre ve aile ilişkilere zarar verebileceği, ailede evlilik ve ebeveyn ilişkilerine negatif yansıyabileceği, iş bulmada zorluğa ve iş hayatında dışlanmaya neden olabileceği DS uygulamalarında göz ardı edilmemesi gereken önemli bir konudur.

Araştırmada uzman katılımcıların çok büyük kısmı, Türkiye'de DS'yi işlevsiz ve olumsuz işlevlere sahip olduğunu düşündüğü gibi uygulamalarda da başarılı olamadığını düşünmektedir. Çok az kısmı ise başarılı ya da kısmen başarılı bulmaktadır. DS sistemini uygulamalarda başarısız gören katılımcılar, bunu çoğunlukla cezaevlerinde doluluğun önüne geçmek için sistemin araç olarak kullanılmasına, iyileştirme çalışmalarında gerekli bireyselleştirilmenin yapılmamasına, cezaevinden denetime ayrılma değerlendirmesinin somut verilerle değil nedeni belirtilmeden soyut olarak yapılmasına, kurumlarda sisteme özel bakan liyakatli yöneticilerin bulunmamasına, insan kaynağının eksik olmasına ve genel olarak toplumda ekonomik, sosyal, kültürel vb. yönlerden elverişli şartların olmamasına bağlamaktadır.

Genel olarak araştırmanın bulguları incelendiğinde, uzman olmayan toplumdan katılımcıların DS sistemini yeterince tanımadığı, bundan dolayı genellikle sistemi basit bir denetim uygulamasından ibaret gördüğü; daha çok araştırmacının verdiği bilgiler doğrultusunda sisteme genellikle sadece ilk defa ve hafif suç işleyenlerin tabi olmasını doğru bulduğu anlaşılmıştır. Ceza hukuku uzmanı katılımcıların ise DS sistemini genellikle rehabilitasyon uygulaması olarak görmesine rağmen neredeyse yarısının her türden ve ağır suç işleyenlerin sisteme tabi olmasını uygun bulduğu, neredeyse diğer yarısının da sadece ilk defa ve hafif suç işleyenlerin DS sistemine tabi olmasını doğru bulduğu ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu sorunların çözülmesine yönelik öncelikle toplumun bütün kesimlerine DS sistemi hakkında kapsamlı bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. DS sistemi, şehir merkezlerine örneğin "toplum ile el ele denetimli serbestlik" stantları kurularak görevliler tarafından halka tanıtılmalı, medyada bilgilendirici kamu spotları hazırlanarak topluma anlatılmalı, okullarda vatandaşlık eğitiminin bir parçası olarak sistem hakkında eğitimler verilmeli, başta koruma kurullarına üye kurumlar olmak üzere bütün kamu kurumları, dernek, vakıf vb. kuruluşlarda bilgi yaymak için tanıtıcı afişler sergilenmelidir.

Toplumda DS sistemini güçlendirmenin ve sorunları çözmenin bir başka yolu da denetimli serbestlik çalışmalarına toplumun katılımı için fırsatları artırmaktır. DS sisteminin doğası, suç işleyenlerin denetiminde ve rehabilitasyonunda toplum içinde ve toplumla birlikte hareket etmeyi gerektirmektedir. Aksi takdirde dış dünyaya kapalı duygusuz beton blok binalarda sadece yaşam becerileri, bağımlılık müdahalesi, öfke kontrolü ve benzeri konularda programlar pek yeterli olmayacaktır. DS sisteminin çok uzun yıllardır uygulayan başta Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok Batılı ülkede toplumun bütün kesimlerinin sisteme katılımına büyük önem verildiği görülmektedir. Bu bağlamda DS'nin başarılı olması isteniyorsa başta mutlaka yükümlülerin aileleri de bir şekilde sistemin içine dahil edilmeli ve onların ihtiyaç duyduğu eğitimsel, ekonomik, psikolojik, sosyal vb. alanlarda gelişimini destekleyen çalışmalar yapılmalıdır. Toplumdaki bütün resmi, özel kurum ve kuruluşlarla suç işleyenlerin sosyal hayata yeniden uyumlu dönüşünü sağlamaya yönelik yakın iş birlikleri kurulmalıdır. Ceza adalet sisteminde düzenli olarak suç ve ceza istatistiklerinin yapılmasına ve kamuya duyurulmasına önem verilmeli; örneğin DS uygulamalarına katılan yükümlülerin kaçının tekrar suç işlediği, kaçının toplumsal entegrasyonunun gerçekleştiğine dair istatistiksel verilerin yaygın bir şekilde erişilebilir olması sağlanmalıdır. İngiltere'de 2007 yılında yapılan *Improving Public Confidence in the Criminal Justice System: An Evaluation of a Communication Activity* (Ceza Adaleti Sistemine Halkın Güvenini Artırmak: Bir İletişim Faaliyetinin Değerlendirilmesi) adlı bir araştırmada; kriminoloji, iletişim ve pazarlama teorilerinden yararlanılarak, ceza adalet sistemi hakkında bilgiler içeren bir kitapçık tasarlanmış ve 2.000'den fazla kişiye üç farklı şekilde sunulmuştur. Ceza adalet sistemi hakkındaki bilgi ve tutumlar, kitapçığın teslim alınmasından önce ve sonra test edilmiş ve sonuçlar bir kontrol grubuyla karşılaştırılmıştır. Titiz bir araştırma metodolojisine dayanarak yapılan araştırmanın bulgularında, ulusal ve yerel suç istatistikleri ile diğer ceza adalet sistemi bilgilerinin etkili bir şekilde kamuoyuna sunulmasının toplum güveni üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabileceğine dair kanıtlara ulaşılmıştır. Bulgularda ayrıca, bilginin sunulma mekanizmasının da önemli olduğu ortaya çıkmıştır (Singer ve Cooper, 2009: 485).

Diğer yandan bu araştırmanın bulgularında, DS sistemine farkındalığı düşük uzman olmayan toplumdan katılımcıların çoğunluğu, -daha çok araştırmacının aktardığı detaylı bilgiler doğrultusunda da olsa- genel olarak sistemin suç işleyenlerin toplumsal yaşama

uyumlu dönüşlerini sağlama noktasında işlevsel olabileceğini ancak uygulamalarda hedeflerin biraz gerisinde kaldığını düşündüğü anlaşılmıştır. DS sistemini hukuksal açıdan uygulayan ceza hukuku uzmanı katılımcıların önemli kısmının ise DS sistemini suça bulaşanların toplumsal yaşama uyumlu dönüşlerini sağlamada işlevsiz ve bozuk işlevlere sahip gördüğü gibi uygulamalarda da başarısız gördüğü ortaya çıkmıştır. Ulaşılan sonuçlarda DS sistemine, hukuksal açıdan yürüten uzman katılımcıların, uzman olmayan vatandaşlara göre daha fazla olumsuz görüş bildirmesi dikkat çekicidir.

Elbette ki suç işleyen kişilerin rehabilite edilerek yeniden toplumsal entegrasyonunun sağlanmasında sadece DS sisteminin çabaları yeterli gelmeyecektir. Toplumsal bir olgu olarak suç, daha önce de değinildiği üzere adalet, hukuk, eğitim, aile, sosyal, kültür, siyaset, ekonomi gibi bütün toplumsal kurumlardaki sorunlarla kompleks bir şekilde yakından ilgilidir. Öncelikle bu toplumsal kurumlardaki sorunlar çözülmeden DS sisteminden uygulamalarda büyük başarılar beklemek hayal kırıklığını da beraberinde getirecektir. Genel olarak bu doktora tezinde ortaya çıkan bulgulardan ve DS sisteminde sosyolog olarak çalışan ama tarafsız bir araştırmacı perspektifinden konuya yaklaşıldığında, Türkiye DS sisteminin mevzuat açısından bazı eksiklikleri olsa da önemli bir sorun bulunmadığı, genel olarak uluslararası nitelikte olduğu; uygulamalarda da yukarıda değinilen büyük toplumsal sorunlara rağmen teşkilatın başarılı olmak için elinden geleni fazlasıyla yaptığı söylenebilir. Türkiye DS sisteminin başarılı olması isteniyorsa, öncelikle toplumsal düzenin sağlanmasında ve toplumun suçtan korunmasında rol alan bütün toplumsal kurumların sorunlarına tek tek daha yakından bakılması, daha sonra bütünsel bir yaklaşımla sistemin sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Bu sorunların çözülmesi, sisteme yönelik toplumun bütün kesimleri nezdinde toplumsal geçerliliğin/meşruiyetin artmasını da beraberinde getirecektir. Ayrıca bir cezalandırma sistemi olan DS'ye, bütün toplum kesimleri nezdinde toplumsal geçerliliğinin (social legitimacy) sağlanması, bu konuda sosyolojik araştırmalar yapılması ve bunun sonuçlarına göre sistemin geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu tezde araştırma çerçevesi olarak Garland'ın ceza sosyolojisi yaklaşımından yararlanılmıştır. Cezanın toplumsal bir fenomen olduğunu söyleyen Garland'a (1991) göre ceza sosyolojisi; cezanın sosyal temellerini keşfetmeye, belirli cezalandırma tarzlarının sosyal sonuçlarını araştırmaya, cezalandırmanın sosyal eylem yapıları ile

kültürel anlam ağlarını ortaya çıkarmaya ve modern ceza uygulamalarının karakteristik işlevlerini, biçimlerini ve etkilerini araştırmaya çabalayan bir yaklaşımdır. Tez çalışmasında, Garland'ın bu ceza sosyolojisi yaklaşımı, Türkiye ceza adalet sisteminin önemli bir parçası olan denetimli serbestliğin sosyal temel, işlev ve başarı durumunu toplumsal ve kurumsal bakış açısından incelemeye ve anlamaya büyük katkı sağlamıştır. Ancak çalışmada ulaşılan sonuçlar, uygulanan ceza adalet sisteminin ya da bu sistem içinde yer alan bir cezalandırma uygulamasının "toplumsal geçerlilik (social legitimacy)" durumunun araştırılmasının da önemli bir ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Ceza adalet sisteminde sosyolojik olgu olarak cezalandırmanın amacı, bir suç eylemiyle bozulan toplumsal düzeni ve adaleti toplum adına yetkili organ tarafından belirlenen normlar ve bu normlara dayalı uygulanan ceza yaptırımlarıyla yeniden kurmaktır. Ancak bir cezalandırma sisteminde amaçlanan başarıya ulaşılması, toplumun bütün kesimlerinde geçerliliğinin kabul edilmesine ve mutabakat halinde yürütülmesine bağlıdır. Çünkü ceza adalet sisteminde meşruiyetin temeli halktır. Örneğin ister ceza hukuku isterse idare hukuku davası olsun, herhangi bir cezai adalet yargılamasının sonucunda mahkeme karar verirken sözlerine "Türk Milleti Adına" diye başlamaktadır. Dolayısıyla ceza adalet sisteminde yer alan hukuksal düzenlemelerin ve cezalandırmaya yönelik kararların/uygulamaların/sistemlerin bütün süreçlerinin toplumsal geçerliliğini araştırmak için teorik çerçeve sağlayabilecek bir "cezalandırma sosyolojisi" yaklaşımının geliştirilmesi önemli bir gerekliliktir.

Garland (1990), ceza ile ilgili yaptığı saptamalarında, sosyolojik bir ceza teorisi geliştirmenin zor olduğunu ve zaten ceza sosyolojisinin genel bir teoriye ihtiyacı bulunmadığını belirtmektedir. Ancak daha önce tezin ikinci bölümünde değinilen Cavadino ve diğerlerinin (2020), ceza krizlerini açıklamaya yönelik oluşturdukları "radikal çoğulcu yaklaşım (radical pluralist account)" ve aynı bölümde Yavuz'un (2018) bu yaklaşımdan hareketle yaptığı önemli belirlemeler temel alınarak bir "cezalandırma sosyolojisi" yaklaşımı geliştirmek mümkündür. Modern toplumlarda ceza adalet sistemi ve bu sistem içinde yer alan bir cezalandırma uygulaması/sistemi, devletin bir "anlayışı/ideolojisi" çerçevesinde oluşturduğu ceza adalet politikasıyla düzenlenmektedir. Cezalandırma sistemleri, Devletin bu politikası çerçevesinde belirlediği hukuksal mevzuatlar üzerinden teşkilat yapılanması, kurumlar/binalar, ceza aygıtları, personel kaynakları vb. somut araçlarla uygulanmaktadır. Ceza adalet politikası

çerçevesinde belirlenen hukuksal mevzuatların ve somut araçların düzgün, koordineli bir şekilde işlemesi elbette cezalandırma uygulamalarının veya sistemlerinin belirlediği amaçlara ulaşması için önemli bir gerekliliktir. Ne var ki ceza sistemlerinin bu amaçlara ulaşması için, uygulanan politikaların ve somut araçların uygulanma koşullarının toplumun bütün kesimlerinde geçerliliğinin/meşruiyetinin bulunması daha önemli bir gerekliliktir. Aksi takdirde sosyolojik bir olgu olarak cezalandırmanın toplumsal düzeni sağlama ve koruma amacından uzaklaşılarak toplumda düzenin ve dolayısıyla huzurun bozulması gibi kaçınılmaz sorunlarla karşı karşıya kalınabilir.

Cezalandırma sosyolojisi, genel olarak toplumun, ceza adalet sisteminde cezalandırma düzenlemelerinin ve uygulamalarının sonuçlarına nasıl baktığıyla ilgilenmelidir. Cezalandırma sosyolojisi yaklaşımının merkezinde, toplumda uygulanan ceza adalet sistemine ve bu sistemin her aşamasında cezalandırmaya yönelik (hukuksal düzenlemeleri belirleyen ceza adalet politikası ve somut koşullar açısından kolluk, savcılık, mahkeme, cezaevi, denetimli serbestlik vb. dahil) uygulamalarının evrensel insan hakları ölçütüne göre "toplumsal geçerlilik (social legitimacy)" durumunun anlaşılması bulunmaktadır. Dolayısıyla cezalandırma sosyolojisi yaklaşımı ile yapılacak araştırmalarda; uygulanan ceza adalet sisteminde ve sistemin her aşamasında yer alan "ceza adalet politikasının" ve "somut koşullarının" toplumsal geçerlilik durumuna şu üç toplum kesimi üzerinden bakmak gerekir: "toplum", "ceza adalet çalışanları" ve "cezaya tabi tutulanlar". Burada değinilen unsurların ne anlam ifade ettiği daha açık bir şekilde şöyle izah edilebilir:

Toplumsal geçerlilik (Social legitimacy): Bir bütün olarak ceza adalet sisteminin ya da bu sistem içinde yer alan cezalandırmaya ilişkin bir uygulamanın/sistemin "suç mağdurunun da dahil olduğu toplum", "avukat, savcı, hakim ve kolluk görevlileri dahil ceza adalet sistemi kapsamındaki bütün personeli" ve "bir suçtan dolayı ceza yaptırımına tabi tutulanlar" nezdinde evrensel insan hakları ölçütlerine göre adalet duygusunun tatmin edilmesi, ahlaki geçerliliğinin bulunması, hukuka uygun olması ve toplumsal vicdanda kabul görmesidir.

Ceza adalet politikası (Criminal justice policy): Genel olarak ceza adalet sisteminin veya bu sistem içinde bulunan cezalandırmaya yönelik bir uygulamanın/sistemin amacına

ilişkin ideolojik/teorik bakış açısını belirleyen anlayıştır. Hukuksal mevzuatların belirleyicisi ceza adalet politikasıdır. Ceza adalet politikasının en temel amacı, hukuksal mevzuatlar aracılığıyla toplumsal düzeni sağlamak ve korumaktır.

Somut koşullar (Concrete conditions): Uygulanan ceza adalet sisteminin her aşamasında cezalandırmaya yönelik kurulan teşkilatların, bu teşkilatlardaki personellerin, binaların, fiziksel araçların ve bu kaynaklarla hayata geçen pratiklerin vb. somut işlevsel durumlarıdır.

Şekil 7. Cezalandırma sosyolojisi.

Yukarıda belirlenen çerçeveden hareketle cezalandırma sosyolojisi: bir toplumda uygulanan ceza adalet sisteminin veya bu sistem içinde bulunan bir cezalandırma uygulamasının/sisteminin evrensel insan hakları ölçütlerine göre toplumsal geçerlilik durumunu anlamaya yönelik; ceza adalet politikasının (hukuksal düzenlemelerin) ve somut koşullarının "toplum", "ceza adalet sistemi personeli" ve "suçtan dolayı ceza yaptırımına tabi tutulanlar" nezdinde araştırmayı mümkün kılan sosyolojik bir yaklaşımdır.

Bir ceza adalet uygulamasının, burada belirlenen cezalandırma sosyolojisi çerçevesinden toplumsal geçerlilik durumunun incelenmesi önemli bir gerekliliktir. Çünkü bir ceza adalet uygulamasının, tanımda değinilen toplum kesimlerinin her birinin nezdinde ceza adalet politikasına ve herhangi bir somut koşuluna toplumsal geçerliliğin olmaması çeşitli cezai adalet krizlerine yol açabilir, genel olarak toplumda düzen ve huzurun korunmasını zorlaştırabilir.

Yukarıda temeli oluşturulan cezalandırma sosyolojisi yaklaşımı ile bu çalışmada elde edilen bazı bulguların bir değerlendirmesini yapmak mümkündür. Araştırmada, toplumdan katılan vatandaşların genel olarak Türkiye ceza adalet sisteminde suç işleyen herkesin eşit bir şekilde hak ettiği cezayı çekmediğini düşünmesi, uygulanan cezaları yeterli ve adil bulmaması, onların nezdinde ceza adalet sisteminde uygulanan ceza adalet politikasının geçerliliğinin bulunmadığına işaret etmektedir. Ayrıca toplumdan katılan vatandaşların çoğunluğunun ve ceza hukukçusu katılımcıların yarısının DS sistemine terör, taciz, kasten insan öldürme vb. suç işleyenlerin tabi olmasını doğru bulmaması; sadece ilk defa ve hafif suç işleyenlerin tabi olmasını doğru bulması, onların nezdinde ceza adalet politikasının ağır suçlar işleyenler açısından uygulanan ceza adalet politikasının toplumsal geçerliliğinin bulunmadığını, sadece ilk defa veya hafif suç işleyenler yönünden bulunduğunu göstermektedir. DS sistemine her türlü suç işleyenlerin tabi olması gerektiğini söyleyen ceza hukukçusu katılımcıların neredeyse diğer yarısının nezdinde ise uygulanan ceza adalet politikasının toplumsal geçerliliği olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma sonuçlarının somut koşullar açısından toplumsal geçerlilik durumu incelendiğinde; toplumdan katılan vatandaşların çoğunluğunun DS sistemini uygulamalarda olumlu/işlevsel görerek suç işleyenlerin sosyal hayata uyumlu dönüşlerini sağlayabileceğini düşünmesi, onların nezdinde sistemin somut koşullar açsından geçerli olduğunu göstermektedir. Ancak ceza hukukçusu katılımcıların büyük kısmının DS sistemini işlevsiz ve önemli kısmının da bozuk işlevlere sahip görmesi, somut koşullar açısından sistemin, onların nezdinde toplumsal geçerliliğinin olmadığına işaret etmektedir.

Bu nitel araştırma, Türkiye'de yaklaşık 20 yıldır uygulanan denetimli serbestliğe Kocaeli örneği üzerinden toplumun ve ceza hukukçularının bakışını ceza sosyolojisi perspektifinden derinlemesine anlamayı sağlamıştır. Ayrıca bu çalışmanın ulaşılan sonuçlarından, uygulanan ceza adalet sisteminin ve bu sistem içinde bulunan cezalandırmaya yönelik bir uygulamanın/sistemin toplumsal geçerlilik durumunu araştırma imkanını gösteren bir "cezalandırma sosyolojisi" yaklaşımı geliştirilmiştir. Böylece bu araştırmada, toplumdan katılan vatandaşlar ve ceza hukuku alanından uzman katılımcılar nezdinde DS'nin toplumsal geçerlilik durumu, bazı bulgular üzerinden cezalandırma sosyolojisi yaklaşımıyla ayrıca değerlendirilmiştir. Geleceğe yönelik olarak, cezalandırma sosyolojisi yaklaşımı ile DS sisteminin toplumsal geçerlilik

durumunun, sisteme tabi tutulan yükümlülerin de yer aldığı nitel, nicel veya karma teknikle araştırılması bu alanda literatürün gelişmesine katkı sunabilir. Diğer yandan, genel olarak cezalandırma alanında sosyoloji literatürünü zenginleştirmek için cezalandırma sosyolojisi yaklaşımı kullanılarak, uygulanan ceza adalet sistemine ya da bu sistemin içinde yer alan cezalandırmaya yönelik herhangi bir uygulamaya farklı bilimsel kombinasyonlar kurularak toplumsal geçerlilik araştırmaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

Akyüz, E. (2019). *Türkiye'de suç sosyolojisi açısından denetimli serbestlik uygulaması ve sosyal uyum.* (Yayın no. 621993). [Yüksek lisans tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Allen, R. (2016). What is the impact of probation on satisfying the public's desire for justice or punishment?, F. McNeill, R. Butter & I. Durnescu (Ed.)*, Probation, 12 Essential Questions* içinde (pp. 153-178). London: Palgrave Macmillan. DOI: 10.1057/978-1-137-51982-5_8

Ankara Barosu (2024). *Cezasızlık algısı hukuka güveni zedelemektedir*. Ankara Barosu Web Sitesi. 01.05.2025 tarihinde https://ankarabarosu.org.tr/duyuru/9f926bb6-c37a-11ee-afde-000c29c9dfce adresinden alındı.

Aydın, A. H. (2014). Suç önlemenin önemi ve etkisi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 16(Özel Sayı 1), 82-84. https://doi.org/10.18493/kmusekad.69123

Becker, H. S. (2015). *Hariciler: Bir sapkınlık sosyolojisi çalışması* (Ş. Geniş ve L. Ünsaldı, Çev.; 2. Bs.). Ankara: Heretik Yayınları.

Bird, K. ve Ward, M. (2021). *Probation in Europe, England & Wales.* Netherlands: Confederation of European Probation.

Brinson, A. (2013). *Success, desistance and relationships between probation officers and probationers: a social work perspective.* [Master of Social Work, St Catherine University and the University of St Thomas]. 13.02.2025 tarihinde https://core.ac.uk/download/200291461.pdf adresinden indirildi.

Bulgurcu, H. S. (2023). *Sosyal reaksiyon ve suçta tekerrür: denetimli serbestlikte resosyalizasyon*. (Yayın no. 799047). [Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Cavadino, M., Dignan, J., Mair, G. ve Bennett, J. (2020). *The penal system, an introduction.* 6th Edition, London: Sage Publications Inc.

Ceza Muhakemesi Kanunu (2004). T.C. Resmî Gazete, (Sayı. 25673). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5271&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (2004). T.C. Resmî Gazete, (Sayı.25685).https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5275&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

Colander, D. C. ve Hunt, E. F. (2021). S*ocial science, an introduction to the study of society*. New York: Routledge. DOI: 10.4324/9781003242390-8.

CTE (2025a). *Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Teşkilat Şeması.* 15.08.2025 tarihinde https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/teskilat_sema1 adresinden alındı.

CTE (2025b). *Denetimli serbestlik sistemine tabi olan yükümlü sayıları.* 12.08.2025 tarihinde https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/4082025112848Denetimli%20Serbestlik%20%C4%B0statistikleri.pdf adresinden alındı.

CTE (2025c). *Türkiye'de ceza infaz kurumu sayıları ve toplam kapasite durumu.* 12.08.2025 tarihinde https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Galeri/15d9dd9e-09ad-4656-9358-8417426d1951cik-genel-bilgi.png adresinden alındı.

CTE (2025ç). *Türkiye'de ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü-tutuklu kişi mevcutları.* 12.08.2025 tarihinde https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/40820251127271%20Ceza%20%C4%B0nfaz%20Kurumunda%20Bulunan%20Tutuklu%20H%C3%BCk%C3%BCml%C3%BC%20Mevcutlar%C4%B1.pdf adresinden alındı.

Cullen, F. T. (2017). Correctional rehabilitation. E. Luna (Ed. and Project Director), *Reforming Criminal Justice: Punishment, Incarceration, and Release* içinde Vol. 4, (pp. 235-260). Phoenix, AZ: Arizona State University.

Curiel, R. P. ve Bishop, S. R. (2018). Fear of crime: the impact of different distributions of victimisation. *Palgrave Communications*, 4(1), 1-8. DOI: 10.1057/s41599-018-0094-8

Çeçen, A. (1993). *Adalet kavramı*. Ankara: Gündoğan Yayınları.

Çetintürk, E. (2008). *Ceza adalet sisteminde uzlaştırma.* (Yayın no. 218515). [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Çocuk Koruma Kanunu (2005). T.C. Resmî Gazete, (Sayı. 25876). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5395&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

Dağdelen, G. (2017). *Ankara ilinde denetimli serbestlik yükümlülerinde suç tekrarı*. (Yayın no. 474450). [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

De Kok, M., Van Kalmthout, A. ve Tigges, L. (2020). *Probation in Europe, The Netherlands.* A. Van Kalmthout & I. Durnescu (Ed.). ISBN/EAN: 978-90-820804-0-7. Netherlands: CEP, Confederation of European Probation. 10.08.2025 tarihinde https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2020/09/Probation-in-Europe-the-Netherlands.pdf adresinden indirildi.

Demez, G., Kart, E., Cankurtaran, S., Ertan, C., Timurturkan, M. ve Aktin, S. (2017). *Yeniden sosyalleşme ve toplumsal bütünleşme süreçleri: Denetimli serbestlik altındaki bireyler örneği*. TÜBİTAK Projesi, Program Kodu: 3001, (Proje No. 114K569). 10.11.2024 tarihinde https://search.trdizin.gov.tr/en/yayin/detay/615629/yeniden-sosyallesme-ve-toplumsal-butunlesme-surecleri-denetimli-serbestlik-altindaki-bireyler-ornegi adresinden indirildi.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu (2005). T.C. Resmî Gazete, (Sayı: 25881). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5402&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği (2021). T. C. Resmî Gazete. (Sayı. 31655). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=39039&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5

Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı (2025). *Denetimli serbestlik uzmanlarına yönelik uygulama becerileri kılavuzu*. (Yayım no: 63), 1. Bs, Ankara: T. C. Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Yayınları.

Dizman, Z. Ş. (2019). *Denetimli serbestlik altındaki gençlerin aile yapıları ve suça yönelimleri konusunda nitel bir araştırma: İstanbul, Hasanpaşa örneği.* (Yayın no. 537562). [Doktora tezi, İstanbul Maltepe Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Dressler, D. (1969). *Practice and theory of probation and parole*. Second Edition. New York and London: Columbia University Press.

Durkheim, E. (1960). *The division of labor in society.* (G. Simpson, Trans.). Copyright 1933 by The Macmillan Company, Fourth Printing. New York: The Free Press Of Glencoe, Illinois. 12.01.2024 tarihinde https://ia601408.us.archive.org/14/items/in.ernet.dli.2015.233884/2015.233884.The-Division.pdf adresinden erişildi.

Durkheim, E. (1951). *Suicide.* (J. A. Spaulding and G. Simpson, Trans.). New York: The Free Press, A Division of Macmillan Publishing Co. Inc.

Durkheim, E. (1969). Ceza evriminin iki kanunu. (B. Polat, Çev.). *Türkiye Adalet Akademisi, Küresel Bakış, Çeviri Hukuk Dergisi*, 8(24), 85-109. 11.10.2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1671855 adresinden erişildi.

Ertan, C. ve Demez, G. (2018). İçerideki ses: Suça yönelmiş bireylerin gözünden denetimli serbestlik uygulamaları. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi,* 21(1), 42-70. https://doi.org/10.18490/sosars.418984

Eryalçın, M. (2020). *Denetimli serbestlik hizmeti alan gençlerin ve hizmet sunan uzmanların denetimli serbestlik uygulamalarına ilişkin değerlendirmeleri.* (Yayın no. 632839). [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Fink, D. ve Bruni, H. U. (2013). *Probation in Europe, Switzerland.* A. Van Kalmthout & I. Durnescu (Ed.), ISBN/EAN: 978-90-820804-0-7. Netherlands: CEP, Conférence Permanente Européenne de la Probation. 10.08.2025 tarihinde https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2021/07/181CEP-Switzerland_05_17072013.pdf adresinden indirildi.

Fitzgerald, B., Bartels, L., Freiberg, A., Cherney, A. ve Buglar, S. (2016). How does the Australian public view parole? Results from a national survey on public attitudes towards parole and re-entry. *Criminal Law Journal,* 40, 307-324. 14.06.2025'te https://www.academia.edu/33327516/How_does_the_Australian_public_view_parole_Results_from_a_national_survey_on_public_attitudes_towards_parole_and_re_entry adresinden indirildi.

Forbes, D. L. (2011). Probation officers: The next generation. [Thesis Doctorate in social work, University of East London]. 02.03.2025 tarihinde https://repository.tavistockandportman.ac.uk/1876/1/Forbes%20-%20Probation.pdf adresinden indirildi.

Foucault, M. (1975). *Hapishanenin doğuşu* (M. A. Kılıçbay, Çev.; 6. Bs.). Ankara: İmge Kitabevi.

Furio, J. (2002). *Restoratıve justıce.* New York: Algora Publishing.

Garland, D. (1990). *Punishment and Modern Society: A Study In Social Theory*. Chicago: The University of Chicago Press.

Garland, D. (1991). Sociological perspectives on punishment. *Crime and Justice, The University of Chicago Press*, (14), 115-165. 03.09.2023 tarihinde https://www.antoniocasella.eu/restorative/Garland_1991.pdf adresinden erişildi.

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (C. Güzel, Haz.). Polity Press Ltd., Cambridge. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Goffman, E. (2014). *Damga* (Ş. Geniş, L. Ünsaldı ve S.N. Ağırnaslı, Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.

Google (2025). *Cezasızlık algısı*. Google Arama Motoru. 31.05.2025 tarihinde https://www.google.com/search?q=cezasızlık+algısı adresinden alındı.

Gözler, K. (2019). *İngilizce karşılıklarıyla hukukun temel kavramları.* (17. Bs.). Bursa: Ekin Yayınevi.

Güçlü, İ. ve Akbaş, H. (2023). *Suç sosyolojisi.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Hirschi, T. (2017). *Causes of delinquency.* Originally Published in 1969 by University of California Press. Published 2002 by Transaction Publishers, New York: Routledge.

Hough, M. ve Roberts, J. (2007). Public opinion and criminal justice: The British crime survey and beyond. M. Hough and M. Maxfield (Ed.). *Surveying crime in the 21st Century: Commemorating the 25th anniversary of the British crime survey. crime prevention studies* içinde 22, (pp.199–221). USA: Criminal Justice Press. 17.08.2025 tarihinde https://archive.org/details/surveyingcrimein0000unse/page/210/mode/2up?q=%22Anna+Rata%22&view=theater adresinden indirildi.

House of Commons Justice Committee (2023). Public opinion and understanding of sentencing. *Published by authority of the house of commons,* HC 305. 07.05.2025 tarihindehttps://publications.parliament.uk/pa/cm5803/cmselect/cmjust/305/report.html adresinden indirildi.

Işıktaç, Y. (2013). Ceza adaleti açısından hapis cezası ve rehabilitasyon ilişkisi. *Journal of İstanbul University Law Faculty*, 71(1), 625-638. 28.10.2023 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9188/115184 adresinden erişildi.

İçli, T. G. (2021). *Kriminoloji.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kocaeli Adliyesi (2024). *Sanat iyileştirir projesi haberi*. 05.05.2025 tarihinde (https://kocaeli.adalet.gov.tr/marmara-kariyer-fuari-gerceklestirildi_101958 adresinden alındı.

Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Lemert, E. M. (1972). *Human deviance, social problems, and social control.* N. J. Smelser (Ed.), Second Edition. Library of Congress Catolog Number: 71-166980, ISBN: 0-13-444885-5. United States of America: Prentice Hall, Inc. Englewood Clifts, N.J. 15.08.2025 tarihinde https://archive.org/details/humandeviancesoc0000leme/page/n5/mode/2up?view=theater adresinden indirildi.

Marshall, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü* (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

Maruna, S. ve King, A. (2004). Public opinion and community penalties. A. Bottoms, S. Rex & G. Robinson (Eds.), *Alternatives to prison, options for an insecure society* içinde (pp. 83-112). UK: Willan Publishing.

McCold, P. (2000). Toward a mid-range theory of restorative criminal justice: A reply to the maximalist model. *Contemporary Justice Review,* 3(4), 357-414. 09.10.2023'tehttps://www.researchgate.net/publication/292733753_Toward_a_holistic_vision_of_restorative_juvenile_justice_A_reply_to_the_maximalist_model adresinden erişildi.

McNeill, F. ve Robinson, G. (2016). Explaining probation. F. McNeill, R. Butter & I. Durnescu (Eds.)*, Probation, 12 Essential Questions* içinde (pp.245-261). London: Palgrave ve Macmillan.

Mead, G. H. (1918). The psychology of punitive justice. *American Journal Of Sociology*, *University of Chicago Press.* 23(5), 577-602. https://doi.org/10.1086/212795

Neuman, W. L. (2014). *Social research methods: Quantitative and qualitative approaches.* (8th Edition), United States of America: Pearson Education Limited. ISBN 10: 1-292-02023-7, ISBN 13: 978-1-292-02023-5.

Oktik, N. (2013). Sosyal sapma ve suçun sosyolojisine kuramsal yaklaşımlar. G. Önkal ve Ö. Sarı (Ed.), *Suçun sosyolojisi cezanın felsefesi, temel kavramlar ve tartışmalar* içinde, (ss. 3-43). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Oktik, N. ve Önkal, G. (2016). Cezai adalet ve denetimli serbestlikte yerellik/evrensellik: Uluslararası bir proje örneği. N. Oktik, G. Önkal ve Ö. Sarı (Ed.), *Suçun sosyolojisi cezanın felsefesi, uygulamalar ve örnekler* içinde (ss. 19-29). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Oppenheimer, H. (1913). *The rationale of punishment*. London: University of London Press.

Önkal, G. (2013). Boşlukları doldurunuz: hukuka rağmen hukukun mutlaklaştırılması. G. Önkal ve Ö. Sarı (Ed.), *Suçun sosyolojisi cezanın felsefesi, temel kavramlar ve tartışmalar* içinde, (ss. 317-325). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Özbek, V. Ö. (2005). 21. yüzyılda ceza adaleti. H. Ökçesiz (Haz.), *Hukuk felsefesi ve sosyolojisi arşivi* içinde (ss. 96-108). İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

Özcan, U. (2022). Sosyolojide toplumsal değer ve norm kavramlarına yeniden bir bakış. *Sosyologca,* Sayı 23, 19-31. 02.04.2024 tarihinde https://sosyologca.org/files/sosyologca/065e8a44-da9c-4ac8-b50e-b7e48b24a5a7.pdf adresinden erişildi.

Patton, M. Q. (1988). *Qualitative evaluation methods.* 9. Printing, United State of America: Sage Publication.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research&Evaluation methods*. 3. Edition, United State of America: Sage Publication.

Petersilia, J. (1997). Probation in the United States. *University of Chicago Press. Crime and Justice,* Vol. 22, (pp. 149-200). 02.08.2023 tarihinde https://sci-hub.ru/10.2307/1147573 adresinden indirildi.

Radcliffe-Brown, A. R. (1993). Toplumsal yapı (H. Ökçesiz, Haz.; M. T. Özcan, Çev.). *Hukuk felsefesi ve sosyolojisi arşivi* içinde (ss. 121-135). İstanbul: Nüans Basın Yayın.

Ritzer, G. (2011). *Sociological Theory*. 8th.Ed. New York: Published by McGraw-Hill, a Business Unit of The McGraw-Hill Companies.

Sarıtaş, E. (2013). Toplumsal norm ve ceza yaptırımının doğası üzerine. *Journal of Istanbul University Law Faculty,* 71(1), 1051-1108. 07.08.2024 tarihinde https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/97798 adresinden erişildi.

Singer, L., & Cooper, S. (2009). Improving public confidence in the criminal justice system: An evaluation of a communication activity. *Howard Journal of Criminal Justice,* 48(5), 485–500. ISSN 0265-5527, DOI: 10.1111/j.1468-2311.2009.00590.x

Stalans, L. J. (2002). Measuring attitudes to sentencing. J. V. Roberts & M. Hough (Ed.), *Changing attitudes to punishment* içinde (pp. 15-32). New York: Willan Publishing.

Stanford Law School (2025). *Three strikes basics*. Law School in Stanford, California. 20.05.2025 tarihinde https://law.stanford.edu/three-strikes-project/three-strikes-basics/ adresinden erişildi.

Syrquin, A. M. (2021). Travish Hirschi'nin sosyal kontrol teorisi. (A. S. N. Dal, Çev.). Orj. Kay: Travish Hirschi's social control theory, *Criminology Fandom*. 15.10.2024 tarihinde https://www.sosyalbilimler.org/wp-content/uploads/2021/06/Mickey-A.-Syrquin-Travis-Hirschinin-Sosyal-Kontrol-Teorisi.pdf adresinden indirildi.

Şirin, T. (2019). Türkiye'de cezasızlık sorunu ve Anayasa Mahkemesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan, C.21* (Özel Sayı), 1577-1607. 05.05.2025 tarihinde https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2019/09/TOLGA-SIRIN.pdf adresinden erişildi.

T.C. Adalet Bakanlığı (2025). *Onarıcı Adalet Tanımı.* 31.03.2025 tarihinde https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/288/Onarici-Adalet adresinden alındı.

T.C. Anayasası (1982). T.C. Resmî Gazete, (Sayı. 17863). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

Thomas, W. I. ve Znaniecki, F. (1918). *The Polish Peasent in Europe and America: Monograph of an immigrant group. Volume I, Primary-Group Organization.* Boston: Richard G. Badger The Gorham Press. 12.08.2025 tarihinde https://archive.org/details/polishpeasantine01thomuoft/polishpeasantine01thomuoft/page/n3/mode/2up?view=theater adresinden indirildi.

Tokdemir, S. (2017). Ceza adaleti sistemine yeni bir yaklaşım: tamamlayıcı bir sistem olarak "onarıcı adalet" mekanizması. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* c. XXI, 1-2, 75-114. 15.05.2024 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1830079 adresinden erişildi.

Tomášek, J., Háková, L. ve Kostelníková, Z. (2019). Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci.* ISBN 978-80-7338-183-7. 24.04.2025 tarihinde https://www.iksp.cz/storage/169/460_Probace-a-jeji-efektivita-pohledem-pachatelu-_-verejnosti-a-medii.pdf adresinden indirildi.

Triplett, R. ve Upton, L. (2016). Labeling theory: Past, present, and future. A. R. Piquero (Ed.), *The Handbook of Criminological Theory* içinde, First Edition, (pp. 271-289). UK: Wiley & Sons, Inc,

TÜİK (2024). *Türkiye iç göç istatistikleri*. 10.09.2025 tarihinde https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ic-Goc-Istatistikleri-2024-54082 adresinden indirildi.

Türk Ceza Kanunu (2004). T.C. Resmî Gazete, (Sayı. 25611). 10.09.2025 tarihinde https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 adresinden indirildi.

Türkmen, M. (2015). *Rehabilite edici bir ceza infaz türü olarak probation üzerine sosyolojik bir analiz.* (Yayın no. 429649). [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Türkmen, M. (2018). Ceza sosyolojisi açısından Türkiye'de ceza adalet politikaları ve denetimli serbestlik. *Mediterranean Journal of Humanities, VIII*/1, 379-397. 25.03.2023 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/326062705 adresinden indirildi.

Tyler, T. R. ve Boeckmann, R. J. (1997). Three stikes and you are out, but why? The psychology of public support for punishing rule breakers. *Wiley On Behalf Of The Law and Society Association*, 31(2), 237-266. 06.05.2025 tarihinde https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=006f2ca70c83fb4487de9795c22fc369d0baa64a adresinden indirildi.

United Nations Economic and Social Council (2005). Promotion and protection of human rights. *Commission on Human Rights,* E/CN.4/2005/102/Add.1. 01.05.2025 tarihinde https://docs.un.org/en/E/CN.4/2005/102/Add.1 adresinden indirildi.

Vural, B. (2018). *Suç korkusunun toplum ve birey davranışları üzerindeki etkileri: Bursa örneği.* (Yayın no. 531652). [Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Yavuz, A. H. (2011). *Ceza adalet sisteminde denetimli serbestlik.* (Yayın no. 298209). [Doktora tezi, Ankara Gazi Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Yavuz, A. H. (2018). *Ceza infaz sistemi ve denetimli serbestlik.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı (2025). *Denetimli serbestlik üzerine yazılan tezler.* Ulusal Tez Merkezi. 11.08.2025 tarihinde https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden erişildi.

Yüksel, M. (2017). Klasik suç kuramları. F. Güllüpınar (Ed.), *Suç sosyolojisi* içinde (ss. 2-31). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

EKLER

Ek:1: Maltepe Üniversitesi Etik Kurul Kararı

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli *"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"* ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

Ek:2: Rehber Görüşme Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU (YETİŞKİNLER İÇİN)

(Aşağıda yer alan kısmı Veri Toplama Formunun başına yerleştiriniz)

"Bir Cezalandırma Sistemi Olarak Denetimli Serbestliğe Toplumun ve Uzmanların Bakışı: Kocaeli Örneği" adlı doktora çalışması Prof. Dr. Nurgün OKTİK danışmanlığında Burhan ULUCANLI tarafından yürütülmektedir. Araştırma Doktora Tezi amacıyla planlanmıştır. Bu araştırmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Sizden elde edilen tüm bu bilgiler bilimsel bir araştırmada kullanılacaktır. Açık rızanız olursa yapacağımız görüşmenin ses kaydı alınacaktır. Ses kaydı alınmasını onaylama ya da onaylamama durumunuzu lütfen aşağıda belirtiniz. Bu araştırmada sizinle ilgili bilgiler gizli kalacaktır. Çalışmada adınız ve kimliğiniz kesinlikle belirtilmeyecektir. Sizinle yaptığım görüşme sonuçlarına çalışmamda yer verdiğimde, sizi tanıtacak veya tanınmanızı sağlayacak doğrudan ya da dolaylı bilgiler hiçbir şekilde verilmeyecek ve yayınlanmayacaktır. Görüşme sonrasında ortaya çıkacak metni ve çalışmayı isterseniz daha sonra sizinle paylaşabilirim.

Bu görüşmede size bazı sorular yönelteceğim. Bu soruların herhangi bir doğru cevabı yoktur. Asıl olan sizin cevaplarınızdır. En doğrusu sizin anlatacaklarınız, dolayısıyla ben buraya sizden öğrenmek üzere geldim. Çalışma ile ilgili herhangi bir sorunuz olduğunda aşağıda iletişim bilgileri yer alan sorumlu araştırmacı Burhan Ulucanlı ile çekinmeden her zaman iletişime geçebilirsiniz. Bir sorunuz var mı? Eğer yoksa başlayabilir miyiz?
Çalışmamız için zaman ayırarak bilim dünyasına verdiğiniz katkı için teşekkürler...

Araştırma yürütücüsünün unvanı, adı ve soyadı: Burhan ULUCANLI (Doktora Öğrencisi)
Telefon Numarası:
E-posta adresi:

Çalışmaya Katılım Onayı:

- Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım.
- Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama bu yukarıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım.
- Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.
- Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.
- **Çalışmada ses kaydımın alınmasını:**
  ☐ **Onaylıyorum**
  ☐ **Onaylamıyorum**
- Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.
- Aşağıda uygun yere katılımcının kendi el yazısı ile imzası atılacaktır.

Katılımcının imzası:	
Katılımcının adı ve soyadı:	
Tarih:	

(İsteğe Bağlı Doldurulacaktır)

Not: Bu form, iki nüsha halinde basılacak ve düzenlenip bu kopyalardan biri, imza karşılığında gönüllü kişiye verilecek ve diğeri araştırmacı tarafından saklanacaktır.

Görüşme Soruları

… / … /2024

Katılımcı No: ……. Cinsiyeti : ……. Yaş: …….

Görüşme Yeri: ……

Katılımcılara Yönelik Sorular (Toplum)

 Daha önce denetimli serbestliğe tabi oldunuz mu? (Bu sorunun cevabı **"Hayır"** olması durumunda görüşmeye devam edilecektir).

 Kendinizden söz eder misiniz? (Yaş, doğum yeri, yaşadığı yer, medeni durumu, varsa çocuk sayısı, eğitim durumu, mesleği, çalışma durumu, ekonomik durumu vb.).

 Sizce suç nedir?

 Size göre ceza nedir?

 Sizce insanlar neden suç işler?

 Suç işleyenlere bakışınız nedir?

 Ülkemizde suç işleyenlere uygulanan cezalarla ilgili ne düşünüyorsunuz?

 Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi nedir? Bu konuda bilginiz var mı? Varsa bilgilerinizi paylaşabilir misiniz? (Bu soruya katılımcının verdiği cevapların ardından Denetimli Serbestlik hakkında hazırlanan kısa bilgi notu okunarak görüşmeye devam edilecektir).

 Türkiye'de denetimli serbestliğin başarılı bir şekilde uygulanabildiğini düşünüyor musunuz?

 Türkiye'de suç işleyen kişilerin cezasını denetimli serbestliğe tabi olarak çekmesine nasıl bakıyorsunuz?

 Size göre Türkiye'de denetimli serbestlik uygulamaları, suç işleyen kişileri düzelterek yeniden sosyal yaşama uyumlu dönüşlerini sağlayabilmekte midir?

 Türkiye'de denetimli serbestliğin suç işleyen kişileri düzelterek tekrar suç işlemesinin önüne geçebildiğini düşünüyor musunuz?

 Sizce Türkiye denetimli serbestlik uygulamaları, toplumda suç oranlarını azaltabilmekte midir?

 Sizce Türkiye'de denetimli serbestlik, toplum için faydalı bir uygulama mıdır? Bu konuda görüşünüz nedir?

Araştırmaya Toplumdan Katılan Vatandaşlar İçin Bilgi Notu

Türkiye'de Denetimli Serbestlik Sistemi

Türkiye ceza adalet sisteminde önemli bir devlet kurumu olan denetimli serbestlik; Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne bağlı olarak Türkiye'nin bütün illerinde kurulan Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinde 2005 yılından bu yana uygulanmaktadır.

Suç, sosyal birlikteliğe zarar veren toplumsal bir olgudur. Nitekim Türkiye ceza adalet sisteminde denetimli serbestlik, bir suç eylemi ile toplumsal düzene zarar veren fakat rehabilitasyonu mümkün görülen kişilerin, yetkili organ tarafından ya cezaevinde hiç tutulmadan ya da belli süre bir cezaevinde tutulduktan sonra toplum içinde bazı yükümlülükler altında denetleyen, bu süreçte rehabilite edici psikolojik, sosyal, eğitsel, mesleki, ekonomik, madde bağımlılığı müdahalesi gibi desteklerle sosyal yaşama yeniden uyumlu dönüşünü amaçlayan ve böylece tekrar suç işleme riskini azaltarak toplumu korumaya çalışan bir ceza infaz sistemidir.

Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi; suç davranışında bulunan kişilere insan onuruna yakışır rehabilite edici bir anlayışla cevap vererek, onların topluma yeniden uyum sağlamalarına yardımcı olmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla denetimli serbestlik, benimsediği bu rehabilitasyon yaklaşımıyla sadece suç eyleminde bulunmuş kişilerin topluma yeniden uyum sağlamasını değil, aynı zamanda toplumsal refah ve huzur açısından da olumlu sonuçlara ulaşılmasını hedeflemektedir.

Görüşme Soruları

… / … / 2024

Katılımcı No: ……. Cinsiyeti : ……. Yaş: …….

Görüşme Yeri: ……

Katılımcılara Yönelik Sorular (Ceza Hâkim ve Savcıları-Ceza Avukatları)

 Kendinizden ve mesleki çalışmalarınızdan söz eder misiniz? (Yaş, medeni durumu, bitirilen lisans-lisansüstü-sertifika vb. prog., meslekte geçen süre- deneyimler, DS ile ilgili çalışmalar vb.).

 Sizce Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi nedir? Bu konuda düşünceleriniz nelerdir?

-Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi, "bir cezalandırma uygulaması mı?" yoksa "bir rehabilitasyon uygulaması mı?".

 Türkiye'de suç işleyen kişilerin cezasını denetimli serbestliğe tabi olarak çekmesine bir ceza hukuku profesyoneli olarak nasıl bakıyorsunuz?

 Size göre Türkiye'de denetimli serbestlik uygulamaları, suç işleyen kişileri düzelterek yeniden sosyal yaşama uyumlu dönüşlerini sağlayabilmekte midir?

 Türkiye'de denetimli serbestliğin suç işleyen kişileri düzelterek tekrar suç işlemesinin önüne geçebildiğini düşünüyor musunuz?

 Sizce Türkiye denetimli serbestlik uygulamaları, toplumda suç oranlarını azaltabilmekte midir?

 Size göre Türkiye denetimli serbestlik uygulamalarının olumsuz sosyal işlevi var mıdır? Varsa nelerdir?

 Türkiye'de denetimli serbestlik uygulamalarının daha geniş sosyal etki ve sonuçlarına baktığınızda toplum için faydalı bir uygulama mıdır? Bu konuda görüşleriniz nelerdir?

 Denetimli serbestlik sisteminin ülkemizde başarılı bir şekilde uygulanabildiğini düşünüyor musunuz?

 Türkiye denetimli serbestlik sisteminde varsa aksaklıklarının çözümüne ve/veya sistemin daha da geliştirilmesine yönelik önerileriniz nelerdir?

ÖZ GEÇMİŞ

Burhan ULUCANLI

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı/Programı*
Doktora	2025	Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Programı.
Yüksek Lisans	2017	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Hakları Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı.
Lisans	2019	Anadolu Üniversitesi, Felsefe.
Lisans	2013	Anadolu Üniversitesi, Sosyoloji.
Ön Lisans	2015	Anadolu Üniversitesi, Yönetim ve Organizasyon-Yerel Yönetimler.
Ön Lisans	2002	Sakarya Üniversitesi, Doğalgaz Ist. Tes. Tek.
Pedagojik Formasyon	2015	Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.
Denetimli Serbestlik Uzmanlığı	2015	Maltepe Üniversitesi.
Aile Danışmanlığı	2013	Marmara Üniversitesi.
Uygulamalı Tiyatro	2010	MEB. İstanbul Kartal Halk Eğitimi Merkezi.

İş/İstihdam

Yıl	*Görev*
2006-2008	İnfaz ve Koruma Memuru (Adalet Bakanlığı)
2008-2018	Tekniker (Adalet Bakanlığı)
2018-	Sosyolog-Denetimli Serbestlik Uzmanı (Adalet Bakanlığı).
2018-2019	Peer Pro-Social Modeling in Probation (PPROMPT), Ankara Probation Directorate (General Directorate of Prisons and Detention Houses), Turkey. Adalet Bakanlığı, CTE Genel Müdürlüğü, Ankara DSM'nin yürüttüğü; Portekiz, Romanya ülkelerinin partner olduğu AB projesinde ekip üyesi.

2021	Bringing Safety on the Roads (BriSaR), Güvenli Yollar. Adalet Bakanlığı, CTE Genel Müdürlüğü, Ankara DSM. Türkiye, Romanya, Portekiz ve İspanya ülkeleri iş birliğinde gerçekleştirilen AB projesinde eğitimci.
2010-	Uygulamalı tiyatro öğretmenliği, tiyatro yönetmenliği, senaryo yazarlığı, oyunculuk.
2010-	İletişim ve Beden Dili Seminerleri. (Yaklaşık 50 bin katılımcı).
2014-	Kişilerarası İlişkilerde Etik Seminerleri. (Yaklaşık 3 bin katılımcı).

Yayınlar ve Diğer Bilimsel/Sanatsal Faaliyetler

Ulucanlı, B. (2017). *Aile içi ilişkilerde insan hakları sorunları.* [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi].

Ulucanlı, B. (2020). *Aile felsefesi-Ailede insan haklarını korumaya yönelik felsefi bir bakış*. Bursa: Dora Akademik Yayıncılık.

Ulucanlı, B. (2022). *Denizyıldızım*. Uyuşturucu madde bağımlığının zararları temalı yayımlanmamış tiyatro oyun metni. (11 Gösterim).

Ulucanlı, B. ve Oktik, N. (2025). Türkiye'de uygulanan ceza adalet sistemine ve uygulanan cezalara sosyolojik bakış: Kocaeli örneği. *TOBİDER, International Journal of Social Sciences. ISSN:2587-2591, 9*(3), 1-22. DOI Number:http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi. 23.1.